

من و شه قلاوه

منتدى إقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

قادر كوزي

من و شه قلاوہ

وینہ: نازا عابدولہ

قادر گوزی

ژیاننامہ و میٹرو

وینه: وینهگری شه قلاوه

« سوپاس نامە »

نەگەر ھەول و ھېمەت و خەمخۇرى ھەندىك لە دىلسۇزانم نەبوايە، لەوانەبوو لەم بەرھەمە وا بە گورجى نەكەوتە بەردەستى خوينەران. بۆيە زۇر بە پىويستى دەزانم جگە لە ھەولى كور و كچەكەتم، دەست خۇشەيكى گەرمى خەدىجە رەشى خىزانى خۇشەويستم بىكەم كە زۇر يارمەتيدەرم بوو لە وەبىرھىنانەوہى وردەكارى زۇر لە بابەتەكان. ھەروەھا سوپاسىكى بى پايانى ھەموو لەوانە دەكەم كە رۇلىكى كارىگەر و بەرچاويان بىنى لەم ھەولەى من بۇ دۇكيومىنت كردنى بەسەرھاتەكانى خۇم و بەشنىك لە مېژوو و كەلتورى ناوچەكەمان. دەست خۇشەيكى گەلىك تايبەت لە ھەردوو رۇناكېبرى بەريز مامۇستا زرار سەرتاش و بەريز رزگار شەمعون تۆما پاترى دەكەم كە زۇر يارمەتيدەر بوون و كاتىكى زۇرى خويان بۇ نەم پەرتوكە تەرخانكرد. لە ماوہىەكى كورتىشدا بەشنىك لە بابەتەكانى نەم پەرتوكەيان بە رىكى دارىشتەوہ و تايپيان كەردەوہ، بە ھەموو شىوہىەكىش پالېشتەم بوون و ھەندىك زانىاريشيان بەخشىە ناوہرۇكى لەم پەرتوكە. سوپاسى زۇرى بېستونى برازام و نەنوہر گۇزىيى بىرام دەكەم بۇ ھاوكارىكردنىان. ھەروەھا سوپاسى شاعىر و روناكېبرى بەريز مامۇستا ماھىر وەسمان خۇشناو دەكەم بۇ ھەولەكانى. سوپاسى بەريزان شوان عوسمان، ھەندرين ھەمەدەنەمىن و ھەلمەت عەبدولا زېير دەكەم بۇ بەستنى كۆرە نىنتەرنىتەيكەنم كە ھەوينى لەم پەرتوكەيان فراوانتركرد. ھەروەھا سوپاس بۇ ھەموو نەو بەريزانەش كە كۆمىنتيان لەسەر بابەت و بىلوكراوہەكەنم داوہ و لەوانەى بە تەلەفۇن دەستخۇشيان لىكردوم يان بابەتەكانى منيان خويندۇتەوہ. نەو ھاندانەى خوينەرانم نەبوايە، لەوانەبوو نەم ھەولە بەردەوامى بەخۇوہ نەدىيا، دووبارە سوپاس. سوپاسىكى گەرمى سايتى شەفلاوہ پۇستىش دەكەم بۇ رىزلىننە تايبەتەكەيان و ماندوبونيان لە بىلوكرەنەوہى بابەتەكانم.

نوسەر

وینه: وینمگری شفقلاوه

« چەند روڭکردنەوهیەکی پێویست »

* من کە نێستا خەریکی تەواوکردنی ئەو پەرتووکەم، تەمەنم گەشتۆتە دەور و بەری ٩٠ سأل و پیری زۆر شتی لەبەر بردووەتەو. مەبەستی من لە نووسینەوهی ئەو پەرتووکە، گێرانەوهی بیرەوهریهکاتی ژباتی خۆمە و لە هەمان کاتیشدا خۆمەتکردنە بە کورد بە شێوەیهکی گشتی و بە کەلتوری شاری شەقلاو و ناوچەکە بەتایبەتی. من بەو پێیە هۆش و بیرم ڕێگەیان داوم، بیرەوهریهکاتم گێرانەتەو. لە بەشێک لە بابەتەکان ناوی هەندێک کەسم بیرنەماو و لێرەو داوی لێبوردنیان لێ دەکەم.

* زۆر وشە لە زمانی کوردی هەن کە بە شێوازی جیاواز دهنوسرێن و تا نێستا بەکلاتەکراوەتەو. نوسەرانی ش بۆچونی جیاوازیان هەیه و لەسەر چۆنیەتی نوسینیان کۆکنین. چونکە من زمانەوان نیم، پێم باش بوو خۆم پابەند نەکەم بە بەکارهێناتی یەک چۆر نوسین، بەڵکو لە شۆینی جیاواز وشەکانم بە شێوازی جیاواز بەکارهێناون. هەرەها هەولمداو پەرتووکە بە زمانیکی ساکار بنوسم، بۆ ئەوهی زۆرترین خۆنەر سودی لێ وەرگیرن. چونکە بەسەر هاتهکان پاس لە ناوچە شەقلاو دەکەن، لە زۆر شۆین هەولمداو کەمێک زاراوهی ناوچەکە بەکار بهێنم بۆ ئەوهی چێژێکی تایبەتی هەبێت و خۆنەر بباتە ئەوێ. داوی لێبوردنیش دەکەم لە هەر هەڵەیهکی نوسین، هەرچەندە هیچ بەر هەمێکی ش بێ کەموو کەموکۆری نابێ.

* لە گێرانەوهی بەشێک لە بابەتە کۆنەکان، چەند دەستەواژیهکی فارسی و تورکی و نوردوم بەکار هێناون. هەرچەندە جگە لە هەندێک وشە لێرە و ئەوێ، من هیچ کامێک ئەو زماناتە نازانم. داوی حەفتا هەشتا سأل، نێستاش ئەو یادگاریاتە بە گوێمدا دەزمرنگێنەو و وەک ئەمانەتێک، حەزکرد هیچ وشەیهک لە گێرانەوهی بابەتەکان نەقرتێنم و شتەکان بەو شێوەیه بگێرمەو کە گوێم لێیان بوو. هەندێک وشە عەرەبیشم بەکار هێناون، چونکە تێکەل بە زمانی کوردی بوون و زۆریش باون، بەتایبەتی لە ناوچە شەقلاو.

* لە زۆربەي گوند و شارەکانی کوردستان، ناو و ناوهرۆکی جیاواز و سەیر بۆ خەڵک هەڵدەبێژدرێن. لە گێرانەوهی بابەتەکان، هەولمداو نازناوی ئەو کەساتە بەکار بهێنم کە پێی ناسراون، بۆ ئەوهی لە مانهووبوون و دەوری ئەوان کەم نەکەمەو.

* زۆر ئەو کەساتەي ئەم پەرتووکە ناویان هاتو، لە ژباتدا ئەمان و بەشێکیشیان شەهید کراون. لێرەو لە خۆي گەوره دەپارێمەو کە لە گیاتی پاکي هەموویان خۆشبین و سەری بێز و ئەوازشیش بۆ هەموو شەهیدانی ڕێگای بزرگاری کورد و کوردستان دادهنوێنم.

لە بیرەوهری و ژياننامەوہ میژووہیک لە دایک دەبیت

نوسینەوہی بیرەوهریەکان، ھینانەوہ بیرى لاپەرە فەرماقشکراوہکانى میژووہ بە شێوہیەکی ناناگاییەوہ. ھەرودھا دەبیتە تەوہرێک بۆ چوونە ناو چەند بابەتێکی نادیار. بیرەوهری لە ئەنجامی بیرکردنەوہ و ناوردانەوہ بۆ دواوہ دیتە دى. بەلام ھەموو گەرانەوہیەک نەو کات کارێکی مەزن و رەوا دەبیت، کە بیرکردنەوہیەک بێت لەمەر ژيانى نەتەوہیەک و نەوکات دەبیتە دەستکەوتێکی میژوویش. میژووہیکیش نەگەر بەدەستی خۆمان بنوسینەوہ، رەواترە لەوہی بەدەستی یار و نەیارەکانمانەوہ بنوسریت، چونکە لەوان لە روانینی ھزری تايبەتى و بەرژوہەندیەکانى خۆیانەوہ نەو ئەنجام دەدەن، نەک بەرژوہەندى نیمە. بۆیە نەرکی ھەموومانە کۆمەکی نەو کەسانە بکەین کە یادداشتى خۆیان دەنوسنەوہ و باسى رابردووی خۆیان دەکەن. یادداشت و رابردووی ھەریەکنیشمان، ھەر بەتەنیا شتێکی تايبەت نیە بەخۆمان، بەلکو لە دەرئەنجامدا ناماتجێکی گەلەیکیش دەبێکێت. بۆیە دەبیت بە ریز و جورمەتیشەوہ تەماشای سەرپۆردە و بەسەرھاتەکانى نەو کەسانە بکەین.

بەختەوہرن لەوانەى میژووہیکیان ھەبە ببخوێننەوہ. شکۆمەندیش لەوانەى بیرەوهریەکانى خۆیان دەکەنە تەوہرێک بۆ میژووہی نەتەوہیکیان. (مام قادر) لەو نوسینەدا ھەر ژيان و بیرەوهریەکانى خۆى ناتوسیتەوہ، بەلکو باسى جور و شێوازی ژيانى شارەکەى خۆى دەکات. نەوہش شکۆمەیک بۆ ھەر ھەموومان، نەک ھەر بە تەنیا دەستکەوتێک بێت بۆ خۆى و مەندالگانی. لەو باس لە ھەموومان دەکات و رۆژگار و میژووہیک دەگێریتەوہ کە بە شێوہى دەقیکی نوسراو بەرچاو نەبووہ.

من نەو نوسینە ھەر بە داھاتیکی تايبەتى نازانم، بەلکو نەوہ میرات و سامانیکی نەتەوہیە. لە ناپەندەشدا دەبیتە بەلگەنامەیک و کارنامەیک بۆ دارشتنى بنەمایەکی میژووہی. نیمە وەکو خەلکی نەو شارە لە زمانى کەسێک کە خۆى نمونەیکى زیندووی نەو واقیعیە، رەوش و جورى ژيان و گوزەرانی بابوباپیرانمان دەناسین. ھەر لە ریزی نەزمونەکانى نەویشەوہ، دەگەینە شێوہیەک لە ژيانى سادەى نەوساکەى خۆمان، کە بە کۆمەلێک گۆران و گەشەى کۆمەلایەتى و نابوورى و سیاسى و رۆشنیبرى و شارستانی تێپەریوہ.

(مام قادر) وەکو نوسەر و سیاسەتمەدارێکی ناسراو بەو کارە ھەلنەستاوہ، بەلکو وەکو کەسیتیەکی دیارى نەو شارە و بە ھوى نەزمونەکانى ژيان و

رامان و روانینه کاتی له سایه ی هه بوونی زاگیره یه کی تیژره وانه، هاوشانی
رۆشنیبرێکی مەزن، پاك و پوخت قسه دهكات. بهمهش تايپه تهنه نديهی
لیكۆلینهوهی ده داته پال نوسینه که ی خوی.

هموو کەسێک دەتوانێت قسه بکات، بهلام چ قسه یه که دهکات، له چ وختێک، چ
دەلێت و بۆ کێ دەدوێت، نهوه شتیکی گرنه که. نهوه که قسه دهکات، نامانجی
نهوه نیه ههروا قسه یه کی ووتراو بێت نهوه. بهلکو راستگۆیه ته شتی که له واقعی
ژیانی خهڵکه که ی، بۆ نهوه کاتی باس دهکات. نهوه لێره نه هاتوو نه نیا یادوه ی
و یادگاریه کاتی خوی بنوسیت نهوه، نهگه نهوهش بکات خه قه ی خوی نه، بهلام
نهوه دێ له سه زار و چاوی کسه کانی پێش خوی و کسه یه ته کانی سه رده می
ژیانی خوی قسه دهکات، قسه کانی نهویش هه ر به سه زاری نهو دا نامین نهوه،
بهلکو ده به نه وشه و ده ستووس و له قهواره ی کتێبێکدا خویان ده گرنه وه. نهوه
هاتوو له زهینی دێرینه وه، زمانێک دروست دهکات بۆ گه رانه وه ی زه مه نی
را به ردوو و تا له ناینده شدا بۆ نوسین و لیکۆلینه وه به کار بێت.

هه ر گه لێک را به ردوی دیار نه بوو، ناتوانیت قوناغه کانی دیکه ی خوی ببینیت.
گه لێکجار قسه کان هه ر له سه زاری خۆماندا دووباره ده به نه وه، نهگه ر
تۆماریش نه که رین، نه وه نه ده رۆل و ره هه نذیکێ درێژخایه ن ناگه رین. بهلام نهگه ر
قسه بووه وشه و وشهش تۆمار که را، نهوه زمانێک دێته کایه وه که ده به نته
به لگه یه که. باوه ریش نا که م هه ر گه یز نهوه به لگه یه به ناساتی رهش بێت نهوه.
نهوه کات کەس ناتوانیت نکولی له بیره وه ره یه کی نوسراوه وه بکات.

نوسه ر نایه ویت وه کو پێشینه ی خۆمان ته نیا قسه بکات. کاتێک ته مه نیشی ته و او
ده به نیت، به روات و هه موو قسه کانی له گه ل خوی ببات. نهوه هه ولده دات به هوی
نهوه نوسینه وه شتی که دروست بکات، تا وه ک میراتیکی زیندوو به مینیت نهوه. (مام
قادر) ژیا نی خوی به مۆلکی خوی نازانیت، بهلکو به سامانی نه ته وه که ی و
میراتی خه لک و گه له که ی ده زانیت. نهگه ر نه مه هه ره یه که له شوینی خۆمانه وه
به توانین شتی که له ژیا ن و نه زمونه کانی خۆمان به ده ستی خۆمان بنوسینه وه،
بێگومان به ده رنه نجامێکی دیار و شیه وه یه که سه ره ره ییش ده گه یه ن. نهوه کات
را به ردوو و میژووی نه ته وه که شه مان باشت و دیار تر ده رده که ویت.

نوسه ر به وینه یه کی رهش و سه پی ناو هه زری دێرینی خوی، باس له
را به ردوو مان ده کات. بهلام له رهی وشه و قسه کانه وه، به وینه یه کی
ره نه گاره نه گ دی مه نه کان ده خاته به ر چاومان.

(مام قادری گۆزئ)، وەكو فەرھەنگىڭ لە كەلەپوور و گەنجىنەمەكى پر لە پەند و وانە و قسە نەستەقەكتى بىر لاگردان، بەسەرھاتەكتى نەو سەردەم نوئ دەكتەو، تا ھەموومان لە سەر زمان و زاكیرەى نەودا بگەرىنەو، بۇ زەمان و زەمىنەى رووداومەكان. بۇ نەو، كىتەبەكەى بەسەر چەند تەوهرىڭ دابەش كەو. پى بە پى قۇناغەكانىش، چىرۆكەكتى لىبارەى گۆران و گەورەبووى شارەكە دەگىرەتەو. نەو وەكو نابوورىزانىڭ لە پىشىنەى كارەدەستىەكتى بازار و پىشە سەرەتاپپەكانەو دەنوئ. لە تەوهرىكى دىكە وەكو پىسپۇرىكى كۆمەلەكتى باس لە دابونەرەت و دىاردەكان دەكات كە بوونەتە خەسەلەكتى تاپپەت بەو شارە. لە شوئىنەى دى وەكو مېزوونوسىڭ باس لە ھەندىڭ كۆچ و ھاتنى نەتەو جىاوازەكتى وەكو (نەرمەنى و تورك و نىگلىز و جووھەكان) بۇ دەقەرەكەمان دەكات. لە زور شوئى تەدا وەكو زمانزانىڭ باسى كەرەستە و نامراز و دەستەواژە و زاراو، زامەوانى دەكات كە خەرىكە لىبەر دەكرىن و ھەولەش دەكات لە ھەوتان رزگارىان بكت. لە دوا بەشەكانىشدا بە گىرەنەو چەندىن روودا و كارەست و ھەلومەرج، باس لە خەباتى سىياسى و چەكدارى خۇى و خەلىكى ناوچەكە دەكات.

جگە نەو نەو كىتەبە ژياننامەى (مام قادەر)، بەلام مېزو و ژيانى كۆمەلەكتى و كەلەپورى شارىكە، ھاوكت مەن بە نەرشىفەكتى كۆمەلەكتى و سىياسى و فەرھەنگىكى كەلەپوورى نەتەوايەتى دادەنەم، كە كىتەبەكتى كوردى ناو، داتەر و دەولەمەنتەر دەكتەو. دەبىتە ھۆيكارىكىش بۇ مەنەو ھەموو نەو شتەى خەرىكە لىناو دەچن. نەو لە دوا تەمەنىدا لىسەر زامەى مېزو دىتە قسە و بەرلەو مەلەوايى لە ژيان بكت، قسەى خۇى دەكات.

نەو بەختەو نەو لىناو، دەرەنە مېزوويە دەبىتەو. مەنىش لىرەدا چەند خۇم بە بەختەو، دەزانم كەتەك دىم قسە لىسەر ياداشت و بىرەو، مەرىكەكتى نەو كەلەپو، دەكەم، كە بوو، زەمانەكتى ھەر ھەموومان و قسە لە رابردوومان دەكات. دىارە ھەر كەسەك بەختەو، خۇى لە شتەك دەبىتەو، بەلام مەن نەو كەستە بە بەختەو، دەزانم كەتەك دىن و شتەك لىسەر زىندو، بوونى نەتەو، نەشتەمانىان دەكەن. نەو، دەبىتە ھۆى مەلەمەيان بە زىندو، ھەرگىز كەس ناتوانەت لىبەرىان بكت.

(مام قادەر) ھەر لە مەندالیدا خۇندەنى لى حەرام كراو، خۇندەوارىكى ناسابىش نەبوو و بەھۆى خۇيەو، خۇى قىرى خۇندەو و نوسىن كەو. نەو،

خویندهوارنیک و سیاسهتهدار و نوسهرنیک لهو شاره له دهستی نههاتووه، نهو بههوی نهو کتیبهوه خوی له قهره دی داوه. نهوهش رووبهروو بوونهوهیهکی زیندوو و بویرانهیه. هاوکات زاکیره تیژ و زیندووکهی زور له دیبلوم و بههره ی نهکابیمی به بایهختره، کاتیک دی میژووی شارهکهی خوی دهنوسیتهوه. نهو لهو کتیبه دا بۆ پیشکوهوتنی شارهکهمان پیمان دهلنیت نهوهی له دهستمانه با بیکهین. ههریهکه له جینگه ی خوی با بیکات، زهمهنی قسه تهواو بووه، با کرداره جوانهکتمان ببینین. ههروه ها جهخت له راستگق بوونی خومان دهکاتهوه بۆ نهوهی میژوونکی راستگق و دروستمان ههیت.

شوان عوسمان

هۆلنده، دنیفت

۲۰۱۴/۶/۳

« پيشه‌گی »

له کاتی گرانیه‌گی کۆتایی سیه‌کانی سه‌ده‌ی رابردوو، باران نه‌بارین و خه‌لکه‌که زۆر تامه‌زقوی باران بوون. من نه‌و کات گهنج بووم. ده‌مه و عه‌سری رۆژنکی پایز، هه‌لیکرده باراننکی خوش و هه‌موو خه‌لکه‌که‌ی گه‌شانده‌وه. سلیمان به‌گ، باوکی عه‌مه‌ر به‌گ و بابیری خالید و هه‌مه‌دانه‌مین، هاوسینی لیمه‌ بوو. له‌و، نه‌ک هه‌ر پیاوینکی یه‌کجار ده‌نگ خوشبوو، به‌لکو زانیاریه‌کی یه‌کجار زۆریشی لا ده‌ست ده‌که‌وت. به‌لام نه‌گه‌ر نه‌خوش نه‌که‌وتبا، کس گۆی له‌ ده‌نگی نه‌ده‌بوو و خه‌لکه‌که‌ش زۆر حه‌زیان له‌ ده‌نگه‌ خوشه‌گی ده‌کرد. له‌ خوشی هه‌لکردنی بارانه‌که، سلیمان به‌گ هاته‌ بن هه‌میوانی ماله‌گی و به‌ ده‌نگنکی به‌رز، لاوینکی نه‌وفنده‌ به‌تام و چێزی گوت، خه‌لکه‌که‌ خوشی بارنه‌که‌یان له‌بیرچوو. زۆربه‌ی خه‌لکه‌که‌ هاته‌ بن هه‌میوان و پێش ده‌رگاکیان تا گۆنیان له‌و ده‌نگه‌ خوشه‌ی سلیمان به‌گ بێ.

باش ماوه‌یه‌ک، سلیمان به‌گ نه‌خوش که‌وت و به‌ عه‌مه‌ر به‌گی کۆری ووت که حه‌یفه‌ له‌و هه‌موو زانیاریه‌ی لای من ده‌ست ده‌که‌وت پچینه‌ ژیر گل و بزر بێ. عه‌مه‌ر به‌گ به‌ په‌له‌ چوه‌ دوا‌ی میرزا قادر که له‌و کات خۆنده‌وارنکی باش و کاتبی میرانی قادر به‌گ بوو، به‌لام چونکه‌ له‌و مه‌لا بوو، ته‌نها ده‌یتوانی به‌ عه‌ره‌بی و فارسی بنوسێ. به‌داخه‌وه سلیمان به‌گ هه‌ر زوو زمانی شکا و هه‌موو زانیاریه‌کان فه‌وتان.

له‌ سالانی پهنجاکاندا درکم به‌وه‌کرد که له‌و زانیاریانه‌ی له‌لای من ده‌ست ده‌که‌ون، با وه‌کو نه‌وانه‌ی سلیمان به‌گ نه‌فه‌وتین. محه‌مه‌د مه‌ولود (مه‌م) پش منی به‌ عه‌لانه‌مین سوچادی ناساند و هه‌ندێک له‌و قسه‌ نه‌سته‌قته‌ی لای من ده‌سته‌ده‌که‌وتن، له‌ رسته‌ی مرواری پلۆکردنه‌وه. نه‌وکات من تازه‌ خه‌ریکی فێربوونی خۆنده‌واری بووم و دوا‌ی له‌و رۆژه، بیریامدا له‌و زانیاریانه‌ی له‌لام هه‌ن تۆماریان بکه‌م. سه‌مه‌تیه‌کی باشیشم ده‌ستپێکردبوو، به‌لام که‌ بووم به‌ پێشمه‌رگه‌، نه‌وه‌ی تۆمارم کردبوو له‌گه‌ڵ نه‌و په‌رتووکانه‌ی کۆمکردبوونه‌وه له‌ دوا‌ی من له‌ ژیر گل نرابوون. به‌داخه‌وه له‌ ماوه‌یه‌کی که‌مدا هه‌ر هه‌موویان فه‌وتان. له‌ ژباتی پێشمه‌رگایه‌تیشدا، رۆژانه‌ به‌سه‌رهاته‌کانم له‌ ده‌فته‌رنکی بچوکتا تۆمارده‌کردن. به‌ داخینکی زۆره‌وه و وه‌ک له‌و په‌رتوکه‌ به‌سمکردوه، نه‌و تۆماره‌ی به‌سه‌رهاته‌کانیشم به‌ ده‌ستی خۆم له‌ناوێردن.

دوای نەوێ گەشتە نەمریکا، قسەکانی سلیمان بەگم جارێکتر گەوتەوێ یاد و پڕیارمدا هەرچی زوو نەوێ لەبیرم ماوێ تۆماریکەم. من نەو وولاتەم بینی کە هەر لە سەرەتاوە وورد و درشتی زانیاری و میژوووەکیان تۆمارکردون. خەڵک لێرە زۆر بە ناسانی دەتوانن پروانامەیی ماستەر و دکتورا لەسەر میژوو، کەلتور، زمان یان هەر بابەتێکی تر بنوسن و بابەتەکە دەوڵەمەندتریکەن. خەڵک و حکومەتی لێرە زۆر بە تەنگ بەرقەرار بوونی نەمن و ناسایشی وولاتەکی خۆیان، کە نەمەیان ھۆکاریکی سەرەکی پیشکەوتن و پاراستنی ھەموو شتێکی وولاتەکەن. نێمەیی کوردیش هەر چەند سالی جارێک تووشی نەھامەتی دینی و وولاتەکەمان زیاتر نوادەکەوێ و هەرچی کۆماتکردووە و دروستمانکردووە، جار لە دوای جار لەناو دەچن.

ھیوادارم بە ھەموو کەموکوڕیەکانی نەم پەرتوکە، توانیبێتم چەند بەردێک بخەمە سەریەک و بەم سەرەتایەم، خزمەتێکی بچوکی کورد و بەتایبەتی میژوو و کەلتوری ناوچەیی شەقلاوێم کردبێ. بەلکو رۆژێک نەوێ نوێ بە دوای نەم زانیاریانە بگەڕێن و بتوانن ئەک هەر لێکۆلینەویان لەسەرێکەن، بەلکو دەوڵەمەند و تێروتەسەلتریان بکەن. بە هیوام رۆشنبیرانی ناوچەکە بەم زوانە دەستبکەن بە بونیاتنان و پێکەوتنانی لێنساگەلۆپیدیای شارەکە.

قادر گۆزی

« ناوەرۆك »

- 1..... ۱- رەجەلەك و ژياننامەم
- 14..... ۲- شۆينەوار
- 19..... ۳- دەوا و دەرمەن
- 25..... ۴- فەلەكناسى و كەشناسى
- 28..... ۵- بۆنەكان
- 35..... ۶- خواردن
- 41..... ۷- كەلوپەلى مەلان
- 45..... ۸- گزۇگيا
- 48..... ۹- ناشى ناو
- 52..... ۱۰- پېشە و پېشەكاران
- 62..... ۱۱- كاروان
- 66..... ۱۲- نىنگلىز و ھىناتى رادىق و سىنەما
- 71..... ۱۳- كات بەسەربىردن
- 78..... ۱۴- بالندەكان
- 83..... ۱۵- راو
- 102..... ۱۶- رىنگاي ھاملىتون ۱۹۲۸ - ۱۹۳۲
- 108..... ۱۷- ناوى شۆينەكان
- 111..... ۱۸- كورته باسنىكى چوۋەكان
- 113..... ۱۹- كەمبى نىنگلىزان
- 118..... ۲۰- دارى ھەورس
- 123..... ۲۱- نىنگلىز و ويلايەتى موسىل
- 125..... ۲۲- عەسكەرى تۈرك
- 127..... ۲۳- كاۋىس ناغا
- 130..... ۲۴- پىرۇژەى ناو و كارەبا و گەرمەو
- 133..... ۲۵- بابەتى لەپىرنەكراو
- 141..... ۲۶- قەسە و بەسەرھاتى خۇش
- 151..... ۲۷- سەمىر و سەمەرە
- 155..... ۲۸- بابەتى سەر زاران
- 163..... ۲۹- دوو روداوى خۇشناۋەتى
- 169..... ۳۰- پەندى پىشىنان
- 177..... ۳۱- سەرھەلدانى كوردايە
- 203..... ۳۲- بىرەو ەرىكەنى سەردەمى پىشمەرگايەتىم
- 267..... ۳۳- سەرنىچ
- 268..... ۳۴- دوا ووتە

رهچەلەك و ژياننامەم

من له رۆژگارنیکى پر له کیشمه‌کش له دایک بووم. رۆژگارنیک که چهند سالنیک بسمه کۆتایى هاتنى جهنگى پر له نه‌گرىسى جیهانى، واتا جهنگى جیهانى یه‌که‌م و هه‌شت سال بسمه دامه‌زراندنى ده‌ولەتى عیراق و پاشانیش به‌زۆر لاکاندنى کوردستانی باشور به ده‌ولەتى تازه دامه‌زراوى عیراق تێپه‌ربوو. من له بنارى چى‌ای سه‌فینى سه‌ربه‌رز، له شاره‌دیه‌کى بچوک به ژماره، به‌لام بوک ناسا و پر له رەز و باغ و ده‌یان سه‌رچاوه‌ى ناوى سازگار، له شه‌قلاوه‌ى بوکى کوردستان له سالى ۱۹۲۸ هاتوومه‌ته جیهان. به‌لام ده‌کرئ چهند سالنیک گه‌وره‌تر بم لهم ساله‌ى که بۆ له دایک بوونم له‌سه‌ر ناسنامه‌که‌م ديارى کراوه.

بابم و دایکم هەردووکیان هەر لە بنەچە خەڵکی شەقلاو و لە بنەمالەییکی بەگزادەکانی نەو شارە بوون. ناوی تەواوی من، قادر ھەمەدەمین قادر بەکر ھەمەدەمینە. ھەمەدەمین باوکم بە گۆزێ و قادری باپیریشم بە قادیول ناسراو بوون، ھەروەھا بەکری باپیرە گەورەشم ناسراو بوو بە بەکرە رەش. لە نێستادا من لە بەرھەبایی خۆمان لە ھەموویان یەتەمەن ترم. نەو زانیاریانەیی دەربارەی باب و باپیرانم لەلامن و دینەوہ بیرم، لە باب و دایکم، باپیر و داپیرەم، ھەروەھا لە مامم و فاتیما ی پلک (پۆر) ی باوکم بیستوون. من لە تەمەنی پلکی باوکم دلنیانیم، بەلام بە قسەی خۆی و نەو بەسەرھاتانەیی دەگێژرانەوہ، تەمەنی تەواوێک لە سەرۆی ١٠٠ ساڵ بوو و لەبەر تەمەن زۆریشی، نازناوی پیرەژنی پێبەخشاو بوو.

محمدنهمینی بابیره گهوره، دوو ناموزای هه‌بووینه به ناوی ولیا که ده‌کاته بابیره گهوره‌ی بنه‌ماله‌ی حاجی قادری ولیا و نه‌وه‌تیریان ناوی میران بووه که ده‌کاته بابیره گهوره‌ی بنه‌ماله‌ی حاجی مسته‌فای محمد عزیزی. نیستاش له‌گه‌ل نه‌وانه هه‌ر خزمایه‌تیمان به‌رده‌وامه و هه‌موو کات له‌گه‌ل نه‌وان له پشت یه‌کتری بووینه. باوکه دیووت میرات له‌یه‌کتر ده‌گرینه‌وه. نه‌وکات شه‌قلاوه چهند ماله به‌گزاده‌یه‌کی سه‌رده‌کی لیبووه وه‌ک حوسین به‌گی و به‌کر به‌گی. به‌کری بابیره گهوره‌ش هه‌ر به‌ناوی نه‌و به‌کره کراوه. میر محمدیه‌کانیش (میره‌کان) له ۱۵۰ سالی رابردو هاتونه‌ته شه‌قلاوه.

به گویره‌ی قسه‌کائی فاتیمه‌ی پوری باوکم، همرله سمر وچاوه‌ی کانیاوی ناوه‌نجی و له روبرای ناوه‌نجی بمره و خوار، له‌ولاشمه‌ه تا نژیک سمردور، هی باپیره‌گه‌وره حمه‌مدنه‌مین و ناموزاکائی بووه. له هاوین له‌وی جینیش بووینه و نیستاش به‌شیک له باخه‌کان همره‌اون و همدیکیشان فروشارون و

به‌شنيکيش زهوت کراون، يان کراون به باغی وه‌سيهت. له کۆن زۆرجار خه‌لک هه‌بوو باغيک يان گۆره توويه‌کی به‌ناوی خنير ده‌کرده وه‌سيهت. که‌سه‌که نه‌و زهويهی به‌رده‌دا و خه‌لک بۆخویان به‌روبو‌مه‌که‌يان ده‌خوارد، يان نه‌وه‌ی باغی نه‌بوایه، له هه‌وين که‌پرينکی ليدروسته‌کرد. زۆرجار که دۆمه‌کان ده‌هاته‌ه شه‌قلاوه، له‌و گۆره‌توو و زهويه وه‌سيه‌تانه هه‌لپه‌تانه‌دا. جاريش هه‌بوو خه‌لک مه‌رومالاتی به‌مه‌به‌ستی له‌وه‌ر له‌و زه‌ويانه ده‌کردن.

حه‌مه‌ده‌مه‌ینی باپيره گه‌وره‌م، دوو کورێ هه‌بووه به‌ ناوه‌کاتی به‌کر (ناسراو به‌ به‌کره ره‌ش) و مه‌حمود (ناسراو به‌ حوده شهل). مه‌حمود له‌ راوی به‌راز له‌ خواروی شه‌قلاوه له‌گه‌ل هه‌رس (وورچ) بتيكه‌نه‌انی و ده‌رفه‌تی تفه‌نگ هه‌ويشتنی نابێ. دواي شه‌رينکی زۆر، به‌ خه‌نجهر هه‌رسه‌که ده‌توپي‌نی، به‌لام خۆی به‌ سه‌ختی و له‌ چه‌مدين جي بريندار ده‌بی و له‌ هه‌وه‌نه‌کاتی دانه‌برێ. به‌هه‌ر جوړتيكې، تفه‌نگ ده‌مه‌قيني نينجا نه‌وان ده‌يدۆزنه‌وه. دکتوري عه‌شايه‌ری مه‌حمود تيمار ده‌کا، به‌لام شهل ده‌بی و نه‌وکات نازناوی حوده شهلې نه‌خرينه پال.

حوده شهل سێ كچ و دوو کورێ هه‌بووه. مێ ناوی کوره‌کان نازانم، به‌لام که‌چه‌کان ناويان فاتمه و عانيشه و حه‌ليمه بوون. مێ دووانم له‌وان بينون (عانيشه و فاتمه)، به‌لام حه‌ليمه‌م نه‌ديوه. کورينکی حوده‌شل له‌ کاتی گرانی مردووه. گوايه ٤٠ ساڵێک به‌رله گرانيه‌که‌ی ساڵی ١٩١٤، گرانيه‌کی تر رويداوه. له‌به‌ر گرانيه‌که‌، به‌کره ره‌ش و مه‌حمود به‌ ماله‌وه چوینه کويستان، له‌وئ نه‌و کورې مه‌حمود له‌ رووباري گاده‌ری له‌ کوردستاني رۆژه‌لات به‌ ناو داده‌چي و ده‌خنکي. کوره‌که‌ی تريشی به‌ نه‌خوشي و يرشانه‌وه مردووه. له‌ ناوچه‌ی پياوچاکی شينخ سه‌يد له‌ شه‌قلاوه، باخچه‌يه‌کی حوده شهل هه‌بووه و له‌ کاتی مردنی کورې دووه‌می، ماتی نه‌و له‌وئ بووه.

هه‌ر به‌ ووته‌ی پوره فاتمه، به‌کره ره‌شی مامی نه‌و (که ده‌کاته باپيره گه‌وره‌ی مێ)، له‌ ینگای هه‌ج مردووه. به‌کره ره‌ش دوو کورې هه‌بووه، قادر (ناسراو به‌ قه‌دۆل) که مێ به‌ ناوی نه‌و کراوم، کورې دووه‌ميشی ناوی عه‌بدولا بووه (ناسراو به‌ عه‌ديل). کاتيک به‌کره ره‌ش مردووه، کوره‌کاتی گچکه بوينه، موده‌تيكيش به‌ر له‌ مردنی په‌کی که‌وتوه. دواتر مه‌حمود دوو له‌ که‌چه‌کاتی خۆی ده‌داته به‌رازاکانی (کوربه‌کاتی به‌کره ره‌ش). عانيشه بۆته خيزانی قه‌دۆلی باپيرم و حه‌ليمه‌ش بۆته خيزانی عه‌ديلی برای. که‌چه‌کی تريشی (فاتمه)، ده‌بينته خيزانی عه‌زیز، به‌لام عه‌زیز دواي ماوه‌يه‌ک کۆچي دواي ده‌کا. کوره‌که‌يان هه‌ر به‌ناو

مەحمودی باوکی فاتیمە دەکەن کە ناسرا بوو بە مەحمودی پیرەژن، نێستاش نەوێکاتی هەر لەوشوێنە دەژین.

دوای مردنی کۆرەکانی، مەحمود بێ پشت دەمینێتەوێ. لەلایەکی تریش شەل و پەککەوتە. هەروەها بەکرە بەشی براشی مردوو و کۆرەکانی نەویش هێشتا منداڵ بووینە. هەندێک لە خزمەکانی حودە شەل، دەلێن دەبی مولکی گیز (گۆز) هە کلۆرمان بەدەین، نەویش بوایان ناسەلمینن. نەوانیش حودە شەل لە تەویلهی وولاغ، بێ نان و ناو یۆ ۱۲ رۆژ بەند دەکەن وە پێی دەلێن، "نەگەر نەو مولکەمان دەدەین، نەگەرنا دەبی لێرە بەری". کچەکان قور لەسەر سەریان دادەنن و بە گریان دەچنە لای باوکیان، کە دەبینن حاڵی زۆر شەڕ، باوکیان رازی دەکەن و پێی دەلێن "مولکەکیان بەدەین، با لەو تەویلهی نەتکوژن"، نەویش بە قسە ی کچەکانی دەکا.

عەدیل دەبێتە عەسکەری تۆرک و لە موسڵ نەخۆش دەکەوێ. قەدۆلی باپیرم خەبەری نەخۆشکەوتنی وەرگرتووە و بە سواری بە دوایدا چوو. وەختێک دەگەڕێتەوێ، کە لاتەگۆچەکانی لە خەمی رەشداون کە نەوێکات نیشانە ی خاوەن پرسە بوو، نینجا بوو بە شین و گریان. هەندێک کەسی شەقلاوێی کە لەگەڵ عەدیل سەرباز بووینە، بە قەدۆلیان راگەیاندووە کە براکە ی مردوو و لە نەبی یونس شارداراوەتەو. هەروەها قەبرەکەشی پێشاندەدەن. پاش مردنی عەدیل، حەلیمە شوو بە مەلا نەحمەد دەکا، کە خەلیفە ی مالی شیخ مستەفای هەولێر بوو، هەروەها نامۆزای دایکی منیش بوو و نێستاش نەوێکاتی هەر لەو شوێنە دەژین.

قەدۆلی باپیرم دوو کۆری هەبوو، مام بەکر و حەمەد نەمینی باوکم. بەکر، برا گەورە بوو، و چوار ژنی هێناون. لە ژنێکیان تەنها کۆریکی دەبی بەناوی عەبدالله، لە ژنێکی تریش نەحمەد و نێسماعیل و فاتمە و هەمین، نەوێکاتی دواپیان هەرزوو مردوو. حەمەد نەمینی باوکیشم سێ ژنی هێناون. لە ژنی یەکەم، مەن کۆری نۆبەرە و سێ کچیشی دەبی بەناوەکانی: حەلیمە و فاتمە و سارە. دایکم ناوی هەمین بوو. لە ساڵی ۱۹۳۴، دایکم لەکاتی منداڵبوند، خۆی و کۆرپە نۆزیهکە ی گیتایان لەدەست دا. یۆ مەن و خوشکەکانم لەدەست دانی دایکمان کارەساتێکی گەورەبوو و تا ماوەکی زۆر کاریگەری لەسەر ژیاتمان هەبوو. مەن بە مردنی دایکم دووچاری کۆستیکی گەورە بووم، جگە لە کارکردن بەم تەمەنە گچکە، سەرپەرشتی کردنی خوشکەکانیشم کەوتە سەرشان.

ھەر نەوھەندەم لەزەت لە ژيانى منداڵیکرد، تا داىکەم لە ژيان مابوو. دواى نەو
 ڕۆژە و بەم تەمەنە بچووکەمەو، بەر لەوێ تیشکى خۆر ڕوناكى پەخش بکا،
 کەل و پەللى کارکردن نامادە دەکردن وەك داس و تەور و لە مال دەھاتە
 دەری. ناتى نيوەڕۆم لەگەڵ خۆم دەبرد، کە لەو سەردەم بریتى بوو لە نوردیە
 نانێك و سەرکە پيازێك، يان مشتێك ميوژ و گويز. تا نيوارەش پشوم نەدەدا و
 ھەر لە کارکردن بووم لە ناو ڕەز و بەيار، کۆزى نەسپىندار، گۆرە گويز،
 شينايى و توتن. تانۆك (پەرژىن)کردن و ناودىرى و چاندن و برىن و
 کۆکردنەوێ بەروبوومەکان... کارى من بوون. باوکم خاوەنى ڕەز و باغىكى
 زۆر بوو و جگە لەوێش، چەند باخچە و گۆرە گويزى ڕەھنکراویشمان
 سەرپەرشتى دەکردن. سەرەرای نەوێ باوکم پیاویكى زۆر ھەبوو بوو،
 زۆرى ھەز لە کاسبى و جوتيارى دەکرد. بەلام کە من پىراگەيشتم، نەم نەرکاتە
 زۆریەى کەوتە سەرشتانى من. باوکم لە سەردەمى عوسمانیەکان ڕەز و باغى
 زۆرتى ھەبوون، بەلام چونکە دەولەتى عوسمانى بەردەوام لە شەڕوشتۆردا
 بوو، ھەردەم پىویستى بە پارە بوو، نیتى بەردەوام باجى لەسەر خەلک زیاد
 کردوو. چونکە نەم زەویاتەش بەروبوومىكى زۆریان بەرھەم نەھێناو،
 بەشیکيانى بە پارەى کەم فرۆشتوو تا زەریبەى عوسمانیەکانى پى بدا.
 تەنانەت لە سەرمەیدان شوێنى سەربازگەى کۆن ھى باوکم بوو و لەپەر
 زۆرى باج جێھێشتوو. لەبەرە دەلاقى کەمان لە مالى خۆمان ھەبوو کە پىبوو
 لە تاپۆى ڕەشى عوسمانیەکان. ھەرودەھا لە سەردەمى قادولى باپىرىشم زۆر لە
 زەویەکانمان زەوتکراون، بۆ نمونە نەو گەردەى سەروى ناوى بىترەمە مولكى
 نەو بوو.

نێمە دار گويزى یەكجار زۆرمان ھەبوو، نەمەش واى کردبوو بەرھەمى
 گويزمان زۆر بى و سالانە زیاتر لە نيو ملیون گويزمان دەفرۆشت. ھەرلەبەر
 نەم ھۆبەش بنەمالە کەمان بە مالى گۆزى ناسراو. نەو کات سروشتى شەقلاو
 وا بوو، کەش و ھەواکەى زۆر دەرڤىن و فینک بوو. زستانانىش بەفرىكى زۆر
 دەبارى، نەمەش بۆ بەرھەمى گويز زۆر باش بوو. بەلام بەداخووە نىستا نەم
 شەقلاوھەى کە لە کۆندا ھەبوو، وەك خۆى نەماو و ژینگە و سروشتەکەى
 وا خەریکە بەرھەم وىزانى دەچى.

نۆ ماتىگ بەسەر مردنى داىکەم تىپەربوو، باوکم ژنێكى تری ھینا بە ناوى (خان)
 کە خەلکى کۆیە بوو. خان دوو منداڵى ھینانە دونیا، بەلام یەكەمیان بە
 کۆریبى مرد. بەداخووە خان و کۆریبى دووھەم، وەك داىکەم بەھوى منداڵ
 بوونەو کۆچى دوايان کرد.

حمید امین گوزی

هر چنده من نامزدم پښ کرد که به پښی ناسنامه کم سالی ۱۹۲۸ وک سالی له دایک بوونم تومار کراوه، به لام دلنایام بهرواری له دایک بوونم پښ ۱۹۲۸ بووه. چونکه من سالی ۱۹۳۱م چاک له یاده که له گمل باوکم بڼ مېهستی کارکردن و هاوکاری کردنی نمو دهچووم بڼ ناو رز و باغ، به لام له بهر کمی تهمن نمدمتوانی جوت و گا یان پښمه کاري بکم و زهوی بکلم. تمنیا کاري بچوکم نمنجام ددان، وک برینی قونیزی دارمڼو به مشار و پاککردنموهی نمامهکان. هر وه ها له بیرمه که له سالی ۱۹۳۱/۱۹۳۲ پاره له لیره گوزا بڼ دینار. هر له سالی ۱۹۳۱ شمري بارزان دهستیښکرد و له بیرمه سربازیکي زور بهرو ناوچهی بارزان بهرینکومتن. نمو سربازانه له زهوی مالی ته های ولیای موختار له شفقلاوه هملیاند، که پاشان نوتیلی خه یامی له سر دروستکرا و سن رور لهوی مانموه. حاتوتی سرباز هگه که خواردنی بڼ سرباز هکان دهکری و چاک له بیرمه نمو روزه بیست و یک هزار گویز و هندی هرمن و همناریشیان له باوکم کریڼ.

دوای کردنموهی قوتابخانه له شفقلاوه، میرانی قادر پک هاتی خملگی ددها مندالمانی خویان فیزی خوینده واری بکن. مام مولودی باوکی محمدم مولودی رومانوس که تازه له شاروچکهی شنو هاتبوونه شفقلاوه و پیاوڼکی شارهزا بوو، ترختکرا بوو یارمستی قوتابیای بدا که بچنه قوتابخانه. رورانه بهدوای قوتابیای دهگبرا و له رورانی زستان و بهر، جاري وا هېوو له پستی خوی دهکردن و له ناوی دهپراندموه.

بهشیک له هاوتمه منه کاتم دهچوون بڼ قوتابخانه، به لام باوکم نهیده هښت من بچم. له بیرمه چندين جار همولم ددها له گمل هاوړیکاتم بچمه بهر خویندن،

به‌لām نهو رینگری لیده‌کردم و دهیگوت “کورم، من نامه‌وئ کاتی خۆت به خویندن خه‌سار بکه‌ی، من ده‌ولمه‌ندم پاره‌ی زۆرم هه‌یه، خویندن و موچه‌م ناوئ”! هه‌رچه‌ند هه‌ولم ده‌دا، نه‌یه‌نشت نه له حوچه‌ی فه‌قیان نه له قوتابخانه نزیک بېمه‌وه. من هه‌موو به‌میانان ده‌هاتمه به‌ر ده‌رگای مالی خۆمان و به دیار هاوڕێ و هاوته‌مه‌نه‌کانی خۆم که به‌رینگاو‌ه‌بوون بۆ قوتابخانه داده‌نیستم. نه‌وکاتیش قوتابخانه له شۆنی قه‌شه‌ی نیستا بوو وه مالی نیمه‌ش له به‌رامبه‌ر مزگه‌وتی گه‌وره و له دامین کلێسه‌ی سه‌رگرده‌که بوو. نه‌گه‌ر مام مه‌لودیش به‌دیار که‌وتبا، باوکم ده‌یناردمه چاکێ خه‌جه‌لاست، هه‌تا مام مه‌لود نه‌مبێنی و نه‌مباته قوتابخانه.

نه‌وکات نهو شه‌قامه‌ی نیستای ناو بازاری سه‌ره‌وه، ته‌نها کۆلانی ته‌نگی قه‌رنه‌کراو بوو، هاموشۆی خه‌لک و که‌ر و بار هه‌ر به‌مێدا بوو. به‌رامبه‌ر مزگه‌وت به‌زستانان شۆنێکی قورای بوو وه که‌ر و باری تێدا ده‌چه‌قی. هه‌ر بۆیه زۆربه‌ی رۆژانی زستان، نهو قوتابیانه‌ی ماله‌کانیان له مزگه‌وت به‌لای گردی زه‌یتون بوو، خۆیان له‌کۆلانه قورایه‌که نه‌ده‌دا و به به‌رده‌م مالی نیمه‌دا و به‌لای سه‌ره‌وه ده‌چونه قوتابخانه. نه‌مه کاریگه‌ری زۆری کرده سه‌ر من.

دوای ده‌ستپێکردنی جه‌نگی جیهانی دووهم، زۆربه‌ی بنه‌مه‌اله‌کان باری داراییان به‌ره‌و خرابی چوو بوو. باوکیشم وه‌ک جاران پاره و پولی نه‌ما و که‌سیش مولکی نه‌ده‌کری، ژيان به‌ره‌و گرانی‌وون ده‌چوو. له ساڵی ۱۹۳۹ له‌به‌ر که‌م بارانی، ووشکه‌ ساڵی رووی له عێراق کرد. گه‌نم زۆر که‌م بېوو و بۆ که‌رنیش ده‌ستنه‌ده‌که‌وت وه له جیاتی بارانی په‌ره، په‌ره‌ی به به‌فردا. بۆیه به‌ره‌می دانه‌وێله زۆر رووی له کزی کرد و زۆربه‌ی خه‌لک بۆ په‌یداکردنی گه‌نم، به کاروان رویان له نێزان کرد. منیش به‌و ته‌مه‌نه بچوکه‌مه‌وه به کاروان چووم بۆ شاری نه‌غه‌ده. رۆمان نوسی گه‌وره‌ی کورد محه‌مه‌د مه‌لود (مه‌م) له رۆمانی رینگا زۆر به جوانی باس له کاروانانه ده‌کا. من له نه‌غه‌ده گه‌نم که‌ری و گه‌رامه‌وه، به‌لām له‌به‌ر که‌م نه‌زموونی من له کاروان کردن، سه‌ره‌رای ماندوو‌بوونیکی زۆر و به‌رینی نهو سنوره ده‌ستکرده به‌ پێیان، زۆر به‌ نرخێ گران له‌سه‌رم وه‌ستا. زه‌هره‌م په‌تریوو له قازانج و ماندوو‌بوونیش سه‌ره‌بار و بنبار. گرانیه‌که به‌ شێوه‌یه‌کی وا بوو که به‌ داخه‌وه زۆر که‌س هه‌بوو دوای نه‌وه‌ی هه‌چ شتێکی له مال نه‌ما، به‌ ناچاری مندا‌له‌که‌ی خۆی فرۆشت. شایانی باسه له گرانی گه‌وره‌ش، له کاتی شه‌ری جیهانی یه‌که‌مه‌دا باس ده‌که‌ن که چوار باری گه‌نج هه‌بوون زۆر باری نابوریان ناله‌بار بووه، که‌چی ناماده نه‌بووینه

سوال بکهن و هرچواريان له ژورهوه درگيان لهسهر خويان داخستوه و له برسان و له ديار ناگردان مردون!

له سالی ۱۹۳۹، تهلاری نهخوشخانهی شهقلاوهی کون له بهرامبهر مزگهوتی حاجی برابم له خوار قشلهی شهقلاوه دروست کرا و بق یهکم چار له ژيانم لهوی بووم به کریکار. دوی نهم کارهم له بهریومبهرایهتی ریگا و بان هس به کریکار دامه زرام. به رور لهوی کارم دهکرد و نیواره و شهوانیش رهز و باغهمکاتم ناوده دان. که کاری نهویش تهواو بوو، نیر کریکاریم بق خهک دهکرد. که نهوکات کریی رورانهی کریکار له دوو تا چوار درهم بوو. نهوهی پهیداشم دهکرد باوکم له ورد و درشتی ناگدار بوو رادهستی نهوم دهکرد.

هرچهنده تهمنی باوکم گهوره بوو، بهلام له سالی ۱۹۴۱ ژنی سینه می هینا، لهم دایکشم پینچ برا و دوو خوشکم همن به ناوهکاتی: هسبیت، عومهر، نهوهر، جهلال، نهجات، خهبات و کوردستان.

سالی ۱۹۴۷ ناوم بق سهربازی هاتهوه. بههوی لهبهرکردنی بهرگی سهربازی، سهرچهم بهریومبهردنی کارهکان کهوتنه سهر شانی باوکم. باوکیشم لهبهر گهورهیی تهمن و چوونه ناو سالانهوه، نهیده توانی نهم نهراکانه جیهجی بکا. حاجی سهلیم یهکک بوو له کهسایهتیه ناسراوهکاتی شهقلاوه و دهقهری خوشناوهتی، له ههمان کاتیشدا زور دهولمهاند بوو وه منی زور خوشندهویست. حاجی سهلیم به باوکمی گووت که من له عسکهری بکریتهوه. چونکه لهو سهردهمدا، نهوهی پارهی ههباویه دهیتوانی له جیاتی سهربازی پاره بدا. حاجی سهلیم گووتی “نهگهر تق پاره نادهی من پارهی بهدهل سهربازی که بق قادر دابین دهکم، چونکه تق ناتوانی نهم ههموو کارانه جیهجی بکهی.” له ههمان کاتیشدا حممه بلایی خمزوری باوکم ههولی لهگهل باوکمدا و رازی کرد که له سهربازی بکریتهوه. نهوه بوو باوکم کوزه نهسپینداریکی گهورهی فروشت و منی به پهنجا و یهک دینار له سهربازی کریهوه. بهلام نهوکات، دوی پاره دانهگش به میری، دهباویه سن ماتگ سهربازیت هسبکردبا، نینجا دهسپهردارت دهپوون.

له بیرمه سهرمهتای وهرزی بههار بوو له سهربازی رزگارم بوو و گهرامهوه شهقلاوه. لای ههموشمان روون و ناشکرایه که نهکی جوتیار له بههاراندا زور گرانه. ههرله رهز برینهوه تا دهگاته بن میو و رهز کیلان و تاتوک کردن و نهمام چاتدن و حق نامادهکردن بق شینایی چاتدن و کاری تر. من تهنیا بووم و کارهکان نهومنده زور بوون، له بهیاتیهوه تا نیواره ماوه نهپوو پشوو بدم.

هەرله ههمان کاتدا، رهزینگی گهره‌ی تریمان هه‌بوو، که نیستاش ماومانه و له پشت چپای سۆرکه و به قهشان په‌ناو‌باتگه. خه‌ریکی کارکردن بووم له‌وئ، سه‌نگینگی هار په‌لاماریدام و برینداریکردم. له‌م په‌لاماردانه زۆر ترسام که میری پنی بزانت. نه‌وکات نه‌و کسه‌ی سه‌نگی هار په‌لاماری بدابا، په‌وانه‌ی نه‌خوشخانه‌ی موسلیان ده‌کرد و چل رۆژ له نه‌خوشخانه ده‌مایه‌وه و ده‌ریان لێده‌دا. من له‌بهر نه‌م ترسه، په‌نام بۆ ده‌رماتی کورده‌واری برد، که نه‌وکات زۆر باو بوو. چووم بۆ گوندی پیرزین، که دکتۆریکی میلی له‌وئ بوو و چاره‌سهری بۆ نه‌و کسه‌یه‌ ده‌کرد که سه‌نگی هار گرت‌بوونی. نه‌و پیاوه له نه‌وه‌ی مه‌لازاده‌کان بوو وه‌ خودا نه‌و په‌هریه‌ی پێدا‌بوو. دوا‌ی گه‌یشتم بۆ نه‌م گونده، پزیشکه‌که به‌ر له‌وه‌ی چاره‌سهرم بۆ بکا، گوئی دیاره تو ده‌وله‌مه‌ندی که په‌نجا و یه‌ک دینار له به‌ده‌ل سه‌ربازی داوه، نه‌و بیه‌ پارمه‌ش بده به‌ من تا چاره‌سهرت بۆ بکه‌م! من ته‌نها یه‌ک دینار و نیوم پێیوو، که بۆ نه‌وکات پارمه‌یکی که‌م نه‌بوو! له‌ کابرا تۆره بووم و گونده‌که‌م به‌جه‌یه‌شت.

قادر گۆزی ١٩٤٧

هه‌ندیک مالی خه‌یلاتی دۆستی نیمه هه‌بوون و هه‌شتا له هه‌واره زستانه‌که‌یان بوون له تریک مه‌لا نۆمه‌ر. نه‌وان هه‌ندیک پاره‌ی باوکه‌م قه‌رزار بوون، به‌لام که چوومه لایان ووتیان یم دهم و ده‌سته هه‌چ پاره‌مان لا نه‌یه. دۆستیکه‌شم له گوندی قه‌ره‌موتک له ده‌شتی هه‌ولێر هه‌بوو ناوی مستۆی مامزێ بوو، چووم بۆ لای نه‌و و زۆر ریزی لێنام و به‌خه‌یره‌هاتنیکێ گه‌رمی کردم. منیش نه‌وه‌ی په‌سه‌رم هات‌بوو یه‌ وردی بۆم گه‌یرایه‌وه. پنی گووتم پشوو بده و خه‌م مه‌خۆ. شه‌و له‌و گونده مامه‌وه. به‌یاتی‌که‌ی خۆی له‌گه‌لم هات بۆ گوندی پیرزین، دیار بوو کابرای دکتۆر زۆر دۆستی نه‌و بوو. که گه‌یشته‌یه گونده‌که، کابرا دکتۆره‌که‌ی سه‌ره‌هه‌شت کرد. سێ دیناری له ده‌ستی کابرا نا و پنی گووت،

چارهسەرى بۇ بىكە نەمە بىرە. كابىرا لەم ھەلس و كەوتەى لەگەل منى كىرەپو زۆر پەشيمان بوو و دەستى كرد بە چارەسەر كىردنى بىرەنەكەم. سەرەتا قەتەماغەى بىرەنەكەى ھەموو لاپەرد. نىنجا يەكەك لە قامەكەكانى خۇى زامدار كرد و چەند دلوپە خوینىكى لە بىرەنەكەم ھەلسوى. دواى بەكارھىنانى دەرماتىكى كوردەوارى بۇ سەر بىرەنەكەم، ھەندىك تفى ناو دەمى خۇشى لە بىرەنەكە ھەلسوى. پاشان نەنگوستە بىرەندارەكەى لە جامە ناوێك وەردا و كىرەپە خوینا و پىنى گووتەم كە ناوەكە بخۆمەو. سەرەراى نەم ھەموو بىزەى كە ھەمبوو، بە ناچارى ناوەكەم خوارەو. دىكتۆر گووتى خوات لەگەل، چاك دەبىتەو. ھەرچەندە پروام بەم جۆرە چارەسەر كىردنە نەبوو، بەلام ماوہەكى كەمى پىچوو بە تەواوى چاك بوو مەو و گەرامەو بۇ شەقلاو.

ھەر كە گەرامەو شەقلاو، من و ەولای قادى شامى و چەند برادەرىك بە شىوہى كاتى لە بەرپوہەبەراپەتى نەشغال دامەزراين. كابراپەكى خەلكى سلىماتىش بە ناوى ھەمە چاوش، چاودىزى سەر كىركارەكان بوو. كە منى دەدى زۆر بە دلسۆزى كاردەكەم، زۆرى رىز لىدەگرتەم و ھاوکارى زۆرى دەكردم. مانگانە موچەكەمان بۇ دەھاتە موھەندىسخانەى شەقلاو و زۆرپەى جار گۆرانى شاعىر موچەكەى بۇ دەھىنان و پىنچ پۆلىسىشى لەگەل دەھاتن. نەوكات نەویش لە بەرپوہەبەراپەتى نەشغال كارى دەكرد. جارێك لە ناوہراستى دابەشكردنى موچەبوو كە شىعەرىكى بۆھات. نزیكەى نىو كاترەمىزى خاىاند تا نوسىنەكەى تەواوكرد، نىنجا شىعەكەى بەدەنگىكى بەرز بۇ نىمە خویندەو.

لە ١٩٥٢/١/١، ژيانى ھاوسەرىم لەگەل خەدیجەى كچى قادى وەسمانە رەش پىك ھىنا كە نەویش خەلكى شەقلاوہیە. لەو تەمەنەى كە لەگەل ھاوسەرەكەم بەسەرم بردوو، زۆر بەختەوہربووین و لە خۇشى و ناخۇشى ژيان پىكەوہ گۆزەراندمانە. بەرھەمى نەم ھاوسەرگىرىمان شەش كۆر و دوو كچن بە ناوہكانى: مەھمەد، نەسەد، ھونەر، بەختیار، ژيان، نەزار، سەردار و پۇناك، كە سەرچەمیان لە تاراوگە دەژین و تا نىستا جگە لە كۆر و كچەكانمان، ٢١ نەوہمان ھەيە.

لە سالى ١٩٥٤، مامۇستا ەلانەدین سوجادى سەردانى شەقلاوہى كرد، مەھمۇد لە دوكانى مام تەھای كاوانى كە بەرامبەر بە قشڵە بوو، بە مامۇستا سوجادى ناساندم. نەوكات مامۇستا سوجادى خەرىكى كۆكردنەوہى قسەى نەستەق و كۆرتە چىرۆك بوو بۇ رشتەى مروارى. مەم بە مامۇستای ووت كە من زۆر شتى لەو بابەتە دەزانم كە بۇ رشتەى مروارى دەگونجىن. منیش بە مامۇستام ووت كە من نەخویندەوارم، مامۇستا ەلانەدین سوجادىش ووتى من

چارمیهك دەدۆزمەو. دواى ماوھىەك مامۇستا نەحمەد مەلا ھادى ئاردا لام، كە نەوكت لە كۆلجى نادابى بەغدا و لە بەر دەستى مامۇستا عەلنەدىن دەخویند. لەگەل مامۇستا نەحمەد، دە تا پاتزە لاپەرە نوكتەمان نوسیمو، مامۇستا نەحمەد بۇ مامۇستا عەلنەدىن سوجادى بردنە بەغدا. ھەندىك لەو نوكتانە لە بەرگى شەشمى رشتەى مروارى بلو کرانەو، بەناوى قادرحەمدنەمین نەك قادرى گۆزى.

نەوھى كە ھەمیشە خەمى بۇ دەخۇم، نەچوونم بۇ قوتابخانە بوو. بەلام بە ھەول و ماندوو بوونى زور و بە پشتگیری چىرۇك نوس و بۇمان نوسى گمورەى كورد محەمد مەولود (مەم)، خاوەنى پەنجا فەلس و برسەتەى بەھیزترە و ھەردوو بۇمانەكەى پايزە خەون و رىگا، توانیم نەم كەلنەش لە ژيانى خۇم پىر بکەمەو. داواشم لە باوكم كرد كە براكانى ترم بنىزىتە بەر خویندن، كە من بى بەش بووم، با نەوان بى بەش نەبن. نەوھ بوو باوكم رازى بوو بىاننىزىتە قوتابخانە و خۆشەختانە جەلال و نەوھرى بىرام خویندىان تەواو كرد و بوون بە مامۇستا.

لە وەرزى بەھارى سالى ۱۹۵۴، پىريازىكى وەزارەتى مەعارف زور خوشحالى كردم. قوتابخانەى شەوان لە شەفلاوھ كرايمو بۇ نەو كەسانەى كە بە مندالى لە خویندن دايراون تا بە گمورەى نەم ھەلەيان بۇ بىرەخسەن. مەم داواى لىكردم خۇم لەو قوتابخانەى ناونوس بکەم. سەرەتا بۇ ماوھى چل و پىنج رۆژ درىزەم بە خویندن دا. لە بىرمە پىرۆگرامى خویندنەكەمان نەلف و بىنى عەرەبى بوو وە سەرچەم كىتەبەكەم بە ماوھى نەو چل و پىنج رۆژە لەبەركرد، جگە لە پىتەكانى (س و ش) چونكە نەم دوو پىتەم لى تىكەل دەبوون. دواى نەوھ بوو بە پشووى ھاوین. لە ھاوین مەم ھانى دەدام كە پەرتوكى زياتر بخوینمەو. داوم لە رەسول كاكۆ كرد كە كۆرەكەى خویندكار بوو لە كەركوك، كىتەبى خەيام بە كوردى بۇ بىنى. ھەرچەندە كىتەبەكە بە پىنج درەھم بوو! بەلام كە بۇم ھات زور دلخۆش بووم. پىشتىرش ھەموو شەھەرەكانى خەيام لە رىگای گۆيگرتن لەبەر كىرەبوون. مەم داواى لىكردم بۇ نەوھى نوسىنم باش بى، چىرۆكە فۆلكلورىەكان و بىت و بالۆر و قسەى نەستەق بنوسمەو. بەلام بەداخوھ لەبەر نەوھى بە پىرى چوومە بەر ھەموى و بە رۆژ كارم دەكرد، نەو دەرەفەتەم بۇ نەرەخسا. نىتر فىزى خویندنەوھىەكى باش بووم، دواى تەواو بوونى پشووى ھاوین، نەمجارەيان چوومەو قوتابخانە، خویندنەى نەوجارەشمان پىتى كوردى بوو و توانیم نزىكەى پازدە رۆژى تر بخوینم. بەھوى دامەزراندنم لە مەكىنەى كارەبا، كە شەوانە ۱۲ كاترمىز كارم تىيدا دەكرد، لە خویندن دايرام. تامەزۆيىم بۇ خویندەوارى واى لىكردم كە لەم ماوھ كورتەدا خۇم وا فىزى خویندن بکەم. زور

له بآلوکراوه و شيعر و نوسيني کوردی سآلتی چلهکان بهداوه، لام دهست دهکوتن و خویندومنهتهوه. بهردهوامیش ههولمهدها قهرمبوی نهو ماوهیه بکهلموه که لهدهستم چوو بوو. له شيعر و نهدهبیاتیشدا، دیوانی زۆربهی شاعیرانم خویندوتهوه، بهلام مەم و زین و چوار خشتهکیهکانی خەيامم به هەردوو وەرگیرانهکی ههژاری موکریانی و شیخ سهلامهوه لهبەر کردبوون، و نیستاش دهتوانم بهراوردیان بکهم.

نهوهی که له مندالی بۆ من مهیسەر نهپوو، ههولم داوه بۆ مندالهکاتم جیبهجی بکهم، به تایبتهی خویندن. سوپاسی خودای گهواره دهکهم که سهرحهم جگهرگۆشهکاتم ههلهگری بهروانامن. مندالهکانیشم به شیومیهک پهروهده کردوون که نیشتیمان پهروهی و داوین پاکی و خیانت نهکردن بپیتته بهشیک له ژانیان.

دوای نهم ههموو تهمهنه، ناواره بووم و له وویلايهتی کۆلورادۆ له نههمهریکا لهگهڵ خانهمادهکهم ژيان بهسەر دهیم و زۆر بهختهوهرم. سروشتی کۆلورادۆ زۆر جوان و دلگیره و شونینکی گهشتیاری خوشه. سروشتهکهی زۆر نزیکه له چیاکانی کوردستان وه ههر بویه له ۵۰ ویلايهت نیرهمان ههلهژارد که لژی بزین. له وولاتانی جوراوجۆر خهڵک به مهیستی کات بهسهریردن و راو و خلیسکینهی سهر بهفر روو لهم وویلايهته دهکهن. منیکیش که ههرله مندالیهوه خولیای راوکردن بووم، دلم زۆر پزی خوشه.

سآلی ۲۰۰۰ لهگهڵ هاوسهرهکهم و سهررداری کۆرم چووین بۆ حهج و نهم نهکه پهیرۆزهمان بهجی هینا. لهم چهندسآلهی دواپیش دهرفتم بۆ رهخسا که زۆر وولات بگهڕیم، بهلام لهو وولاتانهی کهمن بۆی چووم، جگه له وولاتی دایک، دلم زۆر به سوریا دهکرایهوه. به تایبتهی شونهمواره میژوویهکان و گۆری سهلاحهیدینی نهپوبی و مهزارگهی یهحیا پینگهمبه (د.خ).

نیستاش پیری پهکی خستووم و چهندین نهخوشی دهوریان داوم و بوونهته میوانی ههمیشه. بهلام دهستهوهستان نهوهستاوم و رۆژانه دهمهوی لهسهر پین بههستم و به پینان رینگا بهیرم. که له مالهوهشم، لهسهر نینتهرنیت به دوای ههوالی جیهاتی و کوردستان دهگهڕیم و له ژوورهکانی نینتهرنیت، لهگهڵ برادهران و کوردان له سهرتاسهری دنیا دهویم.

ههر وهک له پێشدا ناماژهم پێکرد، من زۆربهی رۆژهکانی ژیانم خهریکی کارکردن و کاسبی بووم، بهلام وهنهبی کارکردن وای لیکردیم که له سیاست به

دووربم. چونکه بۇ نېمەى خاوهن خاكنى داگىركراو و نەتەومىهكى زولم لىكراو، سىياسەت كردن و بەشدارى كردنمان بە ھەر جۇرىك بىن لە شۇرش و كارى شۇرشگىزايەتى، بۆتە بەشنىكى دانەبراو لە ژيانى ھەر تاكنىكى نەم نەتەومىه. بە تاييەتى بۇ منىك كە ھەموو تەمەنم جوتيارى و كرىكارىم كردوھ. نەتەومەكەى خۇم زۇر خۇش وىستوھ ھەر زوو ھەستەم بەوھ كردوھ كە خاكەكەمان لەت لەت و داگىر كراوھ و وەك نەتەومەش بە دەستى داگىر كەرانەوھ چەوسىنراينەتەوھ.

لە تەمەنى ھەرزەكارىمدا، سەرەتا وردە وردە بە دواى دەنگ و باسى سىياسىدا دەگەرام. لە سالى ۱۹۴۰، پەيوەندىم بە حىزبى ھىوا كرد. لەم كارە بىن گومان كارىگەرى كۆمەلە برادەرىمك لەسەر بوو، كە لەو كاتدا كەسايەتى رۇشنبىر و ھەروھە كەساتى ووشيارى نەو سەرەدەمە بوون. كەسى واشيان تىدابوو كە بۇ من وەك مامۇستا وابوون. بەداخەوھ، پىرى واى لىن كردووم ناوى بەشنىكىاتم لە بىر نەمىنى. بۇ نەمۇنە مام قەشە جوبرانىل، رەسول كاكوف، مەلا گچكەى شاعىر، وەسمان قادر، مەم، مەمەد سالىح كامەلا... بە تاييەتەش مەمەد مەولود (مەم) كە خويندەوارنىكى زۇر وشيار و خاوهن قەلەمىكى جوان بوو لە بوارى وتار و چىرۆك نوسىن و تەنەت شىعر و رۆژنامەوانىشدا. مەم زۇر كارىگەرى بەسەرەمەوھ ھەبوو پىنى دەگوتم “ھىچ شتىك بۇ مەوۇف نەستەم نىھ گەر بىيەوئەت نەجامى بدا”. ھاتى دەدام خۇم فىرى خويندەوھ و نوسىن بىكەم و گرینگى بە خويندەوھ بەدەم، ھەروھە گۇقار و رۆژنامە بخوينەوھ. نەمانە ھەر ھەمووى واى لىكردم كە مەوۇفكى بىن ناگا نەبەم كە لە دەوروبەر يان لە ناو وولاتەكەمدا چى دەگوزەرى.

دواى دامەزراندنى پارتى دىموكراتى كوردستان، حىزبى ھىوا خۇى لەناو پارتى تەواندەوھ، بەلام مەمەد مەولود و قادر حەسەن، كارىگەريان لەسەر من ھەبوو. نەوھ بوو لە رىي قادر حەسەنەوھ من پەيوەندىم بە پارتى دىموكراتى كوردستان كرد.

لە سالتى پەنجاكاندا، حىزبى شىوعى دەستىكى بالاترى لە پارتى لەناو جەماوهرى شەقلاوھەدا ھەبوو. دواى كودەتاكەى عەبدولكەرىم قاسم لە سالى ۱۹۵۸ و روختانى رۆژىمى پاشايەتى، خەلك زۇر ھەستى بە نازادى دەكرد و خەلكى ناوچەكە بىوون بە دوو بەش. بەلام نەم لەت بوونەى جەماوهر، منى زۇر بىزار كردبوو. ھەرچەندە زۆربەى رىكخراوھ پىشەبىيەكان بە دەستى شىوعىەكەتەوھ بوون، كەچى دەيانەوئەست نەوانى تەرىش بخەنە ژىر رىكىفى خۇيان و پارتىش نەمەى قبول نەبوو. بەلام بە ھوى بەرزبوونەوھى ھەستى

نەتەوايەتى، رۇژ بە رۇژ جەماوەرى پارتى لە ھەلەكشان و شىوعىيەكان لە
 داشكان دابوون. لەو كاتەدا لە شەقلاوھ شارەوانى نوینەرى كرىكارانى دیارى
 دەکرد بۆ سەرۆكى نىقابە، پارتى بۆ نەم پۆستە منى كاندید كرد و حزبى
 شىوعىش عەولای قادر شامى كاندید كرد كە برادەرىكى زۆر نزیكى من بوو.
 ھەلبەئاردن دەستى پىكرد من زۆربەى دەنگەكەم بەدەست ھێنا و بووم بە
 سەرۆكى نىقابە. بەم دەرچوونەم، بەینى من و عەولا بۆ ماوھىيەك كزیوو، بەلام
 تا نىستاش ھەر برادەرى زۆر خوشەويستى بەكترین و نەمانەشت جىاوازی
 ڕاو بۆچونمان چى تر كاریگەرى لەسەر ھاوڕیپەتیمان بكا. تا سالى ۱۹۶۱ و
 ھەلگیرسانى شۆرشى نەیلول من لەو پۆستە مامەوھ، دواى ڕووم لە شاخ كرد
 و بۆ ماوھى پىنج سال بووم بە پىشمەرگە. پاش گەرانەووم لە پىشمەرگایەتى،
 لە شارەوانى دەستم بە كار كردهوھ. لە دواى بەیانی ۱۱ نازارى ۱۹۷۰، پارتى
 دووبارە داواى لىكردم كە بىم بە سەرۆكى نىقابەى شارەوانى و بۆ ماوھى چوار
 سال لە نىقابە كارم كرد و تا خاتەنشین بوونیشم لە سالى ۱۹۷۹، ھەر لە
 شارەوانى مامەوھ.

شۈينەوار

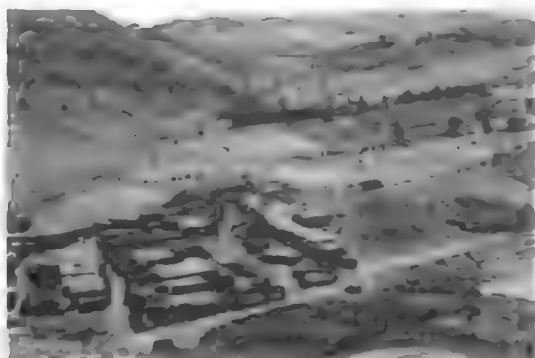
بە گۈزەلى لىكدانەمەي ھەندى زاناينى مېژوو، مەۋف ژيانى نىشتەجىيۈنى بۇ يەكەم چار لە كوردستان دەست پىكردوھ و لە نەشكەوتەكان ھاتقە دەر. نەم سەرەتايە بە ھەنگاۋى وورد و بچوك رۇيشتوھ و بە ھەزاران سالى ويستوھ تا گەيشتوتە نەم رۇژەي كە خەرىكە مەۋف دەگاتە نەستىرەكان. پى دەچى مېژوۋى شەقلاوھ زور كۆن بى و بەلگەي زۇرىش لەسەر نەم بابەتە ھەن، بەلام تا نىستا لىكۆلىنەمەيەكى چاكيان لەسەر نەكراوھ. مەن ناسەوارناس نىم، بەلام زور خولياي مېژوو و ناسەوارم و زور بابەتى مېژوۋىي دەخوینەمەھ.

نەمەي مەن بزانم، بابەتى ناوھدانى لە شەقلاوھ لە مېژوو زور باسى لى نەكراوھ. مەن ھەندىك شۈينەۋارى شەقلاوھ دەخەمە روو كە پى دەچى مېژوھەكيان زور كۆن بى و لەوانەيە ھەندىكيان سەدان سالى و بگرە بۇ ھەزاران سالى بەر لە نىستا بگەرىنەمەھ. نەشكەوتى شىخ وسو رەحمان (مار رەمەن بوي) لە چىاي سەفین يەكەكە لە شۈينەۋارە كۆنەكان. گەر سەيرى چۈنەمتى دروستكردنى رىنگاي نەشكەوتەكە و دىۋارى بە بەرد و قىل دروستكراۋى، ھەرۋەھا شىۋازى ھەلگۆلىنى بىرى ناوھكەي بگەين، گومان نامىنى كە نەم شۈينە دەبى مېژوۋىيەكى زور كۆنى ھەبى. پىۋايك لە بەيتەريە ھەبوۋ ناۋى ھەمەبۇر بوو، پىۋايكى زور زانا و زىرەك بوو. ھەمەبۇر تاق و دىۋارو نەوشۈينەي ناۋ شىخ وسو رەحمان گەرابوو، ھەندىك پارچە نىسقاتى مەۋفى دۆزى بونەمەھ. ھەرۋەھا تۆمەي پاترى كە ھەموو نىۋارەي يەكشەمان دەچوۋە مەزارگەكە و مۆمى پى دەكردن، دەيگوت لەو شۈينە سەلىبىكى زور كۆنم دۆزىۋەتەمەھ. نەو زور لەگەل مەن و باۋك و باپىرم دۆستايەتى خۇش بوو. زور چار كە دەچوۋمە كارۋانى ھەولتەر پاكەتەك مۆم بە دىارى بۇ دەھىنا و زور پى خۇشحال دەبوو.

كاتى خۇي لە ناۋچەي دارى مەرحەمان (مار يۈھەنان) ناسەۋارى گۈندىك بەدىار كەوتبوو كە گوايا ناۋى گۈندى لەرزەك بووھ و مەن بۇخۇم دوو كاۋلە خاتووم لى ديوھ. يەكەك لە مەسىحىيەكاتى شەقلاوھ مۆرىكى لەۋى دۆزىيەمەھ. پىرسىارم لىي كەرد و ووتى “مۆرەكەم ناردە موسل و لەۋى پشكنىيان بۇ كەرد، دەرگەوت ھى زەماتى چاخى بەردىنە”، ھەرۋەھا ووترا بوو كە پى دەچى مۆرى بىنەمالەيەك بوۋبى. ديارە نەۋكات ھەر بىنەمالەو مۆرىكى تايىبەتى ھەبۇوھ. مەن بۇ ماۋەيەك لەۋ شەقامەي لە بنارى چىاي سەفین لە ناۋچەي بەرزايى بانەۋك كارم دەكرد. شەقامەكە بە تەنىشت كۆنە گۈندەكە دەبىردا و لەۋى گۆرىكەمان دۆزىيەمەھ كە نىسكى لاقەكاتى لە مەۋفى نىستا زور زور

گهواره تر بوون. حاجی مستمعا که پیاوئیکی دونیا دیته و زانا بوو، لهناو بهیاری خوی بوو که دهکموئته بهرامبهر ماریوچهمننا. لیمان پرسى که شتئیکی وای پینشتر بینیه، نمیش ووتی "نئیسکه سهری مروقی زور گهوارهم لهناو بهیاری خوم دوزیهوتموه که هیندهی خیرهکنیک دهبوو".

قهلاتی کاوان شونینکی تره و نمیش کهوتوته گهرمکی مسیحیهکان، له خواروی مار یوچهمنایه و هیتشتا ناسهوارى ناوهدانى لئى ماوه. ههروه ها له گهرمکی میرهسمن (میر حسمن یان سابیراوهی نهمرو) شونیهواری قهلاتیک لاسر گردهکه بوو که بهردهکانی دهوړه دهرگاکهی ههر مابوون، بهلام بهداخموه لهگهل ناوهدان بوونی ناوچهکه، شونیهکه تیکدرا و بهردهکانیش بو دروستکردنی خانوو بردران. ههروه ها شونیهواری چاند کاوله ناشینکیش لهوئ ههبوون. بهشینک لهو شونیهوارانه له پهرتوکنیک دهریاره شونیهوارهکانی عیراق بهناوی "المواقع الاثرية في العراق" ناماژیهان پئ کراوه.

سابیراوهی کۆن
له نهرشیلې مصطفى
مصور وهرگراوه

کاوله ناشینک له ناو رهزهکهی حسمن مام وسو بهرامبهر نوئیلی ههشکور ههبوو. له کاتی ههلوه شاندهووهی ناشهکه، دهرکوت که رهوړهوهی ناشهکه زور زور کۆن بوو. نهمسد عزیزبهگ، کاتیک خشتی بو خانوی خوی دهبرین، کوپنکی دوزیهووه نئیسکی کچنکی تیداوون و خلخالنکی زیری له پئ دابوو. قسهی بو من کرد که ههرهمان رقر بردبویه ههولیز و فروشتبووی، ووتی "گهر حکومت پنی بزانیایه، دهیوت خهزینهی دوزیهوتموه و لیم نهمهگهرا". حاجی سلیم کۆنه خاتوهکی له جووهکان کبری بوو، کاتیک خهریکی نۆژهنکردنموه و بناغه لیدان بوون، کوپنکیان دوزیهووه که نئیسکی مروقیکی تیداوون.

له پهرتوكيكي نايهتولا مردوخيم خويندوتوهه كه كوردهكان سهرهتا لاشه
مروقيان لسه سهر چپاكان فرنداوه بو نهوهي بينه خوراكي ناژه لان. پاشان له
جنگاي نههيني و ههر يك له شوينيك له كوپيان ناوان و شاردويانهتموه. دواي
نموه گورستان دروست بوونه و لموي نيزراوان.

کاتی خوی شونینک هه‌بوو به ناوی گۆردیوان، نینتاش پینی ده‌لین هه‌سار که که‌مۆته ده‌ریه‌ندی شه‌فلاوه و له سه‌ره‌تای هه‌شتاکان ته‌لاری قوتاخانه‌ی پیشه‌سازی له‌سه‌ر دروستکرا. له گۆردیوان ناسه‌واری گۆنڤنکی کۆن هه‌بوو و شتی لێ ده‌دۆزرایه‌وه. جارێکیان پاره‌ی لێ دۆزرایه‌وه که نه‌مه‌زاندرایه‌ بۆ چ میژوونک ده‌گه‌رایه‌وه، نه‌وه‌بوو عوسمان به‌گ پاره‌که‌ی نارد هه‌مۆنه‌وه‌ی به‌خداد. له‌ یه‌گای پشت هه‌ساریش زه‌ویه‌کی لێیه‌ پینی ده‌لین قه‌ره‌نیان، که کلکۆی زۆری لێ بوون. به‌یاری نینه‌ش له‌ نزیک نه‌وی بوو و باوکم له‌ مه‌سیحی و جووه به‌ته‌مه‌نه‌کانی ده‌پرسی که ناخۆ قه‌میری نه‌وانه، نه‌وانیش ده‌یانگوت ده‌بی به‌ر له‌ په‌یدا‌بوونی ناینی نینه‌ بی. له‌وی نینسک و پروسکیکی زۆر به‌دیار که‌مۆت‌بوون، پێ ده‌چوو نه‌و شوننه‌واره زۆر کۆن بووبی. هه‌روه‌ها شوننه‌واری گۆنڤنک له‌ کۆنه‌ ماوه‌ران هه‌بوو، هه‌تا نه‌م زووانه‌ش بناغه‌ی کۆنه‌ خانو و له‌وی به‌ده‌رده‌که‌مۆت.

لە پشت چىاي سۈرك گردىك ھىمە قەلئە سۈرى پىن دەلن، ناسەوارى گوندىكى
كۈن لەوئ ديارە. لە پىرەكانم بېستەو كاتى خۋى نەو ناوچەمە باغى سەماق لى
بوون و كاتىك كە زەوىەكانيان كىلالون، گوايا بۆتەى زىرىنگرانىان لى
دۆزىومتەو (بۆتە شتىكە زىرى لە ناو دەتوئىنەو). ھەرەو ھا قەننە سەببىلىشى
لى دۆزراومتەو. بەخۋشم پارچە گۆسكە (گۆزە)م لەوئ دۆزىومتەو.
ھەرچەندە تووتن تەنھا چەند سەدەيەكە دەكىشرو و لە نەمىركا دۆزراومتەو،
بەلام ديارە خەلكى نەو شۆينە زۆر لەمىژە قەننە سەببىلىيان بەكارھىناوە بۆ
كىشانى شتىكى وەك تووتن، ياخود لەوانەيە تووتن لە كوردستان زۆر لە كۆنەو
ھەبۇبى و لەناوچوبى!

شتیکی تر که له شونډه‌واری عیراق باس نه‌کړاوه، پنده‌چې شارنګ له نیوان گوندی سپېرګره و گوندی چنیران هم‌یوې. له پیاوړه پیرانی نه‌وړاوم بیستوه که نهم شونډه شارنګ یوه به‌ناوی شاری خوتن. نه‌وشونډه نیستا پرته له به‌مدی زور زل و پې ده‌چې لافاوینکی زور گموره له‌و ناوه هاتې، چونکه همدنیک له به‌مده‌کان دهیان تمن دهن. له ژیر نه‌وی‌مده گموره‌انه پارچه گوسکه و شتی تر دوزراوتمه‌وه و شونډه‌واری خاتووش به‌دی کړاون. من له کاتی پېشمه‌رگایه‌تیم زور جوان نه‌و چنګایه‌م به‌سمر کرده‌وه. نیستا به‌و شونډه ده‌لن کله‌کین.

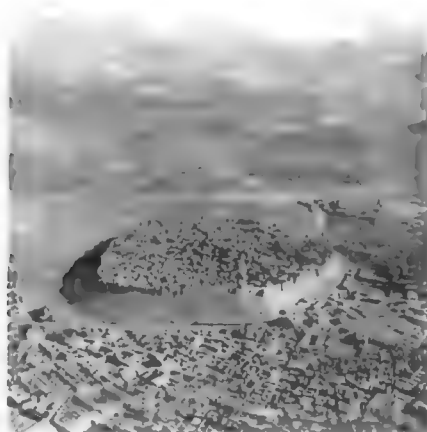
نەگەر لەلای بەرزایی بانەنۆکەمە تەماشای دەربەندی شەقلاو بەکەین، رێبەرەوی بەردەکان و لافاوکە زۆر جوان دیارە کە پێدەچێ چای سۆرکی لە دەربەند شەق کردبێ. نەو شۆنەتەهێ لافاوی پێدا رۆیشتو، هەمووی بەردی چیاپێه. یاخود لەوانەمێه شۆنێ شاری شەقلاو یەک پارچە گۆمیکێ گەورە بووبی و دواپێ چیاکەهێ هەلدربێ. بە هەر حال من پێم وایە ناوی شارەکە لە شەق کردنی ناو هاتبێ، هەرچەندە چەندین لێکدانەمە بۆ ناوی شەقلاو کراوە وەک شاقولیاو، شاخی ناو، شەقی ناو، شەقڵی ناو... و چەندین بێر و بۆچونی جیا دەربارەو ناوێکە هەم.

هەرچەندە پاپەتەکەم دەربارەو شۆنەمەوارە لە ناوچەو شەقلاو، بەلام لە کاتی کاروانەکەم بۆ هەولێر، جاریکیان لەگەڵ رەسول کاکۆ لە رۆباری بەستۆرە دەپەڕینەمە و شتیکی زۆر سەیرمان بینی. کونیکێ لاکنێشە لە شێو و نەندازەو دەرگاێک یان پەڕین تر، لە دەم رۆبار بوو. دیاربوو لەگەڵ هەلکشان و داکشانی ناو بەدەر کەوتبوو و نێمەش چووینە تەماشای و بینیمان شۆنەمەوارێکی دەستکردە. سەر و بن و هەردوو تەنیشتی کونەکە لە بەردی پان و لووس دروست کرابوون. بەردەکان بە شێوازیێک لەمێک گیرکراوون کە لەبار یەک نەچنە دەرەو. کونەکە تا چەند مەترێک دەرۆشت و نێتر بە خۆل پڕ ببووە، بەلام نەوێندەو لێم دیار بوو هەموو تەنیشتەکاتی بەم بەردە پانە دارێژرابوون. وەک بۆنی ناوی بەناو گواستراوێتەمە بۆ شۆنیکێ تاییەت. لە زارکی دەرگاێکە نووسینیکێ سەیر کرابوو. رەسول کاکۆ لەسەر پارچە کاغەزێک وێنەو نووسینەکەو کێشا و دواتر بردمانە لای قەشە جیبرانیل و پێشانماندا، نەویش گوتی "نەو نووسینی بزماریە".

نەو کات زۆر بێرم لێی کردووە و بەدواو پێشونیک دەگەڕام تا بزنام ناوێکە بەرەو کوێ دەچێ. دواتر بۆم دەرکەوت کە کاتی خۆی لەوێ ناو بۆ قەلاتی هەولێر رۆیشتو! لە ناوێراستی قەلاتیش بیریێک لێدراوە بۆ نەوێ ناوێکە بە سەتێل بەنێنە دەرەو. من نازانم نەم بۆچونەم چەند راست و دروستە، چونکە لە هیچ شۆنیکێ دەربارەو نەم پاپەتەم نەخویندۆتەو. بەلام نەگەر نەم بۆچونەم راستی، دەبێ چ نەندازیاریەک بەر لە هازاران سأل بەکارهاتبێ بۆ دروست کردنی نەو تونیلە! نایا زەویەکیان هەلدربووە نینجا بەردەکانیان داناون، یان هەر چەند مەترێک کونیکیان لێداوەو چوونەتە خوارەو بۆ نەوێ تونیلەکە هەلێکەن؟ نایا لە نەبوونی دەزگای نەندازیاری، چۆن توانیویاتە بەرزوێ نزمی ناوچەکە بخەملێنن. نەو نەو بەردە پان و گەورانە لەکوێ هیندران؟ بەداخەو وەلامی نەو پڕسارانە بۆمن تا نیستا روون نەبوونەتەو. هەرچەندە دواو

ماودىك لى دۆزىنەۋى تونىلەكە، مستوى مامزى كە دوستىكى من بوو لى
 گوندى قەرمەۋىك، بۇي باس كىردىم كە بەلى راستە و ىنچكەى تونىلەكە لى
 زورگەكان ھەتا ھەولنىر بەدى دەكرىت و ناو لەۋى چوۋە بۇقەلاتى ھەولنىر.

ھەولنىر لى سەرەتاي سالانى ۱۹۴۰

دهوا و دهرمان

له كۆندا، بىر لىموى زانستىه پزىشكىهكان گەشە بكەن و پىش بىمەن، بە مەبەستى چارەسەر كردن، زۆرپەى نەتەوهكان ھاتايان بۆ دىكتورى مىللى بردو. ھەروەھا دەوا و دەرمانى لە گۆز و گىا دروست كراوى خۆماليان بەكارھىناو. كوردستانىش وەك زۆرپەى كۆمەلگە مەروپەكان لەم جۆرە چارەسەر كردنە بەدەر نەبوو. تاكو نەمەروش سەرەراى نەو پىشكەوتنەى لە بواری پزىشكىدا جىھان بەخۆپەو بىنيو، زۆر كەس ھاتنا بۆ دەرمانى مىللى دەبەن. دەبەن نەو راستىش بزانين كە زۆرپەى دەرمانەكانى نەمەروش ھىشتا ھەر لە گۆز و گىا دروست دەكرين، بەلام بە شىوھەيكى مۆدىرن و سەردەميانە.

لێرەدا دەمەوى ھەندىك لەو جۆرە چارەسەر و ناوى ھەندىك لەو بەيتار و دەرمانانەى كە لە سەردەمى مندالى من لە شەقلاو ھەبوون و بەكار دەھاتن باسبكەم. بۆ نموونە ناوى پزىشكىكى مىللى كە ماوھەيكى زۆر وىردى سەر زاران بوو لە شەقلاو و دەوروپەرى و زۆرىش لە نەخۆشەكان بە مەبەستى چارەسەر ھاتايان بۆ دەبرد، حاجى سادق بوو. حاجى سادق نەم پىشەيەى بە ميرات لە نەنگى و باوكى و مامى بۆ ماپووە. قادر و ھەسمان و ھەمەدەنەمەين و ھەسمان، كە دوو پزىشكى مىللى زۆر بەناوبانگ بوون لە شەقلاو، لە ھەمان كاتىدا ھەردووکیان كۆرى فاتىمە بەيتارى بەناوبانگى شەقلاو بوون. وەك دەگێرناو، فاتىمەى بەيتار لەسەردەمى خۆیدا چارەسەرى سەدان نەخۆشى كردو. بەلام حاجى قادرى كۆرى گەلەك لەو شارەزاتر بوو. راستە كە دەلەين “ھەميشە خۆندىكارى زىرەك لە مامۇستاگەى باشتر دەردەچىت”.

نەمانە چارەسەرى زۆر نەخۆشى و نەو كەسانەيان كردو كە بە گولە يان بە خەنجەر برىندار بوون. يا نەوھتا لە شاخ ھەلندرابوون و لە دار بەربوونەو و جەستەيان شكاو و زامدار بوو. لە دواى نەمانى نەوانىش، حاجى قادر و جاخ كۆير نەبوو. سادقى كۆرى كە بىر لە مردنى باوكى لە چارەسەر كردنى نەخۆشەكان ھەميشە ھاوھەلى باوكى بوو، نەپەشت نەم پىشەيە شۆين بزر بن و جىگای نەوى گرتەو و بوو دىكتورىكى مىللى زۆر بەناوبانگ.

نەو كات خەلك نەوھندە گۆيى بە پاك و خاوينى جەستە نەدەدا. لەبىرمە خەلكى بەرەز و ڕدەين سەپى، لەبەر ھەتاو دادەنىشتن و نەسپەيان لە لەشيان دەكوشتن. يان لە دواى نوێزى شەوان، خەلك ھەبوو كراسەكەى خۆى لەبەر دەكرد و لەسەر ناگر دايدەوھەشاند و قەرچەى نەسپەيان دەھات! بۆيە زۆرەيان توشى نەخۆشى پىست دەبوون و كۆلك يان زىپەكان لەسەر جەستە پەيدا دەبوون،

بەلّام حاجى سادق زۆر بە ساتايى چارەسەر نەمۇ نەخۇشيانەى دەکرد. جۆرە دەرمانيكى لە گۆز و گيا دروستكراوى دەخستە سەر شوينەكە و بۇ ماوەيەك جىي دەهيلا تا بە تەواى كولەكە دەگەشت. پيش نەمۇى كولەكەش ھەلدري، بە قسەى خوش نەخۇشەكەى لە پروى دەرونيەو ھيور دەكرەو، نينجا بە چەقۇ شوينەكەى ھەلدەدى و ھەرچى پيسايى و خوئين و ناوسان ھەيە لە شوينەكە دەريدەھينا و پاكي دەكرەو. پارچە دونگيك يان گيايەك ھەبوو لە زۆربەى ناوچەكانى كوردستان لە بەھاران تا پايزان لە دەم كانى و روبارەكان، يان لە ناو شينايەكاندا ھەبوو و نيستاش ھەيە كە پني دەلن ريكتيش. يەك لەو دووانەى بە مەيەستى خاوين كرنەو دەخستە سەر شويني برينەكە و دواتريش پارچە گۆشتىكى خاوينى لەگەل زەردەچو دەكوتا و لە شوينەكەى دەيەست بۇ نەمۇى شوينەواری برينەكە بن بر بكا. زۆر جاريش دوكانە لەجياتى ركتيش و دونگ بەكاردەھات. دوكانە شتىكى وەك بلاروك بوو، بەلّام دواى كۆلاندنى شتىكى وەك سيكۆتىنى لى دروست دەبوو. نەگەر كەسنيك كولكني لنيھاتبا، دوكانەيان لەسەر دادەنا و دواى ماوەيەك كولەكەى دەتەقاند و ھەموو خوینە پيسەكەى دەكتيشايە دەرەو. دوكانە بۇ چارەسەر، زياتر لەلای دۆمەكان بەكاردەھات.

جگە لە زامدار بوون يان چارەسەرى نەخۇشى پنيست، حاجى سادق چارەسەرى نەخۇشەكانى سك نيشە و كۆخە و دەيان نەخۇشى تريشى دەکرد. زۆربەى نەمۇ دەرمانيەى كە بەكاري دەھينان، لە گۆز و گياى سروشتى كوردستان دروست كراپوون. پياونكى نەوئەندە شارەزا بوو، تەنانەت چارەسەرى نەخۇشى لاپرەشە و تيراو (گاتگرين) و مووى دەکرد كە جۆريەكە لە كولك. لە چارەسەركردى نەخۇشى موودا، ھاناي بۇ بەكارھينانى مووى شين دەبرد كە جۆرە دەرمانيك بوو لە موسل نامادە دەكرا. شەكريشى بۇ چارەسەركردى برين بەكاردەھينا. حاجى سادق ھەرگيز پارەى لە خەلكى ھەزار و دەست كورت وەرنەدەگرت.

ھەرچەندە من بچوك بووم، بەلّام زۆر شتى سەيرم لە حاجى سادق بينى. نەگەر مار بە كەسنيكى وەدابا، بە خيزايى چارەسەرى دەکرد. بە موس شويني مار پنيوئەدانەكەى بريندار دەکرد و پارچە گۆشتىكى خاوى دەخستە ناو دەمى خوى و بە كەلە شاخ ژەرەكەى دەمژى. نينجا پارچە گۆشتەكەى ناو دەمى ژير خاك دەکرد، دەيگوت ژەرەواى بوو و گەر گيانلەبەران بيخون، دەمرن! بەردەواميش شيرى دەدایە كەسەكە و نەويش دەرشايەو. لە وەرزى بەھارانيشدا، بە كەلە شاخ خوینی لەو كەسانە بەردەدا كە توشى نەخۇشى سەر نيشەى بەردەوام دەھاتن و بەم خوین بەربوونە زوو چاك دەبوئەو.

نەخشەنگی پەمکەوتە

بۆ چارەسەری دەم کولی، دەمی نەخشەنگی بریندار دەکرد و جۆره گیراومیهکی دەستکردی خۆی لە دەمی مەرقەمە دەدا کە سەرچەم ددانەکانی نەخشەنگە پەمکەوتە دەبوون. نینجا دواى ئەوەی نەخشەنگەى چارەسەر دەکرد، جۆره گیراومیهکی تری بە نەخشەنگ دەدا بۆ سەپی کردنەوهی ددانەکانی. نەم گیراومیهی لە خەلۆزی کوتراو و خۆی پێکەاتبوو. مەن یەکنێک بووم لەو کەسانەى دوچارى نەخشەنگی دەو کولی بووم و چارەسەری بۆ کردم.

بۆ چارەسەرکردنی قورپاقە، بێبەری کوتراوی دەخستە سەر پەنجەى خۆی و پەنجەمەى دەخستە ناو گەروى نەخشەنگ و گەرنەگەى دەمەقاند. بۆ خوێن پراگرتنیش، خۆی و ناوی دەدا بە نەخشەنگە بۆ ئەوەى غەرغەرەى لەناو دەمی پێ بکا و دواى دوو رۆژیش نەخشەنگە چاک دەبوو.

لە ساڵى ١٩٣٩، نەخشەنگەى لای مەزگەوتەى حاجى بریم لە شەمقلووه دروست کرا. دواى ئەوەى نەخشەنگەى گرایمەوه، میرى دکتۆرنەگى خەلکى شارى موسلى بۆ شەمقلووه پەرنکرد. هەر زوو حاجى سادق ناگادارگرایمەوه کە نابێ چیتەر چارەسەری نەخشەنگ بکا. بە سەرپێچى کردنیش لەم بێرپەر، سزایەکی مادى گەورە دەدرێ. بە ئەم خەلک وازی نەئەدەیننا، چونکە زیاتر باوەریان بە چارەسەرەکانى ئەو بوو و هەرگیز دەستبەردارى نەدەبوون. بۆ ئەمۆنە فاتیমেى خوشکەم کۆلکێکی گەورەى لە گەردەنى هات و باوکم بۆ چارەسەر باوەرى بە حاجى سادق زیاتر هەبوو وە بەردیه لای ئەو. حاجى بە پێکەنینەوه

گوتی گەر سكالام لىسىر تۇمار نەكەي، چارەسىرى ناسانە. بەلام چونكە كولكەكە زۆر گەورە بوو و لە كاتى دەرکردنیدا، گەرووی خوشكم كون بوو و لە ملی ھەناسەى دەخوردەووە و دەنگى زەر ببوو. حاجى جارىكى تر بە باوكمى گوت كە سكالای لىسىر تۇمار نەكا. باوكیشم پىنى گوت “ھىنايمە لاى تۆ تا چارەسىرى بكەي، گەر بشمرئ بە قورىانى تۆ بئ”. نەویش بۆ ماوەيەكى كەم چارەسىرى كرد و چاك بوەو.

كابرايەكى نەرمەنى بە ناوى كرىكۆر لە كوشتارەكەى نەرمەنيەكان بە دەستى توركە رەگەز پەرسەكان گولەيك بەر رانى دەكەوئ و بە سەختى بريندار دەبن. كرىكۆر بە حال لە لىواری مەرگ رزگارى دەبن. نەو كابرايەكى زۆر دەولەمەندیش بوو و دواتر شويىنى برينەكەى لى پيس دەبن. بە مەبەستى چارەسەرکردنیش، سەردانى نەلمانیا و بەریتانيا و زۆر لە وولاتانى رۆژناوا دەكا، بەلام ھەر وەك خۆى بەبى چارەسەر دەمینیتەو. لەو سەردەمیش ژینگەى شەقلاوہ ژینگەيەكى پاك و پەر لە سەوزايى بوو. بە ھۆى دل رفينى ناو و ھەواكەى و بوونى نەم ھەموو كانياوہ سازگارە، ھاوینە ھەوارىكى كەم وینە بوو و ھەندىك كەس، بەلام زۆر بە دەگمەن بۆ پشودان رەويان لە شەقلاوہ دەكرد.

كرىكۆر يەكێك بووہ لەو گەشتیارانەى بە مەبەستى خۆ لەبیركردن و كەم كردنەوہى نازارەكانى جەستەى ھاتۆتە شەقلاوہ. كاتێك ھەوالى شارەزىي حاجى سادق لە بواری پزىشكى دەزانى، سەردانى دەكا. حاجى سادق كە چاوى بە برينەكە دەكەوئ، پێدەكەنى و دەلنى من چارەى دەكەم. بەلام بە مەرجێك تۆ بەرگەى نازارى چارەسەرکردنەكە بگرى. كرىكۆریش دەلنى تەنيا چارەسەرم بكە، ھەر چى دەتەوئ ببخوازە و بەرگەى ھەموو نازارىكىش دەگرم. حاجى چوار سەنگ لە زەوى دادەكوئن و چوار مەچەك كرىكۆر لەم سەنگانە بە گورىسێكى لە موو دروستكراوى پتەو دەپەستیتەو. نینجا دەست دەكا بە خاوين كردنەوہى برينەكە بە چەقۆ. ھەرچى گۆشتى پيسى دەورويەرى برينەكە ھەبە فبرئ دەدا تا دەگاتە سەر نيسكەكە و دەست دەكا بە ريننى نيسكەكە بە چەقۆ. دەلین نەم بەستەزمانە يەك بە دەنگى خۆى ھاواری كردوہ، كە لەو سەردەمدا لە شويىنە دورەكانى شەقلاوہ خەلك گوىى لە ھات و ھاوار و قيزەى نەم پياوہ بوو. دواى تەواو بوون لە كارەكەى، گيراوہيەكى تۆزى لە گز و گيا دروست كراو دەخاتە سەر برينەكە. كرىكۆر لە ھۆش خۆى دەچى و خەلكى پىنى دەلین حاجى نەو كابرايە مرد. حاجیش دەلنى نەمردوہ، تەنھا سەرمكردوہ. دواى لە ھۆش چوونى بۆ ماوەيەكى زۆر، كرىكۆر بە ناگا دیتەوہ. حاجى بۆ ماوەى مانگێك رۆژانە برينەكەى بۆ دەرمان دەكا و دواى مانگێك نەو كابرايە بە

تەواۋى چاڭ دەبىتتەۋە و شۈينەۋارى بىرىنەكەى نامىنى. بۆيە كرىكۈر بىريار دەدا
 ھەر لە شەقلاۋە بىمىننەتەۋە خۇى و نامۇزايەكى بە ناۋى سىمۇن بۇ يەكەم جار
 لە شەقلاۋە دوو چىشتخانە و ميوانخانە بە ناۋى كرىكۈر و سىمۇن دەكەنەۋە.
 تا ناۋەراستى شەستەكانى سەدەى رابردووش ھەر لە شەقلاۋە دەمىننەۋە. من
 كرىكۈرم باش دەناسى، بەلام زانىيارىم نەبۈو دەربارەى چۈنيەتى ھاتتى بۇ
 ناۋچەكە. نوسەرى بەرىز مامۇستا زرار سەرتاشى شەقلاۋە نەۋ بەسەرھاتەى
 بۇ باسكردم. مامۇستا زرار ھەردەم خولياى كۆكردنەۋەى زانىيارىە دەربارەى
 بەسەرھاتە كۈنەكانى ناۋچەكە.

نەخۇش لە زۇر شۈينى جۇراۋجۇرى كوردستان پرويان لە شەقلاۋە دەكرد بۇ
 چارەسەر كردن. ھەندىك لەۋ نەخۇشانە نەخۇشەكەيان كوشندە بوۋە ياخود
 بىرىنەكەيان سەخت بوۋە و دەمردن. حاجى سادق گۇرستانىكى تايىبەتى لەسەر
 رىنگاى ھاملىتۇن، بەرامبەر بە ميوانخانەى خاتزادى نىستا بۇ نەم مردۈە
 غەربىيانە ھەبۈو، كە سەرجەمىيان لەۋى بە خاك دەسپاردان. گۇرستانەكە تا
 نىستاش ماۋە بە گۇرستانى شىخ گۈلى بەناۋبانگە.

زۇر شتى سەير و رۈودا و و بەسەرھاتى ترم دەربارەى حاجى سادق بىستۈە.
 بە راستى مرقۇڭكى بەتوانا بوو و مايەى ھەلۋەستە لەسەر كردنە. نەۋەى من
 باسەم كردۈە، مشىتكە لە خەرمەن. حاجى سادق و ھاۋشنيۋەكانى لەسەردەمى
 خۇياندا، خزمەتتىكى گەۋرەيان پىشكەش بە مرقۇفايەتى دەكرد و نازارەكانيان
 كەم دەكردنەۋە. ھەروەھا جگە لە حاجى سادق، پزىشكىكى ترى مەسىحى
 ھەبۈو چارەسەرى نەۋ كەسانەى دەكرد كە مار پىنيۋەدابون. لەم بۈارەشدا زۇر
 شارەزا و لىھاتوو بوو و ناۋى بىاي مارمۇ بوو.

شتى زۇر سەير دەربارەى فاتىمەى بەيتار دەگىزدانەۋە، بۇ نمونە جارىگيان
 مىرانى پايز بەگ، دوچارى نەخۇشەكەى سامناك دەپى و رانى بە شىۋەيەك
 دەناۋسى كە ناتۋانى بە ھىچ شىۋەيەك پروا. دايكى حاجى قادر دەبەن بۇ
 چارەسەر كردنى، نەۋىش بەبى نەۋەى دۇش دابەمىنى، دەلى بىرۇن سى ھىلانە
 بەردەكۈرە بىنن و لەناۋ ناۋى گەرم دابىنن. دۋاى تۋانەۋە، بە گەرمى بىخەنە
 سەر رانى مير. بۇ بەياني كە نەۋە دەكەن، مير چاڭ دەبىتتەۋە.

بەردەكۈرە بالندەيەكى بچۈكە و لە شاخ دەژى. ھىلانەكەى بە شىۋەيەك
 دروست دەكا كە زۇر سەرسۈرھىنەرە. بىنىشتە تال لە دارەبەن ھەلدەگىرئ و لە
 بەردى دەدا و قورى لەگەل تىكەل دەكا. پاشان رىخى چىلى لەناۋەۋە لى دەدا و
 بە سىنگى خۇى ناۋ ھىلانەكە لوس دەكا. بە پۈۈش يا موۋى درىژىش، بىنى

هیلانهکه دادهنی و کونیکى بچوکى لولهکى، بهلام کهمیک دریز له سهرهوه دههیلانتهوه. که وشک بوهوه، وهک بهرد رهق دهینت. هیلانهکەش له شوینی وا سهخت دروست دهکا که همرگیز مار نهیگاتی و بارانیش نهیگریتهوه. بهزوریش له پارچه شاخیک دروستی دهکا که زیرهوهی له شیهوی ههیوان ههکهوتی. به جوریک نهگهر مار له سهرهوه خوی بق هیلانهکه شور بکاتهوه، پینش نهوهی بگاته هیلانهکه، بهردهینتهوه. نهگهر له خوارهوش ههولیدا، نهوا دیسان مارهکه ناتوانی سهرکهوی.

بق چارهسهرکردنی شموتا، خهک هاتایان بق نهو کهسانه دهبرد که دوو ژنیان هیه و له بهردهمی مالیان به شیعهر دهیانگوت “به شمو دهگری تا، به رور بهردهدا، ماخوی چوار چاوان، جهوابی وده” نهویش ناوی خواردنیکى دههینا و دهبوايه نهه خواردنه بق نهخوشهکه ناماده بکری تا چاک بیتهوه. نهو کات خهک زور ساده بوو و باوههکه ودها بوو.

نیلیا رهق و دنحا شوان و ههمهدهمین کویتاتی و ههمهدهگورهشیریش زور وهستای چاک بوون بق چارهسهرکردنی شکست. نهگهر کهسینک لهشی کوترا، چا به هوی بهربونهوه، له بان کهوتن، یان نهگهر کهسینک دارکاری کرابا، نهوا مهزکیان سهر دهیری و کابرای نهخوشیان له پیستهکهی دهگرت.

نههمهدی کوری یوسف کامهلا و شهماشه بنیامین و ههمهدی ههیشه کهر کاری ددان کیشانیان دهکرد، بهلام شهماشه خويندهواریش بوو و له ههموویان زیاتر نهو کارهی دهکرد. زور کهسی تریش ههبوون نهه کارهیان دهکرد، بهلام تهمن وای لی کردووم که ناوی زور کهسم له هزر نهمینتی.

فەلەكناسى و كەشناسى

سەرەراي نەبوونى نامىزى پىشكەوتوو لە بواری كەشناسى و فەلەكناسىدا، مىللەتى نىمە ھەمىشە گرنگى بەم بوارە داوہ و كەسانى وا ھەبوون بە پىنى نەم نەزمونەى كە ھەيان بوو، ھەروەھا بە ھوى سوود وەرگرتن لە كەرسەستە سەرەتايەكان، مرقۇقى بە توانا بوون لەم بوارەدا. نەگەر چاويك بە ميژووى نەم بوارەدا بخشىنين و پىوانەيەكى مەيدانى بۆ بكەين، دەبينين كە نەم ھەموو پەند و ھۆنراوئەيەى دەربارەى كەشناسى لە سەر زارى پىرەمىرد و پىرەژنەكانمان بىستراون، گەر كۆپكرىنەو، خۇيان لە دەيان پەرتوك دەدەن. بۆ نمونە لە شەقلاو مرقۇقە بە نەزمونەكان سوديان لە جولە و ھەلس و كەوتى گياتلەبەرە كۆپەكان وەرگرتوو، بۆ نمونەش مييەى بزنە كۆيى. مرقۇقە ھەموو لە شەقلاو بە ناوى يونس مامە شين، كە راوچيەكى كارامە بوو، دەربارەى نەم گياتلەبەرە كۆپە چەندىن زانىارى كۆكرەبوو و لە بواری كەشناسىدا بەكارى دەھىنان. دەيگوت تا پىروو ناوا نەبى مييەى بزن نايەلى نىرەكە لى نزيك بىتەو. چونكە بزنە كۆي مەبەستى بوو كە بىچووكانى لەو كاتەدا لە دايك بىن كە وەرزی سەرما بەسەر چووبى و گز و گيا لە زەوى سەرى دەرهىنابى.

پەندىك ھەيە دەلى "پىروو ناوا بوو نيسك ساوا بوو". مەبەستى وا بوو كە نيسك لە وەرزی پايزدا دەچىنرئىت. ھەروەھا، لە بارەى مانگە كوردىەكانىش چەندىن پەند ھەيە دەربارەى كەشناسى. "رەشەمە رەشكى روان، بەتال دەكا چارە و كەندوان بە شەر دىنى بوك و خەسوان". مەبەست وا بوو لەو مانگەدا رۆژ درىژتر دەبن، خواردنى داكراو و ھەلگىراو بۆ زستان بەرە و تەواو بوون دەچن، جوتيارەكان زياتر كاردەكەن، كە مرقۇقىش كارى كرد زياتر خواردن دەخوات، بۆيە كەندوكان بەرە بەتالى دەچن. ھەروەھا دەلىن "كە دادى رەشەمەو نادار، دوو مانگ نەبە چوار، قەت دانايىن بەھار، كابان نەبە بەقال". مەبەست نەوئە كاپانى مائەو بە مشتىك لىرەو لەوى چىشتىك نامادەدەكا. يان دەووترا، "ھەژدەى رەشەمىيە، قارزنى (سىن) يە، گۆنەرى بەفرىيە" (سىن، بالندەيەكە گەرمىن و كوستان دەكات، زۆر جار وا رىكدەكەوت، نەو بالندەنە بەرەو كوستان دەچوون كەچى پەفر ھىشتا دەبارىن). ھەروەھا دەربارەى مانگى نازار پەندىك ھەيە دەلى "نادار نەكا خەتەرى، نيسان نەينى زەرەرى، ھەر چەنگى بارى كەرى". مەبەست لەم پەندە نەو بوو گەر لە مانگى ناداردا باران ھەيى و لە نيسانىشدا تەزرە بەروبوومى كشتوكالى دانەكوتى، ھەر چەنگە گەنمىك بەرھەمەكەى بە قەد بارى كە دەبىن.

دەربارەى مانگى نىسانىش دەووترا “نىسان بگاتە بىستى، گا تىردەخوا بەنوستى” واتا نەوگات پەرە دەگەوئ و گيا زور شىندەبن.

بۇ ديارى كردنى كات، بە تايىبەتى لە شەواندا زور پشتيان بە نەستىرەى جەدى دەپەست. نەم نەستىرەپە لە شۆينى خۆى ناجوليت و دوو نەستىرەى تر لە دەوریدا دەخولنەو شۆينەكانيان بە پىي جولى نەستىرەكان و گەيشتنيان بە شۆينەكانيان كاتەكانيان ديارى دەکرد. ھەروەھا كاروانچەكان نەم نەستىرەيان دەکردە نيشانە لە كاتى كاروان كردنيان. بە ھۆى نەم نەستىرەو ھە ناراستەى نەو شۆينەيان ديارى دەکرد كە بۆى دەچوون. دەگىر نەو زور كەس لە شۆينى زور دووردا بە ھۆى نەم نەستىرەپەو گەراو ھەو شۆينى خۆيان. بۇ نمونە مەلا چورچەى بەلەكايەتى بۆى گىرامەو كە لە ھەلەبەو لە سەربازى راىكردو و بە ھۆى نەم نەستىرەپەو گەيشتەو بەلەكايەتى. نەو دەپووت نيمە بە شەو بە ھۆى نەم نەستىرەپەو ڤيمان دەگرت و بە ڤوژ خۆمان ھەشاردەدا. ھەروەھا حاجى برايمى سەرگرد دەگىرپەو كە چۆن بە ڤىنگاى نەم نەستىرەپە گەيشتەو شەقلاو.

نەمە تەنھا چەند نمونەپەكە كە مە ھىناو مەتەو، نەگىنا نەو كات نەستىرە ناسەكان دەيان نەستىرەى ترىان دەناسى و دەيانكردن بە پىگە بۇ ڤەو كردنيان. بۇ نمونە ھەتەوان كە ھەوت نەستىرەن، لە ناسمانەو كە ڤەو نەكەن لە ھاتندا. لەو كاتەى كە ڤوژ ناوا دەبىت چواريان لە پىشەو ھەن تا نپو ھەو، بەلام كە شەو ڤەو ڤەرەپەيان شۆڤ دەپتەو، بە پىچەوانەو سى نەستىرەى دوایيان دەگەو ڤىشەو چوار نەستىرەكەى تر لە پشەو. گەلاوڤىش نەستىرەپەكە كە زور ڤەو ھەق دارە، كاتىك دەگاتە ڤەرامبەر قىيلە موژدەى ھاتنى بەياتىپ. نەم نەستىرەپە لە سەرەتای مانگى ھاویندا بەدیار دەگەوئ. پەندىكى كوردى ھەپە دەلنى “گەلاوڤىز بگىرى شەوئ، ناو سارد دەپن لە ھەركەوئ، دەست بە باغەرى مپوئ، ترپى بخۆ بە لپوئ”. مەپەست واپە كە ڤوژى ھاوین گەرم دەپن، بەلام شەو ڤەو ساردى دەچن، ترپش پى دەگا و خۆش دەپن. نەم نەستىرەپە لە كۆتايى مانگى تەموزدا لە پىش بەياتياندا ھەلدئ، تا واى لپدئ لە زستاناندا نامىنى پان ناوا دەپن. ھەروەھا تەرازو سى نەستىرەن لە ڤىزى پەكترى، نەویش پەكاردە ھات بۇ ديارىكردنى كاتەكانى شەو. نەستىرەپەكى گەشى ترپش ھەپە كە بەياتيان ھەلدئ، نەمەش زياتر بۇ ديارى كردنى كات پەكاردئ.

شۆينى ھەلاتن و ناوا بوونى ڤوژپش بۇ زانىنى ھەرزەكانى سالى سوودى لى وەرەدەگىرا، ھەروەھا بە ھەمان شۆپە دەزاندرەكەى چلەى زستان و ھاوین

دادەھات. زانینی نەمانە زۆر سوودمەند بوون لەو کات، چونکە زۆربەى خەلقى
خەریکی رەز و باخ و چاندنی کشتوکال بوون.

نەستیرەناسی زۆر شارەزا هەبوون لە شەقلاو، بە تاییبەتی وەستا عەولای
کورتان دروو، کە چاوەکانی لە نزیکەوێ زۆر لاواز بوون و بە ناستەم پێش
خۆی دەدی، بەلام بۆ دوربینی چاوەکانی زۆر باشبوون، کەشناس و
نەستیرەناسیکی زۆر بلیمەت بوو. دەیان نمونە هەن دەربارەی نەم بوارە،
بەلام تەمەن بەرەو پیری دەروات و پوارم نادات وە یان لە بیرم چۆتەوێ کە
نیستا ناماژەى پێیکەم.

بۆنەكان

شارى شەقلاۋە ۋەك زۆرىيە شار و شارۋچكەكانى تىرى كوردستان لە نەجامدانى بۆنەكانى ۋەك: ياد كردنەۋەى لەدايك بوونى پىغەمبەر (د.خ)، بوك گواستەۋە و مردوو ناستن و پرسەكان تايبەتمەندى خۇى ھەبۋە. لەوانەيە لە ھەندىك بوارىشدا جياۋازى لەگەل زۆر ناۋچەى تىرى كوردستان ھەبۋويى.

مەولود خويندەۋە

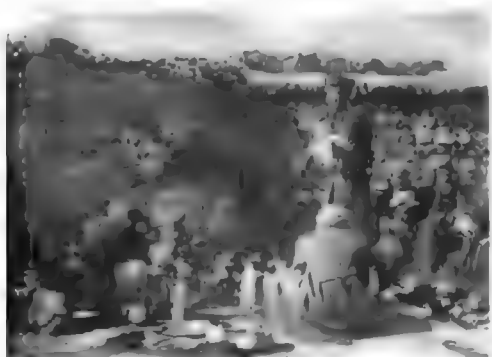
تا نەمىرۋش، نەۋ نەرىتە لە شەقلاۋە باۋە و تايبەتمەندى خۇى ھەيە. سەرھەتاي نەم نەرىتە لە سەرھەدەمى سولتان موزەفەر لە شارى ھەولير بە شىۋەيەكى يەكجار بەرھراوان بۇ ماۋەى چەندىن سال پەيىرەو كراۋە. سولتان موزەفەر، كاربەدەست و زانايانى مۇسلمانانى لەم سەر تا نەۋسەرى جىھانى نىسلاى داۋەت كىردە. سالاڭە نەم نەرىتەى دووبارە كىردۋتەۋە و ھەر جەرە چەند رۇژنىڭ خايندەۋە. ديارە نژىكى شارەكەى نىمەش لە شارى ھەولير، كارىگەرى لەسەر ماتەۋە و بەردەۋامبۋنى نەۋ نەرىتە جوانە ھەيە لە شارەكەماندا. لە سەرھەدەمى مىندالى مىن لە شەقلاۋە وا باۋ بوو كە كەسنىڭ كارىكى كىردە و سودى ئى بىنيۋە، يان نژاى كىردە كە مراژىكى بىتتە دى، يان لەبەر پەرۋەردگار پاراۋەتەۋە كە نەخۋشنىڭ چاڭ بىتتەۋە، لەم كاتتەدا خويندەۋەى مەولودى لەسەر خۇى كىردە بە نەرك. نەۋ كات و نىستاش ھەر دەلىين “مەولودىكى لە خۇ گرت”.

بۇ سازدانى رىۋرەسى مەولودى پىغەمبەرىش (د.خ)، ھەر كەسە و بەپىي بارى گۈزەران و تواناي خۇى مەولودەكەى دەخويندەۋە، جا چ دەۋلەمەند بوۋى يان فەقىر. كەسى وا ھەبۋو پارەدار بوو و لە خويندەۋەى مەولود چەندىن گۈلك و مەرى سەرھەبىرى و خواردىڭى زۆرى نامادە دەكرد. مىواندارى خەلگاتىڭى زۆرىشى دەكرد بۇ بەشدارىگىردن لەم يادەدا. خەلگە دەستگۈرتەكەش چەند قەندە شەكرىكان لەناۋ مەنچەلىڭى بە زنجىرى گەۋرە دەتاۋاندەۋە. شەكرەۋىكان دەگرتەۋە و لە دۋاى مەولود خويندەۋەكە شەكرەۋەكەيان بەسەر خەلگەكە دابەش دەكرد. نەمەش ھەر ۋەكو نامازەم پى كىرد زياتر پەيۋەندى بە بارى گۈزەرانى كەسەكەۋە ھەبۋو. چەند كەسەكە دەۋلەمەند تر بوايە، نەم يادكردنەۋەيە بە مىواندارى زۆرتر نەجام دەدا. دۋاى نان خواردن، مەلايەك مەولودەكەى دەخويندەۋە و چەند فەقىيەكەش لە تەنىشتى دادەنىشتن و لە دۋاى

نەم دەیانگىزايەمۇ. لە كۈتايېشىدا شىرىنى داپەشەمكرا. لەم چەند دەپەيەي راپردوشدا، مەلا وسوى خۇشەويستى شارەكەمان، پۇلىكى مەزنى گىراۋە لە جوانى و خۇشى و بەردەوام بوونى نەم نەرىتە.

شايبى و زەماۋەند

نەگەر بوك ھەر لە شەقلاۋە بوايە، چەند رۇژان شايبى كردن بەردەوام دەبوو و گەورەيى شايبەكە پەيوەندى بە تواناي مادی و زۇرى خزمى زاۋاگەمۇ ھەبوو. زۇربەي ميوانداریكە لە مالى زاۋا دەكرا و ميوانە دورەكاتىش بۇ ئوستن ھەر لەوى دەمانەمۇ. بۇ رۇژى بوك گواستەمۇش، دواى خواردنى ناتى نيوەرۇ و نويزۇ كردن لە مزگەوت. مەلا و ردىن سېي و پياۋە ماقولەكان بەمى نامادەبوونى زاۋا، دەچوون بۇ مالى بوك و بوكيان سواری ماین دەكرد و بەرمو مالى زاۋايان دەبرد. نەم كاتىش نەرىتەكە وابوو كە نەگەر ماینەكەت لە كەسەيك وەرگرتبا، دەبوايە لە كاتى گەرانندەمۇ ماینەكە و ۋەك سوپاسىك بۇ خاۋەناكەي، يەك دوو مريشك يان قەندە شەكەر پە ماینەكە ۋەبەكەي. لە بېرمە لە كاتى ژن گواستەمۇم لە ۱۹۵۲/۱/۱، ماينم لە حەسەنى بلەي وەرگرت. ھاورىنى خۇشەويستەم سەيدە رەش بە سەرمای زستان و ھەرچەندە بەفرىكى نەستور پارى بوو، چوۋە دەشتى ھەريز و پەند بېژى ھينان. ھەرۋە ھاكايەكى زۇرى ھىناپوو ۋە سەربارى نەم قورۇ بەفرە، خۇي ۋە چەندىن برادەرى تر گۇرايەكيان خۇشكرد و كايان پىداكرد و ھەتا درەنگاتى شەم شايبى ھەر دەگەرا.

چەند پياۋىك لە بۇنەمەندا

ھەندىك جارىش، بەلام زۇر بە دەگەمن مىزدە مندانىك دەرگاي مالى بوكى كليل دەدا و تا بەخشىشنىكى باشى وەرئەگرتبا، دەرگاگەي نەدەكردەۋە. بەم كارەشيان

دهگوت پښت دهرگانه و همتا سالاتي شمسټهگانش ناوه ناوه نهم نهرسته دووباره دهيووه. گهر مالي بوكيش له مالي زاوا نزيك بوايه، لهوا بوكهكسان به پښ دهرد و دوو ژن شاني بوكزيان دهرگرت و پتيان دهگوتن بربوك. پياوهمانش به چاپله ريزان و گوراني گوتن له پيش كهژاوهي بوك بهرو مالي زاوا بربري دهگوتن. چمند گورانپهك هميوون كه زور جار دهگوتراڼهوه، يو نمونه "شيرني لهيلاني و لهيلاني، شيرن هم گول همم رهيحاني، همسته بابچينه سميراني"، "بوگمان هيناو هاتينهوه، لهجوگلهي پارينهوه، شيوئ تيكمن ساردبيتهوه، ملاكي تنيان قيتبيتهوه"، "بوگانه بوكانه بوكي، ماني بوكيم شپيه، زيني زهردي لپيه، زاواي چاو له رزيه"... هروها زور جارپش پياوهمان به تفنگ تفقي خوشيان دهركد. شايي گيرانپش زوربهي به گوراني و بمند گوتن بربريه دهران. لهوا كاتپش همنديك بمندي بزي چاك هميوون. بهلام نهمر مالي زاوا دهولهمند و هميووي بان، لهوا دههول و زورناشيان دههينا.

ناهمنگي بوك
گواستهوه
شهفلاوه ۱۹۵۶
له نهرشيلي قادر
حوتان وهرگراوه

نهمر بوك گواستهوهكه ژن به ژني بوايه، لهوا شويننكي هاوبش له نيوان هم دوو مالي زاواكه ديارى دهركا و لهوا شوينندا بوكهكان نال و گور دهركان. همنديك جار دهبوايه بوكهكان له شويني نال و گور كردنكمدا دهرزيهك بگورنموه، گوايه يو بهخت كردنموه بوو. جاري واش بووه خيزانهمان لهسر ديارى كردني شوينمكه پيك نههاتوون، يان لهبر نموي هيچ كاميان ناماده نموه همنگانوك زياتر بيته پيشموه يو گورنموه بوك، خزمانيهكسان هملوهشاندوتموه. باوكم بوي گيراموه كه ژن به ژني لهگل خلكي همرير كراوه و همدوو لايان لهسر تيشي ميراوه بريار بوه يكمتر بگرنموه، بهلام كه گميشتونمته نموي، لهسر تيشي ميراوه دوو بمردي نزيك يهك هميوون و هم دوو لايان پيداگريان لهسر نموه كرده كه لايهكي تر كچي خويان بيته بمردهكي نزيك خويان. سهرنجام خمريك بوه بيته شهره تفنگ و ژن به

ژنیه‌کیان هه‌له‌شاه‌ته‌وه. جاری واش هه‌بووه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی هیچ لایه‌کیان ناماده نه‌بووه کچه‌که‌ی خویان له‌ رووبار به‌هرینه‌وه، بوک گواسته‌وه‌که تیکچوه.

له‌ زه‌مانی مندالی من، میرانی قادر به‌گی شه‌قلوه ژن به‌ژنی له‌گه‌ل میرانی خورشید به‌گی برای خوی کرد که له‌ قه‌لاسنج داده‌نیشت. کچی خوی دایه‌ نورهدینی کوری خورشید به‌گ و کچی خورشید به‌گیشی بق میرانی سهدیق به‌گ خواست. له‌ کاتی گواسته‌وه‌ی هه‌ر دوو بوکه‌که‌شدا، من مندال بووم و له‌گه‌ل باوکم به‌شداریمان تیداکرد. ده‌بویه هه‌ردوو لامان له‌ رووباری حوچران به‌کیرینه‌وه. که گه‌یشینه‌ سه‌ر رووباره‌که، له‌ بیرمه خورشید به‌گ پنی له‌سه‌ر نه‌وه داگرت که ده‌بن میرانی قادر به‌گ کچی خوی به‌هرینه‌ته‌وه بق دیوی حوچران. هه‌رچنده‌ میرانی قادر به‌گ برا گه‌وره بوو، به‌لام پیوانیکی مهند و ژیر بوو و ژن به‌ ژنه‌که‌ی هه‌له‌وه‌شاندوه، عه‌زیزه‌ خانی کچی خوی به‌راندوه له‌بوهری رووبار و جیهان خاتیشی له‌وان وه‌رگرت.

پیموایی زه‌ماه‌نده‌که‌ی میرانی سهدیق به‌گ له‌ سالی ۱۹۳۶ بوو و له‌وانیه‌ نه‌و کات من ته‌مه‌نم له‌ ده‌ور و به‌ری ۱۰ سالان بووبن. زه‌ماه‌نده‌که له‌ گۆره‌ ته‌وه‌که‌ی پشت مزگه‌وتی نیستای عوسمان به‌گ بوو و چهند رۆژنکی خایاند. شاییه‌که زۆر گه‌وره بوو وه‌ زۆربه‌ی پیاوه‌ مافوولانی نه‌ک هه‌ر ناوچه‌که، به‌لکو له‌ زۆر شوینی کوردستان به‌شداریان تیداکرد. له‌بیرمه هه‌موو ناغای دزه‌بیان و خدری پاشا و مالی مه‌لافه‌ندی هاتبوون. ده‌هۆل و زورنایان هینا بوو و قه‌دق کۆر دۆره‌نگیو بوو. که کابرایه‌ک ده‌هاته‌ شایی، گۆچانکیان به‌ پیش داده‌هینا و پیشیان پاک ده‌کرده‌وه، نه‌ویش مه‌جبور ده‌بوو شاباشیان بداتن. نه‌و رۆژه‌ جگه‌ له‌ ده‌هۆل و زورنا، چوار که‌سیش گۆرانیان ده‌گوتن. کاوئیس ناغا سه‌رنیکی شاییه‌که‌ی گرتیوو وه‌ عه‌ولا کاوانیش سه‌ره‌که‌ی تر. هه‌مد مه‌ندق و عه‌زیز ناغا له‌مۆی بوون که نه‌وانیش لاوک بیزی به‌ناوباتگ بوون و له‌گه‌ل کاوئیس به‌ لاوک گوتن به‌شداریان ده‌کرد، عه‌ولا کاوانیش لاوکی زۆر خوشی ده‌گوتن. نه‌و کات وا باو بوو که خه‌لکه ده‌وله‌مه‌نده‌که کورته‌کی له‌ لۆکه‌ دروستکراویان وه‌ک شاباش ده‌به‌خشیه دۆره‌نگیو و زورنا‌نگیو. له‌بیرمه قه‌دقۆر و هاوڕیکانی، به‌ ده‌یان کورته‌کیان وه‌رگرتیوون و هه‌موویان له‌ ناو دوولکه‌ی دار توویه‌ک له‌سه‌ر به‌ک کردبوونه‌ گیشه و پاشان له‌ هه‌ولێر فرۆشتیه‌نه‌وه.

ژن به‌ ژنی خوی له‌ خویدا نه‌ریتیکی دواکه‌وتوو بوو و سی هۆکاری له‌ پشت بوون. هۆکاریکیان نه‌داری و هه‌ژاری بوو وه‌ خه‌لک توانای نه‌خت دانیان نه‌بوو. هه‌ندێک که‌سیش ده‌یان‌ه‌ویست له‌گه‌ل به‌مه‌اله‌یه‌کی تر تیکه‌ل بین و پشت

و قوت بۇخۇيان زىاد بىكن. ھۆكارى سىنيھميشيان، گوايە ھەردوو لايان لە مەسەلەى ناموس يەكسان دەبن. سەربارى نەوەش، نەريتيكى دواكتوو تروش ھەبوو لە كاتى ژن بە ژنىدا. نەگەر ھەردوو مائەكە خەلكى ھەمان شوين بان، لە جياتى نەوەى خزمایەتى و دۆستايەتى لەگەل نەو مائەى ژن بە ژنيان لەگەل كەردوون دروست بىكن، لئيان دەبوە كى بەر كى و دوژمنايەتى. ھەر مائە و كچەكەى خۆى تیدەگەياتد كە خۆى تەسلىمى مېردەكەى نەكا و كامەيان زووتر بە زاوا بوايە، دەچو سەربان و تەقەى دەكرد، گوايە نەو پیاوتر بوو لە زاوا نوئيەكەى. بەلام زۆریەى كەس ناموسى خۆى لا گەورەتر بوو لە و كارە قیزەوئە. لەجياتى پەيداكردى دوژمنايەتى لەگەل مالى خوشكى خۆى و زاوا نوئيەكەى، خۆشەويستى لە نيوان خۇيان دروست دەكرد و دەبوئە پشت و قوئەى يەكتر.

پيش گواستەوئەى بوك، شيريني دەخورايەو و جاران خەناتەش لەلايەن مالى زاوا بەسەر مائان دابەش دەكرا. لە پيش پەنجايەكەى سەدەى رابردوو، خەناتە بریتی بوو لە يەك دوو نەسكوى خەنە. دواى نەوەى شەكرۆكە و چوكلاتيش پەيدا بوون، نيتىر خەلك نەوانەى لە كاسەيەك لەجياتى خەنە دابەش دەكرد. نەو كاتيش وا باو بوو كە دەبوایە زاوا بړىك پاره وەك نەختى بوك بدا و دوو تاسى كراس و كەوئش بۇ بوك بكړئ. نەگەر لە تواناشى دابا، چەند پارچە زيرىكى بچوكيشى بۇ دەكړين، وەك بلبلە و بسكۆكە و چۆجا و...

بۇ رۆژى گواستەوئەش پەروپەيكى ئالوزەردى رەنگاۋرەنگ كە لە ناوړيشم دروست كرابوو، بەسەر بوك دادەدرا و كە دەگەيشتە مالى زاواش، دەبوایە زاوا سەروپۆشەكەى سەرى لايدا. ھەر كە بوك دەگەيشتە مالى زاوا، مندالتيكان لە كۆشى دادەنا، بۇ نەوەى نوخشەى لى بى، پيشتريش يەك دوو دەرھەم دەدرا بە بوك بۇ نەوى پيدا بە مندالەكە. لە كاتى ھاتنى بوك بۇ مالى زاوا، بارگەى بوكيش لەگەل دەھات كە بریتی بوو لە يەك دوو پاۋل كە نەوكات لە كەركوك دروستدەكران و چەند شتتەى تيدا بوو وەك: ووردە كەلوپەلى ناومال و جلوبەرگى بوك و ھەندىك جاريش بەرگ و نوينيشى لەگەل بوون. جگە لەماتە، دەبوایە بوك چەندىن شتى وەك: لىفكە، كلاًو، سەرچادان، كلدان، دۇخين، دەسروك، گۆرى... بۇ مائەكەى خزمى زاوا بە ديارى بيا. نەوشتانە پييان دەووترا (جيهاز). نەگەر بوك شتى زۆر و باش و جوانى پىن با، نەوا خەلك دەيگوت "جيهازىكى باشى پىن بوو". شايانى باسە لە رۆژى بوك گواستەوئەش، ھەندىك خەلك ديارى وەك: سەرنان، خاۋلى، سابون، قەند، پاره... لەگەل خۆى بۇ مالى زاواى نوئى دەبرد.

له رۆژی هافتانه، نمو دیاریانهی بوکمه که له مائی باوکی لهگهڵ خۆی هینابوون، بۆ خزمهکاتی زاوای دهناردن و ههر مالمو چهند پارچهیهکی بۆ دهچوو. له بهرامپهريش نهوانهی دیاریان بۆ دهچوو، ههر رۆژهی دوو تا سێ مال خواردنیان بۆ بوک و زاوا دهکرد و بۆیان دهناردنه مالموه.

پرسه و مردوو ناشتن

دهتوانم بۆنیم مهراسیمی مردووناشتن و پرسه له ناوچهی شهقلاوه، لهگهڵ زۆربهی شوینهکاتی تری کوردستان تا نهمرۆش جیاوازی ههیه. له شهقلاوه خاوهن مردوو که کۆستی دهکهوێ و پهکێکی لێ دهمرێ، نه نهڕکی گۆڕ ههڵگهندن و نه نهڕکی خواردنی دهکهوێته سهڕ. ههر کاتێک ههوالی مردنی کهسێک پلاو دهیتهوه، زۆربهی خهڵکهکه به بوونی نایینی جیاوازهوهش، روو له گۆرستان دهکهن و مردووهکهش بهرهو مزگهوت بهرندهکهن. لهوێ مهراسیمی کفن کردن و شوشتنی مردوو نهنجام دهدرێ. لهلایهکی تریش گۆڕ ههڵدهکهندرێ و ههرکسهو بۆ خیزی خۆی ههولدهدا بهشێک بێ لهم گۆڕ ههڵگهندن و ناشتنه. نهوکات موتهایب و موستههای کۆری عوسمانی مهلا عهولای، ماوهریان ههبوو و له بهرد شکاندن زۆر بدهستوبرد بوون. دوو کارگهی بهردیش ههبوون، پهکێکیان له بهرامپهڕ ميرهسهن بوو له دهربهندی شهقلاوه و لهوێ تریان له دامێن گهرووی مشتاغیان بوو له بهشه سۆرکی لای بانهۆک. نهوانه بۆ خیزی خۆیان بهردهگاتیان دهشکاندن و نامادهیان دهکردن. نهوانهی هێستریشیان ههبوو، دهچوون بهردهگاتیان دههێنان. ههندێک جاریش بهردهگان پێشووهت بۆ گۆرستان دههێنان، بهتایبهتی بهرلهوهی بهفر بهیاری، چونکه نهوکات بهفر زۆر دهباری و کاری هینانی بهرد قورستر دهبوو.

له کۆن وا باو بوو که دواي نهوهی مردووهکه به خاکی دهسپێردرا، ههموو خهڵکهکه بۆ مهراسیمی پرسهکه روهیان له شوینی دیاریکراو دهکرد که یان له مزگهوتی حاجی بهرام، یانیش له تهکیه دادنهیشن. تهکیه بهشێک بوو له مزگهوتی گهواره و له دوو ژووری درێژ پێکهاتبوو و بۆ سێ رۆژ پرسهکه له پهکێک لهو شوینانه دادهنرا. شایانی باسه له کۆنمهوه له شهقلاوه وا باوبوه که له رۆژی سێیهمی پرسه، خهڵکهکه و مهلایهکان دهست بهقسه و گێڕانهوهی بهسههرهاتی خۆش دهکهن، بۆ نهوهی کهس و کاری مردوهکه کهمێک خۆیان لهبیر بکهن. له کۆن تاكو سێ رۆژه تهواو نهبوایه، نابوو هیچ کهس کۆر (جل و سهروشستن) ی بکردبا، زۆر جاریش واههڵدهکهوت پێش نهوهی سێ رۆژه تهواوبێ، کهسێکی تر دهکرد و دیسان سێ رۆژی تر کۆرهکه دوادهخرا.

نەرىتتىكى تىرىش ھەببۇ لە دوای سىن رۆژە، يەككىك لە دوستانى بىنەمالەي
مردوۋەكە، سەرتاشىكى رادەسپارد كە بىت سەر و ردىنى كەسوكارى مردوۋەكە
بتاشىن، بۇ نەوۋەي پرسەكە پرەوئىننەوۋە.

جارى واش ھەببۇ بۇ سەرمخۇشى كردن، بۇ ماومىيەكى زور لە مالموۋە خەلك
ھەر سەردانى دەكردن. بە درىزايى پرسەكە و بۇ نيوۋەرۇ و نيوارانىش، ھەر
كەسە و لە مالى خۇي سىنىيە خواردنىكى نامادە دەكرد و پەرەو شوئىنى
پرسەكەي دەبىرد، كە پىيان دەگوت "تەبەق و سفرە". ھەر چەندە نەمىرۇ بە پىنى
برىارى وەزارەتى نەوقاف و كاروبارى نايىنى پرسەكان كراون بە دوو رۆژ،
بەلام لە شەقلاوۋە نەم نەرىتە تارادەيىك باوى ھەرماوۋە.

خواردن

جاران نیمه‌ی خه‌لکی کوردستان به به‌راورد له‌گه‌ل نهمه‌مکانی ده‌ور به‌رمان، له‌ پرووی فهره‌مگی خواردنمه‌ زور هه‌زار بووین. من لیره‌دا به‌ کورتی باسی هه‌ندیک له‌و چیشته و خواردنه‌ ده‌کم که له‌ سه‌رده‌می کون، یان له‌ سه‌رته‌ا و ناوه‌راستی سه‌ده‌ی رابردوو له‌ شه‌قلوه هه‌بوون.

زۆربه‌ی چیشته‌ی رۆژانه‌ی ماله‌کان بریتیبوون له‌: نیسک، ماش، نۆک، گه‌مه‌ کوتا و نا‌ی گه‌م و جۆ و به‌ره‌مه‌کانی تری گه‌م وه‌ک: ساوار، کاکله‌ ساوار، ناو کاکل، پیرخه‌می، نارده‌ ساوار و پروش. هه‌روه‌ها به‌ره‌مه‌ گیاییه‌کانیش بۆ چیشته‌ لێنان سو‌دی‌ان لێ وه‌رده‌گیرا. نه‌و کات ژبان نه‌وه‌نده سه‌خه‌ت بوو، ته‌ناه‌ته هه‌ندیک له‌م خواردنه‌ته‌ش له‌ زور ماله‌ان بوونیان نه‌بوو. نه‌وه‌ی هه‌بوون (ده‌وله‌مه‌ند) نه‌بویه، برنج و چا و شه‌مکی بۆ نه‌ده‌گیرا. نه‌وانه‌ی کاروانی بادینه‌تیا‌ن ده‌کرد، چه‌لتوکی برنجیان ده‌هینا. سه‌رباری نه‌وش له‌ ڕینگای کاروان، حکومه‌ته ده‌هاته سه‌ر ڕێ و زه‌ربه‌هیا‌ن لێ ده‌ستاده‌ی. چه‌لتوکه له‌ گرگر ده‌دا و کاکله‌که بۆ پلاو بوو، وورته‌که‌شه‌ی بۆ شۆرپا و له‌گه‌ل ماش ده‌کولینه‌دا. نارده‌ برنجه‌که‌ش بۆ شوشتن و چه‌موری بردن له‌ نامان (قاپ و قاچاغ) زور چا‌ک بوو.

بۆ شه‌مه‌چه‌ره‌ی زستان و پێخۆر میوژ و گوێز، با‌وی، له‌ته هه‌نجیر، له‌ته هه‌رمی، تووی ووشک... هه‌بوون. نه‌گه‌ر میوانێکی خۆشه‌ویسته به‌هاته‌پایه‌، دۆشاویان بۆ داده‌نا.

زور له‌ ماله‌کان هه‌ر له‌ سه‌رته‌ای به‌هاره‌وه، دوو یان سه‌ن بزن و مه‌ر، یاتیش گۆلکێکیان ده‌کری و دایانه‌به‌سته. له‌ پایزیش سه‌ریان ده‌بیری و ده‌باتکرد به‌ قه‌لیه‌ بۆ زستان. هه‌ندیک که‌سه‌یش - به‌لام به‌زۆری جووه‌کان - گۆشتیان ووشک ده‌کرد و هه‌لیانه‌گه‌رت بۆ زستان. به‌م شێوازه‌ی گۆشت ووشکه‌کردنیش ده‌گوترا باستره‌. بۆ باستره‌ دروستکردن، گۆشته‌که‌یان ته‌مک له‌ته ده‌کرد و خویان پێداده‌کرد، نینجا له‌سه‌ر ڕسته‌یه‌که له‌به‌ر هه‌تاو هه‌لیانه‌هه‌سته تا ووشک ده‌بوو. زۆربه‌ی خه‌لکیش مریشک و قه‌ل و قازیان راده‌گرتن، هه‌م بۆ هه‌لکه‌کردن وه هه‌میش بۆ گۆشته‌که‌ی. هه‌روه‌ها زور له‌ ماله‌کان خا‌وه‌نی چیل (ماتگا) بوون و گه‌رانێ شه‌قلوه هه‌تا ده‌ور و به‌ری حه‌فته‌کاتیش هه‌ر گه‌وره‌بوو.

بۆ دروستکردنی قه‌لیه‌، گۆشته‌که‌ وورد و خوێ ده‌کرا، نینجا له‌ مه‌نجه‌لی گه‌وره ده‌کولینه‌دا و دواتر له‌ ناو ڕۆن سو‌رده‌کرایه‌وه. پاشاتیش له‌گه‌ل ناوه

دۆنەكەى دەكرایه ناو كوپى تاييەت و له شۆيىنىكى فېنك له ژوره وه هەلەدەگىرا كه بۆ ماوهىكى زۆر دەمايهوه و تىكنەدەچوو. بۆ پاكردنەوهى چەورىەكەش له كوپى قەلبە، قۆرە سور له كوپەكە دەكرا وه بۆ ماوهىكە لەبەر هەتاو داياتەنا. قۆرەكە چەورى ناوكوپەكەى هەلەدەمژى و خاوينى دەكردهوه. زۆر جار هەمان كۆپ بۆ دۆشاو هەلگرتنىش بەكاردهات.

بەياتيان خواردنىكى وەكو نيسك يان ماش يان بروش دەخورا. نيوەرۆياتنىش به دەگمەن نەبايه هېچ مالىك چىشتى نامادە نەدەكر. نەوهى زياتر دەخورا، هەرميشك (نان و رۆن و هېلكە و دۆشاو تىكەل دەكرىن) به تاييەتى نەو كەساتەى كارى سەختيان دەكرد دەياتخوارد، چونكە به خواردنىكى ووزە بەخش دادەنرا. هەروەها ماست، هېلكە و رۆن، خەيار و تەماتە به نان، ياتىش ميوژ لەگەل گۆيز دەكوتر وە بەنان دەخورا. زۆرىەى مالهكان بۆ نيواره چىشتيان نامادە دەكرد، چونكە بەرۆژ هەموو لەسەر كار بوون.

ميوژ و دۆشاو له ناوچەى خوشناوەتى دوو شتى زۆر باو بوون، هۆكارى نەمەش دەگەرايهوه بۆ نەوهى كه لەم دەقەرەدا رەز و باغىكى يەكجار زۆرى ترئ هەبوو. له كاتى تەنگانە و گرانى، خەلك هەولى داوه رەزى دىمەكار پىزرايگەينى، تاكو دەريازبى له گرانى و نەبوونى. نەگەر جوان خزمەتى رەز بكارابايە، به سى سالى دەهاتە بەر. له زەماتى مندالى من له ناوچەى شەقلەوه، كەم كەس هەبوو رەزى نەبى به موسولمان و مەسيحىەكانىشەوه. رەز به گۆزەى ماوهى گا و جۆت كردن پىوانە دەكرا. خەلك هەبوو رۆژە جۆتەك و خەلكىش هەبوو تا بىست رۆژ جۆتى هەبوو. نەوهى زۆرى هەبا بەتەنيا پىتى وەناو نەدەهات و بۆ بن ميو و رەز بىرىن به زبارة هارى كارى يەكترىمان دەكرد.

له كۆتايى مانگى تەموز كه مەسيحىەكان به مانگى بەرەكه ناوزەدى دەكەن، ترئ پى دەگەيبى و بەرە بەرە به كاروان دەبەردا بۆ دەشتى هەولير. دواترىش ترى چاك و جوان دەكرا به ميوژ، سەپهكەى دەكرا به ميوژى سور، رەشىش دەكرا به ميوژى رەش.

ترىيەكە هەمووى به پشتى وولاخ دەگوازيهوه و رەشەكەى دەبەردا بۆ موشتاغ (شۆيىنىكى تاييەتى تەخت و بەررۆژ بوو له چىاي سۆرك وە پىيان دەگوت گەروى مشتاغ) و ترىيەكە لەوى هيشوو هيشوو رادەخرا. خەلكم دەدى كه ١٥٠ بار ترى رادەكرد و بۆ ماوهى يەك تا دوو مانگ ترىيەكە لەوى دەمايهوه. ترى سەپش دەهينرايهوه مالى و لەسەر بان و حەوشە و شۆينى

راست راده خرا، چونكه ده‌بوايه يەك لەدواى يەك هەيشووكاتى تەزى سەيمان خۆش كەردىيان. بۆ خۆشكەردنى تەزى سەي، خۆلەمەيش لەناو مەنچەل لەگەل ناو دەكۆلەنن، دواى ساردى دەگەشمەوه و خۆلەمەيشەكە دەنەيشى، ناوێكى زەردى لى پەيدا دەبن، ئەو ناوه دەپارزەن وە دووبارە دەكۆلەنن. دەبوايه هەيشووكاتەمان لەو ناوه كۆلاوه هەلەنابا، بۆ ئەوهى پارماتى پەدا لە زوو پوچەلبونى وە نەمەهەشت تەزىكەش بەرزى. دواى ئەوهى تەزىكەكە بە ئەواوى ووشك دەبوو و دەبوو بە مەوز، نەنجا دەست دەكرا بە پاك كەردنەوه و جياكەردنەوهى مەوزى چاك و خراپ. پاشان مەوزەكان لە سەرەد دەدان (سەرەد كۆنەكانى لە پەرزەنگ گەورەترە)، نەنجا بەرپا (بەپا) دەكرا و دارەكەكە دەگەوتە لایەك و مەوزەكەش دەمايەوه.

جووتیارێك لە كاتى زەوى كێلان

خۆشەوايش لە مەوز دروست دەكرا. هەندێك مەوزیان دەهەنان و دارەى مەوهەمەيان لى فەزەدا، نەنجا بۆ ماوهى دوو رۆژ دەپاتخستە ناو هەندێك ناو. ناوهكە تەمى مەوزەكانى دەگەرت و دەنەكە مەوزەكانەش دەگەشمەوه و وەك تەزى نوێيان لى دەهاتەوه. خۆشاو لە شەوانى درێژى زستان لەگەل گۆز وەك شەو چەرە دەخورا.

ئەو تەزىيەى كە بەرچاو وە باش نەبوو، دەكرا بە دۆشاو. چۆنەتى دروست كەردنى دۆشاویش بەم شێوەيە بوو. قەدى دارێكى گەورەيان دەهەنا و لە ناوێراست شەمەيان دەكرد. ناوهەمەيان دەكۆلى و دەیانكرد بە كۆل، لە شێوهى نۆه بەرمەلێكى بە درێژى بەراوه دەچوو. كۆلەمەيان لەسەر دوو دار يان بەرد دادەنا، نەنجا تەزىيان دەكردە ناو پارچە قوماشێك كە لە شێوهى گۆنيە وابوو و پەنى دەگوترا راولەك. نەنجا دەپاتخستە ناو كۆلەكە و دەستیان دەكرد بە گۆشەنى تەزىكە بە پەنى. لەلای خوارەوهى كۆلەكە، ناوه گۆشەراوى تەزىكەكە دەپەزرا بە ناو

تەشتىك و لەۋىشەمۇە بە كۆتك دەكرايە ناو مەنچەلى گەۋرەى سەر ناگر تا بە تەۋاۋى دەكولا.

جۆرە گلىكى سېى تايبەت ھەبوو كە لە تۈرەكەيەكيان دەكرە و دەيانخستە ناو مەنچەلى پىر لە شىلاۋى تىزىيەكە. گلە سېپە كە دەبوۋە ھەۋىن بۇ نەۋەى شىلاۋەكە بېى بە دۇشاۋ. كە ناۋى تىزىيەكە دەبوۋ بە شلەيەكى پەيت، پىى دەۋوترا زىراۋ. زىراۋەكەيان بە ھىزەنگ يان بە پارچە قوماشىكى تەنك دەپارزنى، نىنجا سەر لەنۋى دەيانخستەۋە سەر ناگر و دەيان كۈلەندەۋە، تا بە تەۋاۋى پەيت دەبوۋ، نەۋكات دەيان گۈوت دۇشاۋەكە ھاتوۋە (پىنگەپىشتەۋە). ھەندىك جار لە كاتى كۈلەندى دۇشاۋەكەش، باينجان و سىۋ و ھەرمىيان لەت دەكرە و دەيانخستە ناو زىراۋى دۇشاۋەكە، پەمانەشيان دەگۈت پەلەچەك كە شتىكى زۆر پەتام و خۇش بوۋ. جگە لە تىرئ، زۆر مالىش دۇشاۋيان لە توو دروست دەكرە، بەلام نەمەيان ۋەك دۇشاۋى تىرئ بە ھەرمىن نەبوۋ.

دۋاى نەۋەى دۇشاۋەكە نامادە دەبوۋ، دەپانكرە ناو كۈپ و كۈدى (كۈلەكەى) گەۋرە، كە ۲۰ تا ۳۰ كىلق دۇشاۋى دەكرە. نىستا نەۋ جۆرە كۈلەكەيە لە ناۋچەى نىمە نەماۋە كە مەكەى ھىندەى كالمەكە و بىنەكەشى ھىندەى تەشتىك پەرىن دەبوۋ، بە تەرى تەنكە سەر قەپاغى كۈلەكەكەيان لىدەكرەۋە و ناۋيان تىدەكرە، دۋاى سى ھەفتە ناۋەكەى دەپزى، نىنجا دەپاشۋىشت و پاشان لەپەر ھەتاۋ داپاندەنا تاكوۋ ۋوشك دەبوۋە و دۇشاۋيان تى دەكرە.

جگە لەۋەى دۇشاۋ خواردىنكى سەرەكى بوۋ، بەشىكى زۆرىشى بەھاران و پايزان بە كارۋان لى دەپردا كوستان و دەشتى ھەۋلىر. دۇشاۋ بە دانەۋىلە و خۋى و رۋن دەگۈردرايەۋە، يان بە پارە دەفرۇشرا. بۇ بە كارۋانپردن، دۇشاۋ لەمەشكە (ھىزە)دەكرە. ھىزە جۆركىك بوۋ كە لەپىستى نازەل دروست دەكرە، يەكەم جار دۇشاۋى تىدەكرە تاكو پىستەكە بەشىك لە دۇشاۋەكەى ھەلدەمژت و نەرم دەبوۋە. لە رىگا بەھۋى رۋىشتن مەشكەكە دەشەقا و ھەۋاى دەكرە، ناچار ناۋە ناۋە ھەۋايەكەيان لى بەتال دەكرە. دۋاى نەمە دەكرە نەم ھىزەيە بۇ ھىنانى رۋىش بەكاربىت. لە پىرمە نالوگۈرى دوۋ بادىلە دۇشاۋ پەرامپەر يەك بادىلە رۋن بوۋ. شاپانى پاسە بەشىكىش لە رۋنى نازەل لە شەقلاۋە لەلايەن نەۋ مالاتەى كە خاۋەنى مەپ و بىزى بوۋن دەستەكەۋت. زۆر لە مەلەكانىش بە مەشكە ژاندن بەشە رۋنى خۋيان پەيدا دەكرە.

لە بەرھەمى تىرئ خواردىنكى تىش دروست دەكرە كە پىنى دەگۈترا تىش و شىرىن و ۋەك شەرىپەت دەخورايەۋە. نەمە لەۋ جۆرە تىزىيە دروست دەكرە كە

بەشىكى پىنگەبى و شىرىن و بەشەكەى ترى كأل و ترش بوو. نەمەش بە ھەمان شىۋەى دۇشاۋ لەسەر ناگر دەكولتندرا، بەلام بە پىچەوانەى دۇشاۋ نەو جۆرە گلەى كە بۇ ھەۋىنى دۇشاۋ بەكار دەھات لە ترش و شىرىن پىۋىست نەبوو. زۆر جارېش سرکە و دۇشاۋ تىكەلدەكران و ھەمان ترش و شىرىنى لى دروست دەبوو.

سرکەش لە ھەنارى ترش دروست دەكرا، بەتايبەتى نەو ھەنارانەى شەقېردو بوون و بارانى پايزان پىگەوتېوو، چونكە ھەمىشە پىرناو تر و بەتام تر بوون. بۇ دروستکردنى سرکە، چەند بارىك ھەناريان دادەكوتا، پاشان وەك دۇشاۋ لە كۇلان دەگوشرا، نىنجا خىي تىدەكرا و ناوەكەى لەسەر ناگر دادەنرا تا پەيت دەبوو. لەكاتى كولاندن، كەفكى لى پەيدادەبوو پىي دەگوترا زفر كە لە سرکەكە جىادەكرايەو. ھەندىك كەس دەنكە ھەنارە گوشراوەكانى خى دەكرد و لەمەر ھەتاۋ داياندەنا لە شىۋەى تۆپەلەى خېر وشكىاندەكردەو، بەمەشيان دەگوت بېرمە و چىشتيان پى لىدەنا. سرکە نەمىزۇ بۆتە خواردنىكى سەرەكى زۆرىەى مالمەكانى كورد كە قەرە پلاۋى پى نامادە دەكرى و بۇ زەلاتە و گوشت بىزانن بەكاردى، ھەروەھا لە نامادەكردنى زۆر خواردنى تىش سوودى لى وەردەگىرى.

بۇ وشكىردنەو و دروستکردنى لەتكە (لەتە) ھەنجىر، ھەنجىريان بۇ ماوۋى چەند رۆژىك لەمەر خۇر رادەخستىن تا بە تەواۋى وشك دەبونەو. نەو ھەنجىرانەى كە زۆر گەبى بېوون، لە شىۋەى نان پاتيان دەكردنەو و پەوانىش دەگوترا ناتە ھەنجىر. بۇ نەوۋى ھەنجىرەكان نەرم و شىل بن وە بەرگەى رزىنىش بىگرن، مەنچەلە ناۋىكى كولۇيان دەھىنا وە ھەندىك روونيان لەگەل دەكرد. ھەنجىرەكانيان لە پىتەرازۋىكى دەنا و لەناو رۈن - ناوەكەيان ھەلدەھىنا. دواتر دووبارە لەمەر ھەتاۋ وشك دەكرايەو، نىنجا دەيان كرده ناو ھەمبان و لە زستان وەك پىخۇر بەكارمان دەھىنا. جگە لە ھەنجىر، گەلنىك مېۋەى تىش ھەبوون بە ھەمان شىۋە نامادە دەكران، وەك ھەرمىن و قەيسى و گەراز...

ھەروەھا لە وەرزى بەھار كە ماستى مەز زۆر دەبوو، ساۋارى وردىان تىكەل بە ماست دەكرد. شتىكى لە شىۋەى كفتەيان لى دروست دەكرد و لەمەر خۇر داياندەنا تا وشك دەبوو، بەمەش دەگوترا داندۇك. جگە لە داندۇك، دۋىين ھەبوو كە بە كەشك نامادەدەكرا. دەتوانم بلىم تا چلەكانى سەدەى رابردو، خەلكى نەپاندەپزانى دۆلمە و كفتە و مېرەبا وە زۆر خواردنى تر نامادەبىكن. تا نەو كاتەى نەرمەنىەكان ھاتنە شەقلاۋە و زۆر شارەزايان لە زۆر بوار ھىنايە شارەكەمان. نەرمەنىەكان لە فەرھەنگى خواردن زۆر شارەزا و دەولەمەند

بوون، بەشىكى زۇرى ژنانى شەقلاۋە لەسەر دەستى ژنە نەرمەنىھان، فېرى
دروستکردنى زۇر جۇر خواردن بوون.

جگە لەمانەش لە بەھاران چەندىن كىلۇ پەنیر سوئىر دەكران و لەناو كوپى پىر
لە خىواوك (خوئ و ناو) ھەلدەگىران، ھىروھە دۇشاۋى تەماتە و لەتكە
تەماتە و كودى و توو... ووشك دەكرا و نەمانەش وەك خۇراك بەكار دەھاتن.

لە كۈنەۋە تا پەنجاكاتى سەدەى رابردوش، زۇركەس بۇ بژىۋى ژيان لە چىاى
سەفین چالە بەفرىان لىداپوون. چالە بەفرەكان چەند مەترىك بەرىن و قوول
بوون و بەفر لەناۋيان ھەلدەگىرا و تا پايزان ھەردەما. لە زىستان خاۋەن چالە
بەفرەكان بە كۈمەل دەچوونە سەفین و بەفرىان دەكردە گىلۇرەى گەورە و بە
پالدان دەيان كىردنە ناو چالەكان تاكو پردهبوون. دوواتر چاك دەيانپەستەۋە كە
بەجۇرىك ھىچ كەلنىنكىيان نەدەھىشتەۋە، چونكە نەگەر ھەما بچوبايە ژورى،
نەما بەفرەكە تەمەنى كورت دەپو و دەتۋايەۋە. دواترىش بەفرەكە بە كا
دادەپۇشرا.

ھەندىك لەو چالە بەفرانە زۇر گەورەبوون، بۇ نمونە چالە بەفرى دارمازىن
نزىكەى ۶۰۰ بار بەفرى لى باردەكرا. رۇژى ۲۰ تا ۳۰ بار بەفر لە چالى جيا
جيا دەھاتە شەقلاۋە. لە مائەۋەش بە گۆش و كا بەفرەكەيان دەپاراست،
ھەندىك جارىش خۇنيان بەكاردەھىنا. بەم جۇرە بەفرەكە بۇ ماۋىيەكى زۇر
دەما. نەكات رۇژى ۱۰۰ تا ۲۰۰ بار بەفر لە چياكان دەچوو بۇ ھەولنر. بۇ
نمونە مالى عەزىز پاشا لە ھەولنر، ھەموو رۇژ بەفرىان بۇ دەچوو.

كەلۈپەلى مالان

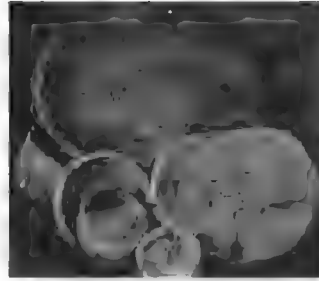
چاران ژيان وەكو نىستا ئالۋز نەبوو، بىگرە زۆر سادەبوو. داواكارى خەلىكى زۆر نەبوون، بەلام لە ھەمان كاتدا ژيان زۆر سەخت بوو. جگە لە كەلۈپەلى خۇمالى كە نەوېش بۇ ھەموو كەسنىڭ نەدەرەخسا بىياتىرئىت، زۆر بە دەگمەن شىتتىكى دەرەكى دەست دەكەوت. زۆربەى نەو كەل و پەلانەى كە لە مالەكان بوونيان ھەبوو، شتى زۆر سادە و ساكار بوون. بەشى زۆريان دەستكردى مالەكان خۇيان بوو يان ھەر لە شەقلاوۈ دروست دەكران. نەگەر شىتتىك زۆر پىويست نەپا، خەلك نەمىدەكرى. لەپەر نەپوونى، خەلك گۆنى بە كەل و پەلى جوانكارى مال نەدەدا. لىزەو نەمازە بە ھەندىك لەو كەلۈپەلانە دەكەم كە لە زۆربەى مالەكان بوونيان ھەبوو.

بەرھەمەكانى شوو (شوارك) زۆر سووديان لى وەرەدەگىرا. بۇ نمونە سەلە(سەبەتە)، بۇ مەبەستى نان ېرشاتدن و ووشك كردنەوۈى ميوە بەكاردەھات. پىتەرازوو، بۇ شت لەناو ھەلگرتن وە ھەرۈەھا پىشكەش كردنى ميوە بۇ ميوانان بەكاردەھات. تريان، بۇ بە دەستگواستنەوۈى بەروپومى رەزەكان، ھەرۈەھا وەك پىوانەپەكەش واپوو بۇ ژماردنى گۆز و ھەنار و ھەرمى... قەرتارە و سەوى، بۇ كاروان بەكار دەھاتن. لە پشتى وولاغ قايم دەكران و تىر و توو و جۆرەكانى تىر ميوە بۇ ھەولنر و دەورپەرى پىن دەگواستراپەوۈ. سەوەشپىر، لەجىياتى ساردكەرۈە بۇ پاراستنى گۆشت، شپىر، ماست، پەنپىر... بۇ ماوۈپەكى كاتى بەكاردەھات. سەوەشپىر بە قەبارە گەرۈە بوو و لەسەر سى بەرد بە نەستونى دادەنرا، بە جۆرىك قۇرت (چال)نىك لە بەينى سى كوچكەى بەردەكان لى دەدرا و پىر ناو دەكرا، بۇ نەوۈى ھەوۈى ژىر سەوەشپىرەكە فېنك بكتەوۈ. ھەر بۇ زانين ووشەى سەوەشپىر ناوېكى لىكدرارە (سەوى - شپىر)، سەوېش مائى سەبەتە. نەوانەى سەرۈە ھەموويان لە شوۈى دارى بى و بلاروك و قەرمقاج... دروست دەكران و لە كاتى مندالى من بە يەك تا چوار عانە بوون.

قاپ و قاچاغىش ھەندىكىان لە سفر دروست دەكران وەك: مەنجەل، پادى، قاپ، دەست مەنجەل، مەنجەلى كۆركردن(چل شوشتن)... زۆر شىتېش ھەبوون لە دار دروستدەكران وەك: كەوچك، نەسكو، كۆتك، تەبەقى شەكر، تەبەقى نان، خوانە، كاسە كە بۇ ھەوېر شىلان بەكاردەھات.

چەند كۈنە كۈتكەك

ھەندىكى تىرىش لەو كەلۈپەلەھى لە مەلەن بەدەدەكران: بېزىنگ، ھىرەنگ، تەشى، گۈلەزەن، زەمبىل، دىمكە و شەربە و گۈزەھى ناو، ھىزەھى رۇن، مەشك و رېبە. كۈپىش بۇ ھەلگرتى زۇر لە خواردەمەنىيە شەكەن بەكاردەھات وەك دۇشاو، تەرسەز، قەلەيە، پەنپىرى سۈنرەكراو... قەندىلە (چرا رەشكە)، بۇ پۇنەك كەرنەھە بەكاردەھات و بە دەستى سەفەرچەكەن دروست دەكرا، كەچە پەرۋىيەكەن تى ھەلەكەشە و بە نەوت كارى دەكرد. پىش نەھەھى قەندىلەش پەيدابى، گۈزىكەن لە سۈزەن ھەلەكەشە و دەپاتسوتاند. دواتر فاقۇس و لالە پەيدابوون و باۋى نەوانە نەما.

بۇ ھەلگرتى قاپ و قاچاغ، دۇلاب بەكاردەھات كە لە دار دروست دەكرا و پىشەمەھەن دانەدەخرا ياتىش بە ھىرەنگ دەگىرا، بەلام زۇر بە دەگمەن مەل ھەبوو دۇلابى ھەبىن. نەستەرك (نەستەرك) پىش، پىرىتى بوو لە چەند دارىك كە بە دوو دارى دوولك راگىرابوون، بە جۈرەك نىزىكەھى مەترەك بەرىن و مەترەكەش لە زەھى بەرز و درىزەكەشى دوو مەترەك دەبوو. لە زۇرەھى مەلەكەن دوو نەستەرك بەدى دەكران، پەكەن بۇ لەسەر دانەھى نوۋن و راپەخەكەن و پەكەش بۇ ھەلگرتى زەخىرە بەكاردەھات. زەخىرە لەناو ھەمەھەن دەكران بە جۈرەك دەھى ھەمەھەكە روھ و دەروھ دادەنرا، تاكو كاپاتى مەل بە ناسەھى گۈزەكەھى بەكەھە و بەشى چىشتى لى دەرىزىنى. جگە لەمەتەش زۇرەھى مەلەكەن باۋى دار، پان لە تەنەكە دروستكراۋىان ھەبوو و بۇ ھەلگرتى چل و بەرگ پان پارە و زىر بەكاردەھاتەن، نەمانە زىاتر لە موسل و كەركەك دەھىندەن.

لەسەر ھەموو پاتەك بەگوردان ھەبوو، بۇنەھەھى لە كاتى باران بارىن سەربەھى پى پەستەرتەھە. ھەروھە شەپارۇخ (بەفرمال) پىش لە ھەموو مەلەك ھەبوو بۇ رامالەھى بەفر لەسەر بان و رىگەكەن. نەوكات بەفر زۇر لە نىستا زىاتر دەپارىن. تەندورى ناتىش لە زۇر مەلەن ھەبوو، كاتەك تەندورى گەرم دەكرا،

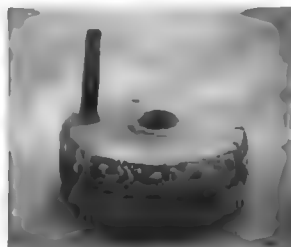
پینچ تا شەش ژن بەزبارە (هەرەوێ) ناتیان دەکرد، دوو ژنیش ناتەکانیان
پێوەدەدان.

لە هەموو مەلێک ناگردان بۆ چێشت لێنان و مەل گەرمکردنەوه هەبوو، بەلام
ژوورەوێ هەموو دەکردە دووکەل. تەنها لە هەندێک دیووخانەکان مەغارە
ناگر هەبوو کە ناگردانەکە لەناو دیوار بوو و دووکەلەکە دەچوو دەرهو. دواتر
سۆپای داران لە نێزان هیندران. بۆ هینانی داریش، لە بەهاران کە دار تازە
پەلە دەردەکا، چەند کەسێک بە زیارە دەچوونە گزەرەپرین. لە جینگایەکی دوور
لە ناوەدانی یان لە چیا، گزەرە داریان بۆ زستان دەپری. لە بەهاران دار ناوی
تێدەگەڕی و بڕینی زۆر ناساترە. هەمەکەسە و بەشی چل تا پەنجا بارە داری
دەپری و بەجینی دەهێشت. نیتەر بۆ پایز ووشک دەبوون، نینجا دەچوون و قەد
قەدیان دەکرد و دەیانپێنانەوه. شەقلاو و دەورەبەری زۆر پردار بوو،
تەناتە کەم شوێن هەبوو داری لێ نەبیت. بۆ نمونە پوانەکی حەمەدی
حاسنی هەبوو کە هەزاران پار داری تێدابوو، نەلێن خۆی ووتووەتی سالی
هەبوو لەناو نەو دارانە، دە شاتە میس هەنگوینی دەرەیانە. لە پاش
سێمان رەژوو کردن دەستی پێ کرد و نیتەر داروبار بەرەو قەران چوو.

دەستاریش بەکێک بوو لە پێداویستیه گەرنەکانی ژیان و نیستاش لە بەشێک لە
گوندەکانی کوردستان هەندێک مەل هەر هەیانە. دوو جۆریشی هەبوو، گەورە و
بچووک. دەستار بۆ هارینی گەم و خۆی و نیسک... بەکار دەهات. پێکەاتبوو لە
دوو بەردی خەر، کە بە چەمکۆش زۆر جوان راست دەکران و بێک لەسەر یەک
دادەنێشتن. بەردەکان زۆر بە بەرگە بوون و لە شوێنێکی تاییبەت لە ناوچەی
گوندی کاموسەک دەهاتن. تیرە هەریەک لە بەردەکانی دەستاری گەورە،
نزیکی ١٠، ١٢ سم و نەستوریەکیان ١٠ سم دەبوو. بەردەکان لەسەر یەکتەر
دادەنران و نەوێ بێنەو کونێکی دوو نینجی لە ناوەراست دابوو کە داریکی تی
دەگیرا، بەو دارە دەووترا کۆلیه. سەرەکە تری کۆلیهە بەرز دەبوو بۆ ناو
بەردەکە سەرەو کە کونێکی گەورەتری لە دارەکە تی دابوو و دارەکە لەگەڵ
رۆخی لای سەرەوێ بەردی سەرەو مشت دەبوو. نەو شتە هە کە مەبەست
بوو بەهاردری، لە کەلێنی دارەکە و کونەکە رەوانە خوارەو دەکرا. کونێکی
تری لە نزیکی رۆخی دەرەوێ بەردی سەرەو دەکرا، دەسکێکی داری تی
دەگیرا بۆ سۆراندنی دەستارەکە.

دەستار بۆ هارینی گەم بەکار دەهات، دواتریش ساوار و بروش و کاکر و
پێرخەنی و نارە ساورەکەش بە هێرەنگ و بێژینگ لە یەک جیادەکرانەوه.
هەندێکی تریش لەو شتانە هە دەستار دەکران بڕیتی بوون لە نیسک، خۆی،

نۆك... دەستارى گموره به دووكس كارى پىن دهكرا و بهرامبەر يەك تر دادەنيشتن. زۆرى خەلك نەم كارەيان به هەر هەژ دەكرد، زۆر كەسپش بۇ خەير دەياتكرد، چونكە مەندوبوونى زۆر بوو. دەستارى بچوكيش به هەمان شىوہ بوو، بەلام به يەك كەس كارى پىن دەكرا.

دەستار

گەرگەر، وەك دەستار وابوو، بەلام لەمچياتى بەرد لە دار دروست دەكرا. كەلنەكەى سەر هەوى لە دەستار بەرین تر بوو. لەمەر بەهیزی دارەكە و بەرگەگرتن و زۆرى كێشەكەى، گەرگەر لە دارى تۆ دروست دەكرا. دوو دارەكان لەسەر يەك دادەنران، بەلام لەمەر نەوى زۆر لووس بوون، قیريان دەهینا و گەرمیان دەكرد و پارچە پارچە به سەر و بنى دارەكانیان وەدەنا، تاكو گری گری لى پەيدا بکەن. گەرگەر به زۆرى بۇ چاککردنى چەلتوكى برنج بەکار دەهات.

جۆنى، پێداویستىەكى تری گەرنەك بوو لە ژپاتی نەو كات، كە بۇ كۆتان و وورد كردنى هەندىك لە خواردنەكان بەکار دەهات. لە شىوہى ناوێكى گموره بوو، بەلام دەسكەكەى زۆر گموره تر بوو. جۆنى دوو جۆرى هەبوون، جۆنى دار و جۆنى بەرد. جۆنى بەرد لە بەردىكى پان و قوڵ دروست دەكرا. چالێك لە ناوهراستى بەردەكە لێدەدرا كە نزیکەى ۲۵سم قوڵ و بەرینیەكەى نزیکەى ۲۰سم بوو. دیواری زۆرەهەوى جوان لوس دەكرا و دەسكێكى لە بەردى خەيشى بۇ دەكرا. تیرەكەى دەسكەكە نیو نەوئەندەى چالەكە بوو، بەلام درێزىەكەى دوو نەوئەندەى قولایىەكەى بوو. جۆنى داریش به هەمان شىوہى بەردەكە چاك دەكرا، بەلام دەسكەكەى هەر لە بەرد بوو. جۆنى بۇ كۆتاتى سەماق و مێوژ و گۆیز و تەوى ووشك و بېبەر و شتى ناسك بەکار دەهات، زۆر جاریش سەوار و برنجى پێدەكوترا. زۆر بەى مالاڤان هەيان بوو و خەلكیش دەچوونە ماڵى يەكتر بۇ بەکار هیناتى جۆنى.

گژوگیا

سروشستی ناوچهی نیمه زور دهوله‌مه‌نده و سهدان جۆر گژوگیای سوود به‌خشى لنبیه و به‌شیکى زوریان بۆ خواردن ده‌شین، به‌شیکى تریشیان له ده‌وا و ده‌رماتی پزیشکی به‌کار دین. کاتی خۆی مسیحیه‌کانی شه‌قلاوه له رووی ناسینی جۆری گژوگیا، خه‌لکی زور شاره‌زا و پهبوریان هه‌بوو. نه‌وان له ماوه‌ی نه‌و په‌نجا رۆژه‌ی که له پش جه‌ژنی قیامت به رۆژوو ده‌بن، ته‌نها له‌سه‌ر به‌روبومی گیایی ده‌ژین و هیچ به‌روبومیکى نازملى ناخۆن. هه‌ر نه‌مه‌ش هۆکاری سه‌ره‌کی بووه که نه‌وان زور گرنگی به خواردنی گیایی به‌دن و نه‌م بۆشاییه‌ی له کاتی به‌رۆژوو بووندا دوچاری ده‌بن، پری به‌کهنه‌وه.

نه‌و گیا خوراگاهه‌ی که من بیرم دین و له چیا و ده‌شت ده‌مانکردن، جگه له‌وه‌ی زور سوود به‌خش بوون، خه‌لکیکی زوریان له برسیمتی و گرانی نه‌وکات ده‌رباز کرد. من به‌و شاره‌زاییه کهمه‌ی که هه‌مه ده‌رباره‌ی نه‌و گیایانه‌ی که له مندالی پنبیان ناشنابووم، لێره‌دا ناویان ده‌هینم و هه‌ندیکیان به کورتی باس ده‌که‌م. هه‌ندیک له گیایانه بریتیبوون له: رنواس، ترشۆکه، سۆریاز، کهنگر، سمرکه مهرجاییک، پیفۆک، مام رنواس، گیزبەله، شیرمژۆک و کاردی. کاردیش چهند جۆریکی هه‌ن، کاردی ریشوری، کاردی شاخی، کاردی به‌رخۆره‌ی و کاردی ریخنه.

هه‌ندیک له‌م جۆره گیایانه، خه‌لکی زور به گرنگیه‌وه به‌دوای ده‌گه‌ران و ده‌یانگوت بۆ مرقف زور سوود به‌خشن. بۆ نمونه گه‌پۆکه که گیایه‌کی ته‌مه‌ن کورته و هه‌ر که له زه‌وی ده‌بچرینی، ده‌بن ده‌م و ده‌ست بیکولینی، چونکه به ماوه‌یه‌کی کهم زه‌رد ده‌بن وه که‌لکی خواردنی نامینن. نه‌گه‌ر که‌سێک داوایه‌کی خراپی بۆ که‌سێکی تر خواستبا، پنی ده‌گوت “ته‌مه‌نت به ته‌مه‌نی گه‌پۆکه‌ی بی”. هه‌روه‌ها ده‌ووترا “گه‌پره به نانی، گوشتی به‌رانی. گه‌پره به خنبه، گوشتی به‌رخنبه. گه‌پره به‌ماستی، چیشتی به‌راستی”.

کوارگ (قارچک) پش چهندین جۆری هه‌بوون وه‌ک: کوارگی نه‌سپیندار، کوارگی داره‌بی، کوارگه ره‌ش، کوارگی عه‌جم، کوارگی دۆمه‌لەن... گیایه‌ژانەش زور جۆری هه‌ن وه‌ک: پنی کۆترۆکه، گیا سورکه، پنی مریشکۆکه، شیلیم شاتره، مام ده‌رزیه، مام گیزنه، گیا گه‌نمۆکه، پرپینه (په‌لپینه)، گیا قجیله... کاتی خۆی به تیکه‌لی ده‌مانکردن و هه‌ندیک خوی و ناومان پێدا ده‌کردن، نینجا له‌سه‌ر سیر (ساج) ده‌مان برزاندن و به ناویریشک نه‌مان په‌ستا. تامی گیایه‌ژانه زور له تامی گوشت خۆشتر بوو. دواى چهندین سال ژيان له نه‌مریکا، میرانی سالح

بەگ گەرايەمۇ شەقلاۋە. لەبىرىمە كە خەلىكى گوندى ترگاره سەردانىيان كرد،
داۋاي لىن كردن گيا برژانەي بۇ پەيدا بىكەن.

لە خەرتەلە و گيا پەرجىتو، تەبرەسازمان دروست دەكرد. پونگىش بۇ
چارەسەرى نەخۇشى و لە ھەمان كاتىشدا لەگەل چىشت لىنان بەكاردەھات.
كوردە و بەندۆكە و ترنجۆك و كوزەلەمان وەك سەوزەي تەبر بەكار دەھىنان.
سىن بىسكۆرە و كورىك سىپىلك، كورىك حاجىلە و كەربەشە بە ساۋار لىن دەنران.
ھەندىرئىشەش لەگەل ماست دەخورا. نەلەن “ھەندىرئىشە و ماست خواردنى
مىرانە”. مەن نەم خواردو، چونكە زۆر دەگمەن دەست دەكەوت.

گۆرمەش بە گيايەكى زۆر سوود بەخش نەژمىزدىن. چاران دەياتگوت
كورىكەي گۆرمە بۇ مندال زۆر سوود بەخشە و خىرايى گەشەكردنى زياد
دەكات. دەلەن دەرماتى دژە ژەھرىشە لەناۋ جەستەي مرقۇ. دەياتگوت نەو
كاتەي كىسەل مار دەخوا، لە دواي نەو گۆرمە دەخوا بۇ نەۋەي ژەھرى
مارەكە كارى تىن نەكات. بەشنىك لەو گيا و گولانەي نامازەم پىكردن، لە
نەمريكاش دەستم دەكەون وە ھەندىكەشيان لە بازار دەفروشرىن.

چاران زۆر لەو گيايانەمان بە مەبەستى داۋ و دەرمان بەكاردەھىنان، بۇ
نەۋە تۆلەكە كە لە شەقلاۋە بە تۆركە ناۋزەد دەكەن، بۇ چارەسەركردنى
سك نىشە بەكارمان دەھىنا. ركنىش، كە ناۋەكەي ھەر لەخۇيە و بۇ راكتىشان و
ھىنانە دەرۋەي پىسى لە ناۋ بىرەن يان بۇ دەرکردنى كۆلك بەكاردەھات.
نەستىرنىك، مەسچىكەكان بۇ دروستكردنى كر سووديان لىن وەردەگرت، كە لە
كرىان دەدا، نەۋا رەق دەبوۋ وە قەدى نەدەشكا. گىنى و گيا كەمىرە، لەجىياتى
سىكۆتىن بەكاردەھاتن. دەيان جۆرە گۆگىي تر ھەبوۋن كە بەداخەمە پىرى لە
بىرى بردومەتەۋە.

لە سىيەكانى سەدەي رابردوۋ لە دەۋر و بەرى شەقلاۋە و چىاي سەفەن، دار
يەكجار چىر بوۋن. بەروبوۋى زۆر دارى خۇرسىكىش دەست دەكەوتن وەك:
باۋى، حاجى باۋى، پلاروك، گىۋز، كرۇسك، پەرو... گياندارە كىۋىەكان لە
زىستانان لە دواي پارىنى پەفرىكى زۆر، پەروبوۋى نەۋ دارانەيان دەخوارد و
سكى برسى خۇيان پى تىر دەكرد. لە نىۋان حاجى بايز و دەرەبەندى شەقلاۋە،
زەۋىەك ھەبوۋ پىيان دەۋوت زەۋى كرۇسكان كە بىنە كرۇسكى زۆر گەۋرەي
تەدابوۋن. (كرۇسك، جۆرە مەۋىەكە و لە رەگەزى ھەمىيە). كرۇسك ووشك
دەكران و بۇ نالىك لەگەل كاۋ جۆ دەدران بە گيانداران. باۋكم دەيگىرەيەۋە كە
كرۇسك لە گرانى گەۋرە، زۆر كەسى لە مردن رىزگاركدوۋە. كاتىك خەلك نائى

نەبوو بېخو، كرۇسكيان ووشك كردوه و لەگەل گەنم و جۇدا لە ناش
هاريويانە و كردويانە بە نارد. لە گرد نۆمەری نزيك پردى رووسارك كە زەوى
مائى رەسول بەگى پىدەووترا، چەندىن بنە دارى زۆر گەورەى كرۇسك و گىوژ
هەبوون و سىيەريان يەك جار تىربوو. خىلەساتى وەك خەيلانى و بالەكى و مام
سار، يەك لە دوايى يەك دەهاتن و لەوى دەمانەوه. جارى وا هەبوو بەفريش
دەكەوت، نەوان هەر لەوى بوون.

ناشی ناو

میژوی ناشی ناو له کوردستان دهگهریتوهه بۆ سهدان سال بهرله نیستا و پیداوایستهکی سهرهکی بووه له ژبانی باب و پاپیرانمان. یهکنک له خوراکه سهرهکیهکانی مروق دانمویلهمه و نهوانیش بهشینکیان پیوستان به هارینه بۆ نهوهی بتواندرئ له نامادهکردنی نان و چیشتی جیواز سودیان لئوهربگیرئ. ناش له ناوچهی نیمه زیاتر بۆ هارینی گهنم و جۆ و چهلنوک بهکاردههات و بهرهمهکانی بریتی بوون له: ناردی گهنم و جۆ، ساوار، بروش، گهنمهکوتا، پیرخمنی، برنج و ناردی برنج...

له شهقلاوه چوار ناش ههبوون و ههموویان کهوتبونه سهر ناوی ناوهنجی. ناش له شوننیک دروست دهکرا که سهرچاوهیهکی ناوی باشی ههبوایه. ههولیش دههرا که ناوهکه دیواریکی بۆ ههلهندرئ له شیهوهی بهنداویکی بچووک. نهو جینگایانهی له شهقلاوه بۆ ناش ههلهدهبژێردان، خاکهکهیان تهموخ یان شاخ بوو. ناشهکه له قولایی و له خوار ناوهکه دادهمهزیندرا، تاکو ناوهکه به گۆر له پهڕهکانی بدا و بیسورنئ. بۆ نهوهی ناوهکه کۆنترۆل بکړئ، لهسهرهوه به کۆلی دار بی دههیندرایه خوارهوه. تا شونینی ناوهکه بهرزترهویه، باشتربوو. داری بی له ناو ناو تهمنی دریزتره له دارهکانی تر، بویه بۆ دروستکردنی کۆلهمان بهکاردههیندرا. کۆلهمان به تاقی بهرزاییهکی پشت ناشهکه، یهک له دوائ یهک له شیهوهی لولهکینکی دریز قایم دهکران و ههلهدهپهسیندرا، به تهختهش سهرهکهیان دهگیرا. ناوهکه بهناو کۆلهمه دههاته خوار و لای خوارهوهشی تهسک کرابهوه بۆ نزیکه سێ نینج و ناوهکه بههتین له پهڕهکانی ناشهکهی دههنا. نهو کونهی خوارهوه پنی دهلن پۆسکه وه زۆر جار به پهلهک و دار دهگیرا. پهننیک لای نیمه باوه که کهسینک دلی ناسک بی و زوو تورههین دهلن "پۆسکهی گیرا". لهپهر بههیزی ناوهکه، رۆخی پۆسکهکه نهستوربوون بۆ نهوهی بهرگهی تهقان بگړئ. داری توو زۆر داریکی بههیزه، بویه پهڕی پهروانهی ناشهکه له داری توو دروستدهکران. پهڕهکان به شیهوهیهکی لار له سهری قهدهی دار توویهکی نهستور دهکران، که کون کون کرابوو و پهڕهکانی لێ گیر دهکران و پهروانهیهکی لێ دروست دهبوو. پهروانهکه بهشیهوهیهکی تهخت دادههنا و له ناوهراستی سهرهکهی تری قهدهکه که به نهستونی بهرز دهبووه، شهفتیکیش به نهستونی له ناو دارهکه گیردهکرا. که ناو له پهروانهکهی دههنا، قهدهکه و شهفتهکهی دهسوراند. سهرهکهی تری شهفتهکهش بۆ ناو ژوری ناشهکه بهرز بیهوه.

پەرى ناشى ناو

لە ژورى ناشەكە سەكۆيكە دروستكرا بوو و دوو بەرداشى خېر لەسەر يەك و لەسەر سەكۆكە دانرا بوون، كە تيرەكەيان نزيكەى مەترىك دەبوو. روى سەرەوێ بەردى ژێرەو، لەگەڵ روى خوارەوێ بەردى سەرەو، زۆر جوان لووس دەكران و ھەندىك كەلێنى دريان لى دروست دەكران. بەردى ژێرەو چىگىرەكراو و جۆلەى نى و لەبەر زۆرى سەنگەكەى و نەبونی نامىزى گواستەو، پىكەتەبوو لە چوار پارچە بەردى سىگۆشە كە بەدەستى وەستا جوان چاك دەكران. كە چوار سىگۆشەكان كە لە تەنیشەت يەك دادەندران، بازەنەيكى خېرى لى دەردەچوو و بەھوى تۆقىكى ناسن، ھەرچوار بەردەكان لە شىوێ بازەنە پەيەكەو دەبەستراو. لە ناوەرەستى بازەكە كۆنىكى تى دەكرا، وە شەفتەكە بەناو سەكۆيكە و بەناو كۆنى بەرداشى ژێرەو تێدەپەرى. دەورى شەفتەكە لە كاتى تێپەرىنى بەناو بەردى ژێرەو، بە پەروەك دەگىرا و دوونگى مەرى لى دەردا تاكو بەرھەمى ناشەكە لە كەلێنەكان نەچىتە خوارەو و بەفەرق نەروات. ھەرەوھا شەفتەكە بەھەمان شىوێ بەناو بەردى سەرەو دەروات، نەویش بەھەمان شىوێ بەردى خوارەو لە چوار پارچە پىكەتەبوو. بەلام كۆنى بەردى سەرەو، تەواوێك گەورەتر بوو لە شەفتەكە، بۆ نەوێ دانەوێلە لە كەلێنەكان بچىتە ژۆرەو و لە بەينى دوو بەردەكە بەھاردى. لە روى لای سەرەوێ بەردەكە، كەلێنێك لەمبەر بۆ نەوبەرى كۆنەكە كرابوو، ھەرەوھا كۆنىكىش لە قەدى شەفتەكە لە ھەمان شوێن كرابوو و پەيمىكى ناسن بە كەلێنى بەردەكە بەناو شەفتەكادا ناوا دەبوو بۆ كەلێنەكەى نەوبەرى شەفتەكە، بە چۆرىك تا بەردەكە و شەفتەكە لە يەك گىرەبن. لەكاتى سورانى شەفتەكە، تەنھا بەردى سەرەو دەسورا. ھەرەوھا لە روى سەرەوێ بەرداشى سەرەو، بازەنەيكى گەورەتر لە كۆنەكە و بە پەرزەينى چەند سەنتىمەترىك لە گەچ يان لە ھەویر دروستدەكرا، تاكو دانەوێلە زياتر ھەلبەگرت.

نەگەر چوار بەردەكەنى بەرداش شەكەيان لەبەین دروست ببوايه، ئەوا زەمۆمه (تەلپىشە)ى لە دارى توو لە بەينى تۆقەكە و بەردەكان دەكوترا تاكو توند ببنەوه. لە دەورەى سەكۆيەكە، دیوارىكى بە بەرد و گەچ يان بە تەختەى دار لە ھەرچوار لا بەرز دەكرایەوه و تەنھا لە پىنشىوەى كەلپىنك جى دەھىلرا بۆ نەوێى پەرھەمى نەشەكەى لى كۆبىیتەوه و بتواند رێ بئاسانى لەناو تەلپس (گۆنپە)بەنرێ. لە سەرەوێى بەردەكانیش كۆلىكى گەورە ھەبوو كە لە دار دروست كرابوو. لای سەرەوێى كۆلەكە لە شىوێى چوارگۆشەيەكى گەورەى مەتر و نیوى بوو و چەند تەنەكەيەك دانەوێلەى دەگرت. چوار دیوارەكانى كۆلەكە لە ژىرەوێى لە يەكتر نزىك بوونەوه و كۆنكى بچوكى لى دروست ببوو. سولاوگەيەك لە خوارەوێى كۆلەكە گیر كرابوو و سەرەكەى ترى سولاوگەكە دەھاتە سەر كۆنى ناوەرەستى بەرداشەكە و پەتێكى لى بەسترايوو. پەتەكە بۆ نەو بوو كە بتواند رێ سولاوگەكە بەرز و نزم بكړ و كۆنترۆلى چەندىەتى ھاتنە خوارەوێى دانەوێلەكە بكا و پێى دەگوترا "سێرە و دانە". سولاوگەكە، پارچە تەختەيەكى پىدا ھاتبووە خوارەوێى بۆ سەر بەردى نەشەكە كە پێى دەگوترا "چەقنە". لەگەڵ لەرژىنەوه و سورانى بەردەكە، چەقنەكە سولاوگەكەى دەلەرزاند و بە گۆيرەى پىويست دانەوێلەكان دەھاتنەخوارەوێى.

دارىك لە تەنپشتىكى سەكۆيەكە لە ژىرەوێى نەشەكە ھاتبووە ژورەوێى و بۆ عەياردانى بەردى نەش بەكاردەھات كە پێى دەووترا "پى". پىيەكە بە تەلپشە دارىك بەرزو نزم دەكرا، بە گۆيرەى پىويستى درشت و ووردى پەرھەمەكە. پەندىك ھەيە دەلێ "پى لى بلىدكردى"، بۆ كەسنىك دى كە زولم يان كارىكى نابەجى ياتىش قەسەى زۆر گەورە بكا.

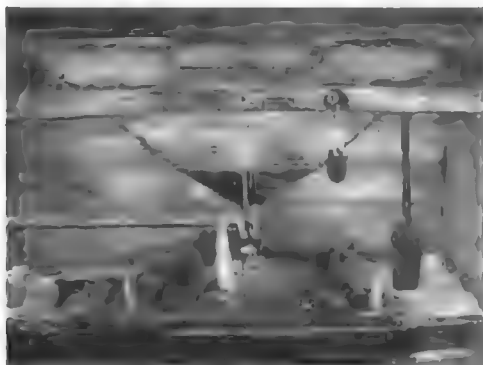
نەو دوونگەى لە دەورەى شەفەتەكەيان دەبەست، زۆرچار لەگەڵ گەرميونى شەفەتەكە شل دەبوو و گەنمى لى دەچوو خوارەوێى دەگوترا "دەبنى برد". پەندە كۆنەكە لەو ھاتووە كە دەلێ "دەبنى برد" بۆ كەسنىك دى كە زەرەر لەمالى خۆى بدا. بەردناش لە گوندى كاموسەكى ناوچەى خوشناوێتى دەھىندران. بەردى نەو زۆر تايبەت و رەق و بە سەنگ بوون و بە وولاغى زۆر بەھىز دەھاتن. دواى ماوہيەك بەردى نەشەكە كۆر دەبوون و دەيان ھىنانە خوارەوێى و بە چەكۆش كەلپنى لى دوبارە لى پەيدا دەكرانەوه، نەوكات دەگوترا "بەرداش تىزە". وەستا مستەفای نەشەوان باشتەين كەسى نەوكات بوو بۆ دروستكردنى بەردى نەش و دامەزراندنى نەش.

چەپەرە دار لە زاركى سەرەوێى كۆنى كۆلە دارەكان دادەنران كە ناويان بۆ پەرى ژىرەوێى نەشەكە دەبرد، بۆ نەوێى رىگەى ناو نەگىرئ و فلتەرى پەلكى

دار و شتى تر بگا، چونكه كه پۇسكەكە دەگىرا، ناش رادەوۋەستا. بان نەگەر كۆلەككە كۈنى تى بېا، كايان تى دەكرد تاكو كۈنەكان قەپات بكات. لە دواى چلەكاتى سەدەى رابردو، بىرمىل پەيدابوون و لەجياتى كۆلى دار، بىرمىليان بەكاردەهينا. بىرمىلەكان بە يەكموۋ چەسپدەكران و نيتىر كارەكان بۇ ناش وەستا ناستىر بوون.

ھەرچەندە لە شەقلاوۋە چوار ناشى لەم جۈرە ھەبوون، بەلام ھەردەم چاۋەروانى بۇ نۆرەى ناش گەلەك زۇر بوو. ھەر كاتىك ناش چۆل بېايە، ناشەوان باتىگى رادەھىلا "رەھمەت لەوى لە بابىۋى، ناش بەتالە، ناش بەتالە"، زۇر كەس لەو ھەلەى دەقۇستەوۋە دەچوو.

بۇ كرنى ناش، ھەندىك گەنم وەردەگىرا كە پىان دەگوت مژ. كۈتتىك ھەبوو كە پىوانەبوو بۇ وەرگرتنى مژەكە و پىنى دەگوترا "كەپولە"، لە ھەر تەنەكەيەك كەپولەيەك وەردەگىرا. ناش وەستا خەفەى چارنىك يان لەكاتى پىنويست دەھات و پىداۋەستىەكاتى ناشى جىيەجى دەكرىن. بۇ كرنى نەويش، رۇزانى جومەعە ناش بەتايىبەت بۇ نەو دەگىرا و مژەكەى بۇ نەو بوو. زۇرەى ناشەكان بەھاۋپەشى چەندەكەسىنىك بوون. زۇرى مالى ناشەوانەكەنىش لەتەنىشت ناش بوون. سەرباتى ناش و مالى ناشەوان، ھەردەم پىرپوون لە ميوەى ووشك كراۋ، چونكە زۇر كەس كە دەچوونە ناش، بەتايىبەتى خەلكى دىنيەكاتى دەوروپەر، شىتەكان بۇ ناشەوان دەبرد وەك: ميوە، سەوزە، ھەلەكە...

ناشى ناو

ناشى بچوكتىرىش ھەبوون كە شىنوازەكايان جىاواز بوو و بەردەكەتتى يەك پارچەھبوون. لە سالى ۱۹۵۷، ناشى ناگىرى كە بە نەوتى رەش كارى دەكرى لەلاپەن مىرانى عوسمان بەگ و حاجى سەلىم ھىنرايە شەقلاوۋە، نيتىر ناشى ناو باۋى نەما.

پیشه و پیشه‌کاران

له‌گه‌ل پيشكهوتنى مرقوف، به‌رده‌وام پيشه‌ى تازه‌تر دروستده‌بن و نه‌وانه‌ى كوف كهم بابه‌خ ده‌بن و زورجاريش به‌ته‌واوه‌تى له‌ناو ده‌چن. كاتى خوى له‌ ناوچه‌ى نيمه‌ چهند پيشه‌يه‌ك بوونيان هه‌بوو و ليزه‌دا نامازه به‌هاندتيكان ده‌كهم و نه‌و پيشه‌كارانه‌ش كه له‌ كوف هه‌بوون و له‌بیرمن باسيانده‌كهم.

كاره‌كدرو

نه‌و زهمان له‌ شه‌قلاوه كاره‌ك (پيلاو) ته‌نها له‌ چهرم (پيست)ى گاميش دروسته‌مكران. نه‌وكات چهرم له‌ نيران ده‌هينران و ده‌بردان بو موسل، چونكه له‌وى ده‌باخانه هه‌بوو و پيستهمكان خوش ده‌كران. باشتريين كاره‌كدرو له‌ شه‌قلاوه سن برا بوون، حاجى سه‌عيد و قادق و حاجى ره‌شيدى حاجى خدرى. حاجى ره‌شيد له‌ هه‌ردوو براكه‌ى ترى وه‌ستاتر بوو. من كاره‌كم هه‌ر به‌ نه‌و ده‌دورين و بو پينه كردنيشيان ده‌ميردنه لاي برايه‌كاني نه‌و. وه‌بيرم دئ چهندين قالبى داريان هه‌بوون كه قه‌باره‌كه‌يان جياواز بوون. قالبى دارى نه‌سپيندار لوس و جوان بوون، به‌لام قالبى دارى توو باشت و قايمتر بوون. چهرمه‌كه‌يان راده‌خست و قالبه داره‌كه‌يان له‌سهر داده‌نا. نينجا له‌لاى سه‌رپه‌نجه‌كانه‌وه، چهرمه‌كه‌يان ده‌نوشتانده‌وه سه‌ر قالبه‌كه و به‌ كشته‌ك ده‌باندوورى. روى سه‌ره‌وه‌شيان به‌ به‌ن دهنه‌خشاند. له‌ ناوه‌وه‌ش پارچه قوماشيك داده‌نا و به‌ چه‌سپيك گيرده‌كرا كه له‌ گيى و گيا كه‌تيره دروسته‌مكران. به‌و جوړه پيلاوانه ده‌گووترا كاره‌كى رشتى. جوړيكى تر هه‌بوون پينان ده‌گووترا كاره‌كى كوڤيانى كه سه‌ره‌كه‌يان به‌ ناوړيشم ده‌چنرا و گولينكه‌ى لى دهمران. كه‌لپنيك له‌ پاشه‌ى كاره‌كه‌كان ده‌هينرايه‌وه، به‌تاييه‌تى له‌به‌ر كاروان كردن. له‌به‌ر فوړى زستان، قايشيك له‌ كه‌لپنه‌كه ده‌خسترا تاكو پيلاوه‌كه له‌پيى دانه‌كه‌نيت. ريگه‌وبان نه‌وكات زور به‌ره‌زاله‌ت بوون، چهندين جار هه‌بوو كه به‌ باره‌وه له‌ قوڤر نقوم ده‌بوون و به‌چهند كه‌سنيك و به‌هوى گوريس و دار ده‌ريان ده‌هينان. يه‌ك له‌و شوينانه‌ى زور خراپ بوو، كاتين ناغان بوو له‌ نزيك پياوچاكى باوباپيران.

جاريك له‌گه‌ل هاورپيه‌كم له‌ كاروانى هه‌وليز ده‌گه‌رايه‌وه. هاورپيه‌كم پيلاونيكى تازه‌ى له‌به‌ر بوو، كاتيك گه‌يشينه پيرمه‌م، به‌فرى زور بارى بوو. له‌به‌ر نه‌بوونى و گرانى پيلاو، هاورپيه‌كم پيلاوه‌كاني دانان و به‌ ده‌ستيه‌وه هه‌ليگرتن. هه‌تا شه‌قلاوه به‌پي پيلاو له‌ناو به‌فر رويشت، من زور تكام لى كرد

نەو كارەنەكا، چونكە دەمزانى نازارى پىندەگا. بە داخەوۋە دۋاى ماۋەيەك لە گەبرانەۋەى، ھەموو پەنجەكانى پىنى لەدەستدان.

بۇ كارەك دروستكردن بەزۋرى پىستى گامىش بەكاردەھات، چونكە زۆر قايم بوو، ھەروەھا پىستى چىل (مانگا)ش بەكاردەھات. زۆر جار نەگەر كەسنىك چىلنىكى بكوژتبايەۋە، زۆر كەس داوايان لى دەكرد كە بەشى كارەكنىك پىستەيان بداتى. لە زستان كا لەناۋ كارەك دەكرا بۇ نەۋەى بەرگەى سەرما زياد بكا.

زۆرى كارەكدروەكان تواناى پىستە كرىنيان نەبوو. حاجى برايمە دۆم دەيزانى حاجى رەشىد پياۋىكى بە دەست و برده، بۆيە پىستەى لە موسل بۇ دەھىنان. دواتر حاجى رەشىد كەۋتە سەرىپى خۆى و بوۋە يەكنىك لە دەۋلەمەندەكانى شارەكەمان.

لە چلەكان، تاك تاك كاروانچيەكان لە نىران و لە موسل پىلاۋيان دەھىنان. لە نيۋەى دوۋەمى چلەكانىش عەلى بەرپەر ھامشۋى شارى موسلى دەكرد و منىش جار و بار رامدەسپارد كە پىلاۋىكى رەزۋقىم بۇ بەينى. نەۋكات نەو جۆرە پىلاۋە باشترىن جۆر بوو ۋە ھەرچەندە بەقىمەتلىك بوو، بەلام من حەزم لە پىلاۋى جوان بوو. نەو جۆرە پىلاۋە بە دوو دىنار و حەفت سەدو پەنجا فىلس بوو، كەچى رۆژە كرىكارى بە چوار درھەم بوو.

ناسنگەرى

ۋەستا حەمەد عەلى پەريان كارى ناسنگەرى دەكرد و پاشان ۋەستا عەبدولاي كورى شۋىنى نەۋى گرتەۋە. نەمانە كورەكەيان لەلاى كانى خمان بوو، پاشان ۋەستا عەبدولاي كورەكەى گواستەۋە بۇ بەرامبەر قوتابخانەى كاۋىس ناغا. نەم باوك و كۆرە ھەموو پىنداۋىستىەكانى خەلگى شەقلاۋە و دەۋرۋەريان دابىن دەكرد ۋەك: بيور، تەۋرداس، داسوك، قازمە، دوۋدەو، پىمەرە، ماۋەر، بارىە...

سەرتاش (بەرپەر)ى

حەمەدى حەيشە كەرى و پاشان عەبدولاي كورى و نىستاش نەۋەكانى ھەر لەسەر نەم كارە بەردەوامن. ھەرەھا حەمەد عەلى سەمەدى و پاشان مستەفا

بهره‌بری کوپری له‌سەر هه‌مان پێشه‌ به‌رده‌وام بوو. نێستاش فهره‌نگی کوپری مسته‌فا یه‌كێك له‌ سه‌رتاشه‌ باشه‌كانی كوردستانه. عه‌لی بهره‌ر خه‌لكی قه‌لاسه‌نج بوو پاشان له‌ شه‌قلوه‌ جێگیر بوو، به‌لام زوو وازی له‌ پێشه‌كه‌ی هێنا و ده‌ستی به‌ ته‌راحی كرد. عه‌لی بهره‌ر هه‌مووشۆی لای هه‌ورامانی ده‌كرد و گوزی ده‌كڕین، هه‌روه‌ها له‌ پایز میوه‌ی جیا جیای ده‌كڕین و زۆربه‌ی جار له‌ موسل ده‌یفرۆشتن. هه‌ندێك جار كه‌لوپه‌لی ماله‌نیشی له‌وێ ده‌كڕی و ده‌یفرۆشته‌وه‌ به‌ خه‌لكی، پیاویکی زۆر كاسب بوو. عوسمان بهره‌ر یه‌كێکی تر بوو له‌ سه‌رتاشه‌كانی نه‌و سه‌رده‌م. عه‌ولا خه‌نجه‌ریش، پیاوه‌کی پۆشته‌و جوان و ڕدین سه‌پی بوو و هه‌مووكات چاو و برۆی ڕه‌ش ده‌كردن. نه‌وكات زۆر له‌ پیاوه‌ به‌ته‌مه‌نه‌كان برۆ و چاویان ڕه‌ش ده‌كردن. مام عه‌ولا سه‌رتاش بوو توڕیکی له‌ مل ده‌كرد كه‌ كه‌لوپه‌له‌كانی سه‌رتاشی له‌ناو هه‌لده‌گرتن و ده‌گه‌را، به‌ زۆری له‌سەر جوگه‌له‌ی مزگه‌وت سه‌ری ده‌تاشین. مام عه‌ولا دوو جو‌ر گوزانی هه‌بوون و پرسیاری ده‌كرد به‌كامه‌ت بۆ به‌تاشم. یه‌کیان زۆر تیژ بوو و به‌ عاته‌یه‌ك بوو، نه‌وی تریش به‌ دوو فله‌س بوو. هه‌سانێكیشی پێ بوو هه‌ر زوو زوو گوزانه‌كانی تیژ ده‌كردنه‌وه‌.

دارتاشی

حاجی مسته‌فا و حه‌سۆی حاجی سه‌لیمانی باشتترین دارتاشی شه‌اره‌كه‌بوون. نیر و نامور و هه‌موو پێداویسته‌یه‌كانی جووت وگا له‌ لایه‌ن نه‌و دوو كه‌ساته‌ دروستده‌كران. هه‌روه‌ها پێداویسته‌یه‌كانی كه‌لوپه‌لی چو‌تیاری وه‌ك نه‌سه‌په‌ره‌ ده‌سکی بێل، قازمه‌، پێمه‌ره‌... زیاتر له‌لای نه‌و دوو كه‌سه‌ دروستده‌كران. بۆ دروستكردنی ده‌رگا، پهنجه‌ره‌، دۆریخی ده‌رگا، كلیلی دار، به‌فرمال، ده‌سکی باگوردان، تراشینی نه‌ستونده‌كه‌، داری رایه‌لی خا‌نو... هه‌ر نه‌وان بوون. كاته‌ك حكومه‌ت پێویستی به‌ دروستكردنی هه‌موشێکی گه‌وره‌ بوو بۆ ته‌ویله‌ی وولاغه‌كاتی پۆلیس و سه‌رباز له‌ پشت قشله‌، داوايان له‌ حاجی مسته‌فا كرد نه‌و كارهیان بۆ بك‌ا. شه‌اره‌كانی نه‌و هه‌موشه‌ زۆر نه‌ستور بوون وه‌ به‌ ناسانی نه‌ده‌چمه‌تمه‌وه‌ و هه‌موشه‌كه‌ش زۆر به‌رز بوو. حاجی مسته‌فا زۆر ده‌ست ڕه‌نگین بوو و حه‌سۆی حاجی سه‌لیمانیش زۆر قسه‌ خۆش بوو، خه‌لك حه‌زی ده‌كرد كاری بكه‌وێته‌ لایان. نه‌حه‌مدی کوپری حاجی مسته‌فا زۆر شه‌اره‌زا بوو له‌م كاره‌، به‌لام به‌هۆی پێشمه‌رگایه‌تی وازی له‌م كاره‌ هێنا.

زۆر جار حاجی مسته‌فا به‌بێ بهره‌مه‌ر كاری ده‌كرد یان پاره‌یه‌کی كه‌می وهرده‌گرت. خۆی ده‌روێشی ته‌كه‌یه‌ی مالی كاكی هیران بوو. نه‌و كاته‌یه‌ی به‌

مەھەستى سەردانى مەزارگاكانى ھىران بىكەتبا رى، كەلۈپەلى دارتاشى ۋەك تەپشۈ ۋە مكارە... لەگەل خۇ دەبردن ۋ پىنداۋىستى جوتيارانى نەو گوندانەى دەكەوتنە سەرىنى ھەموو جىيەجى دەكردن.

دارتاشىكى ھەولنىرى بۇ كاركردن لە دىۋەخاتى مالى مىر ھاتە شەقلۈۋە ۋ كورىكى ھەيوو ناۋى ياسىن. كورەكەى زۇر شارەزا بوو ۋە زۇرىيەى كانتۇرى مالن ۋ سندووق لەسەر دەستى نەم ۋەستايە دروستكران. كابرايەكى زۇر دەست رەنگىن بوو ۋە نەخش ۋ نىگارى زۇر جوانى لەسەر كانتۇرەكان دروستەكردن. مېزىك ۋ چوار كورسېشى لە سالى ۱۹۵۵ بۇ من دروستكردن ۋ تا ھاتم بۇ نەمريكا لە سالى ۱۹۹۶ بەرگەياتىگرت ۋ بۇ يادگارى ھەلمگرتىبون.

سەفارچى

نەمكات بەشىك لە كەلۈپەلەكانى ناو مال لە كانزاي سفر دروستەكران ۋ ھىشتا فافون پەيدانەيىبوو. قاب ۋ قاچاغىش ھەر لە موسل دەھاتن بۇ ناۋچەكە. دواترىش ۋەستا مەھەد ۋ ۋەستا سالىح سەفارچى كە برا بوون، سفرىان لە موسل دەھىنا ۋ خۇيان شتىان دروستەكردن. نەو دوو براپە، كەسانى زۇر دەست رەنگىن بوون لەو بۋارەدا. مەنجەل، دەسمەنجەل، مەسىنە، دەست شۇر، بادى، سنى، گومگومە، مەنجەلى كۆركردن، بەشىك بوون لەو شتاتەى كە بەدەستى نەوان دروستەكران. مەنجەلەكان سەرىۋشيان نەبوو، بەلكو دەرخونەيەكى لە داريان بۇ دروستەكردن. كەلۈپەلى سفر زوو زوو جۇرە كەروو (بەكتريا)يەكى ژەھراۋى رەنگ شىنى دەگرت ۋ دەبۋايە لە ھەموو پايز ۋ بەھاران خاۋىن بىكرنەۋە. ۋەستاكانى ناۋچەكە ۋ ھەندىك چارىش خەلك لە ھەولنر دەھاتن ۋ بە گوند ۋ شارە بچۈكەكان دەگەران ۋ كارى سەفارچىيەتيان دەكرد. دەبۋايە قۇرتىك بەگۈزىرەى مەنجەلەكە، تەشتەكە... لىبەدن ۋ زىخى ووردى تى بەكەن ۋ مەنجەلەكەى تى بگرن. نىنجا ھەندىك زىخ ۋ نۇشائىر ۋ دەرمانىكى تىرىش دەناۋ مەنجەلەكە دەكران ۋ پارچە بوزىيەكان دەخستە ناۋى. ۋەستاكە بە ھەردوۋ پىنيان دەچۈۋە ناۋ مەنجەلەكە ۋ خۇيان بەولا ۋ بەولا دەسۋراند ھەتا جوان پاك دەبۋەۋە. پاشان بە كورەى ناگر زۇر گەرم دەكرا ۋ دەرمانىكى سېكىردنەۋەى بە بوزىيەك لىدەدرا، نىنجا ھەموو پاشماۋەى بەكتىريايەكە لەناۋ دەچۈۋ ۋ رىنگى جوان دەبۋەۋە. نەم بەكتىريايە كارىگەريەكى زۇر نىگەتېقى لەسەر تەندروستى مرقۇف ھەبوو. ھەربۇيە دۋاى پەيداۋىۋونى فافون، كەلۈپەلى سفر كۇتاييان پىن ھات ۋ بازارى نەو ۋەستايانەش نەما.

زیرنگه‌ری

جاران وهستا عهولای موسلی دوکانی زیرنگه‌ری هه‌بوو، دواتریش وهستا ههمه‌د عهلی چه‌کوچی کوری به‌رده‌وام بوو له‌سه‌ر پیشه‌که‌ی باوکی. وهستا ههمه‌د عهلی شتی زۆر جوانی دروسته‌کردن وهک: خه‌ناوکه، پسکۆکه، تاس، بازن، دوگمه... له‌به‌ر ده‌ستکرده جوانه‌که‌ی، خه‌لک له ناوچه‌کانی ده‌ورو به‌ریش ده‌هاتنه لای نه‌و.

به‌ننایی

شیخ محهمه‌د وسو کامه‌لا، وهستا هه‌ننا، مسته‌فا وه‌سمانه ره‌ش، برابم ره‌شید جه‌رده و سه‌ید نه‌حمه‌د به‌ننای چاک بوون، به‌لام سه‌ید تالب به‌ننایه‌کی کارمه بوو و وهک نه‌نازیاری نه‌و سه‌رده‌م بوو. قوتابخانه‌ی کاوێس که هه‌تا رووخانی سه‌دام له‌ ساڵی ۲۰۰۳ به‌ شاکاری بیناسازی له‌ شه‌قلوه‌ داده‌نرا، له‌سه‌ر ده‌ستی سه‌ید تالب دروستکرا بوو.

باگوردان و جۆنی

برابم به‌نعه‌د کابرایه‌کی زۆر وهستا بوو له‌ به‌رد شکاندن. نه‌و پیاوه شاره‌زاییه‌کی ته‌واوی هه‌بوو له‌ دۆزینه‌وه‌ی کارگه به‌رده‌کانیش. سه‌ره‌تا شوینه‌که‌ی خاوین ده‌کرده‌وه و نینجا به‌ باریه و ماوه‌ر ده‌ستی به‌ به‌ردشکاندن ده‌کرد. نه‌گه‌ر به‌رده‌کان بۆ جۆنی و ده‌سکه جۆنی یان باگوردان ده‌ستیان بدا‌با، نه‌وانه‌ی لی دروسته‌کردن، نه‌گینا بۆ به‌ردی خانوو ده‌یشکاندن. به‌ردی جۆنی و باگوردان ده‌بوايه زۆر گه‌وره‌بن و مام برابم زۆر به‌ ووردی نه‌و به‌ردانه‌ی چاک ده‌کردن و لێی دروسته‌کردن. چونکه نه‌م به‌ردانه زۆر قورس بوون، ده‌بوايه بیانه‌خه‌نه ناو گۆنیه، نینجا به‌ردکش له‌سه‌ر وولاغ دا‌بنین و وولاغه‌که به‌نه‌ بن که‌نده‌رانی و گۆنیه‌که به‌خزینه‌ ناو لایه‌کی به‌ردکشه‌که. ده‌بوايه به‌ردیکی تریش به‌ هه‌مان قورسای به‌خه‌نه لایه‌که‌ی تری به‌ردکشه‌که هه‌تا به‌ره‌که لاسه‌نگ نه‌بن. باگوردان و جۆنی دوو که‌لوپه‌لی زۆر پنیوستی نه‌و سه‌رده‌م بوون و خه‌لک له‌ شۆینی تریش بۆ کرینیان ده‌هاتنه لای مام برابم. دوا‌ی مام برابم، وهستا سه‌دیقی کۆری تا ماوه‌یه‌کی زۆر به‌رده‌وامی به‌کاره‌کانی باوکیدا و له‌زۆر لایه‌ن‌تریش په‌ره‌ی به‌ کاره‌کاندا.

خبرات (تۆرنەى دار تاشين)

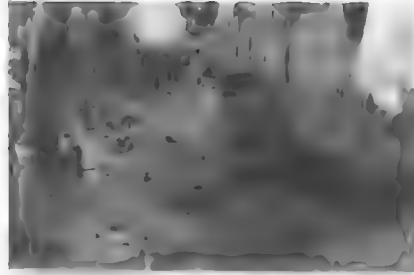
له شەقلاوه چەند بىنەمالەيەك كارى خبرات گىرانيان دەکرد، نەمانە بە بىنەمالەى دۆمەكان ناوزەد دەكران. ھەرچەندە لە بىنەچەدا دۆم نەبوون، بەلام چونكە كارى نەوانيان دەکرد، پىيان دەگوتن دۆم. حاجى برايمە دۆم و مستەفا وەسمانە رەش زۆر دەست رەنگىن بوون لە دروستکردنى كۆتك، تەبەقە شەكر، كەوچكى دار، جۆنى دار، كوتكى ساوار كوتانەو، كۆلى دۇشاو و سرگە، كاسە، تەبەقەى نان، خوانەى نانکردن... حاجى برايم مەكىنەى خبراتى چاكى ھەبوو وە بەرھەمەكانى جوان و پوختە بوون و خەلگىكى زۆر نەم بەرھەمانەى لەو دەكرين.

زۆر جار نەركى گرانى خبراتگىران لە نەستوى ژنان بوو و بە چوار كەس خبراتەكميان بەگەردەخست. بە جۆرىك كە دووانيان لە لايەك قايشىكيان رادەكەيشا، يەككىش لە لايەكەى تر قايشەكەى بۆ ناودىو دەکردنەو. قايشەكە دارىكى دەسوراند كە لەسەر دوو دارى دولك دائىرابوو، نەویش دەبوو ھۆى سوراندنى دارىكى تر كە بەرھەمەكەى لى دروستدەكرا. وەستای خبراتىش دارىكى بە دەستەو ھەبوو كە نووگىكى تىژى لە ناسن دروستكراوى بەسەرەكەو ھەبوو پىيان دەگوت "لەيسكە". وەستا لەسەر دارەكە كارى دەکرد و وور دەوور دە لەگەل سورانى قايشەكە و دارەكە لەيسكەكەى دەدايەبەر و كەم كەم دەيتاشى و بەپىيى وىستى خۆى نەو پىنداويستىەى دەيوىست دروستى دەکرد.

جل و بەرگ

نەو قوماشانەى كە بۆ جل و بەرگ و پىنداويستىەكانى مأل بەكار دەھاتن، بەشىكى دەستكردى خۆمالى بوون. بۆ نمونە كر و زۆر شتى تر ھەبوون كە بە جۆلا دروستدەكران. جۆلا لە زۆر شوين ھىشتا باوى ماو و لە زۆر پەرتوك و نوسراوى تر نامازەى پىكراو، بۆيە لىرە نامەوئيت بە درىژى باسى لى بگەم. زۆربەى نەو بىنەمالانەى لە شەقلاو كارى جۆلايان دەکرد، لە مەسىحەكان بوون. ھەندىك لەو بىنەمالانە تاكو ۱۰ تا ۱۵ سال بەر لە نەمروش لەسەر كارەكانيان بەردەوام بوون، بەلام بە داخەو نەم پىشەيش وەك زۆربەى پىشەكانى ترى دەستكرد بەھۆى پىشكەوتنى تەكنەلۇژيا بەرەو نەمان چوون. بەداخەو نەو ەى من بزانم نىستا ھىچ بىنەمالەيەك لە شەقلاو نەماو كارى جۆلايى بكات.

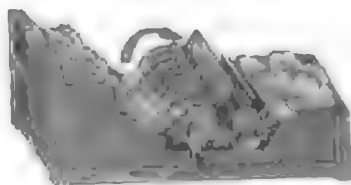
جۇلا

جىل و بىرگە خۇمالىيەكەن پىياۋان بەزۇرى رانك و چۇغەلى كىر و كورتەكى لۇكەبۇون. مەسىھىيەكەن مەرەزىيان دەكەرى و بە ژنە مەسىھى و مۇسلمانەكەن دەرست. ھەرىكە كىلۇى مەرەز بە دوو يان سى عاتە بە تەشى دەرىسترا. نىنجا نەم رىسە رايەل دەكرا و پاشان بە جۇلا دەكرا بە رانك و چۇغەل. دوو جۇر رانك و چۇغەلىش ھەبۇون، جۇرىكىيان زۇر تايىبەت بوو و لە مەرەزى زۇر بارىك و جوان رىسترا و چىر دروستكرا بوو. نەم جۇرەيان بە دوورىنەو بە پىنچ درەھم بوو كە دەيكردە يەك روبەدە دىنار. بە جۇرەكەى تىران دەووت رايەجى كە داۋەكەى درشت تر بوو، نەمەيان بە سى درەھم بوو نىنجا بە زۇركەسىش نەدەكرا. نەكات رۇزانەى كرىكار بە يەك درەھم بوو كە يەك قەندە شەمەر لەگەل يەك شقارتەى پىن دەھات.

پىشەى زۇرىنەى جووەكەن خم (رەنگ) كىردنى كىر و قوماش و لۇكە و جىل و بىرگە و خورى بوو، رەنگەكەن بەزۇرى خۇمالى بوون وە لە گىيا دروستدەكران. بۇ نەمۇنە رەنگى زەرد لە سەندەر و رەنگى سۈرىش لە رووناس دروستدەكران. دواتر دەرمان و رەنگى كىمىياۋى پەيدا بوون و نىتر ھەر نەوان بەكار دەھاتن.

بۇ جىلى ژناتىش، لە سالتى سىيەكەن لۇكەيان دەكردە كراسى جانگ و ناوەرەس. بۇ دروستكردنى ناوەرەس لۇكەيان لە چىرك دەدا. كابرايەكى بەتەمەن ھەبۇو ناۋى مېنۇى شاقۇلى بوو و كاتى خۇى سەرىزى تۈرك بوو. مېنۇى شاقۇلى پىاۋەكى سور و سېى و بەژن بارىك و دەم و چاۋ ووردى سەمىل بارىك بوو، دەزگايەكى چىركى ھىنا بوو شەققلاۋە كە لۇكەى لە دەنكەكەى جىادەكردەو. پىشترىش لۇكەكە لە قۇزاغ (گۈلى لۇكە) جىاكرابوۋە. چىرك بىرىتى بوو لە سەندۇقەكە كە دارىكى خىرى لەناۋ بوو وە نوۋكى ناسنى پىۋەبوون. دەسكىكى پىۋەبوو لە شىۋەى پەيدان و ھەرجارەكى پىسوراندبا، دارەكەى پىنچ تا شەش چار دەسوراند. لۇكەى دەدرايەبەر و دەنكەكەن دەكەۋتە لايەك و لۇكەكەش دەكەۋتە لايەكى تر. پىۋە پىۋە و بە بەردەۋامى ۋەستا مېنۇ بە دەستىكى

دهيسورانده و بادهستهكهى تريش لوكهى دهدايمهر. دواتر لوكهكه به خهرهك دهريسرا كه نهويش دهزگايهكى تر بوو وه له دار دروستكرايوو، په ههمان شيوهى چرك دهسورا، بهلام نمو دهزگايه زور بوو و تمنامت همنديك كس له مالى خوى همبوو. دواتريش ريسهكه به جولا دهكرا به قوماش. لوكه بو زور شتى تر سوودى لى و مردهگيرا وهك دروستكردى دوشهك و باليف... دهبوايه ناوه ناوهش لوكهكانت دههنيانان و پهرهبرابانهوه، نهگينا لوكهكه دنوسا و رهق دهبوو، خلكيش همبوو له مالان دهگهران و كارى پهرهيان دهكرد.

دهزگای چرك

چاچم و پشمين و يرمال و خرار و تيزك به جولای دروستدهكران. بهره مافوريش بهتمون دروستدهكرا، ههروهه خلكيش همبوو لبادى دروستدهكرد. زور شتيش له شارهكانى ترى كوردستان يان له سوريا و نيران و توركيا دههنيان. نهحممدي زهخي يهكهم كس بوو كه مهكينهى دورماتى هنيابه شهقلاوه و جل و بهرگى بو خلك دهدورين، چونكه پيشتر هر به دهست دورمان دهكرا. نهحممد پياويكى دريژ و بهژنيكى ياريكى جوانى همبوو و له پيشهكهى خويدا زور به توانا بوو. وهستا عموياى پراى كورتاندرو بوو و كاسيهكى چاكى همبوو. ههموو خلكى ناوچهكه دههاتنه لاي نمو و بازارينكى زور به ههريمنى همبوو. علمى مهعروفيش كه خلكى كويه بوو، دوكانى بهرگدروى كردهوه و مهكينهيكيشى له مالموه همبوو و كورتمكى به لوكهى دروستدهكردن، كه به زستان ههريمنى لهسهر بوو.

بهرهههكانى شوو (شوارك)

زور له پنداويستى مالموه له شووى دارى بى و بلاروك و قهرهقاج دروستدهكران، شواشينك و مورتيكيش بو نقش و جوانى دهخرانه ناوى. همنديك لهو بهرهههكانه بريتى بوون له: سهله، پيترارزوو، تريان، قهرتاره، سهوى، سهوشير... نهوانه له كاتى مندالى من به يك تا چوار عاته بوون. مالى خالهمكتم، حاجى عهريز و بهكر و مهحمود له ههموو كس توكهاتر و

جوانتر نهوشتانهيان دروستهكردن. بهرهمهكانيان نهك ههر له ناوچهكه ههرميني لهسهر بوو، بهلكو بۇ شارهكانى تريش به كۆمهل دهبردران. بۇ ماوهيهكى زۆريش كۆرهكانيان بهردهواميان به كارهكاندا، بهلام دواى پهيديابوني فافون و پلاستيك، بهرهمهكانى نهوان رهواجى لهسهر نهما.

قەسابى

لهبهر نهبووني ناميرى ساردكهروهه و بهستهركان، ههبووني قەساب نهوكات زۆر پيوست بوو. من لهبيرم ناين، بهلام دهيانگيزايهوه كه له كۆن نهحمهدى هۆرى قەساب بووه. دواتر سهعيد قەساب پيشهئى قەسابى دهكرد، كه له بنهرهتا خهلكى شارى كۆيه بوو و هاتبوه شهقلاوه. سهعيد قەساب لهگهڵ باوكم هاوړئ بوو و پياوښكى زۆر دلخوښ بوو و ههر بۆيه بهردهوام لهگهڵ عملى قلهيحي شارى ههولير، هاوسهفهرى كاويس ناغا بوون له كاتى سهفهرهكانى بۇ تۆماركردنى قهوانهكان. دهنكه خوښهكهئى سهعيد قەساب، له ههندينك له قهوانهكانى كاويس ماوه. لهدواى خوښى كۆرهكان و نهوهكانى ههر بهردوام بوون لهسهر پيشهئى قەسابى. ههر نهو ههستهئى سهعيد قەسابه بوو كه حميد قاسابى كۆرى هاتدا له تهمهنكى گهوره ههولئ فيربووني مۇسيقا بدا له دواى ژيانى پيشمههرگايهتى. من لهو باوهردام كه كمم كهس ههبن پيشهئى قەسابى بئ و لهتهمهنكى بالادا بېئ به يهكنك له ميوزيكنه ههلهكهوتوهكان. شايانى باسه كاتيك كه هونهرمهند حهسهن زيرهك له شهستهكانى سهدهئ رابردوو سهردانى شهقلاوهئ كرد، ميوانى حهمهئى كۆرى سهعيد قەساب بوو.

نهو خهلكانهئى كه رهز و باغيان نهبوو و له كاركردن خاوهنى بههرهيهكى تايپهت نهبوون، دهبوايه كاروان بۇ خهلكى يانيش كرنيكاريان بكردبا. له كاتى مندالى من رۆژانهئى كرنيكار بهچل فلس بوو. لهبيرمه تازه ماوهيهكى كمم بوو پاره گۆردرابوو بۇ دينار و فلس، باوكيشم كۆسپينداريكي دهچاند، بهلام كرنيكارى دهست نهدهكهوتن. ناچار له مزگهوت و له دواى نويز باتگى راهيلا و ووتى بهياني من كرنيكارى دهكممه دهرهميك و شهكر و چاشئى نهدهمئ تاكو چا لوخۆئى لينبئ. بۇ بهياني ههژده كهسى بۇ هاتنه نيش و دواى نهو رۆژه كاركردن بۆههموو كهسنيك بوو به يهك دهرهمم كه دهيكرد پنجا فلس.

چهند دوكاننيكيش له نزيك مزگهوتى گهوره ههبوون. سهعيد بهقال يهكنك بوو له دوكاندارهكان كه به بنهچه خهلكى سهئى كوردستاني رۆژههلات بوو. بههاران باغهكانى شهقلاوه پير دهبوون له وهنهوښه و مام سهعيديش نهو

گولانه‌ی به کومه‌ل ده‌کړین. له‌بیرمه زور له نیمه‌ی منډالان ده‌سک ده‌سک ده‌مانجنین و ده‌مانبردن بڼه دوکانی نه‌و، نه‌ویش لښه‌کړین و ووشکی ده‌کردنه‌وه. دواتر ده‌بیردن بڼه به‌غدا و به‌جووه‌کانی ده‌فرۆشت. چنگی به عانه‌یه‌کی لن ده‌کړین، جاریش ه‌بوو پټنچ فلس و دوو یان سټی ده‌نک قه‌سپی ده‌داینی. وه‌نموشه به ووشک کراوی ده‌خرایه ناو چا و نامی چایه‌که‌ی زور خوش ده‌کرد. مام سه‌عید پیاوړکی زور دل گه‌وره بوو و هر کس‌یکش مردبایه، نه‌و یه‌کم کس بڼه گور ه‌لکه‌ندن به کله‌په‌لوه ده‌گه‌شته گورستان.

كاروان

كه چمنگى جيهاننى دووهم له سالى ١٩٣٩ دهستى پىكرد، مرقايمتى به گشتى له رووى بژنوى ژيان، دوچارى تىكچوونى بارى گوزهران بوو، به تاييمتى كوردستان، كه ولايتكى بن كارگه و دوور له دهريا بوو. ووشكه ساليش سهريار و بنبار. نمو سال دهشتى هموليريش هيجى لى شين نموو. زوربهى خهلكى نمو هياتبوو خوارديان. نيمهش بارى نابووريمان رۆژ دواى رۆژ بهرهو خراپى دهچوو و دواى تهواوبوونى نمو گهنمى كه ههماتبوو، دهستان كرد به خواردنى ناننى جو و خهريك بوو نمويش بهرهو تهواو بوون دهچوو. نمو هى چينگه نوميدي نيمه بوو، بۆ سالى دواتر باراننىكى باش بارى و له كوردستان گهنم هاتى بوو.

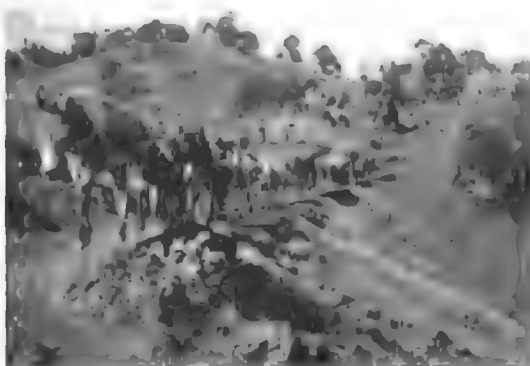
سهريار بچوكى تهمنم، باوكم پىنى گوتم دهبنى چارهيهك بكه و بچى بۆ كاروان و پيوسته ههمنديك گهنم پهيدا بكه. له رهزى قهشان تايهك ترى سبى و لهناو باغهكهشمان تايهك خوخم داگرت. باوكم پىنى گوتم له ههر شويننىك كريان ههبوو بيفروشه و تهمنكهيك گهنمى پى بكه. به تاييمتى له كۆرئ و بهنى پيرمهم كه دوو سهريازگه لى بوون و نهگهر لهوئ نهفروشا بيبه بۆ همولير. دهههميك و چهند ناننىك لهگهل خوميرد و وولاغهمم دايه پيشخوم. چونكه زوربهى كاروانچيهكان دهچوون بۆ همولير، له رىگا بريارمدا نهچمه نمو و تا دهشتى همولير نموهستم، بهلكو به گهنمى زياتر نالوگۆرى پىيكهم، لهبهه نمو هى تازه خهمرمانى گهنم و جو كۆكرابوونهوه.

رىنگاى گوندى باقرته و كهسهنزانم گرت بهه و لهوئ ميوهكه به شمش تهمنكه گهنم گۆريهوه! ماله خانهخويهكهش خهلكى باشبوون و داوام لىكردن گهنمهكه به چاكبكه. له گهرانهوه له كۆرئ ناشينكى لىبوو و گهنمهكه له ناش كرد و كردم به نارد. بهرهو شهقلوه گهرامهوه كه باوكم نمو ههموو ناردهى بينى، توند له باوهشى گرتم و زور ماچى كردم.

بهه لهو كاروانه يهك دوو كاروانى تريمم كردبوون، بهلام نمو يهكه كاروانم بوو بۆ دهشتى همولير دواتريش دوو جار كاروانى موسلم كرد، پايزان ههرمىيهكى زورمان ههبوون و لهوئ باش دهفروشان. كاتيك قات وقرى له سالى ١٩٣٩ پهيدا بوو وه ماوهى ١٢ مانگ هيج باران نهبارى. لهبهرمه مهردارهكان هاتنه ناوچهى نيمه و بهرخ و كاوب و مهر زور ههريان ببوون وه باوكم كۆمهليكى كرين بۆ قهلييهى زستان. خهلك بهناچارى دهچوو كوستان بۆ

گهڻم ڪرين. لهوئ زور شت دهست دهڪوت، ڪمچي له عتراق هيچ شتنيڪ چنگ
نمدهڪوت. ننگر پاره شت همبوايه دهغل و دان نمبوو بيگري.

پنڀ ڪاروانهڪي همولير و هر له سالي ۱۹۳۹، ڪاروانيني ڪونستانم ڪرد بو
شاري نهغدهي ڪوردستاني روزهلات. نيمه ده تا دوواژه ڪاس دهبووين،
يڪنيڪ لهوانه ي هاويرني من بوو لهو ڪاروانه، مهلا نهحمدي حاجي برايم بوو.
كه گميشينه نهغده، نمو شاره نازاد بوو وه ڪوردايهتي لهوئ دهستي
پنڪردبوو. هروده ها، درچوو حاڪمي شار مهلايه و کاتي خوي لهگل مهلا
نهحمدي بهيڪموه فمقي بوون. يڪنيڪ له پاساونهڪاتي شار هات و داوي
سهرانه ي له نيمه ڪرد. گوايه ننگر نموان نيمان پاراستباين، نمو رننگر
رووتيان دهڪردينهوه و به سهلامهتي نمدهگميشينه شار. مهلا نهحمديش خوي
گهيانده لاي حاڪم و شڪايهتي ڪرد. حاڪم خوي هات و به بهرچاوي نيمه چمند
شمعيني له پاساونهڪه هملدا!

قمتاري ڪاروانچيان

له ڪارواني نهغده، من ميردمنداله بووم وه بهتمهمن له هموويان گچڪتر
بووم. له نهغده گنم ڪري و گيرامموه، بهلام لهبر ڪم شارهزايي من له
ڪاروان ڪردن، گنممه زور به ترخيني ڪران لهسر من وهستا و زهررم
پتربو له قازانچ، ماندوويونيش سهربار و بنبار. لهڪاتي گيرانهوهماندا، بينم
هرمهڪ له هاوړنڪاتم بهشي يهڪ ڪارهڪ چرمي گاميشيان ڪريبوو، هرچمنده
له شار درچوويون بهلام سالحه لار (لال) لهگلهم گيرايموه و شويني چرم
ڪرينهڪي پيشاتدام. منيش بهشي يهڪ ڪارهڪ چرم ڪري و هينام به وهستا
حاجي رهشيدم ڪرد به ڪارهڪ و ماوهينيكي زور بهرگهي گرت.

له شهقلاوه چمند ڪسنيڪ همبوون كه ڪار و پيشميان تميا ڪاروان ڪردن بوو و
هاموشوي نيوان نيران و موسليان دهڪرد. بو نمونه له بههار بو نيران

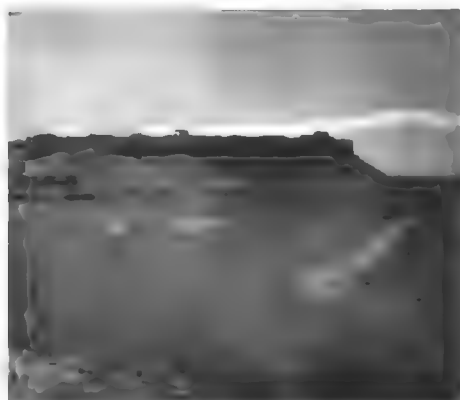
دەچوون و لە نەغەدە پێستە گامیشیان دەکەین و دەیانبردن بۆ موسڵ. لە پایزیش بۆ گرتک و روست لە بناری ھەسارۆست دەچوون و ھەرمە و سێوێکی یەكجار زۆریان دەھێنا و دەیان برد بۆ موسڵ. ھەنگوینیشیان ھەر لە ناوچەی بالەكایەتی دەکەری و لە موسڵ دەیانفرۆشتەو. حاجی برایم، ناسراو بوو بە حاجی برایمە دۆم و خاوەنی مزگەوتی حاجی برایم بوو لە دامینی قشڵە. پیاویکی دەولەمەند بوو، جگە لەوێ خۆی کاروانیدەکرد، قەتارچی (کاروانچی) شی ھەبوون. نەو کات ھەر کەسێک خاوەنی چەندین وولاغ بووایە، قەتارچی بەکەری دەگرتن و کاروانی پێدەکردن. قەتارچیەکان ھەر شەش مانگ جارێک دەستە جلێکیان لەلایەن خاوەن وولاغەکان بۆ دا بیندەکرا، بەلام پێلاو بەپێی پێویست بوو، چونکە رۆیشتنەکە ھەر بە پێ دەکرا. لە ترسی رینگەرکانیش، کاروانچیەکان بە کۆمەڵ کاروانیان دەکرد. زۆریەکی کاروانچیەکان خەلکی نەداریوون و پارەیان بە قەرد وەردەگرت. کە من منداڵ بووم، باوکم زۆر ھاوکاری خەلکی دەکرد، بە تایبەتی کە کەسێکی ھزار وولاغەکی لە دەست بدابا و پارە بە قەرز و بەبێ بەرامبەر پێدەدا بۆ کەرنەوێ.

قادر عەمەربەگ برادەری باوکم بوو و لە کەرکوک نەوتی دەھێنا، زۆرجار باوکم رای دەسپارد کە ھەلوا و نارنج و خورمای بۆ بهێنێ. باوکم زۆر بە خۆشی دەتیا و ھەزی لە خواردن بوو. نەو جوانەکی کاری خەمکردن دەکرد، خەمەکیان لە موسڵ بۆ دەھات و لەناو قوتوێکی مەحکەم دا بوون. مائە جووێکمان جیران بوو کە قوتوی خەم بەتال دەبوو دەیدا بە باوکم. باوکیشم پایزان چەند قوتوێکی زۆر جوان دەشوشتن و دەیدان بە رەزاقی کاروانچی تا لە روستی ھەنگوینی بۆ بینن و یەکی لە قوتو ھەنگوینەکانی سالتە پێشکەش بە کاوێس ناغا دەکرد.

لە چلەکان جارێک لەگەڵ وسو رەحمانی ھەمە، سێو و گەرازمان بەکاروان دەبردن بۆ دەشت. دەمان وێست بچینە حاجی کەندی بندوقانان، لە مەخمور تێپەڕین، کابرایەک بە سواری ماین بە غار بەرەو نیمەدەھات. ووتی مام خۆشناوینە دەی خوا بکا سێو و گەرازتان پێین، ووتمان بەلێ. زۆر دلی خۆش بوو ووتی، قوربانتان بێ من وادەچمە مەخمور نۆتۆمبێلێکی رابیسپێرم کە لە ھەولێر نەوانەمان بۆ بینن، ھەموو گوندەکەمان بەگراوەتا کەوتووە و پێویستیمان بە ترشیە. کە گەیشتیە گوند، کوێخا پێشوایکردین و ووتی مام خۆشناوینە وابکەن بەرھەموو خەلکەکە بکەوێ، بەخۆی لەگەڵمان راوہستا تا ھەموومان دا بەشکرد. گەنمەکی زۆر و جوانیان لەجیاتی دا بنەو. کوردەواری دەلێ "کاروان ھیلانە کەو" بەمانای نەگەر دۆزیتەو نەوا رەنج بەخەسار نابێت. زۆر جار ھەبوو چەند گوند دەگەراين و ھیچمان بۆ نەدەفرۆشا. ھەندێک

جاریش کاروانی بادینانمان دهکرد و تریمان به چەلتوک دەگۆریهوه. به دریزی چەندین سال له سەری پایز تا په هاران هەفتەى دوو کاروانی هەولێرم دهکرد. هەرچاره و شەش هەزار گۆنزم دەبردن و لەوی به نزیکەى بیست و چوار دەرهم دەمفرۆشتن.

زۆر جار که دهجووم بۆ کاروانی هەولێر، سەردانی کابرایەکم دهکرد که بازارگانیکی زۆر زیرەك بوو، پێموابن جوو بوو، ناویشی نەسیم به غذایی بوو. هەموو کات دەیان موشتەری لەبەر دووکان بوون و پۆژ هەبوو سەد فەرده شەکرى قەندى دەفروشت. نەوکات شەکرى وورد نەبوو، تەنها شەکرى قەندى هۆلەندى هەبوو. يەك فەرده ۳۶ قەندى تێدابوو و له ناو پووش به پەتێك جوان پێچرايوو. نەسیم به غذایی لەهەر قەندێك يەك فەلسى قازانچ دهکرد، به لām موشتەری گەلێك زۆر بوون. لێم پرسى، چۆن قازانچ دهکەى که نەوها به هەرزان دەمفرۆشی؟ وه لāmەکەى نەسیم بۆم دەرەسێك بوو، گووتى "جگه له فەلسەکه، من هەموو رۆژێك سەد گۆش و کێدەرم بۆ دەمێنێتەوه و هەریەکەى به نيو درهم دەیانفروشم... بۆخۆشت لێکیدهوه!" دوکانەکەى تەمبشت نەو، پۆژى تەنها پێنج قەندى دەفروشت، که له هەر قەندێك تەنها نيو درهمى قازانچ دهکرد.

قەلاتى هەولێر له
سەرەتای سالی ۱۹۳۰

نینگلز و ھینانی رادیو و سینهما

بەر لهوهی حکومهتی نینگلیز ھەر سێ ویلايهتهکانی بێسره و به‌غدا و موسڵ له ساڵی ۱۹۱۸ داگیرکا، دیاره به‌رنامه‌یه‌کی تۆکمه و مه‌حکمه‌ی بۆ نه‌و داگیرکردنه پتر له سهد ساڵ به‌ر له‌و رۆژه داڕشتبوو. کاتیک که نینگلیز وولاتی هیندستانی داگیرکرد، تاکه رینگه له نیوان نه‌و دوو ده‌وله‌ته رینگای ناوی دوورو دریزی سورانه‌وه به ده‌وری کیشوهری نه‌فریقیا بوو. نه‌و رینگایش پتر له ههشت مانگی ده‌برد، هه‌تا پاپۆرێک ده‌یتوانی پۆسته‌ی یه‌ک لا بگه‌یینه‌ته لایه‌که‌ی تر. بۆیه نینگلیز بیریان له رینگایه‌کی نوێ و به‌کاره‌ینانی به‌شێک له عێراقی نه‌مبۆ کردیوه‌وه. له ناوه‌راستی ساڵانی ۱۷۰۰ه‌کاتدا، ده‌ستیان کردبوو به هینانی پۆسته‌که‌یان بۆ شاری فاو و له‌وێش به‌سواری ووشتر و به‌ته‌نیشته رووباری فوراتدا سه‌ریاده‌خست و هه‌ندێک جار ده‌یان گه‌یانده ده‌ریای سه‌ی ناوه‌راست و له‌وێش به پاپۆر ده‌یان گه‌یانده نینگلستان. هه‌ندێک جاری تریش، ھەر به کاروان ده‌یان گه‌یانده نینگلستان. نه‌و رینگا نوێیه‌ش، رینگا ده‌ریایه‌یه دووره هه‌شت مانگیه‌ی باشووری نه‌فریقیای بۆ سێ مانگ کورت ده‌کرده‌وه.

هه‌روه‌ها نینگلیز بۆی ده‌رکه‌وتبوو که ویلايهته‌کانی بێسره و به‌غدا، خاکی زۆر به پیت و به‌ره‌که‌تیا نایه‌ و له نیو خۆیاندا ووتویانه که نه‌گه‌ر نه‌و دوو ویلايهته داگیرکه‌ن، نه‌مپراتۆریه‌تی نینگلیز قه‌ت جاریکی دی په‌کی ناکه‌وێ و برسی نابێ. نینگلیز گه‌یشته‌بوونه نه‌و راستیه‌ش که خه‌لکی عێراقی نه‌مبۆ زۆر سه‌رسه‌ختن و نه‌وان ناتوانن به ناسانی کۆنترۆلیان بکه‌ن. هه‌ربۆیه، به‌رنامه‌یان وابوه خه‌لکی خۆیان له هیندستان بێنن و له‌وێ نیشه‌جێیان بکه‌ن، هه‌تا کشتوکال له‌سه‌ر ناستیکی فراوان تر به‌ره‌م بێنن. دروستکردنی به‌نداوی هیندیه و دابه‌شکردنی رووباری فورات به دووبه‌ش له‌وێ، به‌شێک بوه له‌و به‌رنامه‌یه و به‌نداوه‌که‌ش به ناوی نه‌و کابرا هیندیه کراوه که نینگلیز له‌وێ نیشه‌جێیان کردوه و کشتوکالیکی په‌کجار زۆری چاندوه. هه‌روه‌ها نه‌خشه‌ی خوارووی عێراقی نه‌مبۆ و به‌رتسه‌ککردنه‌وه‌ی رووبه‌ره ناویه‌که‌ی و دروستکردنی ده‌وله‌تی کوه‌یت، ھەر بۆ کۆنترۆلکردن بووه. نینگلیزه‌کان له نیوان خۆیاندا ووتویانه که نه‌و وولاته وه‌ک شوشه‌یه‌یکی پیر شه‌راب لێ ده‌که‌ن و هه‌رچه‌ند سه‌ره‌که‌ی ته‌سه‌کتر بکه‌ن، ناسانه‌تر به یه‌ک ته‌په‌دۆری بچوک کۆنترۆل ده‌کری.

بەر له داگیرکردنی ویلايهته‌کانی بێسرا و به‌غداش، نینگلیز ته‌ماعی زیاتری له‌لا دورست بووه و پاش نه‌وه‌ی زانیویانه نه‌وتیکی زۆر له‌و ویلايهته هه‌یه، به‌رنامه‌ی داگیرکردنی ویلايه‌تی کورد نیشینی موسڵیشی داڕشتوه. پاشان

کورديشيان رازی کرده که دهنګ به لکاندنې نهو ویلايمته به عيراق بدا. نينګليز بهرنامهيان وابوه راستهوخو حوکمی عيراق بکمن، بهلام دواي ماويهک تيگميشتن که نهم کارهيان بو ناچيته سر. نينجا حوکمهتيکی به زور سهپاندر اوایان لهو دهولته نوپيه دورست کرد و فميسهليان له عمره بستان وهک تاکه کس هينا و کرديان به مملک، همتا نهتوانی له گونی نهوان دهرچي. نينګليز زور دهرسا که نهو خه لکهی لن هلسن و بهرژه ونديهکاني، بهتابهتیش نهوتی لن بکهوئته مهترسی. چونکه دواي نهوهی مملک فميسهليان هينايه دهولته نوپيهکه، نهو، ۶۰۰ نفسمری کورد وعمره بي بهدواي خوی گمرانديهوه و کاروباری نهو دهولتهيان گموتيو بهردهست. نهو نفسمران هس زور بهيان لهسهردهمی دهولتهی عوسمانيدا دهرهيان له نلمانيا ديتبوو، زوريش سرسام بوون به هيزی سهریازی نهوئ وه رفیکی زوريشيان له نينګليز بوو. هر بویه، دواي نهوهی هيتلر له سالی ۱۹۳۳ هاته سر حوکم و هيزی سهریازی خوی بههيزکردهوه، زوربهی نهو نفسمران هيوایان به نلمانيا زور بوو وه داواي سهر بهخویی عيراق و درايهتی بهرنامهی نينګليزيان دهکرد.

پاش نهوهی جهنگی جيهانی دووهميش (له سالی ۱۹۳۹ تا ۱۹۴۵) هملگيرسا، نينګليز نهو ترسهی زور زیادی کرد، به تاييهتیش چونکه زوربهی همره زوری هيزی نينګليز خهریکی بهرهکاني شهر بوون لهگمل نلمانيا. همر بویه له سالی ۱۹۳۹، نينګليز دهستی به پروپاگنده بو خوی کرد. پندهچي هينانی رادیوش بو يکه کم جار بو شهقلاوه له دريزهی نهو بهرنامهيه بووپی. رادیوکميان لهناو قوتابخانهی تمنیشت قشله دانا و رورانه له ساعات شمشي نيواره همتا نوی شو بهرنامهی پهخش دهکرد. هر شهوه و يهکک له پولهکاني قوتابخانهيان دههينا بو نهوهی گوئ له بهرنامهکان بگرن. بهلام چونکه رهشيد عالی گهیلانی بوو به سرؤکی وهزيران و نهو زور دري نينګليز بوو، هسروه ها بهر بهرهکاني نيوان رهشيد عالی گهیلانی و نوری سهعيد دهستی پیکرد بوو، رادیوکه له دري نينګليز بهکاردهات و زوربهی کاتيش رادیوی بهرلين دهکرايهوه. پاشان له سالی ۱۹۴۱، رهشيد عالی گهیلانی کودهتايهکی کرد و به ناشکرا پميوهندی لهگمل نلمانيا دورست کرد. نيتز هر رايوی نلمانيا دهکرايهوه و نهوکاتيش خهک به گشتی حهزيان دهکرد نلمانيا سهرکهوئ.

پيشکهشکهری بهرنامهکاني رادیوی نلمانيا، کاپرايهک بوو پهناوی يونس بهحری. نيستاش دهنگی نهوم له گوئ دهرينگيتهوه. نهو کاپرايه دهنگیکی زور گهوره و بهحهماسی ههبوو، که دهيووت “هنا برلين”، دهنگی دهديهوه و

ههستمان دهکرد نەرز لەگەڵی دەلەرزى! رۆژنيكان لە سالتى حەفتاكان، وایزانم سالى ١٩٧٦ بوو، سەردانی شاری بەغدام کرد و لە مەیدانی تەحریری بەغدا، حاجی کامەلای برازای حاجی سەلیم، کابرایەکی باریکی بەژن درزی نیشاندام و ووتی "قادر نەو کابرایە درێژە دەبینی، نەو نەو یونس بەحریمیە کە تۆ لە چلەکاندا گویت لە دەنگی دەگرت".

قشڵەى شەقلاوەى نەوگات زۆر گچکەتر و ھەر نیوہى نەوہى نیستا دەبوو. قوتابخانە کۆنەکەش ھەر لە تەنیشت قشڵە کۆنەکە بوو بەلای کانی خمان، بەشیکی نەو شوینەش ھێشتا ھەر گۆرستان بوو. قوتابخانەکە چەند ژوورنیکى ھەبوون و رادیۆکە لە ژوورنیکى لای پێشەوہى قوتابخانەکە دائرابوو. نەو ژوورە تەنھا یەک پەنجەرەى بە لای سەرەو ھەبوو و رووی لە سەفین بوو. چونکە رادیۆ شتیکى نوێ بوو لەو شارە و خەلک نەو شتەى نەدیبوو، ھەموو خەلک لەوئێ کۆدەبوونەوہ. من لە بیرم نەماوہ کام وەرزی سالت بوو، بەلام دەزانم ھەموو مال لە گوندی بوون. چونکە خەلکیش بێ نیش بوون، پیاو ھەبوو سەعاتیک یان دوو سەعات رۆژ دەما دەچوو بۆ بەردەم پەنجەرەکە. سەیر لەویدا بوو ھێچ شتیکیش تێنەدەگەشتن، چونکە جگە لە مەلا حوتان و مەلا نەحمەدی تەھا فەندى، کەسى تر زمانى عەرەبیان نە دەزانی. نەگەر نەو دوو کەسە لەوئێ بونابە، نەوا ھەندیک لە ھەوالەکانیان بۆ خەلک دەکردە کوردی. کابرایەک ھەبوو یەک ووشەى عەرەبیشى نەدەزانی، بەلام لە ھەر ھەمووان بەپەلە تر و پێش ھەموو کەس لەوئێ نامادە دەبوو و شیشەى پەنجەرەکەى تووند دەگرت، ھێچ قووەتیکیش نەبوو دەستی لەو پەنجەرەى بەربدا!

کودەتایەکەى رەشید عالی گەیلانى زۆرى نەخایاند، چونکە گەیلانى دەستی بە ناردنى نەوت بۆ نەلمانیا و ھاوپەیمانی کرد. لەبەر نەوہ، نینگلیز زۆر بەپەلە کەوتە خۆی و ھیزنیکان لە بەسەرە داوەزانە کە زۆرپەیان سەربازى ھیندى بوون و ھیزنیکى تریشیان لە فەلەستین رەوانە کرد. ھیزە ناسمانیەکەى نینگلیزیش لە حەباتیە، کە بۆ ماوہى پتر لە ماتنگیک بە ھیزی گەیلانى گەمارو درابوو، ھێرشى بەرامبەرى دەستپێکرد و ھیزە عێراقیەکەى شکاند. دوو ماتنگ پاش کودەتایەکە، رەشید عالی گەیلانى رایکردە نێزان. چونکە رەزا شا نەو کات دۆستى نەلمانیا بوو، نینگلیز رەزا شاى گۆرى و کۆرەکەى لە شۆینی دانا. رەشید عالی گەیلانى بە ناچارى رایکردە نەلمانیا و پاش تەواو بوونی جەنگیش چووہ عەرەبستانی سەعودى.

پاش نهوئی کۆنترۆلی عیراق کرایهوه و دواى ٲراکردنى ٲهشید عالی گهیلانى، جگه لهو هیزه هیندییه ٲنشتەر، نینگلیز هیزیکى سهربازى گهورهى له هیندستان هینا و له دهوړى بیره نهوتهکانى کهرکوک و موسلى چگیرکردن. نینگلیز هیچ ٲروایهکى به خهلى عیراق (ٲه کورد و عهربهوه) نهماوو وه نهى دهوړست جاریکى تر ٲهړژهوهندیه نهوتیهکانى ٲکهونهوه مهنرسى. ٲو نهوئی لهو هیزهش بیزار نهی، کهمپیکیان له سهرمهیدانى شهقلاوه ٲو دورستکردن وههر دوو ههفته جاریک ههزاران کهسیان ٲو ٲشوودان دههیناته نهوئ. من ماوهیهکى پاش لهو کهمپه کارم کرد و زمانى نوردوو زوړ پاش فیرٲووم.

دواى ٲراکردنى ٲهشید عالی گهیلانى، نینگلیز ٲروٲاگهندهى خوى زیاد کرد و ههر ٲه رادیو نهووستا و دهستیان ٲه هینانى سینهمایهکى سهفهړى کرد. ٲارچه قوماشیکى سپیان له دیوار ددها و دهیانکرد به شاشهى سینهماکه. ٲهزوریش له سى شوین له دیواریان ددها. دیوارى مزگهوتى گهوره، دیوارى قشله، ههروهه کلنسهیهکى گچکه لهکانى خمان ههٲوو، لهو گوشهیهى که ٲیچى ددهایهوه و ٲو لای قوتابخانهى کاوئس. کلنسهکه شوینیکى ٲچوک ٲوو و زیاتر وهك شوینى دانیشتنى مام قهشه و ٲو خویندنیش بهکاردههات. سینهماکهیان دهبرده شارهکانى تری کوردستان و ههر شهوه له شوینیک ههلیاتدهدا و زوو زووش نورهى شهقلاوه دههاتهوه. جگه له فلیمى بهرهکاتى جهنگ لهگهل نهلماتیا و تهنها لایهنى سهرکهوتهکانى بهرهى نینگیز، هیچ شتیکى تریان نیشان نهدهدا. بهلام چونکه خهلى بى کار ٲوون، زوړبهیان دههاتن ٲو ٲیینى سینهماکه.

دواى ماوهیهك، ٲیموٲن ٲهسول کاکو ٲهکهم کهس ٲوو رادیوى ٲو چاپخانهکهى خوى کړى. زوړبهى گهنجهکانیش دهچونه چاپخانهى نهو، که به زستانان له تهنیش قشله ٲوو به لای مزگهوتى گهوره وه به هاوینانیش له بهرامبههر هوتیل نهوړوزى نیستا ٲوو. پاشان ٲهسول کاکو نهم شوینهى کرد به هوتیل. رادیویهکى عهربهى له فهرههسا ههٲوو گورانى زوړ خوشى لیدهدان. گورانى ٲیژیکى کچى سوریش ههٲوو بهناوى سهام ٲهقی که ههم کچیکى جوان ٲوو و ههم دهنگیکى زوړ خوشى ههٲوو. نیمهى گهنجانیش زورمان ههز له دهنگى نهو دهکرد، ٲهتابیهتیش من و سهعیده ٲهش و سألحه ٲوړ. ناوه ناوه نامهیهکیشمان ٲو نیزگهکه دهنارد و داواى گورانیهکانى نهو کچهمان دهکردن. پاشان کچهکه شوى کردو وازى له گورانى ٲیژى هینا.

دواى ٲهسول کاکو، خهلى تریش دهستیان کرد به رادیو کړین ٲو چاپخانهکانیان. بهلام کارهٲا نهو کات له شهقلاوه نهٲوو وه نهو رادیویانهش به

پاتری گمورهی وهکو لهوانه‌ی ترومبیل کاریان ده‌کرد. ده‌بویه هەر چهند رۆژ جارنک، نمو پاتریاته بۆ شه‌حکردن بیه‌نه هه‌ولنر. هه‌ریویه حاجی برازی حاجی سه‌لیم و مام ته‌های کاوانی، موه‌لیده‌یه‌کی کاره‌بیان له سالی ۱۹۴۵ ک‌ری و پاتریان بۆ خه‌لک زۆر به هه‌رزانت‌ر له هه‌ولنر شه‌حن ده‌کرده‌وه. پاش ک‌رینی نام موه‌لیده‌یه، زۆر خه‌لکی تر رادیویان بۆ خویان ک‌ری. منیش یه‌که‌م رادیوم له هه‌مه‌دی ک‌وبی خالی خۆم له سالی ۱۹۵۹ ک‌ری. نمو کات دوکاتنکی بچووک‌ی له‌ناو ره‌زی سال‌جی مه‌لا قادری هه‌بوو، له به‌رامبه‌ر مالی عوسمانه‌فه‌ندی. رادیۆکه‌ش مارک‌یه‌کی چینی بوو وه وێنه‌ی هه‌رسێکی پاندای له‌سه‌ر بوو. به‌لام چونکه خه‌لک نمو جوړه ناژمه‌یان نه‌دی‌بوو، ناویان له‌و جوړه رادیویه نابوو “له‌هوالک‌ه‌لب”.

رادیوی پاندا

کات به سهر بردن

له کوندا شتیکی وانمبوو خەلکی کاتی پێ به سهر بیهن، بۆیه نه گهر کهسێک به سهرهاتی کۆن یان چیرۆکی لا دهستکهوتیان، یاخود کهسێک بهند و چهیران یان لاوکی بزانیاییه، نهوا خەلکهکه له دهووری کۆدهیونمویه و گۆییان لێی ڕادهگرت. نمونهی چهند کهسێک دههینمویه که له شهقلاوه خەلکی بهتوانا و شارهزا بوون لهم بواره.

من منداڵ بووم که جاريکیان کاوئیس ناغای لاوک بێژ لهگهڵ چهند پیاوه مافولی شهقلاوه، نانی نێوارهیان له مائی نیمه خوارد. پاش نان خواردن، کاوئیس ناغا دهستی به لاوک گووتن کرد. لهبیرمه مانگه شهووبوو مالممان پرببوو له خەلک، له ژوورهوه جێگه نهمابوو و بهلکو حهوشهێ دهرهوهشمان پرببوو. نهو میوانتهی که له بیرمان زووبزناغا، احمد لالو، سهعید قهساب، احمد سمایل بهگ، حهسهن عبدالقادی یاری.

جگه له کاوئیس ناغا، لاوک بێژی تر ههیبوون له ناوچهی تریش ههیبوون که جار و بار دههاتنه شهقلاوه. نهوانهێ لهبیرمان، حهمد مەندۆ، عەزیز ناغا، عەلق پارانی. ههروهها رهشیدی پایزیش له شهقلاوه ههیبوو وه نهحمد و سو که له ترگاره دادهنیشت، ههردووکیان دهنگیان زۆر خوش بوو. بهکێک له چهیران بێژهکان، رههینی سۆمهێ مەسیحی بوو که دهنگی زۆر خوش بوو. خدره سقریش بهند بێژیکی شارهزابوو، ههروهها حهکایهتی مەم و زینی زۆر به لهزته دهگێرایهوه.

ههندێک له حهکایات خاوهنکایش بریتی بوون له عهولا رهش، مام تهها که خەلکی لای پشدهر بوو وه مهلا قادر حهکایهتی نهسکدهری مهقدونیی دهکرد. وهستا عهولا کۆر حهکایهتی زۆر خوشی دهگێرایهوه، به تایبهتی له شهوانی زستان. وهستا عهولا پیاویکی زۆر بلیمت و زانا بوو، تا نهم دواپهش زۆر شتی لهبیر بوون، ههرحنده به تهمهن زۆر گهورهش بوو. بێناپهشی لهدهست داوو، بهلام بهگۆچانهکهی دهیتوانی بۆ ههموو شوێنێک برۆ. زۆر جاریش لهگهڵ مهلایهکان گفتو گۆی دهکرد، ههندێک جار زانیاری زیاتریشی له مهلایهکان لا دهست دهکەوت، کهچی نهخویندهواریش بوو! تاکو له ژیان ماوو من زوو زوو سهردانم دهکرد و زۆر شتی کۆنی بۆ دهگێرامهوه. زۆر جار وهستا عهولا دههاته لای زووبز ناغا یان دهچوووه ماوهران لای سهلمان ناغا و جاری وا ههیبوو له زستانان حهفتهیهک دهمایهوه. شهوان خەلک کۆدهیونمویه و دهست به حهکایهت گێزانهوه دهکرا. تا سهعات ۱۲ ی شهو به سهاتی نینگلیزی

دادەنیشیتین. ئەو کات سەعاتی عەرەبی بەکار دەهات ئەو ک سەعاتی نینگلیزی. لە سیستەمی سەعاتی عەرەبی مەغریب لە سەعات ۱۲ ی شەو، کە بە سەعاتی نێستا دیکرد شەش یان حەوتی نیواری. تەنھا قەشە جبرانیل سەعاتی نینگلیزی ھەبوو، نەگەر پرسیارت ئی کردبا سەعات چەندە، ھەردوو سەعاتی عەرەبی و نینگلیزی پێ دەگووتی.

مام تەھا لە زستان چیرۆکی زۆر خوشی لە چایخانە دەکردن. سەرھتای ھەکایەتەکانی بەم شێوەیە دەست پێ دەکرد: یادی پەیدی، تەختی مرادی، کاردی پەساردی، خەوی سەر لبادی، ناوی لە دیمکی، سنبەری بێ کەپکی، ماچکردن لە کێژ خەلکی. بە مەلای گەرمیاتی، بە فەقێ کۆنستاتی، نۆبال بە نەسکورد (مل) ی نەو مامۆستایە ی کە نەمەن لێم زانی. نینجا ناغا مەپرسە چ ناسک سەنەمێک بوو، خۆخ بەدەمێک بوو، ھەنار مژیک بوو. بە لوتفی شیرینی، بە زمانی شەگەری، دايم گۆلی لە لێو دەباری. بگەرابای، ھەلکشابای، داکشابای، شوخ و شەنگی، نەرم و نۆلێ، خرو خۆلێ، ھەجیب لەنجە و لاو کۆژی و پەیدا نەدەبوو. چاوی دەتگۆ پیاڵە، لوتی دەتگۆ فەندەقە، ددانی دەتگۆ سەدەفە، چەنەگە ی دەتگۆ گۆیە، گەردەنی دەتگۆ بلوری سێ نەرمە یە دانایسی. سنگی دەتگۆ کاغەزی سەمەر قەندیە، دوو لیمۆ ئی نەسب کرایە پەکیان تامی شەگەری لێدێ، پەکیان تامی ھەنگوینی.

نەو سەرھتای چیرۆک بوو. نینجا چیرۆکی پەھلەوانانی دەگێرایەو و کە دەگەشتە شەری پەھلەوانان دەیگوت "نەو گۆزی ھەلسۆراندەو و دەپەننا لە گەل نەستیرەکانی جوت دەکرد و پرۆشکی ناگری لێدەباری. لە سەری نەو مەلەونەیدا و جوتە چۆکیکی نەوتۆی لە دەفە ی سنگیدا و یەکیکی نەوتۆی ئی بەردا، گاسنی پێ سۆر بکێتەو". مەن کاتی خۆی نەو بابەتە و زۆر شتی ترم دانە مامۆستا عەلانەدین سوچادی و ھەندێکیان لە رشتە ی مرواری پلاوکرانەو.

ھەکایەت خوانیکی تریش لە باليسان ھەبوو قادر بەگیان پێ دەگوت. کە دەھاتە شەقلاو، خەلک بە یەکتەری رادەگەیاندا کە قادر بەگی باليسانی ھاتو و ھەموو دلمان زۆر خوش دەبوو. ھەکایەتی قارەمانی پە کوردی و بە فارسی دەکرد و دەپرازاندەو "وێک ناو لەسەر بەردی مەرمەر کوفارە (شەپۆل) ی دەکا...". نەو ھەموو ھیکایەتەکانی وێک شیعەر دەگوت. کە دەھاتە سەر نەو ی چۆن لەشکرکێشی بۆ سەر ھیند دەجوو، دەیگوت "کە شام بەرکە شام شەمشیر رەشیدان سەرپون بە دەیمون بە سیدەم دەسی بەر بلال لەکۆسی داستانیدا سەری نێزە و پەیداغ و عەلمەمان راکشا، ھەر عەلمەمو نیشانە یە بۆ

نەوئەندە ھەزار نەفەرە". مەن نازانم فارسیەكەم چەند راست و دروستە، چونكە مەن نەوانەم لە مەندالیەو لەبەر كردون و نیستاش بە گوێم دەزرینگینەو.

لە كوردستان ھەر ناوچەییەو لە ڕووی ناخواتن و شیوەی قسەكردن، تاییبەتمەندی خۆی ھەیە. نەگەر لە شیوەزاری ناخواتنی شەقلاو و ردییەو، دەبینی خاوەنی شیوەیەك قسەكردنە كە جیاوازی لە ھەموو ناوچەكانی تێر. ھەر دوو زاراوەی كوردی كرماجی سەر و كرمانجی خوارووی تا رادەییەك تێدا بەدی دەكرێ. ھەر و ھا شەقلاو شوێنێكی گەشتیارێ و چونكە كەوتۆتە سەر ڕینگای ھاملتۆن، کاریگەری زمانی عەرەبی و فارسیی بەسەر و ھەیە.

میرزا قادر كاپرایەكی خۆئێدەوار بوو و دایكی دوو ھەمی مەن كچی نەو بوو. نەو نامە ی خەلكی دەخۆئێدەو و دەنوسین، ھەر و ھا نووسەری میرانی قادر بەگیش بوو. جگە لە ھەوش میرزا قادر نەكتەریكی شاتویی زۆر بە توانا بوو. لە كاتی دابەش كردنی نیجەزە مەلایەتیدا لە حوجرە فەقێیان، شانۆگەری پاشا و فەقێی پێشكەش دەكرد. نەو زاراوەیی كە لە كاتی پێشكەش كردنی شانۆگەریەكدا بەكاری دەھێنا، بە زمانی فارسی بوو. ھەر و ھا بەھۆی نەوێ چەندین كەسی خەلكی ناوچەكە عەسكەری تورك بوون، زۆر زاراوەی توركیش لە كۆنەو تێكەل بە زمانی ناوچەكە بوون. دوا نەوێ كەمپی بەریتانیەكان ھا تە شەقلاو، زۆر ووشە ی نینگلیزی و ھیندیش تێكەل بە شیوەزاری شەقلاو بوون. ھەر بۆیە نەوێ نەختێك شارەزایی لە شیوەزارەكان ھەبێ، لە ھەر شوێنێك بگاتە كەسێكی خەلكی شەقلاو و بەبێ نەوێ پرسیار بكا دەزانی كە خەلكی شەقلاو ھەیە.

لە سەردەمی مەندالی مەن تەلەفزیۆن و رادیۆ نەبوو و لە ھەموو شوێنێك چیرۆك دەگێردرایەو، بەتایبەتی لە چاپخانەكان. رۆستەمی زال، فەلەك ناس، شیرەوێ، قەھرەمان و قەیتەران، نەمیر نەرسەلان، نەسكەندەری مەقدونی، برایمی زێندینان، لەیل و مەجنون، خەج و سیامەند، مەم و زین، لاس و غەزال، لاس و مارمار ھەندێك نەو چیرۆكەتێ نەو سەردەم. خەلكیش كەم دەچوو چاپخانە، بەلام كە چیرۆك نەخۆئێرایەو خەلك زۆر تر دەچوون.

مام رەشید دۆستێكی نزیکێ باوكم بوو. زۆر جار دەھا تە لای باوكم و ھەكایەتی لەیل و مەجنونی بە كوردی یو دەكردین. دیتەو بێرم كە دەیگوت سەرۆك عەشیرەتەكان دەچنە لای باوكی لەیل و دەلێن ھەرچی نەتۆ بێنی نێمە نامادەین جێبەجێی بكەین، تەنھا لەیل بدە مەجنونی. نەویش دەلێ نەگەر توانیتان

داواکاریه‌کائی من جیبه‌جی بکمن، نه‌وا له‌یلنی پیرۆزینی. ده‌لین فهرموو بلن،
نه‌ویش به‌شیر ده‌لن:

سه‌د جۆتم ده‌وئ جۆتی میروستان
هه‌وجار قرومی گاسن نو باتمان
جۆتی پی بکری له‌ چینی کونستان
شاهیند راستوه‌بی نه‌بی زهره‌ردار
قیمه‌تی بابی له‌یلن نونده‌تا
کس نه‌لن بابی له‌یلن ده‌گری هه‌نجه‌تا

سه‌د مه‌رم ده‌وئ مه‌ری که‌ویسار
سه‌د گورگم ده‌وئ له‌ گورگانی هار
وێگران بگه‌رین کونستان و گه‌رمیان
شاهیند راستوه‌بی نه‌بی زهره‌ردار
قیمه‌تی بابی له‌یلن نونده‌تا
کس نه‌لن بابی له‌یلن ده‌گری هه‌نجه‌تا

سه‌د کچم ده‌وئ کچانی نازدار
سه‌د کو‌رم ده‌وئ کو‌ری چارده‌ سار
وێگران بگه‌رین له‌ ده‌شت و کینوان
شاهیند راستوه‌بی نه‌بی زهره‌ردار
قیمه‌تی بابی له‌یلن نونده‌تا
کس نه‌لن بابی له‌یلن ده‌گری هه‌نجه‌تا

خوشترم ده‌وئ له‌ سه‌ر مناره‌ی سه‌رچۆپی بکیشی
به‌ریته‌وه‌ به‌ چۆکان به‌ردی بقه‌ریشی
شاهیند راستوه‌بی چ جینی نه‌هیشی
قیمه‌تی بابی له‌یلن نونده‌تا
کس نه‌لن بابی له‌یلن ده‌گری هه‌نجه‌تا

خیم ده‌وئ له‌سه‌ر به‌ردی شین بیی
حه‌وت که‌دان بدا هه‌رکه‌دی نو عه‌ربه‌ی له‌بن بکه‌وی
قیمه‌تی بابی له‌یلن نونده‌تا
کس نه‌لن بابی له‌یلن ده‌گری هه‌نجه‌تا

نيتير مهجليسهكه ههلهدهستن و دهرون، چونكه داواكاريهكان له تواناي مروف
نين.

رهحمان سورچي شاعيريكي شهعبي بوو و زور شيعري ههبوون كه لهناو
خهك زور باو بوون. ههنديك له شيعرهكاني کران به باند و له کاتي درونه و
رهز برين خهك دهيان ووتنهوه. رهحمان سورچي زور زيرهك بوو و ههس
شتيكي سهيري لهکهسينک بينيبا، شيعريكي لهسهه دادهنا.

نهلهمان کوردی خهلي کويه بوو، ههکايهتي دهکردن و مهجليسي زور خوش
بوو. کابرايهکي توژنيک شيت بوو. که قسهي دهکرد، باسي مليونهها ليرهي
دهکرد وه چون مهليک فميسهل ليرهي بق ناردون. بهلام پناويکي زور نهمين بوو
و ههموو کات دلي خوش بوو. کيلوي ههلوژهي بهيهک درههم دهکري، بهلام به
ههزانتر ديفروشتنهوه! پتيان دهگووت بق وادهکهي؟ دهي گووت “ههردهست
بسورئ بيه” که ههزاريش بوو يارمهتي له کهس وهرندهگرت، بهلام
دوستايهتي لهگهل من زور خوش بوو. جاريک بابيتيکم خويندهوه بهناوي
“شيتي له ژيري خوشتره”. مروف ههولدهدا بگاته کامهراي، نهلهمان کوردی
گهيشنبوو به کامهراي. بهم دوايه محمهد زهردان چيروکي خوشي
دهگيرانهوه، بهلام چيروکهکاني نهو تازه بوون و پناويکي زور رهوان و قسه
خوش بوو. ههروهه له نيو برا ماسيحيهکاتيش چهند چيروک خوانيکي به توانا
ههبوون وهک مام باسه عبداللهد و مام شموون...

کونترين چايخانه له شهقلاوه چايخانهي محمهدی چايچي رواندزي بوو.
شوينيک له ژير دوو دههرايهکي مالي مير ههبوو پتيان دهگووت تهويله،
چايخانهي محمهد چايچي لهوي بوو. له دواي نهو نهحمهد عهلي چايخانهي
کردهوه. چايخانهي حمهد مهلا يونسيس له ژير خانهقاي مزگهوتي گهوره بوو.
لهو سهردهم شويني خوشوشتن له مالان نهبوو، بهلکو خهك دهچوون له
شوينيکي تاييهت که پتيان دهگووت “فهريشان” له مزگهوتي گهوره خويان
دهشوهشت. لهو چايخانهيهش چايهکي گهريمان دهخوارددهوو و خويان گهريمان
دهکردهوه، بويه زستانان ههريمنيکي باش لهسهه نهه چايخانهيه ههبوو. حمهد
مهلا يونس له شارهواني شهقلاوه مووچهي ههبوو، نهو پياوه دهنگي زور
خوش و گهورهبوو. نهوکات ميری سههراي لهسهه ههموو شتيک دانابوو،
ههتا لهسهه کهر و وولاغيش! که کاتي وهرگرتني سههراي دههات يان ههس
ناگداريهک ههيووايه، نهو بانگي رادههنيشت. کاتيک شيخ سافي کاکي هيرانيش
به سهردان دههاته شهقلاوه، حمهد مهلا يونس له پنيش کاکي هيران دهرويشت

و سه‌لأواتی لیده‌دان. دواى نه‌وان سال‌حی سمایل به‌گیش چایخانه‌یه‌کی تری له
ته‌نیشته مزگموت دانا.

پاشان مسته‌فا حه‌لاق ناسراو به مسته‌فا به‌ربه‌ر له خانوی خوی چایخانه‌یه‌کی
دانا. عمو‌لأ ره‌ش که خزمی خوی بوو ده‌هات و له‌وئ حه‌کایه‌تی ده‌گیره‌نه‌وه.
شونئی چایخانه‌ی حاجی حه‌سه‌ن له‌مین کوشکی خوی بوو به‌رامبه‌ر ده‌رگای
قشله. له چله‌کان، زور جار حه‌سه‌ن چاوه‌ش له‌و چایخانه‌یه سیره‌ت نه‌لنه‌بی
(ژباننامه‌ی پنگه‌مبه‌ری) به توری ده‌خونده‌وه. من ته‌نها نه‌و ختمه‌م به‌رماوه
“بیر قلیچ ووردی، نیکی پاره نیلایه‌دی، جانی جه‌ه‌نمه‌ه گیتی” به مانای
شیرمکی لیدا، کردیه دوو‌پارچه، روحیشی چووه جه‌ه‌نمه‌ه. مسته‌فای حاجی
وسوی هم‌ووی له‌به‌رکردبوو، چونکه هه‌شت تا نو سالتیک بوو ده‌خونده‌رایه‌وه
و زور جار نه‌ویش به کوردی هه‌مان حه‌کایه‌تی ده‌گیره‌یه‌وه. له کوتایی سیه‌کان
بوو یانیش له سه‌ره‌تای چله‌کان که خمتی ته‌له‌فون بو شه‌قلأوه و ره‌واندز
رویشته. کاری حه‌سه‌ن چاوه‌ش به‌سه‌رکردنه‌وه و چاککردنی هیلئ ته‌له‌فون
بوو. نیره‌بان و کهل و په‌لی پی بوون و به وولاغ هه‌ر له مه‌سیف تا هه‌ریر و
سه‌پیک له ژیر چاودیری نه‌ودابوو. له‌و کاتانه‌ش که ده‌رفه‌تی ده‌بوو، له
چایخانه‌ه داده‌نیشته.

مه‌لأ قادر چایخانه‌یه‌کی لای مزگموتی گه‌وره کرده‌وه، به‌لام زور درێزه‌ی
نه‌کیشا. نه‌وکات مه‌لأ قادریش موچه‌ی میری وه‌رده‌گرت و شه‌وانه فانوسی
هه‌رله گه‌ره‌کی باوباییران تا گه‌ره‌کی کانی خمان به مه‌یستی رونا‌ک‌کردنه‌وه
هه‌لده‌واسین. داری تایه‌ت بو نه‌و مه‌یه‌سته چه‌قیندرابوون و فانوسه‌کاتیش
ققلده‌کران. دواتر ره‌سول کاکوش چایخانه‌ی کرده‌وه. نه‌وه‌ی من به‌بیرم دابی،
نه‌و دوو چایخانه‌یه سهندوقی قه‌وانیان هه‌بوو. زور جار شه‌وان ده‌چووینه
چایخانه‌کان و تا دره‌نگ ده‌ماینه‌وه، نینجا ده‌چووین بق راوه قازوو.

سه‌ره‌تا تاوئه و دۆمینه نه‌بوون، ته‌نها کاغز هه‌بوو. یاری پینچ په‌ر و سنی
په‌ر و نالته‌ش نالته‌ی و توپ ده‌کران. هه‌روه‌ها یاری که‌ره‌مستانه و کلاو کلاوانی
و سنی و زلفانه (سنی سنیانی)ش ده‌کران. من‌دال نه‌یاده‌توانی بچینه‌ی چایخانه،
به‌لام له پشت په‌نجه‌ره گوێان له قه‌وان و شتی تر ده‌گرت.

سالتیکان ساباتیک بق چایخانه له‌سه‌ر ناوی ناوه‌نجی دروستکرا. به‌لام هه‌ر زوو
ناگری تی به‌ردرا و سووتیندرا. دواى نه‌مانه، سعید چایچی په‌یدا بوو. سعید
چایچی خه‌لکی ناقوبان بوو و چایخانه‌یه‌کی زور خوشی هه‌بوو. نه‌وکات دۆمینه
و تاوئه په‌یدا‌بوون. له‌سالی ۱۹۳۹، بق یه‌که‌مه‌جار رادیو هینرایه شه‌قلأوه و

پاشان برسول كاكۆ رادىيوى بۇ چاپخانهگەى كرى و نيتىر خەلك زياتىر دەچوونە چاپخانه.

رادىيوىمى سالى ۱۹۳۹

لە سالتى سىپەكان بازارى شەقلاو زور بچووك بوو و چامد دوكانىك لە دەوروپەرى مزگەوت ھەبوون. جگە لەمۆش، شونىنك لەلاى قشله ھەبوو پىيان دەگووت بىن تاوكان. چونكە شونىنكى سىپەر بوو، لە ھاوین خەلك لەمۆئ كۆدەبونەو و دادەنىشتن. تەراح (دارفروش) ەكان دارى خانويان لەمۆئ دادەنان و دەیانفروشتن. خەلكىش لە شونىنى دور دەھاتن و دەیانكەين. ھەر لە نزيك لەمۆئ، شونىنكى تریش ھەبوو كە زستان خەلكى لى كۆدەبەو و ناوى بەرپەرۆچك بوو. نمو شونىنە دارى كەم بوو و خەلكى لەبەر ھەتاو دادەنىشتن و رۆژەكەيان دەبردەسەر. ناوى "بەرپەرۆچك" لە "بەر رۆژ" ھاتەبوو. ژنەكانىش دەچوون بۇ سەقاو كە لە خواروى مزگەوتى گەورەبوو.

لە بنتاوكان و بەرپەرۆچك، زورجار لەلايەن بە تەمەنەكان كىيەركىنى جۆرەھا يارى وەك كورتاتانى و دامە دەكران، ھەروەھا سوار سوارانەى نەسپىش دەكران. گەنجان و مندالانىش، يارى جۇراوجۇرمان دەكردن وەك: كىنلە بەردانى، كەلايانى، پەلىكانى، خەفت بەردانى، خەت خەتەنە و قۇرت قۇرتاتە. جگە لەمەنەش يارى مەزراح دەكران و كە دەسورا دەمانگەوت " زارى بەران، زارى بەران، بە قوھتى خوا و پىغەمبەران، كۆلى بىشكىنم ترمەم لى خۇبى". ھەروەھا قاشۇياتى دەكران كە ھەروەك يارى گۆلفى سەردەمى نىستابوو. زۆریەى نمو ياریانە، لەسەر مێوژ و گۆیز دەكران. تەنھا يارى كە لە كاتى مندالى من لە دوكانەكان دەست دەگەوت فرفرۆكەى رەنگاو رەنگ بوو، نەوانەى تر ھەمووى لە شتى سادە و خۇمالى دروست دەكران.

ھەرچەندە تەكنۆلۇژيا نەبوو و دونىاي نىمە تەنھا نمو ھاوړى و برادەرانە بوون كە لەدەورى يەكتر بووين و لە زور لايمنىش ژيان يەكجار سەخت بوو، بەلەم تام و چىزى نمو ياریانەى مندالىم نىستاش ھەر لە خەيال ماون.

بالندەكان

ژینگەى شەقلاوھى كۆن وەك ئىستا وىران نەببوو. نەگەر لە شۆيىنكى بەرزى وەك لوتكەى سەفین يان لە چىاى سۆرك تەماشای ناو شەقلاوھ بىرابايە، يەك پارچە لە سەوزايى و رەز و باغ بوو وە زۆر بە دەگمەن مرقۇف دەيتوانى مالىك لەناو نەو شارە بەدى بكا. شۆيىنكى نەوئەندە خۆش بوو كە ھەرگىز ھېچ ووشەيەك ناتوانيت باس لە جوانى و خۆشى بكا. لەبەر سەوزى و ناوھ سازگارەكانى، شەقلاوھ پىر بوو لە جۆرەھا بالندەى جىاواز. بوونى نەم ھەموو جۆرە بالندەيە لە ناو رەز و باغەكانى شەقلاوھ، خۆى لە چەند نەگەريك دەدۆزيتەوھ:

يەكەم، زۆر لە بالندەكان بەمەبەستى زاوژى دەھاتنە نەم شارە تا ھىلانەكانيان لە سەر دار و درەختە جيا جياكان دروست بكەن. ھەر جۆرە بالندەيەكيش ھەزى دەكرد لەسەر جۆرە درەختىك ھىلانەكەى دروست بكا.

دووەم، بەدەست ھىنانى خۆراك لەم شارە بۆ بالندەكان زۆر سانا بوو، بە تايبەتى نەو بالندەنەى كە ميوە خۆر بوون دەيانتوانى لەسەر بەرى نەم دارانە خواردن بەدەست بێنن. بالندەكان پىويستيان بە خۆراكى زۆرە بۆ بەختوكردى بېچوھەكانيان و جۆرەھا ميوە لە شەقلاوھ ھەبوو و ھەرۆھەا، بەھۆى زۆرى ناویش لەم شارەدا، جۆرەھا كرم لەناو رەز و باغەكان ھەبوون.

سێيەم، ناو و ھەواى شارەكە پالندەريك بوو بۆ نەو بالندەنەى كە ھەز لە كەش و ھەواى فېنك دەكەن. بە پېچەوانەشەوھ، نەو بالندەنەى ھەزيان لە شۆيى سارد و بەستەلەكە، دەھاتنە شەقلاوھ. چونكە شەقلاوھى نەو سەردەم بەفرىكى زۆرى لى دەبارى، واى كەردبوو نەو جۆرە بالندەنە لە زستانان روو لەم شۆيەنە بكەن.

چوارەم، بە مەبەستى خۆجەشاردان و خۆ پاراستن لە دۆژمنەكانيان، لە ناو چىر و پىر باغەكانى نەم شارە دەمانەوھ.

پنجەم، شەقلاوھ وەك وىستگەى بەيەك بەستەنەوھى گەرميان و كوستان بوو. نەو بالندەنەى كە كۆچيان لە كوستانەوھ بۆ گەرميان دەكرد يان بەپېچەوانەوھ، لەناو دارستانەكانى شەقلاوھ ماوھەك پشوويان دەدا. ھەندىك لەو بالندەنە ماوھەكى كورت دەمانەوھ و ھەشبوو چەند رۆژىك و بالندەى واش ھەبوو بۆ ماوھى مانگىك يان زياتر، يا نەوھتا بە درىزايى يەكەك لە چوار وەرەكان

دهمانهوه. نهم بالئدانه جارئكى تر له شهقلاوه خويان تير و قهلهوه دهکرد، نينجا دهكهوتنه ر ئ تا بهرگهئ سهقمهري دوور بگرن.

شهشههم، بالئدەكان لهبەر هيمنى شونيهكه و كهمنى دانيشتوانهكهئ روويان له شهقلاوه دهکرد. بۆ بالئدەكان، نمو شوننايهئ كه ناوهدانى كهمه له رووى چرى دانيشتوانهوه، شوننى هيمن ترن بۆ مانهوميان و بهخيوكردنى بيچوهكانيان، بهلام زۆربهئى بالئدەكان تواناى خو گونجاندنيان لهگهئ دهروبهركهيان ههيه.

لنرهدا به كورتى باس له ناوى ههندىك لهو بالئدانه دهكهم كه له شهقلاوهدا ههبوون. بهداخهوه، لهبەر كهه بوون يان ههر نهمايى خوراكى زۆربهئى بالئدەكان، نيستا زۆربهيان روو لهم شاره ناكهن. ههروهها زۆرپوونى داو و دهرماتى ژههراوى بۆ شينايى و برشاندنى رهزو باغهكان، كه بۆته هوى لهناوبردنى خواردنى بالئدەكان يان نهوما نهم بالئدانه خواردنه ژههراويهكه دهخون و دهمرن. له دواى پهرسهسدنى تهكنهلوزيا و زياد بوونى دانيشتوانى شارهكهمش به شيويهكى چاوهروان نهكراو، زۆرىك لهو بالئدانه زۆر كهمر بهدى دهكرين و تهناست دمتوانم بلنم ههنديكيان ههر نهماون.

يهكىك لهو بالئدانهئى كه نيستا نهماوه بالئدهيهكى بچووك بوو پنيان دهگوت (بن زگ سوره)، نهم بالئدەيه نهوهنده زۆر بوو و به رهوه دههاتن بۆ شهقلاوه، به تاييهئى له وهزرى پايزدا. زياترئى لهسهر دارى بهروو و تاوك و سۆيلهئى بهدى دهكران و بهرى نمو دارانهيان دهخوارد. هههچنده نمو كات مندال دار لاستيكيان نهبوو، بهلام جۆره چهكىك ههبوو له شيويه تير و كهوان كه راوى پى دهكرا. ژمارهيهكى زۆر لهو بالئدانه دهكوژران، بهلام نهوهنده زۆر بوون كه ههركيز لهبن ندههاتن. بالئدهيهكى تر ههبوو به (قرغو) به ناوبانگ بوو، قىرغو بالئدهيهكى دهنوك تير بوو وه بهشى لاي سهروهوى دهنوكى تۆزىك چهماپهوه له شيويه دهنوكى باز. قىرغو له تهيرهكانى تر گهورهتر بوو و گوشت خور بوو، ههميشه له دهروبهري شهقلاوه زۆر بهدى دهكران و بالئده بچووكهكاتى تريان راو دهکردن.

(قهلهباجكه) له شهقلاوه و دهروبهري يهكجار زۆر بوو. (قاژوو)ش بالئدهيهكى زۆر به هاژ و هوژ بوو، ههميشه قيرهئى دههات. ومبيرمه باوكم زۆر رقى لهم بالئدەيه دهپهوه به تاييهئى له مانگى بهمهزانى پيرۆزدا دهگوت، لهبەر قيرهئى قاژوان گويم له بانگ ناي! بالئدهيهكى تر ههبوو به ناوى (فارهقل)، نهم جۆره بالئدەيه زۆر مشهخۆر بوو، ههركيز خوى به دروست كردنى هيلاته ماندوو نهدهکرد، بهلكو چاوهروانى دهکرد تا

قەلەبەچكەكان ھىلانەيان بۇ خۇ دروست دەکرد و نەو ھىلانەكەى لى داگىر دەکردن. قەلەبەچكەكان زۇر لەم بالندەمىيە دەترسان. (گاپەل)پىش لە خىزانى كۆترە، بەلام زۇر گەورەترە. جاران گاپەل گەلنىك زۇر بوون و بەمىيانىان دەنگيان زۇر خوش بوو! گاپەلەكان كۆچكەر بوون و لە ناوەرەستى ماتىكى چوار ھەتا سەرمتاى پايز لە شەقلاو دەماتەو. بەلام نىستاكە زۇر كەم دىنە شارەكەمان و بەم نزيكانە زانىاريم دەست كەوتوۋە كە بە زۇرى لە ناوەرەستى عىراق دەمىننەو و كۆچىش ناكەن.

ھەندىكى تىرىش لەو بالندەنەى كە ھەبوون و بەشىكىشىيان تا نىستاش لەناو نەم رەز و باغە كەمەى كە لە شەقلاو ماوە بوونيان ھەيە: (شالور) بولبولنىكى بچوكى يەكجار دەنگ خوش و جوانە. (چكچكە) بالندەمەكى يەكجار بچوكە و ناوەكەى لە دەنگەكەى ۋەرگىراو. (رىشولە)ش نەوكات نەوئەندە زۇر بوون و ھەرچارەى باغنىك ناو دەدرا، بە سەدان يان ھەزاران رىشولە لەوئ بۇ كرم خواردن كۆدەبونەو و جارى ۋا ھەبوو نەو باغانە لەبەر زۇرى رىشولەكان رەش دەكران. (زەردوشامى) زۇر ھەزى لە ھەنجىر خواردنە، رەنگەكەشى زەردىكى زۇر جوانە و خەتتىكى رەشى لەسەر بالەكەيە و نىرەكەى دەنگى يەكجار خوشە. زەردوشامى ھىلانەكەى لەسەر نەسپىندارى بەرز يان دار گۆيز دروست دەکرد و لە كەلنىن دارىكى دوولكى دادەنا كە ۋەك چۆلانە شۆر دەبوە و مار نەياتدەتوانى بېگاتى. (كلەك تەقنە)ش تەمىرىكى تىرەو كە بە قەبارە زۇر بچوك بوو و ھەردەم كلكە درىزەكەشى بەرز و نزم دەکرد.

(كركاكىش) بالندەمەكى گەورەيە و لە بنەمالەى قەلەبرەشە، بەلام زۇر رەنگاۋرەنگە و بالندەمەكى زۇر ۋوشيار و زىرەكەشە كە دەتوانى زۇر شت فېزىن. پياۋىكى نەرمەنى بە ناۋى ناگوب چىشتخانەمەكى لە شەقلاو ھەبوو، بەلام نەو لە فېزىكرەدى بالندەكان پياۋىكى زۇر بە سەلىقە بوو. سەردەمىك چىشتخانەكەى لە نىۋان مزگەوتى گەورە و قىشلە بوو بەلاى چىاي سەفېن، بەلام پاشان بردىە لاي كاتى خمان. ناگوب لە سالتى شەستەكاتدا كركاكىكى ھەبوو فېزى ھەموو جۆرە دەنگىكى كردبوو. جاركىيان لەبېرمە لەسەر سواندەى دووكانەكەى لاسابى دەيان جۆرە نازەلى لەسەر يەك كەردەو. ھەركەسنىك لە چىشتخانەكەى ناگوب ناتى بخواردىا، كركاكەكە جگەرەمەكى بۇ دەھىنا، دەھوايە نەوئىش بەخشىشى بداتى، نەگىنا دەرگائ لى دەگرتن و بە دەم و چاۋيان دادەفېرى. بەخشىشەكەش ۋوردەى ناسن بوو. كركاكەكە بە دەنوكى ھەلى دەگرت و لە دەخىلەمەكى تايپەتى دەکرد و ھەندىك چارىش لەبىن سەراپىتى چىشتخانەكەى دەشاردەو. لە سالى ۱۹۶۷، كركاكىك ھىلانەكەى لەسەر دار چىنارى بەر مالى نىمە دروستكرد و بىچوۋەكىيان كەوتە خوارەو. نەسەدى كۆرم

هملی گرتمه و به نیو دینار فروشتیه ناگوب، که نهوکات پارمیهکی زور بوو. پاش نموهی ناگوب فیزی دهربرینی دهنک و لاسایی کردنموه مرؤف و چمندین جوره نازهل و بالندهی تری کرد، به چوار دینار فروشتیه نهفسمرنکی گمورهی سوپا که لهسربازگهی سرممیدان بوو و زور جار له چیشختانهکی نمو نانی دهخوارد.

چمندین بالندهیتیش ههبوون لهوانه: (پهره سینلکه، شهمشههگور، زهردوزراویلکه و نفتیک)، ههروهها (کهو و کوتر و بهردهکوره)، نمو سینی له سمفین زور بوون و شهوان دهچوونه ناو نهشکهوتنهکان. له دهووپهری شهقلاهش، بۆ نمونه له قهشان و حاجی بایز (سوئسکه و پۆر و سؤفیلکه) زور ههبوون.

(چۆلهکه)، له شهقلوه به سوانکه ناوزهد دمکری، نم جۆره بالندهیه سهرهتا له ناو شار زور کم بوون و تمنیا له گۆرهتوهکهی تمتممان ههبوون. له دواپیدا له چپای سمفین دایهزینه ناو شار و تاکو نیستاش له زور شوینی نم شاره بهدی دهکرین. بقیهش پێیان دهگوترئ سوانکه، چونکه زیاتر له ژیر گن سوانی مالهکان هیلانهشیان دروست دهکرد و ناوهکه له سواندهکه سووک کراوه بۆ سوانکه. له ههمندی شوینی تری کوردستان نیستاش هه پێیان دهلین سواندهکه. چۆلهکهیهکی تر ههبوو پێیان دهگوت (خهزایی)، که تمنیا پایزان بهدیار دهگوت. (پهره سینلکه و باران بره)یش تا نیستا له شهقلوه ههمن که له سهرهتای وهرزی بههارهوه تا پایزانیکی درهنگ دهمیننموه.

(گنیزوله)، جۆره بالندهیهکی تری بچووکی رهنگارپهنگه، که له سهرهتای بههار پێش ههموو بالندهکانی تر موژدهی بههاری پێ رادهگهیاندن و به دهنگه خۆشهکهی دهستی بهخویندن دهکرد. ههروهها نم بالندهیه نیره و مینیکهی زور هاوکاری یهکتری دهکهن بۆ نموهی بېچوهکانیان بهیهکهوه گمورهبکهن. بۆ دابین کردنی خواردنیش، به نۆره و یهک بهدوای یهک خواردنیا بۆ بېچوهکانیان دههینا. هیلانهکهشیان له ناوهوه به موو و خوری نازهلان دروست دهکرد، بۆ نموهی شوینی بېچوهکانیان گهرم و نهرم بن. کونکی بچووکیشیان دههیشتموه بۆ نموی قرغو نهتوانی بېچوهکانیان بخوا، بهلام به داخمه زور جار دم دی که که گنیزولهکه خۆی له هیلانهکه دههاته دهرهوه، دهپوه نهچیری قرغوهکان. گهلنیک جار لهدیار گنیزولهکان دادهنیشتم و سهرسامبووم به ههلسوکوتیان که دهمدی یهکیان خواردنی دهاده بېچوهکان وه نموهی تریش لهسهر پهلنکی نزیک و خواردن بهدمهوه چاواروانی نموهی تری دهکرد تا نۆرهی دههات.

لهوانمیه دهیان جوړه بالندهی تر له شهقلوه همبوین، به لام دهردی پیری زور
شتی لهبیر بردووم.

راو

لهېمېر گرانى و كهمى گوشت له بازار، به ناچارى خهلك دهېوايه راوبكا. همنديك راويش همېر بق خوشى يان بق پښته دهكران. راوى گهلې نازل و بالندهى جياواز له ناوچهى نيمه دهكران، من بهشى زورى راوهكاتم كړدوه. لهوانهيه له شوينهكانى ترى كوردستان، ههمان نهو جوړه راوانه به شينوميهكى جياواز له ناوچهى نيمه كرابن. همندي له راوهكان به داو يان به تهله و تفنگ دهكران و همنديكيشيان به شينوازي زور ساده. من ليره همندي له راوهكان باسدهكهم.

من بهخوم نهمديوه چون باروت دروستدهكمن، بهلام باوكم چونيمتى دروستكردهكهى له ناوچهى شفقلاوه بق گيرامهوه، چونكه باروتى تفنگ له زور كونهوه همېرله ناوچهكه دروست كرايوو. ههمان بابعتيشم له زبير ناغا بيسټوو. دهوترا كه نهحممدي رهشه دولتى، يونسى مامهشيني و زبير ناغا له نهشكهوتى حوجران و چل گمزي باروتيان دروست دهكرد.

چونكه مېر و مالات بهخيوكردن بهشيكى سهرهكى بووه له نابورى كوردستان و ژيانى پرژانهى خهلك، كم ديهاتى كوردستان هېوو كه ژمارهيهكى زور مېرومالاتى تيدانهېن. شاخ و كپوهكانى كوردستانيش پرن له نهشكهوتى گموره و له دير زهمانهوه وهك شوينى حېوانهوهى مېر و مالات بهكارهاتوون، بهتابيهتى له شېوانى زستان.

له هاوين، پاشماوهى مېرومالات له نهشكهوتهكان جوړه كېرؤ (بهكترپا)يهك له شينوهى كهفېكى سېپى هملدهدا. نهو كهفميان دهېنا و دهيان كولاند. له كاتى كولان چهوريهكى لى دروست دهېوو و سهر ناوهكه دهكهوت. نهو چهوريهى سهر ناوهكه دهگيرا و هېشكور (ووشك)دهكرا. بهرهمه ووشكراوه كه باروتيكى ساف بوو و زوو گېرى دهگرت. بهشيك لهو بهرهمه جيا دهكرايهوه بق تيز (زوو ناگرگر). له كوردهوارى نهگهر تفنگ چاك كارېكا، دهلنن "تيز بهر تيزه". بهشهكهى ترى باروتهكه لهگېل رهزوى دارى بى ټيكېل دهكرا، چونكه رهزوى بى سووكتره له دارهكانى تر. دهېوايه توزهكه و رهزوهكه له چونيهكى دار بهيهكهوه، بهلام زور لهسهرخو بكوترين، چونكه گهلې چار ناگرى دهگرت و زورجاريش دهم و چاوى كسهكهشى لهگېل دهسوتا. پاشان ټيکهلاوهكه له بلور دهكرا. فيشهكدانى تفنگى رهشكه هېرېلوور بوو، دهرمان و ساچمه و پېرؤ، همموو لهلاى لوولهى تيدهكرا. من لهگېل باوكم و دؤستيكى چووينه راو. باوكم نيشانچيهكى بهناوبانگيوو له ناوچهكه و بهخوى تفنگيكى ماوزهرى زورچاكى هېووو، بهلام كابرا تفنگه رهشكهى پښوو. بابم تفنگى

كابراى وەرگرت، كاتىك تەقاندى، ھەموو دەموچاۋى ھەلزوران، دياربوو تىزى كەمبۇو.

چىاي سەفېن ئازەلى دېندەي ھەمە جۆرى لىبوو، ۈمك ھەرس(وورچ) و پلىنگ... سلىمان بەگ ھەرسىكى كوشتبۇو نىزىكەي دوو سەۋىيە بەزى لى ھىنايۇنەدەر. نەۋكات نەگەر نەسپىكىش بىقۇپپا، بەزەكەيان دەھىنادەر و دەيان كىرد بە سابوون. خۇرانيەكان بۇيان گىرامەۋە كە لە پشت خۇران لە شاخى زەرد، شەۋىك ھەرس و پلىنگىك بە شەرھاتىن و تا بەيائى دەنگيان دەھات. بەيائى كە چووين، پلىنگ ھەرسى پارچە پارچە كىردبوو، دياربوو پشتى ھەرسەكەي لە كەلىنى شاخ نابوو و ھەرس دەرھەتى ھەلاتى نەبوو.

لە سالتى پىشمەرگايەتى بەيارەكەي نەمھەدى دۇيىنم بىنى. نەمھەد كە خەلكى چىنران بوو، بەيارىكى زۇرجوان و گەۋرەي ھەبوو لە ناۋچەي كاتى گىزى چىاي سەفېن. نەمھەد بىنە مېۋەكى تىزى تايقى ھەبوو كە چىل تا پەنجا مەتر دىزىبوو، چۈنكە لە كوۋشەي گىرتبوو. نەۋ مېۋە، بىست تا سى بارە تىزى دەگىرت! لە سالتى چەكان مەن بۇ يەكەمجار مام نەمھەد لە چايخانى مەلا قادىر بىنى، نەۋكات نەۋ پىر بېبو، بەلام كە بەدىار دەكەۋت، خەلكى دەيان ووت "نەۋە بوو پلىكى كوشت". ھەرلەۋ بىنىنەم لەگەل مام نەمھەد، بۇي گىرامەۋە كە تەلە (تەلە)م لەناۋ بەيارەكەم دانابوۋە، بەيائى كە چووم نەتەلە مابوو نەگەرەشك. مەن نەمەدەزانى بەدۋاي چ جۆرە ئازەلنىك كەۋتوم، بەلام بە دۋايى پىشۋنەكەي چووم. دياربوو بىردىۋىيە پونگەرەنەكەي لە دامىن كاتى زىزىنى خوارۋى كەپكى كاپسا، كە سى گەروان لە كاتى گىز دوۋرە! (پونگەرەن نەۋ شۋىنەي كە پونگى بە چىرى لى دەروئ). ووتى كە نىزىك بوۋمەۋە، بۇم دەركەۋت كە نىچىرەكەم پلىنگە! مەن لە بەرزايى بووم و نەۋىش لە خوارەۋە. چاۋەرىمەكەم تاكو نىۋچاۋانم دىتەۋە و بەتفەنگى رەشكە فېشەكەم لىدا، بەلام نەكەۋت! ووتى مەن بە پەلە ھەلاتم و خۇم شارەۋە. پاش كەمىكى تىر دوۋبارە ھاتەۋە و تەفەنگەكى تىر لىدا، چاكىۋو نەمجارە كەۋت و كوشتم.

مەن زۇرجار بۇ راۋكردنى ئازەلى كىۋى، بەتايەتى بىزى كىۋى دەچۈمە سەفېن. چەند راۋچىنىك رىكەدەكەۋتىن و زۇربەي كات تارىك و رۋنى بەيائى و ھەندىك جارىش دۋاي نۆزى عىشا بە تەفەنگەۋە دەكەۋتىنە رى. لەۋى لە شۋىنى مەبەست و ھەرىكە بۇ نۇرىنگەيەك دابەش دەبوۋىن. لە چاۋەروانى نىچىر بۇ ماۋەي چەند كاتىمىزىك دادەنىشتىن، پاشان دەچۈۋىنە نۇرىنگەيەكى تىر. لە پىشدا شۋىنى يەكترگىرتەۋەي نىۋارەمان دياركردبوو، كە لە زىستان لە يەكەك لە نەشكەۋتەكان و پايزانىش لەگۇرايىنىك دادەنىش و ناگىرمان ھەلدەكەم. نەگەر

یهکنګمان ناژملنګی راوګرډبا، نهوا تا بهیانی بهقسهی خوش و گوشت خواردن کاتهکهمان بهسرهدهبرد. بۇ بهیانی دووباره راو دابهش دهکرایهوه.

تاكو ۱۲۰ سالنك بهرله نیستا، راوی ناژملی کڼوی به شپوهیڼکی تابیت له ناوچهی نیمه کراوه. باوکم له باوکی خوی بیستبوو که له رڅ ریځګان و له چیا و له شوننګی راست، بهردی تنګ و پاتیان له تمنیشت یهک دادهنان و سمریان به بهردی پان دهگرتن. له شپوهی قهر بهردهګان ریزدهګران بۇ نژیکهی مهر و نیونک دریژ و بهرزیهکشی لدهوری شست ساتنیمنګ و بهرینشی سی ساتنیمنګ. وهک سندوقنکی دریژی لی دهردهچوو که ههموو لایمکی قهبات بوو و تنها له پششوه دهرګای ههبوو. چيله بهردنګیان لهسهر سهندوقه بهردهکه دهکرد بۇ نهوهی قایم بی. بهردنکی تنګیش بۇ دهرګاکه له سهری چوارچنوهی دهرګاکه و له کملنی دوو بهردی کوتایي هملواسراوه، که به دارنک لهسهرهوهی کونی دهرګاکه زور به ههستیاری گیرکراوه. پهنکی باریک لهو داره بهستراوه و لهسهر سندوقه بهردینهکه رويشتوه تا کوتایي، لهوئ له کملنی بهرده پانهکاتی سهرهوه شورپوتوه خوار و دانهخورهینکی وهک میوه یان گوشتی پڼوه هملواسراوه. کاتنک ناژملنګ بهدوای خواردنهکه دهچووه ژورهوه، خواردنهکشی به پتهوه رادهکنشا. دارهکه لهپن دهرګاکه دهخزا و بهردهکمش دادهکوت. نیتر له دواوه دهرگا له ناژملهکه دادهخرا. خو و بهختی خاوهن تله، هرچی پڼوهبوايه پڼهندهکرا له شوننی خوی بډولن. باپیرم گیرابویهوه که همردوو لاقی دواوهی ناژملهکمان دهسمن و دههستهوه. دواتر به گوریسینګیان رادهکنشا دهرهوه. زورچار کهفتیار (کهمتیار) پڼودههوه. هرچهنده کهفتیار زور ډره، بهلام که لاقهکاتی دههستران، هچی پڼهندهکرا. راوچیش گورانیان بۇ دهگوت “کهفتیار پیاوهکی چاکه، لاقاتی نهسمن دهنګی ناکا”. دواي نهوهی تلهی ناسن پهیدابوه، نهو جوره راوه باوی نهماوه.

له شهستهګان، لهکاتی پڼشمهرګایهتی، شوننهواری نهو جوره تلهیم لهگملی شهمان بڼی. لهو ریځایه که له چیا سهردهکوهی، چهندين تلهی لهوشپوهیه دانرابونهوه. من نمونهی نهو تلهم به شپوهیهکی بچوک دروست کردبوو و خمریک بووم له بهرنامهی کهلهپور لهگمل نهسعد عهډق له ساتنی هشتاکاتی سهدهی رابردوو پیشاتی بینهران بدهم، بهلام لهبهر نهوهی بهعسیهګان بهدوام دهګهران، باشتروایوو له شاشهی تلهفزیون نهپیندریم.

پراوه بهراز

بهراز له كوردستان ژماره يان په كجار زوړبوون و كارنكي ناستم بوو ره زى بهيار و كشتوكال بكه، چونكه بهراز به رهوه دههات و زهرنكي زورى دهكرد. كه رهوه بهراز دههاتنه ناو ره زى ميوهكان، نهك همر ترتيهكميان دهخوارد، بهلكو زور له تووله ميوهكاتيشيان دهشكاندن. بويه په ندينكي كوردى هميه دهلى (له بهر بهرازى، واژ ناهننن له كردارى) يان (جوت و گا، له بهر بهرازى تهر ك ناكړئ). له كاتى منداليم كه شهوان رهوه بهراز دههاتنه ناو بهيارى نيمه له قهشتاى پشت چپاى سورك، زورجار له لهگهل وسماتى قادره رهشى هاوړيم، ناچار دهچوينه سمر نهو دار كړوسكهى كه له ناوهندى بهيار كپرمان له مين كړدبوو. چونكه بهراز له دهنگى گهوره دهترسى، دههاتكرده هات وهاوار و تهنهكمسان دهكوتان همتا بهرازهكان پرهونهوه. بهرازى ناوچهى نيمه زور گهوره بوون و يمهكانه (نيزه)كان نهوندهى جوانهگايهكى گهوره دهبوون. همر بهرازهى سمويه تريهكى دهخوارد و نهوندهى تريشى خسار دهكرد.

بويه راوه بهراز زور شتهكى باويوو له كوردستان و مهبست پاراستنى ره ز و باخهكان بوو. راوهكمش په كجارخوش بوو. همر بويه، نهگمر كهسيك زور بهكميف و گالتهچى بڼ، دهلنن فلان كهس (راوه بهرازه). له ناينى مسميحي گوشتى بهراز حرام نيه، بويه همندي جار برا مسميحيهكان بهرازه كوژراوهكانيان دهنياناموه.

پاش نهوهى نينگلز عيراقى داگير كرد و دهولهتتيكى نوبى دامهزراند، شارهكانى نهو ولاته گهشهيهكى خيزايان بهخووه بينى. له پر شارهكان پيوستيهكى زورايان به سوتهمنى بوو، چونكه نهوت و غازيش همر بى بنگاتهكان بوو، به ناچارى رهزوو بووه ووزهى سهرهكى بى چينشخانه و مالهكان. له سالانى سى و چلهكانى سمدى راپردوو و بهرلهوهى رهزوو به شيوهيهكى بهرفراوان دروستبكړئ، كوردستان زور به دار و بار بوو. بهراز له تهلان و شوينى سمخت خوى هشاردهدا كه مرؤف نهگهيشتبابين، شاخ وداخى كوردستان و دم رووبار و چهكهاتيش، هشارگهى زور چاك بوون بى بهراز.

بهراى خوم، رهزووكردن گهرمترين زيانى به ژينگهى كوردستان گهياند. من كه دهچومه كاروان له شهقلاوه همتا مه لانونمهر هسموى داروبار بوو. پلهى گهرماش نزم بوو وه بهفر و باران زياتر دهبارين. كه رهزووكردن دهستيبكرد، بهماويهكى زور كم نهك همر داروبارهكه بردرا، بهلكو كوكهكاتيشيان دهرهنيان و جارنكي تر نهو دارانه نهژياتهوه.

بۆ ٲراوكردنى ٲىراز. سىگ ٲىكاردهنىران. سىگىكان فىرى ٲراوهكه دهكران و گۆشتى ٲىرازىشان دىدانى، نىمىكانتهى كه خاوهنهكهى تفىنگى لىشان دهكرد، سىگىكه ٲىشى دهكهوت و نامادهبوو بۆ ٲراو. نىمى ٲىرازهى كه دهكوژرا، گوڭكانيان دهٲىرىن و وهك ملوانكه لىملى سىگىكانيان دهكردن، ٲى ماتاى نىمى ٲراوىكرده.

ماوهىران و سىركىمىد و زىٲارۆك ٲىردهوام شوىنى ٲراوه ٲىراز بوون و ٲىرازىكى ىمىكار زورىان لىبوو. هىروهى خىلىكى بۆ ٲراوه ٲىراز نىچوونه ناقوبىان و چنىران و سىٲىگره. نىمى ٲراوه تاكو سالاتى ٲىنجاكان زۆر باوبوو، ٲىلام له ٲىنجاكان كاپراىمى ناغا له دهرىندى شىقلوه لىكاتى ٲراوه ٲىراز كوژرا. ٲاش نىمى ٲوداوه، ٲراوه ٲىراز له ناوچهى نىمه نىما. هىروهى لىمىر كىمىونىمى دهحر و دارىش ٲىتابىمى لىمى سى سالى، دواىىدا، شوىنى حىوانىمى ٲىراز له ناوچىكه كم بوو. دواترىش ٲىهوى زۆر بوونى چىك ٲىدهگىمى نىمى ٲىراز لىناوچىكه نىما. ٲىلام ٲىراز زۆر ٲى زاوژىيه و جاران دهووترا كه زۆرچار مىننى ٲىراز ١٢ فىرخى دهبوون. ٲىندىكى كوردى دهلى: “چارى چىلى، هىمىتى دىرى، ١٢ ى ٲىله چىلى”. ٲىمانى هىرىكه له ماتىكا و سىگ و ٲىراز ٤، ٨، وه ١٢ گوڭيان هىمى. بۆيه كاتىك دواى نىمىالهكان و له ماوى سى سالى، له ١٩٨٨ تا ١٩٩١، كه دىهاتىمى كوردستان ٲىزۆر چۆلكران و بوونه ناوچهى قىمدهغىمىراو، ٲىراز ٲى ٲىژمىمى ىمىكار زۆر له كوردستان زىادى كردهوه، ٲىتابىمى له دۆلى هىران و ٲالىسان.

سىگىكان و مىنىش ٲراوكىمىكان دهكهوتن و ٲى رهوىن ٲىن دىرك و دارىكانيان دهنۆرى. كاتىك كه ٲىرازىان دهدىتمىوه، سىرىان لىدوو ٲىراز دىنا. نىمى ٲىراز له حوكمى تفىنگى بواىيه، تفىنگىان تىدهگىرت، نىمىرنا سىگ هىرله دواى بوو. ٲىراز ناتوانى ناوٲىداتىمىوه دواوه، ىان گورى ٲىسورىتمىوه، چونكه مىلى زۆر كورته. هىروهى ٲىمىنىك له كۆنەندامى نىرىنكهى لىدواوه و لىمىن كلكىمىمى. هىربۆىيه، سىگ نىمى ٲىمىمى ٲىرازى لىدواوه دهگىرت و لهگىل ٲىرازىكه دهٲىشىست هىمىا له ٲىلوٲوى دهخست. هىمىدى جارىش كه سىگىكان زۆر له ٲىراز نىزىك دهبوونىمىوه، ٲىراز دهغىمىزى و ٲاشىلى خوى ٲىه دارىك، ٲىردىك، ىان ٲىه كىنارىك و مدهنا تا سىگىكه دواوى لىنەگىرى. ٲىرازى ناوچىكه دوو ددانى تىژى گىمورىان له ٲىنشىمىوه هىبوون، كه ٲىننىان دهووتن گىره. كاتى ٲىرازىكه دهغىمىزى، تاوى دىدا سىگىكان. ٲىراز ناژەلىكى زۆر ٲىه غاره و لىمىر كورتى ملىكهى ٲىنك غاردهدا، بۆيه دهلىن “تىرهى ٲىست”. كاتى سىگ ىان هىر شىتىكى تر له كاتى تىره ٲىستندا دهكهوتىه ٲىش ٲىرازىكه، ٲى لىموى

فرییدەدا و بەگیرەگانی ھەڵبەدەرئ. من پیاوێکم دی کە لە گوندی باتاس بەراز لێیداو و بۆ چارەسەر ھێناو و یانە شەقلانە، لە کاتی لێدانەکە چەند مەترێک فرییداو. ئەوکات قوماشیکی زۆر دەکرایە پشتین، بەلام بەراز گیرەگانی لە پشتینەکە گیرکردبوو و بە چۆغەل و وێرانکەو ھەمووی ھەڵبەریبوون. ھەروەھا ھەردوو نیکی کابرای تا سەر نیسکی پریندار کردبوون، بەلام نازانم لە دوایی نەو کەسە چی بەسەرھات.

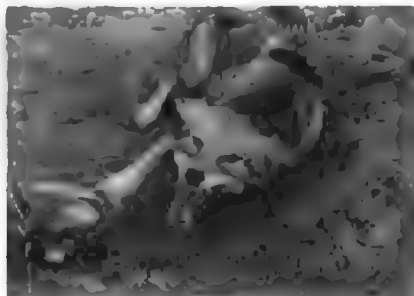
راوھ ڕیوی

کاتی خۆی ڕیوی لە کوردستان گەلی زۆر بوون. ھەرچەندە گۆشتی ڕیوی بۆن درێ لێدەھات، بەلام ھەندێ خەلک گۆشتەکیان ھەردەخوارد. ڕیوی بە چەند جۆری جیاواز راودەکرا، ھەندێ لەو جۆرانە تەم و چێژیکی تایبەتیان ھەبوو. لە زەمانی منداڵی من نرخێ پێستی ڕیوی زۆر بەرز بوو. چونکە خەلکیش زۆر ھەزار بوو، ڕاوی ڕیوی بوو پێشەینکی گەورە. ئەوکات نەگەر چوو بایە ڕواندوێ یان ھەولێر، زۆربەیی دوکانەکان چەندین پێستە ڕیوی لەگەڵ پێستی دەرە و گورگیان ھەلواسیبوون. شایانی باسە، پێستی گورگ بۆ دەھۆل بەکار دەھێنرا، پێستەکە کەول دەکرا، کایان تێدەکرد تا ووشک دەبوو، نینجا دەیان برد بۆفرۆشتن.

باوکم دەیگێرایەو کە بەرلە جەنگی جیھانی بەکەم، کەولە ڕیوی نەو بەھایەیی نەبوو. دیارە نەو جۆرە کالایانە دەچونە بازاری وولاتانی ئەوروپا و ئەمریکا، بۆ دروستکردنی فەرۆ و جلۆبەرگە تایبەتەکان. ئەوان بۆ خوشی و جوانی وولاتی خۆیان، ڕاوکردنی نەو ناژەلەیان ھەرلە کۆنەو سنوردارکردو. نەو بۆتە ھۆکار کە بەدوای پێستی ناژەلە کۆنەکانی وولاتانی تر بگەڕێن و بازاری پێست ناوچەیی نێمەشی گرتۆتەو. بەداخەو نەو ھۆکارە وایکردو کە زۆربەیی نەو ناژەلە لە ناوچەیی نێمە، نەگەر لەناویش نەچوین، زۆر کەمیانکردو.

جۆرێکی ڕاوی ڕیوی بە تەلیە دەکرا. تەلیەش دوو پارچە ناسنی کەوانەیی بوون کە بە سپرینگیکی زۆر قایم ویکەتەو نەو و لە پارچە پلێتیکی پان و پازنەیی قایم کرابوون. کە تەلیەکەت دادەنایەو، دوو پارچە ناسنەکەت لێکدەکردنەو و تیلێک ھەردوو پارچە کەوانەکانی دەگرتن. پارچە بەزێک یان گۆشتیکەت بە پارچە بچوکەکە وەدەکرد و تەلیەکەت بە خۆل دادەبۆشی، بەجۆرێک تەنھا خواردنەکە بە دەروەدەما. ھەروەھا تەلیەکەت بە پەتێک لە قەدە دارێک دەبەستەو، کە لەلای نێمە پێیان دەووت گەرەشک، بۆ نەوێ ڕیوی

نەتوانى تەلىمەكە لەدواي خۇي رايگىشىن. پەندىكى لاي نىمە دەلى (رئوى پەخۇي بە كۈنى وەندەچوو، گەرەشكىشى لەدوا بوو). كە رئوى يان ھەرنائەلىكى تر گەزى لە خواردنەكە دەگرت، پارچە تىلە گچەكە لى دەترازا و كەوانەكان وىكدە ھاتتەمە و رئوىمەكە پىو دەبوو، بەلام چونكە خىراپىمەكە يەكجار زۆربوو، ھەندىك جار لاقى رئوىمەكانى قەد دەكرد. مەن زۆر جار رئوىم دەپىنى كە لاقىنىكى پىو نەبوو.

تەلىمەكى كۈن

جۆرمەكى ترى راوى رئوى، لە شۆينە كەندارەكان لە كۈنە رئوىمەكانيان دەكۆلىمە. رئوى چەندىن كۈن لىدادا بۇ شۆينى ھىلاتەكەى. سەرەتا ھەموو كۈنەكانيان دەگرتن و خۆلەكەيان لەدەرد تا دەگىشتە رئوى، نىنجا بە دارىك لىيادەدا و دەياتخست. ھەندى جارىش كۈنەكەيان دەدۆزىمە و بە كەدەدارىكى بە پەلك، دەورو پىشتى كۈنەكانيان دەماشت (دەمالى) و خۆلەكەيان راستەكرد، تەيزان ھاتووچۆ تىداهەيە يان تا. نەگەر كۈنەكە ھاتووچۆ تىداهەيە، ھەندەك كايان دەرد لەگەل تۆولە و تازى. لە پىش كۈنەكە ناگريان بەردەدا كايەكە و باوھىنيان لىدەكرد تا دووگەل بچىتە زوورەو. ناچار رئوى دەردەپەرى و تۆولە و تازىش دەياتگرت.

جۆرىكى ترى نەو راو، ھەريە تۆولە و تازى بوو. راوكەرەكان لە چۆم و ناو دار و دى دەگەران. تۆولە و تازىەكان فىردەكران كە بەرموين لەو شۆينەتە نزيك بىنەمە. رئوى لە ترسان ھەلدەستا و تازىەكان دەياتگرتن.

بە داخەمە لەگەل بەقىمەت بوونى كەولە رئوى، جۆرىكى ترى نەشاو لە راو رئوى پەيدا بوو. لە لەسالتى سىيەكان، جۆرىك زەھىر لە نىران دەھات. نەو زەھىرە لەگەل ھەوير، گۆشت... تىكەل دەكرا و لەسەر رىگاي رئويان دادەنا. ھەرچى گياتەمەر ھەيە بىخواردبا، بىست مەترىك دەپۆى و رەنگى شىن ھەلدەگەرا و دەمرد. پەداخەمە نەو دەرماتە زەرەرى زۆرى بە كوردستان

گهياند و زوربهی ناژله کيويهکاتی کوشتن. نهک تنها نمو ناژلهی دهکوست که زههیرهکهی دهخوارد، بهلکو هر ناژلنیک یان بالندهیهکیش نمو ناژله مردوهی خواردا، نهویش دهمرد.

راوه کرویشتک

کرویشتک به شینوازی جیاواز راودهکرا، وهک تعلیه، تاژی، گهران به دواي پینشونی له ناو بهفر و نینجا بهتفهنگ یان تاژی یان بهدار راودهکرا. زور جار کوملنیک راوچی به سواری نهمسپ دهچونه راو. که سوار دهوری کرویشتکیان دهگرت، نمو بهستهمانه چاوی خوی دهنوقالد و خوی ماتدهکرد، نهوانیش به دارلاستیک راویاتدهکرد.

جوریکی تر له راوی کرویشتک ههبوو که چوار تا پینچ سوار له زهویهکی پرپوش ریزدهبوون. شهمش مەتریک بوشایی له نیوان ههریهکهمیان جیدههیل و تاژی و شوه داریکی چهند مەتریان له دهست دابوو. ههرسوارة و سنی مەتر نهویهر و نهویهری خوی تهماشادهکرد و دهرویشتن. که سواریک کرویشتکی دهوقزیهوه، نهوانیتر دههاتن و به گفرانی دهورهی کرویشتکیان دهدا و دهمنیک یاریان لهگهل دهکرد. دارهکهی دهستیان له کرویشتک نزیک دهکردهوه، بۆ نهوهی له شوینی خوی بجوئی. نهویش مهودایهک دهرویی، نینجا تاژیان بهردهدای. نمو راوکردنه و حهپهی تاژی لهدواي کرویشتک، که گهلن جار نیوانیان تنها بستیک دهبوو، لهزهتیکی خوشی ههبوو بۆ راوچیهاکان. خوشیان به سواری نهمسپ بهدواپاتهوه بوون و ههرهاواری تاژیان دهکرد که کرویشتک بگری.

راوه ماسی

نموکات قومبله و دهرمان و داو نهبوو بۆ راوکردنی ماسی. پایزان کاتیک ناو کمم دهبوون، رووباری روسارک و ماوهران گۆمی گهورهی لی پهیدا دهبوون. کوملنیک کس ریکدهکموتن و شویان به شیهویهک نیک دهمهستن که وهکو لولهکیک بوو و تیرهکهی مەتریک دهبوو، بهلام چهندین مەتر دریزبوو. یان به گویرهی گۆمهکهی دریزیان دهکرد. دبری و دار و چیلکیان دهنیوان دهنان. نموکات چوغهن زوربوو و دهیان هاویشته ناوی. بهوشتهیان دهووت "مهیت". لهسهروی گۆمهکه نمو دارهیان گموزدهدا، هر زهلامو نزیکهی مەتریک لهبهین بوو. به گلورکردن دهیاتگهیاتده نهویهری گۆمهکه. ماسیهکان لهپیش

مەيتەكە ھەلدەھاتن، بەلەم لەكۆتايى گۆمەكە، ناوەكە دەگەرەو دەوواو و ماسىيەكانىش دەكەوتنە تەنكەناوەكە. نەوەى گەورەبوو لىيان دەبۇارد و وورەكانىشيان لە گۆمەكە دەكرەنەو بۇ جارىكى تر.

راوھ كەو

راوھ كەو لە ھەموو جۆرە راوێك باوترىووە لە كوردستان. نەو بەلندەيە ھەر لە بنەرمەدا لەو زنجیرە شاخانە ژباوھ كە لە پۇتاتەو ھەتا پاكستان درىژ دەبنەو و كوردستانىش كەوتۆتە ناوەرەستەكەى. ھەربۆيە، لە كوردستان كەو وەك بەلندەيەكى نىشتەمانى سەير دەكرێت. كەو تەنھا لە ناوچە شاخاويەكان دەژى و بە زستانان دىتە دامىنى نەو شاخانەى كە بەفریان زۆر لێدەبارى. كەو نزیكەى سەد سالىكە ھینراووتە نەمريكا و زۆرىش پلاووتەو.

كەو بە زۆر رینگای جیاواز راو دەكرى، وەك داو، تەپكە، دیوجامە، تۆر. ھەروەھا شىوازى تاپبەمىش ھەن بۇ راوكردن لەكاتى بەفریارین. زاوزنى كەو لە وەرزى بەھارە، كە سالى جارىك ھێلكە دەكا و بارەكەو ھەلدىنى. كەو لە ماتنگى چوار دەست بە ھێلكەكردن دەكا، بەلەم لە كوێستان ھەتا بەفر نەتۆیتەو، دەست بە ھێلكەكردن ناكا و مەن نەمدیوھ لە ١٦ ھێلكە پتر بكا. لەو كاتانە كەو جووت دەبى و نێرەكەوىش زۆر خورتنە، ھەزدەكا ھەموو كاتەكەى لەگەڵ ماكوەكەى بەسەرببا. بۆيە كاتێك كە ماكو لەسەر ھێلكەكان كورك دەبى، نێرەكەو وەك دیوانەى لىدى و ھەرلەسەر بەردان بۇ ماكو دەخوینى. نەگەر ھیلانەى ماكووىش پدۆزیتەو، نەوا ھێلكەكانى لێدەشكىنى. بۆيە ماكو دەبى ھیلانەكەى لە شوینىكى وا دروستبكا كە نێرەكەو شكى پێنەبا. ماكو كە دەبەو ھێلكەبكا، ھەولەدا لە شوینى ھیلانە نزیك پێتەو، نینجا خۆى لە نێرەكەو بزرەكا و ھەرلەو ھەو ھەو ماتەكا. نێرەكەو شىتى دەبى، لەو بەرد بۇ نەو بەرد دەست بە خویندن دەكا. كاتێك ماكو دەرەفت دەبى، بە خێشكەى دەچىتە سەر ھیلانەكەى، چونكە نەگەر بەفریان بڕوا، نێرەكەو دەبىنى و دواى دەكەو.

راوچىەكان لەو وەرزەدا ماكووىكى ناو قەفەز دەبنە چیا و لەو شوینانەى نێرەكەو دەخوینن، ماكوەكە لەناو تەراشێك دەشارنەو و داو لە ھەر چوار دەورى دادەنێن. كەو بەلندەيەكى زىرەك و ووشیارە كە بە ناسانى داو دەبىنى، بۆيە دەبى شوینەكە ھەندى گىای لىبى و داو كە لەناو گىا بزرىكرى. داو كە لەسەر نەرز دادەنرێن و تەنھا بە پى بە داو دەبى. نەگەر كەوێك

خوی له داو نهدا، دهلین “کهوینکی کهمویه”. ووشه‌ی کهمو بۆ کهسی شاره‌زا و زورزان به‌کار دئی. زور جار پتر له نیره کهوینک پهیدا ده‌بی و ده‌بیته شهریان له‌سهر ما کهوه‌که. لهو کاتانه زور بیر له داو ناکه‌نموه و ناساتر به داوه‌ده‌بن.

جۆریکی تری راوی کهو پنی ده‌لین کهو رووبار. نیره کهوینکی شهر ده‌هینن و سنگ (سومبه) هکی داری بۆ ده‌چه‌قینن، کهوه‌که‌ی به داوینکی تایبیت لیدیه‌ستنه‌موه. نهو داوه لهو سنگه‌ی نالنئی، ههرچه‌ند کهوه‌که به‌سوړئ، داوه‌که‌ش له‌گه‌ل نهو ده‌سوړئ. له ههر چوار ده‌وری کهوه‌که‌ش داو داده‌نینه‌موه، نیتیر نیره‌که‌مو بۆ شهر ی دین و به داوه‌ده‌بن.

لهو جینگایانه‌ی که کهوی زوړی، به ته‌پکه‌ش راوده‌کړئ، چونکه له زستان کهو به روژ له چیا دیته خوار و به‌شمو سهر ده‌که‌ونه‌موه. شه‌وان ده‌چنه بن تاویره به‌ردیک که با و باران نایگریته‌موه، ههر وه‌ها ریویش به ناسانی نه‌یگاتی.

جۆریکی تری راوه کهو له ناوه‌ندی هاوین و کاتی ده‌رکه‌وتنی نه‌ستیره‌ی گه‌لاوژ، له‌سهر گۆمه ناوه گچکه‌کانی سهر شاخان ده‌کرا. نه‌وکات روژ گهرم ده‌بن و ناوه‌کانیش کهم ده‌بنه‌موه. به‌شی زوری ناوه‌که داده‌پۆشن و ته‌نها جیگایه‌که ده‌هیننه‌موه. نهو کاته‌ی سال، کهو زور پنیوستی به ناوه و به‌ره‌که‌وه‌کانیش گهره‌پوون و به ره‌وه دینه سهر ناو. نهو شوینه‌ی دانه‌پۆشراوه، داو یان توپری لیداده‌نرئ. توپره‌که له چوارچیه‌ییک ناسن گیراوه که سهرینگیک له ناوه‌راسته‌موه‌یه. چوارچیه‌که لیک ده‌کړیته‌موه و داریک له‌نینوان ههر دوو به‌ری چوارچیه‌که داده‌نرئ، که سهرینکی په‌تی لنبه‌ستراوه و سهره‌که‌ی تر له‌ده‌ستی راوچی. هه‌نده‌ک پو‌ش و په‌راش ده‌خانه سهر توپره‌که هه‌تا دیار نه‌بن. راوچیش له شوینیک نزی که بوی داده‌نیش و خوی جوان هه‌شارده‌دا. کاتی که ره‌وه‌ی کهو بۆ ناو خوارده‌نموه دین، راوچی په‌ته‌که را ده‌کیش و هه‌موو نهو که‌وانه ده‌گړئ که‌له‌سهر توپره‌که‌ن.

جۆریکی تری راوی کهو له کاتی به‌فر ده‌کړئ. نه‌گهر بریک زور له به‌فری ووشک (که‌م ناو) به‌مو، کهو دینه خواره‌وه بۆ دهم رووبار و ده‌شت، وه‌که ده‌شتی ههریر و ده‌ربه‌ندی شه‌قلاوه. سی تا چل که‌س راوه‌که دابه‌ش ده‌که‌ن و له زوړیه‌ی گرد و به‌رزاییه‌کانی ناوچه‌که دابه‌ش ده‌بن. کهو زور دوور نافرئ، بویه ره‌وه کهو له‌لایه‌که ده‌فرینن و ده‌چینه نزی که نه‌وانی تر. چونکه به‌فره‌که‌ش ووشک و سوکه، له‌کاتی هه‌لنشیننه‌ویان ده‌که‌ونه ژیر به‌فر. که‌وه‌کان ناتوانن

دهم و دهست لهبن بهفر بینه دهري و بهناسانی دهگیرين. دواتر راوچهکان
کهوهکان دابهش دهکمن.

جورهکی تری راوی کهو به دیوجامه و ساچمه‌بوو. دیوجامه پارچه قوماشینکی
ریش و سپیه، وینهی پشپله و مار و شتی تری ره‌نگاوره‌نگی له‌سمر دروست
دهکری. قوماشه‌که نزیکه‌ی مه‌تریک به‌رینه و نزیکه‌ی مه‌تر و نیونیکیش دریزه.
به دریزی له دوو داری باریک و سوک ده‌دری و یه‌ک داریش له ناوه‌راست که
همردوو داره‌که‌ی تر به‌یه‌که‌وه ده‌به‌سنتیه‌وه. له ناوه‌راستی داری ناومند جینی
دهستی راوچی خوش دهکمن. قوماشه‌که دوو کونی له راستی چاوه‌کاتی راوچی
تیدانه و کونیکیش تریش بق لوله‌ی تفهنگ. چونکه ره‌وه‌کهو پیویسته بق نه‌م
راوه، بویه له وهرزی جووت بوونی کهو نه‌و جوره راوه ناکری. کاتیک
ره‌وه‌کهو له دوره‌وه ده‌سنتیشان دهکری، راوچی لیان نزیک ده‌بیته‌وه، نینجا
دیوجامه‌که به‌دهستی خوی ده‌گری و خوی دمداته په‌نای. چونکه کهو نازانی
نه‌وه چیه نزیک ده‌بیته‌وه، ده‌ترسین و ههموو ده‌چنه پال یه‌کتر و ده‌ست به چغه
چغ دهکمن. دوو داره‌کان ژیریان تیژه و راوچی هیواش دیوجامه‌که ده‌چمقینی و
ته‌مه‌یان لیده‌کا. زورجار کومه‌لنی کهو ده‌کوژی. راوی پوریش به‌همان شیوه
ده‌کرا. شایانی باسه پور به ته‌پکه و ساچمه‌ش راوده‌کران. چونکه پور ته‌نجا
ده‌توانی دوو کورته فیرین بکا و دواتر ده‌بی همر به‌پن رابکا، زورجار کومه‌لنیک
راوچی ده‌وره‌یانه‌دان و به‌ده‌ست ده‌یانگرتن.

دوای په‌یدابوونی لوقسی نه‌وت، نه‌ویش کرا به نامرازیک بق راو، چونکه کهو
له پروونکی ناره‌ویته‌وه. لهو شونیناته‌ی که کهوی زوربین، نیواران راوچی
ده‌چوونه سمر شونینکی بلند و ته‌مه‌شایان ده‌کرد کهو له کوئ کوده‌بنه‌وه و
جینگایان دیاری ده‌کرا. شمو راوچی لوقسیان ده‌هینا و پارچه کارتونیکیان
له‌بهری لای خویان گیرده‌کرد، بق نه‌وه‌ی تاریکی له‌خویان بکمن و پینش خویان
ببینن. له کهوه‌کان نزیک ده‌بوننه‌وه و به داریکی پان له ته‌نیشتنیک لیان ده‌دان و
کومه‌لنیکیان ده‌خستن.

راوه سوسکه

سوسکه (سویسکه) همر له ههمان خیزانی کهوه و له زور شونینی کوردستان
پنیده‌لین کهوی زیخان. به‌لام سوسکه وه‌ک کهو له کوستان نازی. توزیکیش له
کهو بچوکتیره و ره‌نگی قاوه‌بینکی کاله که له‌گهل ژینگه‌که ده‌گونجی که تیایدا
ده‌زی. تامی گۆشتی سویسکه له‌وه‌ی کهو خوشتره، به‌لام ده‌نگی نه‌وه‌نده‌ی کهو

خۇشنىيە. ھەروھە ۋەك كەۋىش ۋوشيارنىيە ۋ زۇر بە ناسانتىر راۋ دەكرى. راۋى سوسكە سەرچاۋمىيەكى باشى گۆشت پەيداكرىن بوۋە لە زۇر شوۋنى كوردستان. شارەزايى من لەم راۋە، لە ھەموو راۋەكەنى تر زياترە، چونكە نەك ھەرمەن، بەلگە باۋكىشىم نەم راۋەى دەكرى. ھەروھە ھەمەد ۋ نەسەدى كوريشم فېرى نەم جۆرە راۋە كرەبۋون. راۋى سوسكە ۋەك راۋى كەم بە چەند جۆرى جياۋاز دەكرى ۋ جگە لە ھەندى جياۋازى بچوك نەمى، بەشىكىان بەھەمان شىۋە دەكرىن، ۋەك بەكارھىناتى داۋ تۆر ۋ لۆكس...

لە پايز ۋ زستان، راۋچى لە شوۋنى تەمۋخ ۋ سۈرك يان شىنك تەيكە دادەننەۋە. قۇرتىك لىدەدەن ۋ ھەرچۈر دەۋرى بە بەرد دەگرن. بەردىكى تەنك ۋ لوس دەھىنن كە بەقەدەر بەرىنى قۇرتەكە گەۋرەتېرى ۋ سۈمبەيىكى لەسەر قۇرتەكە دەدەنەيس. دارىكى دوولك لەمبەر بۇ نەۋبەرى كۈنەكە رادەھىنن بەجۈرنك كە بە حال لە سۈمبەكە گېرگرايى. ھەندى دانەۋىلەش لە قۇرتەكە دەكرى. كاتىك سوسكە دەچىتە سەر دارە دوولكەكە، سۈمبەكە دەجولنى ۋ بەردەكە دەكەۋىتە سەر قۇرتەكە، نىتر سوسكە پىۋەدەيى.

ۋەك كەم، زاۋىنى سوسكە لە ۋەرزى بەھارە، لە دەۋرۋەرى مانگى پىنج ھىلەكە دەكا ۋ فەرخە ھەلدىنى. من جارىكيان ۲۶ ھىلەكە لە يەك ھىلانە بىيىن. بەر لەم كاتە، سوسكە جۋوت دەيى ۋ نىزەكەى ۋەك كەم زۇر خورتنە ۋ ھەزدەكا ھەموو كاتەكەى لەگەل مېيە جۋوتەكەى بەسەربىا. سوسكەش ۋەك كەم، كاتى كە مېيەكەى لەسەر ھىلەكان كورك دەيى، نىزە سوسكە شىت ۋ سەرگەردان دەيى ۋ ھەردەچىتە سەر بەرزايى ۋ باتگى مېيەكەى دەكا. نەگەر ھىلانەش بېيىتەۋە، نەم ھىلەكان دەشكىنى. بۇيە مېيەى سوسكە، ۋەك ماكە دەيى ھىلانەكەى لە شوۋنىكى ۋا دروستىكا كە نىزەكەى پىيىنەزانى. مى سوسكە ھەموو نەم رەقتارنەى ماكە دەكا، ھەتا دەگاتە ھىلانەكەى، بۇ نەۋەى نىزەكەى ھەستى پىنەكا.

دەيى راۋكەرى سوسكە، مى سوسكە بەختوبكا ۋ نەم كاتە راۋى پىيىكا كە مېيەكان كورك دەيى. قەغەزى مى سوسكە لەناۋ ھەندى پرچك يان تەراش دەشارنەۋە ۋ داۋ دادەننەۋە. نىزەكان لە خۇشى دەنگى مېيە، ناگايان لەخۇ نامىن ۋ بەرە نەۋى دىن. داۋى سوسكە جياۋازە لە داۋى كەم. داۋەكە بىرىتە لە پەنىك كە لە شىۋەى كەزى چەندراۋە ۋ داۋەدە قافى بازىيى لە تەنىشت يەك لەشىۋەى قەنارەى سىدارە پىۋە ھەلۋاسراۋە. بەنە سى لىكەكە لە دوو سنگ دەبەستىر، سنگىك لەمىن تەراشەكە دەكوتىر ۋ سنگەكەى تىرىش نىۋ مەترىك لەولاتر ۋ داۋەكە لەنىۋان ھەردوۋ سنگەكە شۇردەمبىتەۋە. كابراى راۋچى پاۋدە

راوه قازوو

هر جۆرىكى راو تام و چىزىكى تايىبىتى ھىيە، بەلام لەوانىيە راوى قازوو لەزمىتى لە راوھەكانى تر پتر بى. راوھ قازوو لە ناوچەى شەقلاوھ زۆر لە كۆنەمە دەكرا. ناوچەكە لە زستانان زۆر بى بىروبووم بوو و خەلكەكەشى كەم دەرامەت و بى كار بوون، بۆيە نەم راوھ سەرچاوەكى باشى گۆشت پەيداكردن بوو.

قازوو لە خىزانى قەلەبرەشە و نەوانىش چەند جۆرىكى جىياوازيان ھىيە، ھەندىكيان بچوكن و بىزۆرى لە دەشتەكان دەژىن و لەوى بە تۆر راو دەكرىن. نەمانە لە زۆر شوێن پىيان دەلەين ريشۆلە و لە دەورو پشتى شارى ھەولير زۆر راو دەكران و لە زستانان بە مەنجەلى گەورە دەكوڵان و لە بازار بە ناوى "كەشكەى كوڵاو" دەفروشران. جۆرىكى تريان تۆزىك گەورەترن و بە زۆرى لە كۆنە شاخ و نەشكەوتان ژيان دەيەنەسەر، بەمانەش دەلەين "قاز" يان "ميرقازوو" واتا گەورەى قازووان. نەم قازووەى لە ناوچەى نىمە ھەبوون زۆر گەورەترن لەم دوو جۆرەى سەرەو، لەوانىيە ناوھەكەشيان لە دەنگەكيان ھاتىن، چونكە بە كۆمەل دەفەرن و قىژە قىزىكى زۆر دەكەن.

شەقلاوھ شوينىكى زۆر پردار بوو بەتايىبەت نەسپىندار. ھەربۆيە، ھەموو نەم قەلە رەشەنى كە بە دەيان كىلومەتر لە دەور و پشتى شەقلاوھ بوون، بە رۆژ دەفەرينە دەشتەكانى ھەريز، ناكري، ھەولير و بىرانەتى بۆ خواردن، بەلام بە شەم دەگەرانەم ناو كۆز(رەز)ە نەسپىندارەكانى شەقلاوھ. نىنجا بەزمى راوھەكە لىرەوھ دەستى پىدەكا.

قازوو لە زستان بە رەو دەھاتتە باخچەكانى شەقلاوھ و ھەزيان دەكرد بە شەم لەسەر نەسپىندارەكان ھەلنىش، زۆر جار لەسەر زۆرى رىژەيان پەلى دارەكانيان دەشكاتد. نەم جۆرە دارە بە كۆز دەچىندري و دارەكان زۆر لە يەك نەيكن. بەتايىبەتى نەگەر لە جۆرى "شاتان" بى، نەم پەل و پۆى زۆرن كە دەيىتە ھوى شكانى با و پاراستنى قازووەكان لە سەرماى توند. ھەروەھا قازووەكان دەتوانن زۆر لە نەيكن يەك ھەلنىش، بەم چەشنەش گەرمى لەيەك وەردەگرن. كەچى نەم ھۆكارانە، كارەكەى نىمەى ناسان دەكرد و قازووەكانى بۆ نىمە لە يەك جىنگا كۆدەكردنەو.

جاران قازوو نەمەندە زۆر بوون، ھەتا باوك و باپپرانىشم راويان كردون، بەلام نىستا قازوو زۆر كەمبەنەتەو. ھەروەھا نەسپىندارىش نىستا لە زۆر شوينى

تر دهچيندرين و لهگهل نهمش قاروو پهرت و بلاو بوون و بدهگمن نمې شمو له شفقلاوه ميوان نابن. ههروهه ناو و ههوا گوراره و نمو سرمايه جارانيش نهماره.

بو کاتي راو، نزيکه ي بيسټ کسينک ريکده کموتين. بهروژ دهچووين کوزه نهمپينداريکمان هملده بزارد که داره کاتي زور گهوره نهمان، چونکه نهم راوه به راوه شاندي نهمپينداره کان دهکرا. نهوکات ههموو چهمي شفقلاوه، يهک پارچه و بهرنک دېک و دال بوو. نمو چمند کسه دهستان دهکرد به خاوين کردنهوي کوزه نهمپينداره که، همتا بتوانين به ناساتي له ناوي غاريدمين. دهبوايه هرچي پهلک له بهرنی زهلام نزم تر بوو بيانيرين، همتا به شمو له چاومان رانهچن. هرچي داري ووشکيشه دهبوايه بېدرئ، نهوهکا له کاتي راوه شانديا بشکي و بهسرماندا بکوي. ههروهه دهبوايه هرچي قامد و پرچکي داري ووشک ههيه لهناو کوزه نهمپينداره که کويان بکمينوه و له شوينکي لاپهريگه دايانينين، همتا بهشمو وه بهرله دهستېکردني راوه که، لهين پيمان نهمکين و قارووهکان بهخهبرنن. بهم چهشنهش کوزه نهمپينداره که خاوين و سافدهکرا له هرگريه که که کوسپي دهخته بهردهم راوه که.

پاش خاوينکردنهوي کوزه نهمپينداره که، نيزاره ههمومان لهناو چهمي شفقلاوه دابهش دهبووين. هر چوار کسينکمان له شوينک قارووهگمان دهرساندن ونهمان دهنيشت هملنشين، تنها لهم چيگايه نمې که ترخانمان کردبوو. پاش نهوي زوريه قارووهکان لهو شوينه کودميونوه، نوبهتدارمان لهديار نهوان بهچي دهنيشت، نهوهکا خلکي تر بزين و راوه که له شويني نيمه بکمن. هملديک جاريش، نهگس شموه کهي زورسارد نهبوايه، نهوا هر له باخچان دهماينهوه و چاندين جور ياريمان دهکردن. هملديک ميوز وگوزيشمان دهبردن و دهمان خواردن.

کاتي راوه که دهبوايه دواي نيوه شموبي و نهگس مانگه شمو بوايه، دهبوايه چاوهروان بين همتا مانگيش ناوادمبوو. همتا شمو درهنگتر بوايه، باشتربوو. قارووهگانيش به شموي سارد و شموي بهفرانبار زور نزم هملدهنيشتن، به جورک که دهست پتيان دهگيشت. نهمش کاري راوکره کاتي ناسان دهکرد، چونکه قارووهکان به ناساتي نهمان دهمواني لهناو کده دارهکان بهفرن و ناسان تر دهگيران. بهلام نهگس باران بوايه، نهوا قارووهکان دهچوونه ساري دار همتا دلويه باراني قامده دارهکتيان بهر نهکوي. نهمش راوه کهي ناخوش تر دهکرد، چونکه قارووهکان به ناساتي ناکهوتنه خوار و دهرباز دهبوون. بويه ههمان نهمدهکرد به شموي باران راو بکمين.

پیش نهوهی بکهوینه ری بق شوینی مههست، کهسینکی شارهزا دهسکینک پووشی زور وووشکی دههینا و پهنگرینکی دهخسته ناوهندی دهسکه پووشهکه، نیتز دوکهلی لی ههلههستا و نامادهبوو بق گرگرتن. بهلام نهگمر پووشهکهت توند بگووشیایه و ههوات لئی بریبا، نهوا گری نهدهگرت. که دهگیشینه نزیك شوینی قازووهران، کابرای شارهزا فویهکی دهکرده پووشهکه و گوپی ناگری لی بهرز دهبووه، بهلام دهم و دهست گوپی ناگرهکهی کپ دهکردهوه. نهم ناگره گهوره لهناکاو، قازووهرانکی گیز دهکردن. پاشان دهچووینه ناو کوزه نهسپیندارهکه و ههریهکه له شوینک دایهش دهبووین. بهلام کابرای شارهزا، دهچوو نهواهراستی کوزه نهسپیندارهکه و فویهکی تری دهکرده پووشهکه و گوپی ناگری لی بهرز دهبووه، ههروهها ناگرهکهی یهک دوچار له ههر چوار دهوری خوی دهسوراند و له ژیر پنی خوی دهنه و دهیکوژاندهوه. نهم رووناکیه دووباره قازووهرانکی گیز تر دهکرد. نیتز ههر کهسه و بهردهبووه دارهکان و راپدهوهشانندن. قازووهرانکیش چونکه گیز ببوون و سهرمایان بوو، نهیان دهتوانی بفرن. نهگمر بشفرییان، نهوا بهقهدی دارهکان یان بهیهک دهکهوتن و دهکهوتنه خوارهوه. نیدی ههرکهس و تورهکهیهکی پی بوو و قازووی تی دهکردن. خوت و بهختیش بوو، جاری وا ههبوو ههریهکه ههشت نق قازوومان دهگرتن. جاری واش ههبوو زورتر یان کهمترمان دهست دهکهوتن. نهم راه بهشهریکایهتی نهبوو بهلکو ههرکهسه بوقوی بوو، ههبوو یهک قازووی دهگرت، ههشبوو ده قازووی دهگرتن. بهلام زوربهی نهو کهساتهی زوریان دهگرتن، یهک یان دوو دانهی دههاده نهوانهی کهمتریان گرتبوون. ههر قازوویهک نیو کیلق گوشتینک یان زیاتری تیدابوو، بهلام چونکه قازوو تهمنی دریزه، به ناسانی گوشتهکهی نهدهکولا.

سهمر لهوهدابوو که زورچار ریوی و تورگ و گورگ دهبینران و قازوویان لهین دهستی راوچهکان دهرفاندن. پاش پهیدا بوونی دارلاستیک، نهم راه ناسان تر بوو، بهلام دیسان دههوايه چهند کهسینک بهیهکهوه بچه راو لهترسی دهعبا و درنده، که نهوکات لهناو چهمی شهقلاوه گهلیک زور بوون.

بابم لوی گنیرامهوه که نیوارهی رۆژینکی زستان خهریکی قازووداگردن بووه. که دهگاته گۆرهگیزی خوی له نزیك زهندورئ، گورگینکی لی پهیدا دهبی و گورگهکه پرکیشی دهکا و خهریک بوه پهلاماری بدا. باوکیشم پیاویکی زور بهچهرگ و بهکجار بهغاربوو و نهو رۆزه خهنجهریشی پنبوه. نهو دهیگنیرایهوه، “که گورگهکهم لی نزیك بووه، ههلمکیشا خهنجهرئ و بهیهک دوو ههنگاو تاوم دایه گورگهکه. گورگ رادهپهری و دوی چهند مهترینک،

چونكه زستان و برسى بوو، ديسان تاوى دايهوه. چهند جارتك نمو هئنان و بردنهمان دووباره بوهوه. كه گورگ زانى به تنها پارم نابا، لوراندى و گورگك له لاي ناوچهى زيوهر وهلامى دايهوه. كه زانيم ليم دهينه جفته گورگ، گووتم پيش نهوهى گورگكه ميديشم بگاتن، دهبي خوم دهربازبگم. نمو چاره زور توند تاوم دايه گورگ و كه نمو راپېرى، منيش ده تا پازده مئترهك بېرهو لاي گوند غارمدا. كه گورگ ليم نزيك بوهوه، ديسان زور به تورېسى تاوم داين و گورگ دهرپېريهوه. منيش همندهى دى لولاي گوندى غارمدا. بېنمويېردهيهى بهخو و به گورگى ماوهيك ياكديمان هينا و برد و هر چنده زور هيلاك بووم، بېس هر پىتاوتر پرگنشى گورگم دهكرد و تهكانم دهدايه خوم تا زياتر لو لاي گوندى غاريدم. همتا سىردورئ لىدوم هات، بهلام كه له رووبار پېريهوه، چيتر له دووم نه هات. پيش نهوهى بگهسه سىردوريش، گورگكهى دى له لاي زهندورئ لوراندى. نىگم پىلهم نىكرېا، بى شك به همدوو گورگكه دميان خواردم."

قادري وهسمانه رهشى خىزورىشم بوى گيرامهوه، كه گنج بووه و له شهوئى زور ساردى زستان، پاش نهوهى قازووهكاتيان داكردوون، نىيان توانيوه لهناو رىزان بىننهوه، چونكه هم زورسارد و هم مانگهشمو بووه. بريارىتداوه بچن بخون و پاش مانگ ناوابوون راوهكه بگن. كه نمو لهخو هملدهستى، وادهزاني هاوريكتى بىجيان هيشتهوه. به تنها دهكويته رى و نمو كات هيج مالئك له خوار مزگوتى حاجى برايم نهبووه. كه له رووبارى سىردول دهرپېريهوه، دهعبايك دهبينى، نهوئش گوئى پئنادا. پاش توژىكى تر دهعبايكى تر دهبينى، كه دهگاته لاي كاتى مزگوت، دوو دهعباى تر له خواري دهبينى. نهوئش هيجى بى نهبووه بىرگرى لهخوى بگا. چاكه بريار دهدا كه بهپىله بىگىريتهوه. بى بىياني دهزاني كه برادىركاتى له سىرمان له مال نه هاتبونه دى وه نىگم نىگمراپايهوه، دهبووه نىچيرى نىندهكان.

قادري وهسمان رهش

ھەر نەو مام قادىرە، ھېستىرىكى باشى ھەببۇ كاروانى پىندەكردن. كاتىك ھۆكۈمەت لە سالى ۱۹۴۳ ھېرشى كىردە سىر بارزانى، پۇلىس ھېستىرەكەيان بىردىبۇ قىشلە و لەگەل سىر بازەكان رەوانەيان كىردىبۇ. خەدىجەى خىزانم دەيگىرايمۇ كە مام قادىر تۆرەكەى نانى لەمەل كىردە و بەدۋاى ھېستىرەكەيدا چۈۋە و لە ھەربىر گەيشىقتەمۇ ھىزەكە. نەو دەيگىرايمۇ كە بارزانىەكان شەرىكى باشيان دەكرد و زۆرىەيان چىرۋيان لە خۇ بەستىبۇ و مام قادىر و ھېستىرەكەى كەتبۇنە جەرگەى شەپكە. ھەتا ناۋى مام قادىر بە كوژراۋى ھاتبۇە. كە جارى دۈۋەم ھېرش كرايمۇ سىر بارزان، پۇلىس ھاتبۇون ھېستىران كۆيكەنمۇ. مام قادىر و نەمەمدى لالۋى و مام سىبى ھېستىرى خۇيان بە قەراستە تىكخستىبۇ و بىردىبۇياننە خۇداۋە لە چىاي سەفەين. دۋاى چەند رۆژنىك، ھېستىرەكان بىز دەبن و دۋاى گەرانىكى زۆر لە نەشكەمۇتى چىل كەزى دۇزرانمۇ. ناچار ھەتا شەرى بارزان تەۋاۋ بۇ، بە شەو كاروانيان پىندەكردن.

كە ھېستىرەكە پىرىبۇ و پەكى كەوت، بەرەلەى كىرد بۇ تا ھەندىك گۆشت بىگىرەمۇ. ھېستىرەكە بە زۆرى لە گۆرەتۈمەكى لاي تەمتەمان دەلمۇرا، بەلام جارىبارىش دەچۈۋە لاي باخچە ھاونىەكەى مام قادىر لە مەمەمدى مەلەى. شەۋنىك گۆرگ نەۋى ھېستىرەكەيان كۆشت و بىشىكىان لى خواردىبۇ. مام قادىر خىزەكى زۆرى لە ھېستىرەكە دىتبۇ، بۇيە تەلەيەى لە تەنىشت كەلاەكە دانايەمۇ. بۇ شەۋى باشى، گۆرگەك بەتەلەيەى ۋەبۇ و ھەتا چۆمى خىنى تەلەيەكەى لەدۈۋ خۇ كىشاپۇ. مام قادىر و مستەفائى براى و ۋەسمەنى كورى دەچن تەلەيە بەسەرىكەنمۇ. كە دەبىنن تەلەيە نەماۋە، بەدۋاى خىشكەى تەلەيە دادەچن كە لە گەرەشكە دارىك بەستىراۋە. مام قادىر دولكەى نەستىرەيانى لەگەل خۇى بىردىبۇ و گۆرگ لە چۆمى خىنى دەدۇزەنمۇ. نەۋەندەى بە بەردو و مەترەقان لىدەدەن و دەبىر رەۋبارىشى دەنن. بەردىكى لەسەر دادەننن و بە مردۋى حىساب دەكەن و دىنەۋە مالى. چۈنكە مەندالەكاتى مام قادىر ھېستىرەكەيان زۆر خۇشەۋىست، زۆرىەيان لەگەل سلىمان و خەلىلى نامۇزايان دەچن كەلاكى گۆرگ بىين. كە دەچنە نەۋى، دەبىنن گۆرگ ھەستايەمۇ و خەرىكە رابكا. بە ھەمەۋيان بەردبارانى دەكەن و دەيكۇژن.

چىگە لەۋ راۋانەى لەسەرەۋە باسەكردن، چەندىن چۆرى تىرى راۋ ھەبۇون. بۇ نەۋنە باۋىك دەى گىرايمۇ كە جاران لەكاتى خەرمان كۆكردنەۋە، دارى دوولكىان لە دەۋرى جۇخىن دەچەقاندن و شۇى داريان لەسەر رادەھىلان. دووكەنەيان دەكولاند و دۋاى نەۋەى سارد دەبۇەۋە، ناۋەكەى ۋەكو سىكۆتىنى لىدەھات (دوكانە، رەۋەكىكى ۋەك بىلارۋە). كاتىك بالندە بەرەۋ دەھاتن گەنم

بخون، لىسىر شووكان ھەلدەنىشتن و پېيان بە دارەكە دەنوسان. دوايى
بالەكانىشان بە ھەمان شىوہ و نەياندەتوانى بقرن.

جۆرىكى تر لە راوى تەير كە لەكاتى بەفر بارىن دەكرا. راوچى دەچوو چەند
مەترىكى لە گۆرمەتلىك لە بەفر خاوين دەكردەوہ. ھەندى زېلى نازەلان و كا و
گەنمى بەو شۆنە وەردەكرد. چونكە شۆنەكانى تر ھەمووى بە بەفر
داپۆشرايوون، تەيرەكان لە دوورەوہ بۆ خواردن دەھاتن. بۆ نەوہى بالندەى
زۆر شارەزاي شۆنەكە بېن، راوچى دوو پۆژ نەو كارەى دەكرد. پۆژى
سېھەم، تۆرىكى گەورەى لەھەمان شىوہى راوى كەو، لىسىر زەوى
دادەنايەوہ. كاتىك بالندەيىكى زۆر دەھاتتە ناو تۆرەكە، ھەمويانى بە كۆمەل
دەگرتن.

ھەرواھا راوى ھەندىك نازەلى تىرش باويوون، وەك كۆرەبەشە كە نازەلىكى
پەل خېر و كۆرتە، خەتتىكى سېى لە نېوچاوانى تا سىر كلك پۆشتوہ. پېستى
كۆرەبەشە ھەمووى دوونگە و وەك مېرىك چاكەكۆر، پېستەكەشى فېرنادرى.
كۆرەبەشە، بە تەليە راودەكۆر، ياتىش زۆرجار كۆنى دەدۆزناوہ و زياتر لە
يەكەك لەو كۆنە دەردەھىنن. دەرەكېش بە ھەمان شىوہى كۆرەبەشە راودەكرا.

سىخوڤىش نازەلىكى قەلەو وە بە قەلەمە، قەلەمەكانى بارىك و تېژن. سىخوڤ،
كۆنى ھىلانەكەى لەبن شاخ دروستەكا، راوچىەكانىش لەپىش كۆنەكە قۆرتىك
لنەدەن و بە دارى زۆر بارىك و پۆش دايدەپۆشن. كاتىك سىخوڤ لىسىر
قۆرتەكە دەروا، دەكەوتە خوارەوہ و خۆى گىفدەكا، نىتر قەلەمەكانى لەمبەر و
نەوبەرى قۆرتەكە دەچەقن و ناتوانى بېتەدەرەوہ. جگە لەوانەش راوى سەمۆرە
لەناوچەكە باو بوو كە نەويش لەزەتتىكى زۆر خوشى ھەبوو.

رینگای هاملتون ۱۹۲۸ - ۱۹۳۲

پاش داگیرکردنی کوردستانی باشور له‌لایهن نینگلستان له دواى جهنگى جیهانی یه‌کهم ۱۹۱۴ - ۱۹۱۸، نهم به‌شه‌ی کوردستان بپووه شوینی مملاتیى به‌رزه‌وندی خودی ده‌وله‌ته زل هیزه‌کان، ههم له‌نیو خویاتدا و ههم له‌گه‌ل ده‌وله‌ته تازه دامه‌زراوه‌کاتی ناوچه‌که. میله‌تی کوردیش هه‌ولی سه‌ربه‌خویی داوه و نینگلیزیش توشی به‌ره‌نگاریه‌کی گه‌وره بووه. هه‌ربویه نینگلیز بریاریداوه رینگای هاملتون له هه‌ولیره‌وه هه‌تا حاجی نهمه‌ران دروست بکا.

له سالی ۱۹۳۱ به سه‌ربه‌رشتی نه‌ندازیار نارداش رینگاکه له‌ناو شه‌قلوه دروست کرا که هه‌تا نه‌وکات له به‌ری لای چپای سۆرک بوو، هه‌ر له شیبوی کۆلان ده‌ستی پنده‌کرد و له شینکان ده‌به‌ریه‌وه شاخی سۆرک تا ده‌گه‌یشه مه‌ندیس‌خانه. جاده‌که خۆل بوو، به‌لام له هه‌ندێک شوین به‌ردرێژ کرابوو. که زستان داده‌هات، نه‌و رینگایه ده‌بوو به قوهر و زه‌نه‌ک وه هه‌رچی نۆتۆمبیل هه‌بوو له قوهره‌که ده‌چه‌قین. هه‌ندێک له خاوه‌ن ماشینه‌کان فه‌رماتبه‌ری حکومه‌ت بوون، زۆر جاریش نه‌ندازیاری رینگا و بانه‌که بوون. سه‌یر له‌وه‌دابوو، هاتایان بۆ پۆلیسه‌خانه‌ی شه‌قلوه ده‌برد، نه‌و کاتیش پۆلیس زۆر به ده‌سه‌لات بوو وه ده‌هاتنه چایه‌خانه یان هه‌ر له‌ناو بازار خه‌لکیان به زۆر کۆده‌کرده‌وه و ده‌یانبردن بۆ ده‌ره‌ناتی ماشینه‌کان. چهند سالتیکی خایاند هه‌تا نه‌و رینگایه قیرتاو کرا.

له بیرمه رۆژنێک میرانی قادر به‌گ له‌گه‌ل هه‌ندێک پیاوی تر، چوو‌بوونه ته‌ماشای جاده‌که، چونکه مولکی نه‌وی به‌رکه‌وتبوو. له گه‌رانه‌وه‌یدا باوکه‌م فه‌رمووی لێکرد، نه‌ویش ووتی دیم چایه‌کت له‌لا نه‌خۆمه‌وه. دایکه‌م گۆرج چوو تریانێک ناروو (خیار)ی لێکرده‌وه و له‌هن داری نوو جینگایان بۆ میوانان راخست. سه‌ماوه‌ریکی میرسوازی زه‌ردی روسیمان هه‌بوو و نه‌ویش هه‌لکرا. باوکه‌م سه‌ماوه‌ره‌که‌ی به چوار لیره‌ی نه‌وکات کړی بوو و شتیکی زۆر نایاب بوو. میر ووتی "حه‌مه‌ده‌مین به‌گ، سه‌ماوه‌ریکی جوانت هه‌یه!"، باوکیشم ووتی "پێشکه‌شتبێت میران" میریش ووتی "قبولم کردو ویم دایه‌وه، قابیلی خۆته". نیستاش له‌بیرمه سه‌یری ده‌ستی میرانی قادر به‌گم ده‌کرد که نارووی سه‌بی ده‌کرد، قونکه‌که‌ی له‌گه‌ل خۆی له ناروه‌که ده‌خشاند و که‌فیکی سه‌بی ده‌کرد، نه‌وسا له‌تی ده‌کردو ده‌بخوارد.

سەماوۋى مىرسۋارى روسى

لە پىريارەكەي دروستکردنى رىڭاي ھامىلتۇندا ھاتوۋە، كە دەپىن رىڭايگە ھەموو ھۆز و خىلەكەي نەو ناۋچەمە لە يەك بىر ئارزىنى و بىياتكا بە دوو بەش، ھەتا پە ناسانى بىتوانن كۆنترۇلىان بىكەن. شاياتى باسە، دواتر نەم رىڭايە خىزىكى زۆرى بۇ ناۋچەكە ھەبوو و رىڭاي كاروانى نىزان، ھەروە ھا ھاموشۇى گەرمىن و كوئىستانى خىلەساتى زۆر ناسان كىرد. ھەتا نەمىرۇش، نەم رىڭايە شادەمارىكى سەرەكى نابورى كوردستانى باشورە.

خەلكى ناۋچەكە ناچار بەرمەنگارى بەرنامەكەي نىنگلىز بېيۈنەو. لەم بەرمەنگارى بونەو مەيدا نىنگلىز بۇ يەكەم چار لە مىژوۋى نەك تەنھا ھىزى ناسمانى پادشاىى، بەلكو ھەموو ھىزە ناسمانىيەكەي تىرى جىھان، فرۇكەي چەنگى لە دژى خەلكى شۇر شىگىز و سقىل بەكار ھىناۋە. لەموش زىاتر و بە گۆيرەي نەو لىكۆلىنەو ەي كە تىمىكى بەرنامەي wall to wall (لە دىوار ەو بۇ دىوار) كەنالى چواري بەرىتاتى لە سالى ۱۹۹۱ نەنجامىياتدا و پاش نەو ەي ھەندىك زانىارى ووردىان لەسەر بۇردومانەكەي سالانى ۱۹۱۹ - ۱۹۲۳ى كوردستان بەدەست گەشتىبوو، فرۇكە چەنگىيەكەي ھىزى ناسمانى پادشاىى، گازى ژە ھراۋيان لە كوردستان بەكار ھىناۋە! ھەروە ھا بە گۆيرەي زانىارىيەكەي ناو نەرشىفى بەلگەكەي حكومتى بەرىتاتى كە دەست تىمەكە كەوتىبون و پاشانىش نەو چاۋپىكەوتتەنەي تىمەكە لەگەل چەند پىرەمىزدىكى شايتە حالى پروداۋەكەي نەو سەردەم نەنجامىيان دان، تىمەكە گەشتتە نەو باۋەردى كە لە بۇردومانەكەي رەۋاندز و شارى سلىمانى و رانىيە، نىنگلىز گازى ژە ھراۋى بەكار ھىناۋە.

بەم چەشنە، نەمە يەكەم بەكارهينانی چەكى كۆمەلگۆز بوو لە دژی خەلكى شۆشگير، نەك ھەرلە كوردستان، بەلكو لە ھەموو جيهان. يەكێك لە فرۆكەوانەكان بەرلە فرينيان بۆ بۆردومان كردنى كوردستان، لە چاپىنكەوتنىكى رۆژنامەوانيدا دەلى “دەچين شاپىك لە قە ... ھەندى كەس ھەلەدەين”. ھەروەھا وينستون چيرچلېش، لە ووتەيەكى نەوكايدا دەرھەقى بە بەكارهينانی گازی ژاھراوى لە عيراق دەلى “من زۆر بەتوندى لەگەڵ بەكارهينانی گازی ژاھراويدام لە دژی ھۆزە ناشارستانەكان، ھەتا بەگورجى بيانقوتين”. ھەروەھا نينگليز بلە و بارزان، ھەريز، باتاس و گوندى باشور لە دەشتى ھەريز و شونى تريشى بۆردومان كردو. قادى و ھەسمانە رەشى خەزورم بۆى گيرامەو كە خەلكى باشور لە دواى بۆردومانەكە نەخۆش كەوتوون. ھەر نەو بۆى گيرامەو كە سەعدى مەلا و ھەسمانى زۆر شارەزا و چالاك بوو لە بېرینەوى بۆمبە نەتەقيوھەكان. سەعدى دواى شەركەكان چۆتە ھەريز و خەريكى بېرینەوى نەو بۆمبانە بوو. گوايە نەو كەساتەى لەگەڵ سەعدى بوون ترساون، نەوھەك يەكێك لەو بۆمبانەيان پيدا بۆتەقيتەو و سەعدى پييان دەلى “لە چى دەترسن، خو ژنى نيوە لە ژنى من جوانتر نيە؟”.

ھەروەھا، فاتمە غەفورى خەسوم كە خەلكى گوندى باشور بوو، بۆى گيرامەو “يەكێك لە بۆمبەكان بەر قونەباتى خاتوى نيمە كەوت و پەلكى بە دارھەنارەكانى دەورووبەر و پەرى بە مريشك و كەلەبەكان نەھيشت. نيمە ھەموو چووين لە دەو رووبارمان خۆشاردەو”. بۆردومانەكە زياتى زۆرى لە گوندەكە داو، بەلام ھيچ زياتىكى گيانيان نەبوو. فاتيمە غەفور نەوكات زۆر گەنج بوو و دەرگوت “چەكۆچى شەكرشكێنمان لە بۆمبەكانى باشور دروست كرد”.

لەوھش زياتر، زۆر سەرچاوە نيشاندەدەن كە حكومەتى توركياش لەسالتى ١٩٣٧ و ١٩٣٨، گازی ژاھراوى لە ناوچەى دەرسىمى كوردستانى باكور، لە دژی گەريلاكانى شۆرشى دەرسىم و خەلكى سقيلى ناوچەكە بەكارهيناو. دواى بەكارهينانی چەكەكەش وە بۆ بزرکردن و داپۆشینی شونەوارى بەكارهينانی نەم چۆرە چەكە، حكومەتى توركياش خەلكى ناوچەكەى كە لە بۆردومانەكان و قرانەكە نەكوژاون، راگواستو. ھەروەھا ناوچەكەى كردو بە ناوچەيەكى قەدەغەكراو ھەتا سالى ١٩٥٠، نەمەش لە ميژوو بە قرانى دەرسىم ناو دەبرئ. بەگۆزەى ھەندىك سەرچاوەش، زياتر لە ھەفتا ھەزار كوردى بىگوناهى تيدا كوژراو و حكومەتە يەك لەدواى يەكەكانى توركياش، حاشايان لەم كۆمەلگۆزىە كردو. بەلام دواى تىپەربوونى ٧٤ سال بەسەر نەم كارەساتە،

له ۲۳ رۆزى ۲۳ تشرىنى دوومى ۲۰۱۱، ره جەب تەيب نوردوغانى سەرۆك وه زىرائى تورکيا، به ناوى حکومهتەکەى داواى لايپوردنى له قرانهکەى دهرسىم کرد. بهم چهشنەش، سەدام حوسەين سەيىم کەسە چەکی کۆمەلکۆزى له دزى مېللەتى کورد به کارهينابى.

له دريژهى بهرنامهى لهيهکترازاندنى ريزهکاتى مېللەتى کورد، نينگليز توانيويهى هەندىک سەرۆک هۆزى کوردستان به لای خويدا رابکيشن، هەتا پشتگيرى له بهرنامهکەى بکەن. له سەرەتای هاتنى نينگليز بۆ کوردستان، شمشيرى زىريان پيشکەش به ميرانى قادربەگ کردوه، که ديارى شارنى نينگليستان بووه. لهکاتى بهرنگار بونهوهکاتيشدا، ميرانى قادربەگ پشتگيرى له نينگليز کردوه، به لām هەندىک هۆزى تر کەوتبونه بهرەى بهرنگاربونهوه. ميرانى قادربەگيش هەزىکى کۆکردبووه وه ناردبونه گوندى سورسوره وه دههۆل وه زورنايان لهوئ کوتاوه هەتا خەلک بهداوى هۆزهکاتى تر نەگەون. گوايه يەکىک لهو سەرۆک هۆزانه گوتويهى "وهلا نمو تەپەتەپه هيج کار له گ...من ناکا". قادرى وهسمانه رهشى خەزورم بۆى گيرامهوه، که يەکىک له شەپرکەرەکاتى بهرەى بهرنگاربونهوه، خۆى له شوينىک قايم کردبوو وه ناوهناوهش دىگوت "هەى غولامى روپيهى". به لām چەند سالىک داوى نەوه نينگليز توانيويهى زۆربهى سەرۆک هۆزهکاتى کوردستان رازى بکا هەتا دەنگ به لکاتدى کوردستانى باشور به دهولەتى عيراقى تازه دامەزراو بدەن، که نەوکات به وولايەتى موسل ناسرابوو.

هەرەها خەزورم بۆى گيرامهوه که نەگەر بريندارىک يان مەيتىکى سوپاى بهريتانى له خوشناوهتى بهرەو سەرەوه هەبوايه، نمو پەيوەندى به ميرانى قادر بەگ دەکرا. دەبوايه نەوانيش چەند کەسەىک بنيزن وه کەسەکە به پى يان به وولاغ بگەيینه گوندى مەلانۆمەر، چونکه نەوکات تا نەوئ ريگای سەياره هەبووه. هەرنەو ووتى، جارێک بريندارىکمان به دارەمەيت تا مەلانۆمەر برد، مینوى شاقوليشمان لەگەڵ بوو که پەتوورکى قسەى لەگەڵ بريندارەکە دەکرد.

دریژهى پاس وه خواسى نەم ريگايه وه لکاتدى کوردستانى باشور به دهولەتى عيراق بۆ ميزوونوسان چيدههێلم. به لām نەم بهسەرەهاته خوشه پەيوەندى بهم ريگايه وه به خودى نەندازيارەکەوه هەيه. نيبرايم ناسراو به کاوړ، لهکاتى دروستکردنى ريگاکه، چاوډير بووه وه سەرپەرشتى چەند کرێکارى کردوه. پاشان من و نيبرايم له نيشغال بۆ ماوهيهکى زۆر له نيوان سالانى ۱۹۴۸ تا ۱۹۵۵ بهيهکەوه کارمان کرد. نيبرايم بۆى گيرامهوه که کاتێک نەم ريگايه دروست دەکرا، نمو لەگەڵ چەند کەسەىکى ترى شەقلاوهيى، لهوانه کوڤرىکى

حاجی قادری ولیای موختار بنای حەمەدەنەمین، ناسراو بە ناغا، کاریان لە ڕینگای ھاملتۆن کردووە. وەختێک ڕینگاکە دەگاتە لای شیوی عەزیای، حەسەنی فاتنی کە کابرایەکی بەتەمەن، بەلام قسە خۆش بووە، داوای لە نیبراھیم کردووە کە کاریکی ناساتی پێ بدا، نوێش پێی دەلی "نەتو کاری قازمە و بێلت پێ ناکرێ، بەلام وەرە لە روویاری روسارک بە تەنەکان ناوی لق عەمەلان بێنە". حەسەنی فاتنیش جوێنکی سەیری بە نیبراھیم داوە، چونکە نەم کارە زۆر لە کاری قازمە و بێل قورستر بووە. بەلام چونکە کابرایەکی زۆر قسەخۆش بووە کەس لە قسەگانی زویر نەبووە.

شیوی عەزیای کەندیکی قوولە لە بەرامبەری چاکی شیخ سەمیل و لە نزیک میراوە بەلای گوندی بەرەکە لە تیشی میراوە دێتە خوار و کەوتۆتە دامن شەقلاوەی نوێ. ڕینگا کۆنەکش بەر لە گەشتن بە روویاری روسارک بە ٢٠٠ مەترێک، بەلای حاجی بایز بایدەدایەموو نینجا بۆ پرده کۆنەکە شۆردەبوو. لە پاش پردهکش ھەتا پێ چاکی گورگان خواردی دەچوو وە لەوێش بە بناری گەردەکە بەرمو لای گوندی بەرەکە پیچی دەدایەو و بەتەنیش شێوی عەزیای بەدەوری گەردەکە دەسورایەو بەرمو گوندی میراوە سەردەگەوت. پاشان لە سالی ١٩٦٩ و ١٩٧٠، نەم پرده نوێیە دروست کرا، کە بەشێکی گەردەکیان بێ و ڕینگاکەشیان بەخۆلی گەردەکە بەرز کردووە ھەتا نەم ڕینگا راستە ئیستای لێ پەیدا بوو کە نۆتۆمبیل بە ناساتی دەتوانن لەو ھەورازە سەریکەون.

چەند کەزکاریکی ڕینگای ھاملتۆن

وەختێک ڕینگاکە دەگاتە لای "شێوی عەزیای" لە خوار گوندی میراوە، بەیاتیکە زوو نەو کۆمەڵە کەزکارە بەرمو نەوئ دەکەون. لە ڕینگا ماریکی بەشی گەورە لەلای پردی روسارک (بەلام ھێشتا پردهکە دروست نەکراو)، لە بن پنیاتیان ڕادەبەری و نەچتە بێ مائە نەستریکی نێک.

ھەمدەنەمىن كە دەرویش بوو، خەرىكى گىرتى ماركە دەپىن و خەلگەكى تىرىش بەردەوام دەپىن لە ڧىنگا بىرىن بۇ سەركارەكەى خۇيان. ھەمدەنەمىن ماركە دەگىرى و دەپخاتە ناو باخەلى خۇى، نىنجا دەگەوتەمە ڧى بۇ شىوى عەزىي، بەلام ھەتا دەگاتە لای جاماعت نىو سەعاتىك دوا دەگەوتى.

ھاملىتون بۇخۇى خەلىكى نىوزىلەندا بوو، بەلام زەماتى نۇردوى زۇرىاش زانىو. كاتىك دەپىننى ھەمدەنەمىن نىوسەعات درەنگ دەگاتە سەركار، ڧى دەلى "ھەمدەنەمىن تۆم كار نەگەرو" ماناى "ھەمدەنەمىن تۆ كار ناكەى"، نەو كاتىش خەلك زۇر ھەزار بوو و دەركردن لەسەر كار، كارەسات بوو. ديارە ھەمدەنەمىننىش زۇر تۈرە دەپىن و ماركە لە باخەلى دەردىنى و بەرەو ھاملىتون دەروا و دەلى "نەمەن كارنەگەرو ھەى وەھا و وەھات لى بىكەم". ھاملىتون چاوى بە ماركە و بە تۈرەى ھەمدەنەمىن دەگەوتى، دەزانى نەم بىرىارەى نەك ھەر بۇ ناچىتە سەر، بەلكو پەشىماتىش دەپىتەو و دەلى "ھەمدەنەمىن تۆم بىتۇ...".

ھاملىتون

شايبانى باسە، لە كاتى دروستكردنى ڧىنگاكە، ڧىش گەيشتن بە شەقلاو و ھەتا لە مىراوەش تىپەر بوو، ھاملىتون چادىرىكى لە خوار ڧىچى دارنەرى و لەسەر نەو كاتىە ناوەى كەوتىووە پىشت قوتابخانەى خۇشناوى نىستا لە شەقلاو ھەلدايو و چەند پاسەوانىكىشى لەوئ ھەيوون.

ناوی شویننه‌کان

له کوندا، جگه له ښارګای هاملتون هیچ شەقامێک له‌ناو شەقلاوه نه‌بوو. دواتر له‌ ناوه‌راستی سیه‌کان نه‌و شەقامه‌ی هه‌ر له‌ شیبوی کۆلان تا موهه‌ندیس خاته دروستکرا. له‌وێشه‌وه‌ بۆ ناوچه‌کانی سه‌ره‌وه‌ پهره‌ به‌ ښارګای هاملتون درا. نارداش که‌ پیاوێکی نه‌رمه‌نی بوو، سه‌ره‌شتی دروست کردنی نه‌و ښارګایه‌ی ده‌کرد. شایاتی باسه‌، نێستاش نه‌و پرده‌ی له‌سه‌ر دواوی شەقلاومه‌ له‌ خواروی ده‌ربه‌ند، به‌ ناوی نه‌و نه‌ندازیاره‌ نه‌رمه‌نیه‌یه‌ و پتی ده‌لێن پردی نارداش. له‌ کاتی دروست کردنی ښارګاهه‌، مه‌کینه‌یه‌کی به‌رد ووردکردن له‌ چۆمی خین داندرا‌بوو و خه‌لکی شاره‌که‌ به‌ که‌ر به‌ردیان بۆ ده‌کێشا، هه‌روه‌ها ناویان له‌ مه‌کینه‌که‌ نابوو به‌ردکروژ.

رۆژنیکان نارداش و تیمه‌که‌ی له‌ کۆلانه‌که‌ی نزیک باخی نیمه‌، له‌سه‌ر دار چنارنیک هه‌ندیک نوسینی نینگلیزیان نه‌خشاند، دیار‌بوو نیشانه‌یان ده‌کردن بۆ مه‌به‌ستی ښارګای دروست کردن. باوکم داوای کرد که‌ له‌لامان میوانه‌ن، نه‌ویش مه‌منونی کرد و دیار‌بوو نه‌یده‌و‌یست باوکم ماتدوو بکا. باوکم پێ ووت هه‌رکه‌سه‌یک کاری بکه‌وێته‌ نه‌وانوه‌، هیچ چاره‌یه‌کی نیه‌ و ده‌بێ میوانی من بێ، نێتر میوانمان بوون. دواي نان خواردن میوه‌ی جۆراوجۆرمان بۆ هێنان، له‌بهرمه‌ له‌ هه‌موو شتێک زیاتر هه‌زی له‌ خوځ بوو.

نارداش باسی پرۆژه‌که‌ی به‌ ووردی بۆ باوکم کرد. هه‌روه‌ها باسی کرد که‌ نه‌و زۆر هه‌زی ده‌کرد ښارګاهه‌ به‌سه‌ره‌وه‌ و له‌ بناری سه‌فین بیا و له‌ ناو باخی مه‌سیحیه‌کان به‌ره‌و موهه‌ندیس خاته‌ی بباته‌ خواره‌وه‌، نه‌وه‌ک له‌ خواره‌وه‌ به‌ ناوچه‌ی شیبوی کۆلان و گه‌ره‌مکی کریکۆر به‌ره‌و موهه‌ندیسخاته‌. ووتیشی من قسه‌م له‌گه‌ڵ هه‌ردوو قه‌شه‌ حه‌نه‌ و قه‌شه‌ جوهرانیل کرد و زۆر هاتمه‌دان که‌ ښارګه‌م بده‌ن شەقامه‌که‌ به‌ناو باخی مه‌سیحیه‌کاندا ببه‌م. هه‌روه‌ها ووتی سوودێکی باشی بۆ نه‌وان ده‌بوو، به‌لام نه‌وان ووتیان “تکایه‌ نه‌وکاره‌مان له‌گه‌ڵ مه‌که‌، با نه‌که‌وینه‌ ژیر ده‌ست و پێیان”.

شەقلاوه‌ی کۆن له‌ بناری چپای سه‌فین له‌ چهند گه‌ره‌که‌نیک کۆ ببوه‌وه‌ که‌ بریتیبووون له‌ گه‌ره‌که‌کانی: باباپیران، ده‌نگاره‌، خه‌جه‌لاس، گردی دیز و کاتی خمان. هه‌موو ماله‌کان له‌ خانووی قورینه‌دا له‌م شوینانه‌ کۆببونه‌وه‌. له‌ پایز و زستانان له‌ناو نه‌م خانووانه‌ گۆزه‌رماتده‌کرد، له‌ به‌هار و هاوینیش که‌مه‌ر له‌ناو ږه‌ز و باخه‌کانی چه‌م دروست ده‌کران و له‌وێ ده‌ماینه‌وه‌. به‌ کورتی هه‌واری هاوینه‌ و زستانه‌مان جیاواز بوو. یه‌که‌م که‌س که‌ خانووی هه‌میشه‌یی

هاوینه و زستانه‌ی له‌ناو باخچه‌کان دروست کرد، قادری مه‌دی بوو له گهره‌کی زیور. له دواى نمیش حاجی مسته‌فا به‌گ له خوار سهر و چاوه‌ی ناوی ناومنجی و له تمنیشت دیوه‌خانی میرانی قادر به‌گ خاتوویه‌کی دروست کرد و نینجا زیویر ناغاش خاتووه‌که‌ی دروستکرد. له دواى نهم سنی که‌سه، ورده ورده ماله‌کان به مسمیحی و موسلمانه‌وه ده‌ستیان کرد به دروستکردنی خاتووه‌کانیان له‌ناو چه‌م.

رینگا و باته‌کانی نه‌وکات هه‌مووی کۆلانی ته‌سک و پر له جۆگه‌له‌ی ناو بوون، به‌لام له چه‌مکانی سه‌ده‌ی رابردوو هه‌ندیک شه‌قام به‌ناو چه‌می شه‌قلاوه بردران. دواتر محممه‌ مه‌لود که کارمه‌ندی شاره‌وانی بوو، ناوی کوردی بۆ هه‌ندیک لهو شه‌قاماته هه‌لبژاردن وه‌ک شه‌قامی: ته‌م ته‌م، زیور، سیمفون، کریکۆر، مه‌لولی وه زۆر شه‌قامی تر. زۆرینک لهو ناوانه تا نیستاش هه‌ر ماون.

هه‌رله کۆنه‌وه ناوی جیا جیا بۆ زۆرینک له به‌رزایی و باخ و کاتیواوه‌کانی شه‌قلاوه دیاریکراون و به پتی نه‌وه‌ی هۆش و بیرم رینگه‌م بده‌ن ناوه‌کانیان لێره ده‌هینم، هه‌رچه‌نده هه‌ندیک له‌م ناوانه نیستاش هه‌ر باون. هه‌ندیک لهو باخانه ناسراو بوون به باخچه‌ی: زه‌ویلۆکان، گۆلان، کاتیلۆکان، گه‌لان، مه‌لا عه‌باس، داك حاس، سیخوره، بنه‌مان، خه‌ندۆتکان، داره‌ندوو، حه‌سار، زیور، محمه‌ گۆل، زه‌ندۆل، باخچه‌ی کاتی فه‌قییان، گیره، گۆره‌ توو، گۆرئ ماوه‌رانیان، که‌وره‌ق، قوتبه، شاسولتان، گۆیزه‌ کلۆر، گۆره‌ گیز، جامی شێخان، شاقولئ، چۆمی خینی، به‌گی خان، ره‌زی به‌ردی و ده‌یان ناوی تر. هه‌ندیک له باخه‌کان، بۆ نمونه‌ گه‌لان و مه‌لا عه‌باس باخچه‌ی زۆر گه‌وره‌ بوون. نه‌گه‌ر یه‌کێک گۆوتبای زۆر هه‌لاکم، پێیان ده‌گۆوت “لۆ، گه‌لان و مه‌لا عه‌باست ناودایه‌؟”.

هه‌روه‌ها، زۆر باخچه‌ی تریش به ناوی نه‌و که‌سه‌ دیارانه ده‌کران که خه‌لکی شه‌قلاوه نه‌بوون و هاوینان به مه‌به‌ستی گه‌شتیاری ده‌هاتنه شه‌قلاوه، یان به کاری میری له شه‌قلاوه بوون وه‌ک باخچه‌ی: شاكر فه‌تاح، نه‌مین زه‌کی به‌گ... باخه‌کانی ناوچه‌ی مسمیحیه‌کانیش ناوی تایبه‌ت به‌ خۆیان هه‌بوو. بۆ نمونه: ناده‌م و قه‌چوچان و مار یوحه‌نان، بێترمه، سه‌له‌نده‌ر، له‌رزه‌ک، بانی، میزگه‌ سیر...

کاتیواوه‌کانی شه‌قلاوه وایانکردبوو که شاره‌که نه‌و سروشته سه‌موز و جوانه‌ی هه‌بن. نیستا جگه له چه‌ند کاتیواوێک، نه‌وانیتر هه‌موویان ووشک بوون. هه‌ندیک لهو کاتیواوانه بریتی بوون له کاتی: ناغان، ده‌نگاره، ده‌رماناوه، گروو،

مىڭگەت، بېتىرمە، ناۋەنجى، شىخ سەيد، بېقۇن، قالدۇرئ، مەرقۇز، خىمان،
فەقىيان، سارەكۇر، غەمەربەگ، خىدىل، شىۋە سار...

زۇر لە بەرزايى و گىردەكانىش ناويان ھەبۋو ۋەك گىردى: ھەمەدۇك، بەرد
خوشتر، سەردۇر، مېرەسەن (مېر ھەسەن)، قەلاتى كاولان، دۇران، زەيتۇن،
نەسحابان، باويان، دىزى، كەپكە قەل، چۆك فېچىن...

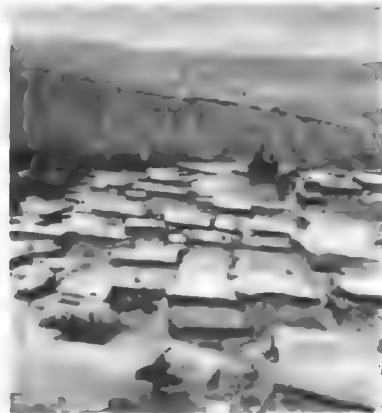
ھەروەھا ھەندىك لە گەلىيەكانىش ناويان ھەبۋو ۋەك گەلى: زەيتان، ھەسەنى
بەسىرى، شىۋى كۆلان، ساۋكەى...

مەزارگەى چەند پىاو چاكنىش لە شەقلاۋە ھەبۋون ۋەك چاكى: سارە كۇر،
باۋاپىران، شىخ سەيد، سەرگىرد (مار نەۋرەھا)، خەجەلاس، شىخ وسو
رەھمان (مار رەبەن بويا)، مار يۈھەنان، نۇمەرەھەنان، مار تۇما، شىخ گۈلى،
مەلا مەھمۇد، دەرماناۋە...

کورته باسیکی جووهکان

له کاتی مندالی من، دانیشتوانی شەقلاوە زۆر کەمتر بوون لەوەی نیست، بە مەزەندەي من ژمارەي موسلمانەکان نزیکەي ۱۰۰۰ تا ۲۰۰۰ و مەسیحیەکانیش ۵۰۰ تا ۸۰۰ کەس دەبوون. لە دەورووبەري ۲۰ ماله جوونیکیش هەبوون، کە دواتر لە سالانی پەنجایەکان بۆ نیسراییل کۆچیانکرد. سەرەرای جیاوازی بیرورای ناینی، هەموومان بەیەکەوە و بە ناسودەیی دەزیاین و لەگەڵ یەک تەبابووین.

لە ناوی ناوەنجیووە تا کەمێک لە پوژناوای ناوی کاتی خەمان گەرەکی مەسیحیەکان بوو. لەوێشەو تاکو چاکی باوباپیران گەرەکی موسلمانان بوو. ماله جووهکانیش کەوتیوونە ئەو ئێوانەي ماله مەسیحی و موسلمانەکان.

شەقلاوەي کۆن
لە نەرشیلی حاجی فەرهاد وەرگراوە

چونکە جووهکان ئەوەندە زۆرنەبوون، شونینکی تایبەتیان بۆ پەرسنگا نەبوو، بەلکو لە مالی نیسحاق کۆدەبوونەووە بۆ عیبادەتی خۆیان. ئەو کابرایە مالم نەبوو، بەلام کابراینکی خۆیندەوار بوو. جێگایەک هەبوو لە بەرامبەر مەزگەوتی گەرە پێان دەگوت قەسروکە، دەلێن کاتی خۆی کەنشتەینکی جووهکان لەو شونێ هەبوو و جووهکان عیادەتیان تێداکردو، بەلام نازانم نەم قەسە راستە یان نا، چونکە دەبێ زۆر لە کۆن بووبێ. گۆرستانی جووهکان بەرامبەر باتقی نیستای شەقلاوە بوو. زۆربەي جووهکان دوکاندار یان خەریکی بازرگانیکردن بوون، بەلام هەندیکیان خەریکی خەمکردن و جاجم و بەرمال دروستکردن بوون. ناوی کاتی خومان لە کاتێن خەمان هاتو، چونکە ئەو کاتێ بۆ لەخمدانی جل و بەرگ و تەمەن و ریس بەکار دەهێنرا و تەنها جووهکان نەم کاسییەیان دەکرد.

به لّام پاش نهوئی جووهکان بهرمو نیسرائیل کۆچیان کرد، مسیحیهکانی شهقلاوه ههتا سهرهتای شهستهکانیش بهردهوامیان بهو پیشهیدا.

جووهکان بهگشتی خهلکی زور نهرم و ژیربوون. نهگهر کهسێک قسهپێکی نهشیایو بهیهکیکیان گووتبا، نهو دهیگووت “ نهو عهیب نیه نهوهنده دهلنی ....؟ ”، ناراستهخو چهند جار وشه نهشیاوهکهی به کابرا دهگووتهوه. ههموو پوژانی شهمهش جوواکان له نزیک رووبارهکان کۆدهبوونهوه، نهوکات واباو بوو که گویا بهدوای شمشیری ههزهرتی موسا دهگهرین، به لّام پیموایی مهسهست کۆبوونهوئی جووهکان بوو.

گههرهترین جهژنی جووهکان، جهژنی سهری سالی نهوان بوو که له سهرهتای پایزه و به زمانی عیبری پێی دهلن رهنشه شانه، که دهکاته (راس السنه)ی زمانی عهرهبی. به لّام نیمهێ خهلکی شهقلاوه پیمان دهگووت کهپره شینه، چونکه جووهکان ههموویان له بهرامبهر مزگهوتی حاجی برام کۆدهبوونهوه و کهپریکیان ههلهدا. کهپرهکهیان له داری بی دروست دهکرد و زور جوانیان دهپازندهوه و ههرچی میوه ههیه به کهپرهکهیان وهدهکرد. من لهگهڵ نیسانی کوری رهفانیلی دوکاندار لهبن کهپرهکهیان دهنیشتووم. مسیحیهکان و موسلمانهکان به هاوین دهچونه ناو باغهکانیان، به لّام جووهکان باغیان نهبوون و ههر له گوندی دهمانهوه.

له بیر و باوهری جووهکان تهنها مالم دهتوانیت ناژهل و پهلهوهر سهریبهر. بۆیه له وهزری پایز مالم له گوندی بالیسان دههات، نهوکات جووکی زور له بالیسان دهژیان. مالم بهسهر ههموو گوندو شارۆچکهکان دهگهرا، بۆ نهوئی بتوانیت یارمهتی هاوایهوانی بدات. له کاتهکانی تریش جاروبار مالم سهردانی شهقلاوهی دهکرد.

که‌مپی نینگلیزان

خەلکی دەولەتە تازە دامەزرانەکی عێراق لە شینواری بەریوەبردنی وولاتەکیان لەلایەن نینگلیز زۆر نارازی بوون و تا دەهات نەو نارەزاییە لە هەلکشاندا بوو. لەسالی ١٩٣٢، نینگلیز عێراقی بە پەیماننامەیک بەستەوه و هەر دواى مۆرکردنی پەیماننامەیک، مەلیک فەیسەل کۆچی دواى کرد. لە سالی ١٩٣٣، بەکر سدقی هێرشى کردە سەر ناشریەکان کە نەو کات بە دەستە راستى نینگلیز دادەنران، چونکە نینگلیز هێزى تاییەتى لەوان دروست کردبوو بۆ پاراستنى هەردوو بنکە ناسمانیەکانى لە حەبانیە و شەعیەى بەسەر. لە سالی ١٩٣٦، یەکەم کودەتا لە عێراق روویدا و پەيوەندى لەگەڵ نەلمانیا دروستکرا. مەلیک غازى کە گۆمانى لە دەرمان خواردنى باوکى هەبوو، نامەیکى بە کودەتاچیەکان بۆ نەلمانیاکان ناردبوو، بەلام نامەیکە کەوتە دەست بالتیزی نینگلیز لە عێراق و دواى ماوێهەک مەلیک غازیش کوژرا، هەرچەندە وا بڵاوکرایەوه کە بە رووداویکی هاتوچۆ گىانی لە دەست داوه.

دواى نەم رووداوه، کۆرە ساوايەکی غازى بە مەلیک دانرا و عەبدولنیلاهی خالی کرا بە وەسعی بەسەر نەو مندالە ساوايە. نەم پیاوێ زۆر بێ دەسەلات بوو لە بەرامبەر نینگلیزەکان و بوو هۆی زیاد بوونی نارەزاییەکان. لە سەرەتای چەکاندا، رەشید عالی گەیلانى کودەتایەکی کرد و پەيوەندى بە نەلمانیاکانەوه کرد و دەستى بە ناردنى نەوت بۆ نەلمانیا کرد. دواى شکانى، رەشید عالی رایکەردە نێزان و لەوێش بۆ نەلمانیا.

نینگلیزەکان بۆ شەڕ کردن لەگەڵ سوپای عێراق، هێزى زۆریان لە ناو خاکی عێراق کۆکردەوه. بە تاییەتى بۆ پاسەوانى کردن لە بیرە نەوتەکانى پاکور لە کەرکوک و موسل. لەبەر نەوێ هێزی نینگلیز لە بەرەکانى جەنگى دووهمى جیهاندا لەگەڵ نەلمانیا گیران خواردبوو، نینگلیز زۆربەى هێزەکی لە هیندستانەوه هێنابوووە عێراق. چونکە نینگلیز دەستى بەسترا بوو و تەنها نەم هێزى لەبەر دەستدا بوو، نەى دەویست موزاففە بکا و نەم هێزەشى لى هەلبەگەرتەوه. خەلکی نینگلستان فێرى نەوه ببوون لە دووری وولاتى خوێان بۆزین، بەلام ناستەمە بۆ خەلکی پۆزەهلات لە دووری وولات و مال و مندالى خوێان زیان بەسەربەرن.

هەتا نەم هێزەش وەرس و بێتاقەت نەبن، کەمپىکى پشووئانیان لە سەرەمیدانى شەقلاوه بۆ کردنەوه و هەر دوو هەفتە جارێک بە هەزاران سەربازیان بۆ پشووئان دەهێنانه شەقلاوه. سەربازەکان زۆربەیان هیندۆس و گورگۆ و

نېنگىلىز بوون و بە نېنگىلىزەكان دەگوترا “سۆرجەرى” كە لەوانىيە لە ووشەى سۆلجەرى نېنگىلىزىيەو ھاتىن بەماناى سەرباز. نەو كاتىش جياوازى لە نىوان ھىندى و پاكستانى و باتىگەلادىشى نەبوو، چونكە ھەمووى ھەر ھىندستان و يەك وولات بوون و بە زماتى ھىندى و نۆردو قسەيان دەكرد.

لە ناو كەمپەكە، ھەر يەكەك لەو مىللەتەنە بە جيا كەمپيان بۆ كرابووە و لە شونىنكى جيا خىمەيان بۆ ھەلەدان، بەلام ھەندىك جارىش تىكەل بەيەك دەكران. ھەر كۆمەلە خىوەتىكىش، چەند ناودەستىكى بۆ لىدرايوو و ناودەستەكان بە مەكنەى باكھۆ (خەفارە) چەند مەترىك قوول كرابوون. مېجرىكى نېنگىلىزىش سەربەرشى كەمپەكەى دەكرد و لەسەر گەردىك خىمەى بۆ ھەلەدرايوو. نەو مېجرە سەگىكى ھەبوو، ھەركەسىك پىلاوى خۆى لەپىن داكەندبا، سەگەكە پىلاوھەكەى لى دەدزى و دەبېردە لای خىمەى مېجرەكە. شونى چىشت لىنان و سەمون دروست كردن و خواردنىش لە ناوہراستى كەمپەكە بوو. لە ترسى ھىرشى ناسمانى نەلمانىاش، ناوہ ناوہ خەندەكەك بۆ خۆپاراستن لى درايوو.

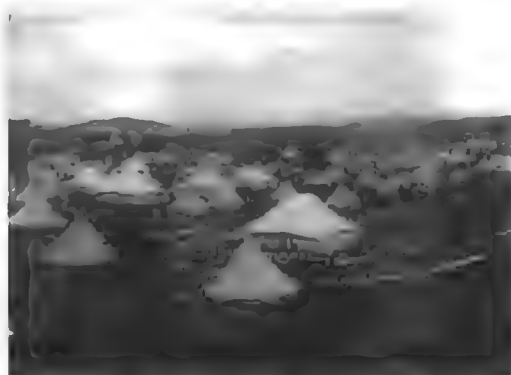
لە بەرامبەر مېرەسەن، ناوى شەقلاو بە جۆگا راکىشرايوو بۆ ناودانى دەروەى شەقلاو. بۆ خۆشوشتنى سەربازەكانىش، بەرلەوہى جۆگاکە بگاتە نىوان ھەردوو سۆرك بۆريەكى دوو نىنجيان تىگرتبوو. بۆريەكەش بە ناو مەكنەيەك دەرويشت و ناوہەكەى گەرم دەكرد و بە فشارىكى زۆر لە ديوەكەى تر دەھاتە دەرى. نەو بۆريە وەك دووش كون كون كرابوو و لە ژىر بۆريەكەش جىگايەكان بۆ خۆشوشتن راست و كۆنكرىت كەردبوو. سەربازەكان دەھاتن و لەوئى خۆيان دەشوشت كە ۱۰ تا ۱۵ كەس دىياتوانى پىكەوہە خۆيان بشۆن.

بۆ ناوى خواردنەوہ لە سەربازگەكە، يەك دوو تەنكەرى ناو دانرايوون، بەلام لەبېرم نەماوہ لە كوئى ناويان دەھىنا. بۆ ھەرچەند خىمەيەكىش، بەرميلنك يان دوو بەرميل ناويان دانابوو و بەلوغەيان تىگىرايوو. نەم ناوہ بۆ خواردنەوہ و دەم و چاو شوشتن بەكار دەھات و تەنكەرەكانىش زوو زوو بەرميلەكانيان پىر دەكەردنەوہ. ھىندۆسەكان و نىسلامەكان زۆر ھاتوچۆى ناو شارىان دەكرد و ھەندىكيان پىاوى زۆر باش بوون و يارمەتى خەلكيان دەدا. لەبەر گرانى نەو كات، خەلك ھەبوو نانى نەبوو بىخوا. لە كەمپەكەش سەمون دروست دەكران و ھەرچى نەو بۆرە نەخوربا، لەلایەكان دادەنا. ھەندىك لە خىزكەرەكان نەم سەمونانەيان جاروبار بۆ ھەندىك لە خىزانە ھەزارەكان دەھىنان. نەو كارەش خىزىكى زۆر گەورەبوو. مەمى چىرۆك نوس لە يەكەك لە نوسىنەكانى پاس لەو

كارە دەكات. ھەندىك لە سەربازە ئىسلامەكانىش رۆژانى جومعه بۇ نويز كردن دەھاتنە مژگەوت.

چەندىن ئۆرى لە سەربازگەكە ھەبوون و ھەردوو ھەفتە جارنىك سەربازەكانيان دەبردەو و كۆمەلنىكى نويزان دەھىنان. نەگەر سەربازەكانىش لە پەغدا و خوارووى عىراق ھاتيان، نەوا بە بەلمى گەورە ھەتا موسلىان دەھىنان و لەوئىش بىو ئۆرىاتە دەياتھىنان بۇ شەقلاو. خواردنىش ھەر بە كەشتى ھەتا موسل دەھات و لەوئىش بە ئۆرىەكان دەھىنرا. جارنىكان لە كاتى ئالوگۆرى ھىزەكان، كەسنىكى دەوربەرى شەقلاو دەو كەرى ھىنان و دەو بار خواردنى باركردن و دەربازىش بوو. نىمەش كەسمان خەبەرمان لىنەدا.

ئىنگىلىز ترسى ھەبوو كە نەلمانيا لە نىزانەو بەرىنگەى ھاملتون ھىرش بكانە سەر چالە نەوتىەكانى كەركوك و موسل. ھەربۆيە لە ھەولنەو ھەتا حاجى نۆمەران، پردەكان و نەو شوئىتەى كە شاخنىك بىسەر رىنگاكەى دەنوارى، وەكو دەريەندى شەقلاو، ھەموويان كۆلراھوون و بۆمبىز كراھوون. نەگەر ھىزى نەلمانيا ھىرشى ھىنابا، ھەموو نەو شوئىتە دەتەقاندراھەو و ھىرشەكە پوچەل دەكرايەو، يان نەو ھەتا زۆر دوا دەكەوت. پاش لادانى رەزا شا لىسەر حوكم، نەو ترسەى ئىنگىلىز رەوايەو.

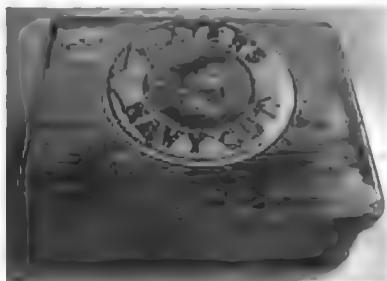

كەسبى ئىنگىلىزان لە
جەنگى جىھانى دووم

نىمە سى كەسنىك لەم كەسبە ماتىكى بە سى دىنار بە كرىكار دامەزراين. نەوانەى ناوم لە بىرن: وەسمەنى قادرى وەسمەنە رەشى، حوسەين فەسىال، توفىق كاوانى، عەولەى مەلا خدرى، ناوڕەحمەتى ھەلى سەفەى كۆرى كە كابرايەكى خويندەوار بوو و كرا بە سەركارى نىمە. نەو كابرايە بەكەم كەس بوو بە منى ووت كە ناوى قادر ھەمەندەمىن درىزە و قادرى گۆزى بەكاربىنە ناساترە، چونكە

ناورمحممان بهياتيان تاوى نيمه‌ى دمخوينده‌وه و كاره‌كه‌ى بۇ ديارى ده‌كردين. هر ده رۇژ جارينگيش پاره‌كه‌ى بۇ و مرده‌گرتين. كارى نيمه‌ش زۇر ناسان بوو وه تهنها پاك و خاوينى ناو كمپه‌كه‌مان ده‌پاراست له پاشماوه‌ى جگهره و پهرى كاغز و شتى لهو باباته.

له ناو سهربازگه‌كه‌شدا، دوكانىكى زۇر گهره همبوو كه شتى زۇر به هرزان ده‌دايه سهربازه‌كان. به‌لام نيمه بۇمان نه‌بوو هيچ شتىك لهم حانوته بگيرن. به هوى چمگى جيهانى دووهميشه‌وه، هموو شتىك له بازار يان زۇر گران بيوو يانيش ده‌ست نده‌كه‌وت. هتا نهم سالتنه‌ى دواييش و دواى نه‌وه‌ى هاتمه نهمريكا، نهمه‌زاني هوكارى نمبوني شتومه‌ك له بازار چى بوو. به‌لام بۇم ده‌ركه‌وت كه هموو كارگه‌كانى نهم وولاته كرابونه به‌شنىك له پرۇسه‌ى چمگ و هر كارگه‌و په‌كه‌ك له پيوستيه‌كانى به‌رمكانى چمگى داين ده‌كرد. نيمه به هوى سهربازه‌كانه‌وه ده‌رمان چا و شمر و پاكته جگهرمان و مرده‌گرت و نه‌وه‌ى به‌كارمان نه‌هتياپا له ده‌روه ده‌مان فروشته‌وه. به تاييمنى له پاكته جگهرمان سوديكى زۇرمان ده‌بينى، كه جوړه پاكتيكى نينگليزى بوو به ناوى "پلميرس" و په‌نجا جگهره له قوتويه‌كى تهنه‌كه‌دايوو. نمو پاكته له ده‌روه‌ى كمپه‌كه‌ له هموو شتىك باشتر ده‌فروشا. من و وه‌سمان قادره ره‌ش، نمو كل و په‌لانه‌ى كه له سهربازه هينديه‌كان به هرزان ده‌مانگرينه‌وه، له نزيك قمبرستاتى گردى زه‌يتون به نرخيكى باش ده‌مانفروشته‌وه و قازانچمان ده‌كرد.

قوتوى جگهره‌ى پلميرس

له كاتى پشودان له شوينى حساته‌وه‌ماندا، يارى بيست و په‌كمان له‌سهر گويژ ده‌كرد. به‌لام توفيق كاوانى كاږايه‌كى له نيمه ووريا تر بوو وه ناوتنه‌يه‌كى بچوكى له كوشى خوى داده‌نا و نيمه‌ش كسمان نهمان ده‌زاني. له كاتى داباشكردنى كارته‌كاندا، نمو ده‌ستى نيمه‌ى ده‌بينى و گويژى زۇرى لن ده‌بردينه‌وه.

ئەمە ماۋەيەي كەمپەكە ئە سەرەمەيدان بوو، ئە ئۆيى ئەمە شۇنەي ئىستى
 مەزگەوتى حاجى رەشىدى ئىيە، سىنەمەيەكەيان دانابوو. شەۋىك قىلمى ھىندى و
 شەۋىكىش قىلمى ئىنگىلىزىيان ئىدەدا، بەلام ئىمە زىاتىر چىزىمان ئە قىلمە
 ھىندىيەكان وەردەگرت. ھەرواھا جاروبار گۇرانى بىز و سەمەكەرى كچى
 ھىندىيان دەھىنان و ناھەنگىيان دەگىزا. مەن زۇر بە جوانى فېرى زىماتى نۇردو
 بېووم، بەلام ئىستى تەنھا كەمپەكە بېرماۋە. ئەمە چاۋدىرەي ئىمە، ئەفەسەرىكى
 دەرجە دەۋى ھىندى بوو بە ناۋى خۇدا بەخش كە زۇر بېوو بە برادەرم و
 ھاۋكارى زۇرى دەكردم. ئەمە شەۋەكەنى خەمەمى بە زىماتى نۇردو بۇ
 دەخۇندەمەۋە و مەنىش ھەمان شىمە بۇ ئەمە بە زىماتى كوردى دەخۇندەۋە. ئەمە
 كات خۇندەۋارىشم نەبوو، بەلام ئەمە ئەمە زۇرم ھەز ئە شەۋەكەنى خەمەم
 بوو، ھەمەۋىم ئە رەنى گۈنگرتەن ئەمە كەردەۋون.

چەند سەربازىكى ھىندى
 ئە سوپاى ئىنگىلىز

ماۋەي ئەمە كەمپە دىرەۋەي ئەكەش، بەلام بۇ ئىمە و بۇ خەللى شەۋەلاۋە بەگەشنى
 زۇر باش بوو و سوۋدىكى زۇرمان لى بېنى. دۋاى رۋىشتىيان، ئە دۋاى
 خۇياتدا كەل و پەلەنگى بەكجار زۇرىيان بەجىن ھىشت ۋەك: خاكەناس و تەۋر و
 خىمە... خەللىك بە كۆمەل رۋوۋيان ئە كەمپەكە كەرد و ھەمە كەمپەكە گۈرچ و گۈل
 بۋاپە، بۇ خۇى شىتىكى دەست دەكەوت. چۈنكە خەللىكەكەش ئەدار بوو، زۇر
 كەسەم دەدى ئە پەرق ئەستۈرەكەي خىمەكان چەل و بەرگىيان بۇ خۇيان دەۋى
 بوون. بەلام ئەمە پارچەنەي ئە كۆتەيلى خىمەكان شۇرەبۈنەۋە، قوماشى زۇر
 باش بوون و سەن پارچە قوماش ئەسەر يەك دەۋا بوون. بەكەيان خەمە سېۋى و
 ئەمە تىريان خەمە رەش و سىيەمەيان قوماشىنى تۈندۈ بەند بوو. پاتىيەكەيان
 ئۆيەكەي گەزەك دەۋو ۋە يە ھەمە چۈاردەۋرى خىمەكە شۇرەبۈنەۋە. مەن و
 ۋەسمەن قادىر، سەن ئەمە دۋامەن خىمەمان ھىنان و بۇ ماۋە دۋو سەن سەل
 ھەندەك جۈلەۋەركەي ھەردوۋ خىزانەكەي لى درۋىست گران. مەن خاكەناسىكى
 ئىنگىلىزىشم ھىنا و بۇ ماۋەي بېست سەل زىاتىر بەكارم ھىنا.

دارى ھەۋرس

لە سەرھەتاي سالتاي ھەشتاكتاي سەدەي رابردوو، ھاۋرىنى دىرىنىم مامۇستا و رۇشنير جەلال مەلا ھەسەن ھاتە لام و باسى لە ھەۋلەكتاي خۇي لەگەل چەند نوسەر و رۇشنيرىكى كورد دەكرد، كە بە نيازىن گەلەك بابەت و سومبولى كوردەۋارى كۇن زىندوو بگەنەۋە. جەلال دەيزانى كە من زانىارم دەربارەي زۇر بابەت لا دەست دەكەون. يەكەك لەۋ بابەتەي پىرسىياري لە من دەكرد، دەربارەي دارىكى نەفساتەيى بوو بە ناۋى دارى ھەۋرس. بە قسەي نەۋ، نەم دارە نەفساتەيىيە لە سەردەمى پىغەمبەر زەردەشت، ھەم دارىكى پىرۇز و ھەم لە كوردستان دارىكى زۇر باۋ بوۋە. بەلام لە سەردەمى نەۋ دەۋلەتە عەرەبىيەتەي بەناۋى ناينى پىرۇزى نىسلام ھوكمرانيان دەكرد، بىريارى لەناۋچونى نەم دارە دراۋە.

مامۇستا جەلال دەيووت، دەۋلەتە عەرەبىيەكان لەۋ باۋەرە دابونە، كەۋا نىرادەي عروبيەت لە ناۋ مىللەتى كورد و مىللەتە نىزانيەكان گەشە ناكە، ھەتە پىرۇزىيەكتاي ناينى زەردەشت لەناۋ نەچن. نەم بۇچونەش ھۆكارى سەردەكى بوۋە لە بىريارى نەۋ دەۋلەتەتە بۇ لە ناۋبردنى نەم دارە.

من بە مامۇستا جەلال ووت كە زانىاريەكى زۇرم لەسەر مېژۋى نەم دارە و ھەۋلەكتاي لەناۋبردنى نىيە، چونكە ھىچ سەرچاۋەيەكم دەربارەي نەم بابەتە دەست نەكەتۈۋە و نەۋە يەكەم چارە گۆيم لە مېژۋى نەم دارە دەپن! بەلام پىنم ووت من خەبەرىكى زۇر خۇشم بۇ نەۋ پىنيە، من نەم دارە دەناسم و نەك ھەر لە ناۋنەچۈە، بەلكو ھىشتا لە كوردستان ماۋە. نەۋەي من بىزانم و بە چاۋى خۇم دىيىم، لە دوو شۋىنى نىزىك شەقلاۋە نەم دارە بوۋنى ھەيە. لە چاكى گۈندى كاۋانيان لە بنارى سۇرك لە نىزىك كاتياۋەكە، چەند دارىكى لى ماۋە. ھەروەھا لە كاتى پىشمەرگايەتەش، پاش شەھىد بوۋنى مەحمود كاۋانى لە گۈندى ناۋقوبان، موقەدەم غەزىز ناكرەيى و لىپىرسراۋەكتاي تىرى نەۋ كاتى ناۋچەي خۇشناۋەتى، بىرياراتدا لە تۆلەي شەھىد بوۋنى مەحمود، چىاي سەفەين لە دوژمن پاك بگەينەۋە. نەۋەي دەمەۋى لىرە باسى بگەم، لە دۋاي گرتەنەۋەي سەفەين، نىمە مەفرەزەيەكى يازدە كەسى، تەرخان كراين بۇ پاراستنى دىۋى پىشتەۋەي سەفەين، دەۋايە نيۋان گۈندى بىريژ و سەرى رەش بپاريزىن، نەۋەكا دوژمن لە سەرى رەشەۋە ھىرش بىننى. كە چوم بۇ بىريژ، دارىكى ھەۋرسى زۇر جوان لە پىشت گۈندى بىريژ بەلاي گۈندى كۆرىدا ھەبۋو. شاياتى باسە، دارى ھەۋرس دارىكى ھەمىشە سەۋزە و لە دارى سەنەبەر دەچن.

كاك جهلال بىم ھىوالە زۆر دلخۇش بوو ۋە دەم ۋە دەست بابىتىكى لەسىم نەم دارە نوسى ۋە لە يەككە لە گۆقارە كوردىيەكان بىلەن كۆرەۋە. پىنچىلەن بابىتىكى لە يەككە لە ژمارەكانى گۆقارى بىلەن سالى ۱۹۸۲ بىلەن كۆرەۋە. نامازەشى بىلەن كۆرەۋە كە نەم زانىيارىيە لە مەن ۋە رىگرتە.

لەۋەش خۇشتر، لە رۆزى ۲۰۱۳/۱/۳، لە بىرنامەى كىشتوكالى تەلەفۇزىنى زاگۇس، ھىۋالىكى دىلخۇشكەرم بىست. يەككە لە كارمەندانى دارىستانى ھايۋىنەھىۋارى پىرەم بە ناۋى سەردار، لە بىرنامەكە ناۋى دارى ھەۋرسى لەناۋ نەم دارانە ھىنا، كە بونيان لە ناۋچەى تەۋسكەى چىاي سەفەن ھىيە.

ھەر نەمسال، كاتىك سەرقالى نوسىنى نەم پەرتوكە بووم، پەرتوكىكى مىزى بۇيس كەۋتە بەردەست، بىلەن ناۋى "ناينى زەردەشت سىن ھەزار سال باۋەر ۋە دەسلەلى نەم". مىزى بۇيس يەككە لە تۆزەر ۋە نوسەر ھەرە باشەكانى دونيا دەربارەى نەم بابىتە ۋە چەندىن پەرتوكى بىلەنخى لەم بوارەدا ھەن. نەم پەرتوكە لەلايەن نەملىكەسەن تەھامى ۋە رىگرتەراۋەتە سەز زامى فارسى ۋە لەلايەن كاك فەرشىد شەرىفى لەسالى ۲۰۱۰ كراۋە بە كوردى. لەم پەرتوكە، دارى ھەۋرس بە "سەۋلى كەشمەر" ناۋى ھىنراۋە. ھەۋرەھا مىزى بۇيس، مىزۋى سەزەلەلەن ناينى زەردەشت ۋە ناۋىستە دەگەرنىنەتەۋە بۇ دەۋرۋەرى سالى ۱۲۰۰ يىل زىيىن. بىم چەشەش، زەردەشت بە ۲۰۰ ساللىك پىش موسا پىنچەمەمىر بوۋە.

لە لاپەرە ۵۰۰ نەم پەرتوكە ھاتە "زەردەشت دەچىت بۇ بارەگە گۆشتاسپ لە ناۋچەى پان شارى بەلخدا ۋە گۆشتاسپ خۇى ۋە خەلگە ژىر دەستەكەشى ناينەكەى قىۋول دەكەن. پاشان گۆشتاسپ ناۋرگەى نازەر بەرزىن بىلەن دەنەت ۋە نىدىيەى نەۋە دەكرىت كە نەۋە يەكەمىن ناۋرگەى جىھانە ۋە زەردەشتىش لەبەردەمىدا دارە سەۋلىك دەچىنەت...". ھەر لە ھەمان لاپەرەدا نوسراۋە "لەم سەدانەى دۋاى، دۋو نوسەرى موسولمان بە ناۋەكانى قەزۋىنى (سەدەى سىزەدەھەم) ۋە مستەۋفى (نېۋەى يەكەمى سەدەى چۈرەدەھەم) دانىان بە بوۋى سەۋلى پىرۋى كەشمەردا ناۋە. قەزۋىنى ۋە تۋىۋىتى نەم سەۋلە ھەتا سالى ۸۶۱ ى زىيىنى، بىلەن پەرتۋى شىۋە لە گەشەكرەندا بوۋە تا كاتىك بە فەرمانى مەۋەكلى خەلىفەى عباسىيەكان بىلەن ۋە كۆمەلگەى زەردەشتىش تۋوشى غەم ۋە پەژارەيەكى گەۋرە ھات... كەشمەر گۈندىكە لە نىزىك تۋرشىز لە ھەرمى پىنچەمەمىر پارتەكان".

پندهچی توئژهر و نوسمیری ههره باشی زهردهشتناس میزی بؤیس، زانیاری دهریارهی مانی داری ههورس تا نیستا نهبووه، ههرچهنده چهندین کتابی بهنرخه لهم بوارهدا نوسیون. بهداخهوه نهم خانمه دواي پهنجا سال لیکولینهوه لهم بوارهدا، له سالی ۲۰۰۶ کوچی دوايي کردوه.

له بیرمه له سالانی چلهکان، محهممد سالحی زاوام خانوهکی زور کونی ههبوو له سهر شهقامی سهرهکی بازاری کونی شهقلاوه، که کهوتبووه نیوان مزگهوتی گهوره و قشله وه به خانوی پیرئ ناسرابوو. میژووی دروستکردنی نهم خانوه دیار نهبوو و خهریک بوو بروخی. محهممد سالح داواي له من و حممدهنمین هینگوی ناموزای خوی کرد، که یارمهتی بدهین بۆ تیکدانی خانوهکه. زوربهی دارهکانی نهم خانوه له داری ههورس بوون. کونترین شوینماری زیندو له شهقلاوه، کلنسه کۆنهکهی شهقلاویه لهسهرگردی دیرئ، که له سالی ۱۲۰۰ ی زاینی دروستکراوه. نهمه مانای وایه که شهقلاوه بهر له ۸۰۰ سال ژیاتی تیدابوو و ناوهدان بووه. چونکه نهم کلنسهیه زور به محهممهی دروست کراوه، لهوانمیه ناوهدانی به چهند سهدیهک بهر لهو میژوووه بونی ههبوین. بویه دهپرسین که ناخو میژووی دارهکانی خانوه کۆنهکهی محهممد سالح چهند کۆن بن؟ نایا نهم دارانه زور کۆن بوون و دهگهرینهوه بۆ بهر له بریاری لهناوبردنیا؟ یاخود دهبن دواي برینهوهیان، نهم دارانه جاریکی تر له رهگهکاتیان شین بوینهوه و داری گهورهی لینهیدا بووبی که بۆ خانوو بهکارهاتین؟

سهیر لهوهدایه که ههولهکه به لهناوبردنی دارهکه نهوهستاوه، بهلکو ههولنکی لهومش خراپتر دهرحمق بهم داره و میللهتی کورد به شیوهیهکی گشتی پهیرهو کراوه. له بیرم دئ له کاتی مندالیم و ههتا بهم نزیکاتهش، نهگهر دایکێک له مندالهکی تۆره ببایه، پنی دهووت “برق ههی سیبهری ههورسن”. من نیستا لهخۆم دهپرسم، دهبن چۆن نهم کهلتورهی نهتهوهیی میللهتی کورد بهر له هاتنی عهرهب، بوینته شتیکی رهزا قورس و ناشیرین، نایا نهامهش بهرنامهیهکی تری تهعریب نهبووه؟

پهگۆزیهی میژوو نهگهر کورد نهبوایه، عهباسیهکان قهت نهیاندهتوانی دهسهلات بگرنه دهست. نهبو موسلمی خوراساتی که کورد بووه، زوربهی ناوچهکانی له ژیر دهسهلاتی نهمهویهکان دهرهیناوه و نهبولعهباسی سهفاحی له زیندان دهرهیناوه و کردویه به فهرمانرهوا. پاشان نهبو چهغفری مهنسوری برای سهفاح، نهبو موسلمی خوراساتی کوشتوه. نهگهر تهماشای میژوو

نوسان، زانايان، دكتورەكان...ى سەردەمى عەباسىيەكان بىكىن، دەبىنين
زۆربەيان كورد و فارس بوون.

نەگەر بىنەمالەى بەرمەكەكانىش نەبوناىە، كە كورد بوون، عەباسىيەكان قەت
دەولەتتەيان بۇ نەدەبەردرا بەرتوۋە. كەچى پاش چەسپاندنى دەولەتەكەيان، بىريارى
قەتلوعامى بەرمەكەكانىشيان دەرگروە. وەستا عەبدولاي زەخنى ناسراو بە
عەولا كۆر، بۇى گىزەماوۋە كە بىنەمالەى موستەفاى ناشەوان نەوۋەى نەو
بەرمەكەكانەن كە بىريارى قەتلوعاميان بۇ دەرگراوۋە و ىرايان كوردە بۇ دولى
بالىسان. لە نەزىك گوندى ئالانە گوندىك ھەبوۋە بەناۋى قەرەچۆك، لەوئ خۇيان
ھەشارداوۋە. پىش دەچى ناۋى قەرەچۆك لە بەرمەكە ھەلاتومكان ھاتىن كە
وەك ناوارە ىرايان كوردە بۇ نەوئ، پاخود بە خۇيان نەو ناوۋەيان لەخۇناىن ھەتا
كەس نەزانى كە نەوان بەرمەكە ھەلاتوۋەكانن.

لەم چەند سالتەى دوايىدا، بۇم دەرگەوت كە دارى ھەمىشە سەوز لەلەى
رۇمانەكانىش دارىكى پىرۇز بوۋە، بەلام رۇمانەكان زور لەدواى زەردەشتىيەكان
نەم باوۋەريەيان ھەلگرتوۋە. لە يەكەك لە كەنەلكانى تەلەفزيۋنى نەمەريەكا،
بەرنامەيەكى دوور و درىزى چەند سەعاتى لەسەر ھىرەشەكى نەسكەندەرى
مەقدۇنى بۇ سەر كوردستان و نىزان پلاوكرەيەوۋە. ھەر لەم بەرنامەيدا و
پاشان لە بەرنامەيەكى دۇكيومىنتى لە تەلەفزيۋنى كورسات دەربارەى ھەمان
بەبەت كە لە رۇزى ۱۸ى تشرىنى يەكەمى ۲۰۱۲ پلاوكرەيەوۋە، نامازە بەوۋە
كراوۋە كە نەسكەندەر دواى داگىركردنى تەختى جەمشىد، نەك ھەر كۆشك و
تەلارەكەى لەبەر جوانىيەكەى سوتاندوۋە، بەلكو بىريارى داوۋە كە ھەرچى
پەرسىگاۋ ناتەشكەدەى زەردەشتىيەكان ھەيە، ھەر ھەموويان بىسوتىنى. ديارە
نەسكەندەرىش بەر لە عەرەب بە ۱۰۰۰سال، گەيشتۆتە نەو باوۋەرى كە ھىزو
و تواناى مىللەتى كورد و مىللەتە نىزانىيەكان تەنھا لە باوۋەريەكان دابوۋە.
بەلام نەسكەندەر ماوۋەى ھەوت سال لەم ناوچەيە ماوۋەتەوۋە، ھەتا پاشان لە
ناوچەى بابلى خواروى عىراق بە نەخۇشى مردوۋە.

ئىزدەدا پىرسىيارىك دىتە پىشەوۋە كە نايا نەسكەندەر دارى ھەمورسى بە دارىكى
پىرۇز نەزانىوۋە؟ نايا پاشماوۋەى ھىزەكەى نەسكەندەر نەو باوۋەرى دارى
پىرۇزىيان لەگەل خۇيان نەبەردۆتەوۋە بۇ يۇنان و پاشان نەم باوۋەرى پەريىتەوۋە
بۇ رۇمانەكان؟ نەى رۇمانەكان لەسەر پاشماوۋەى يۇنانىيەكان خۇيان بونىيات
نەناوۋە؟

رۆماتەکان نەم باوەڕی خۆیان بە داری پیروژ تیکەڵ بە کرسییان و
 مەسیحیت کردووە و نەم دار رازاندنەوی سەری سەل ھەرھەمان داری
 پیروزی رۆماتەکانە. لەم یەک دوو سەلێ رابردوو، خەریکە نەم دارەڵدانە لە
 دەورو بەری سەری سەل لە کوردستان دەکڕێ بە نەریت. بەلام دەکڕێ نەم
 پرسیارە بکەین کە نایا نەمەیان ھەمان داری ھەورسی خۆمان نیە کە بە
 چۆرێکی تر بە نێمە دەفوقشیتەو؟

به رای من همویری نهم بابته ناوی زوری دهوئ، هم له پرووی میژوویی و همیش له پرووی کلتوری لیکولینهوه و توژینهوهی زوری پیویسته. بهداخهوه من زانیاری لهوه زورتهم لهسهری نیه، بهلام هیوام وایه زانیان و خهم خورانی کورد لهم بابته بکولنهوه. پیویسته ههرچی زوهه شارهزایان همولی زیندوو گردنهموی داری همورهس بدن و جاریکی تر به همموو میللهتی کوردی بناسیننهوه. چاک وایه هاتی خملکی کوردستان بدری که چاندنی داری همورس بکمن به نهریتیک و له رفرزانی نهوروز نهم داره له همموو شوینه گشتیهکان و له ههر مالیکی کوردستان پراژیننهوه. ههتا نیمهی کوردیش وک همموو میللهتانی دونیا، شانازی به میژوو و کلتوری نهموهکمان بکمن.

نينگلز و ويلايهتى موسل

پاش نەوھى نينگلز لە ساڵى ۱۹۲۶، زۆربەى سەرۆك ھۆزەكەتى كوردستانى باشورى رازىكرد كە دەنگ بەدەن تا ويلايهتى موسل بىخەنە سەر دەولەتە نوپىيەكە، خۆى لە كىشەى كورد بى منەتكرد. بەلام پاش نەوھى مەليك مەحمود جارىكى تر بەرامبەر نينگلز راوھستا، شەرىكى قورس لە ناوبارىك، لە نزيك شارى كفرى لە ساڵى ۱۹۳۱ رويدا. بۆيە نينگلز لە ھەولئى نەوھى دابوون زۆرتەرين دۆست لە نۆو ھۆزە كوردەكان لە دەورى خۆيان كۆ بگەنەوھ و رازيان بگەن بۆ نەوھى خەلك نينە دەنگ لەدژى نەوھى ويلايهتى موسل بخرىتە سەر عىراق. لە ھەر شوپىنيكىش نارەزايى سەرۆك ھۆزىكيان بەدى كردبايە، ھەوليان دەدا توى ناكۆكى و دووبەرەكى لە نيوانيادا بچينن. لە ناوچەى نيمەشدا، دروستكردنى رىنگاى ھاملتون بەشنىك بووھ لەم بەرنامىيە و لە بەشنىكى ترى لەم پەرتوكەدا بە درىژى باسم كردوھ. كاتىك دەولەتى عىراقىش بووھ نەندامى كۆمەلەى نەتەوھكان (عسبەت اللەم) لە ساڵى ۱۹۳۲، نينگلز ناچار بوو كىشەى ويلايهتى موسل بىخاتە بەرنامەى نەو رىزىكراوھ. بەلام دواى شكائى شىخ مەحمود و دوورخستەنەوھى بۆ خوارووى عىراق، بەرنامەكە پشتگوى خرا و نينگلز رىنگەى نەدەدا كەس پاسى نەو بەرنامىيە بگا. لەساڵى ۱۹۹۱، ھەولئى زىندووكردەنەوھى نەو بەرنامىيەى ويلايهتى موسل لەلايەن ھىزىيىكى كوردستان درا، بەلام سەرى نەگرت. نەحمەد موختار بەگى جاف، لە شىعەرىكىدا دەلىن:

لەم قەرارى عەسبە وا خەلكى دەلەن بۆ كورد دەبى
ھەر قەسەى ڕووتە، قەسەش ناچىتە ناو گىرفانەوھ

لە شەقلاوھش ماوھى شەش ساڵ، گەورەترى ناكۆكى كەوتە نىوان مىرائى قادر بەگ و مىرائى رەشىد بەگ لە پىناو دەنگ ھىنانيان لەلايەن نينگلز و نوپىيەرايەتى كردنى ھۆزى خۆشناوان. ھەرچەندە لە ماوھى نەم شەش ساڵەدا خۆش بىختانە كار نەگەيشتە سەر نەوھى شەرى چەكدارى بەرپا بىي و خوين بېژئ، بەلام لە دەوروبەرى ھەردوولا چەند كەسانىكى نەفەس نزم، نەم كىشەيان بۆ مەرامى تايبەتى خۆيان قوزتبووھ و ھەوليان دەدا كىشەكان قولىربىن. شەوانە ھەليان دەكوتابە سەر رەز و باغى خەلكى ھەزار و سەپانى ھەردوو مەرەكان و رەز و باغى ھاوآلتايان تىك دەدا و پاوان و خەرمەكانيان دەسووتاندن. بەم كارەشيان، زياتر خەلكى ھەزار زەرەرمەند بوو. خۆشەختانە نەم كىشەيە دواى شەش ساڵ كوتايى پىھات و خەلكەكەش لەم دلە راوكىيە و مالىوێرانىە رزگارى بوو. رەز و باغەكەى باوكىشم بەر نەم

لښاوه ګموت و زوربهی زوری میو و داره پهریه ګاتمان پران و دار
نسیپینداره ګاتمان سپی ګران. له بیرمه نهوکت پولیس دهات و زیاته ګاتیان
ده ځملا تندن. زیاته ګاتی نیمه یان به ۷۰ لیړه ځملا تندن، به لام کس قهره بوو
نمکرایوه.

عەسكەرى تۈرك

نېمپراتتۇرىيەتى عوسمانى بىردەوام لە جەنگداپوۋە و خەلىكى بە زۆرەملى بۇ عەسكەرى بردوۋە. وادىيارە نەم راپنچكردنە ھەموو ناۋچەكانى زىر دەسەلاتى خۇى گرتىبەوۋە. چەند كەسنىك لە شەقلاۋە كرابوون بە عەسكەرى تۈرك و بەسەرھاتى زۆر خۇشيان دەگىزايەوۋە. لەوانە خدرە لال لە جەنگى جىيھاتى يەكەم بۇ ماۋەى دە سال يان زياتر لە روسيا نەسىر بوۋە، دەيگوت ھەوت سال لەوئ گاۋان بووم و قەسەى زۆر خۇشى دەگىزايەوۋە. بيا گۇرگىزى باۋكى باپەجاتى وىنەگىرىش لە روسيا بەدىل گىراۋە. ھەسەنى گاۋان، ھەمدەمىنى جەردەى، سەعدى نىرك، مستۇى عەمۇلا موسلى، مېنۇى شاقۇلى و بەكرى قادۇلى مام، ھەموويان سەربازى عوسمانى بوون. ھەروھە عەدىلى مامى باۋكەم سەربازى تۈرك بوۋە و لە موسل كۇچى دۋايى كردوۋە. كاتىك خەبەر ھاتوۋە كە گۋايە لە موسل نەخۇشە، قادۇلى باپىرم دەكەۋىتە رى و بەدۋايدا دەچى. بەداخوۋە ھەتا نەو گەيشتىبوو، عەدىل مەردبوو و لە نەبى يونس بەخاك سېزىدراپوۋ. باۋكەم دەيگىزايەوۋە كە قادۇل ھاتەوۋە، ھەردوۋ كەلاتگۈچكى لە خم نابوون، وەك نىشەتەنىك بۇ مەردنى عەدىلى براى.

مېنۇى شاقۇلى تۈركى باش دەزانى و پىش جەنگى جىيھاتى يەكەم عەسكەر بوۋە. سۇفى برايمىش يەكەك بوو لە عەسكەرانى تۈرك و زمانى تۈركى و عەرەبى زۆر باش دەزانىن. نەو دەيگىزايەوۋە كە راھىتاتى بە ھەوليزى و پردىيان دەكرد و تۈركەكان بە تۈركمانەكانى ھەوليز و پردىيان دەگوت "نەو تۈركىيەى نىۋە چ زمانىكە، ھەى دىن تەرسن نۇغلى" واتە (كۈرى دىن بەروازى)، تۈركەكان زمانى تۈركمانى ناۋچەكەيان بەدىل نەبوۋە. بەلام سۇفى برايم ھەردوۋكى دەزانىن و تەرجومەى بۇ كردبوون. ھەر نەو دەيگىزايەوۋە كە ھىزى نىنگىلەز لە جەنگى جىيھاتى يەكەم لە خواروۋى عىراق لە پاپۇر دابەزىون، زۆربەى سەربازە تۈركەكان رايانكردوۋە و فەرماندەكەشيان خۇى كۈشتوۋە. ھىزى تۈرك لە بەسرا عەمبارىكى گەۋرەى گەنم و جۇى ھەبوۋە و سوتىندراۋە. سۇفى برايم و چەند كەسنىكى تر، تا كوردستان بە پىيان ھاتونەتەوۋە.

بايزى مەدەى پىۋانىكى دەنگ گەۋرە بوو وە پىيەكانى زۆر پان و گەۋرەبوون. كاتىك بۇتە سەربازى تۈرك، ھىچ پىلاۋىكى بۇ نەبوۋە و ناچار پىلاۋى تايىبەتيان بۇ دوستكردوۋە. جارىكان لە ھەلەب كە شارىكى پىشكەۋتو و شۈنى بازارگانى بوۋە، لەكاتى نەمايشى سەربازى، چەند كچىكى جوان بە جلى مۇدە لە دەستى راستى نەوان تىدەپەرن. بايز خۇى بۇ ناگىرئ و بە تۈركى و بەدەنگە

گموره‌که‌ی فرمان به هموو سهربازه‌کان دهدا و دهلن "ساغهمار باخ"، ده‌یگوت ماتنای به‌لای راستدا بنواره. هموو سهربازه‌کان به یه‌کجار روو له‌لای راست ده‌کمن. فرمانده‌ی سهربازه‌کان زور هملده‌دا بزانی کن نمو هواره‌ی کردوه، به‌لام کس ناماده نابی ناوی بایز بینن چونکه ده‌یاتزانی زور به توندی سزاده‌درئ. پاشان هاوریکانی لئیان پرسپوه که بوجی نمو شته‌ی کردوه؟ بایزیش دهلن "که که‌کاتم بینن، وامزانی من فرمانده‌ی هموو سوپاکم".

حاجی برایمی سرگردیش سهربازی تورکی عوسمانی بووه. له جنگی جیهانی یه‌کم له‌گه‌ل چەندین کەسی تری خەلکی شەقلاوه له سهربازی رادمکەن. نموکاتیش رینگری زور بووه و هەندەک له رینگره‌کاتیش هەر چەندرمەکانی تۆرک بوون. بۆیه نهوه‌ی پاره‌ی پنبویه، له‌ترسی دز و رینگر پاره‌که‌ی قووتده‌دا. پاره‌ی نموکاتیش لیره‌ی زیری عوسمانی بووه. وادیاره رینگره‌کاتیش بهم به‌زمه‌یان زانیوه، بۆیه ده‌ستیان به کوشتنی خەلک کردوه و زگیان هەلدیریون تا لیره‌کان بۆخویان بیهن. حاجی برایم ده‌یگیرایموه له به‌ینی موسل و غازر دوو رینگری هاتونه‌ته سەر رینگا و ویستویانه بیکۆزن، به‌لام نمو خەنجەری پنبوووه و به‌رگری له خۆی کردوه و توانیویه هەردوو رینگره‌که بکۆژئ و له‌ناو قەمیشان خۆی حەشار داوه تا شه‌و داهاتوووه، نینجا که‌وتۆته‌وه رئ. شایاتی باسه تا نهم دواییه‌ش نمو شوینه هەر به کەندئ حاجی برایمی به‌ناوباتگ بوو.

كاوئیس ئاغا

کاکه وهیس ناغای لاوک بیژ له هۆزی همرکی بوو و باوکم دهیگیرایهوه که له سالانی شهیری جیهانی یهکم کهوتۆته شاری شهقلاوه. ههروهها دهیگوت سهربرای نهرداری خهلمکی کوردستان، دهولهتی عوسمانی زهخیره ی به زۆرهملی له خهلمکی دهستاد، پیموایی نهو مهسهله کوردیهی که دهلی "مالی نهخۆزی ئو چهکمه سۆری" له پیتاوه سورهکانی سوپای عوسمانی هاتوه. بۆ ههلمگرتنی زهخیرهکان له ناوچهی نێمه، کلێسهی مسیحیهکانیان له گردی دیزێ کردبووه کۆکه و کاویس لهو کۆگهیه چاودێر بوو، بهلام کاویس به نهینی زهخیره ی داوه به خهلمکی فاقیر و چاکه ی بۆ خهلمکی ناوچهکه ههپووه. نوای تیکچونی نیمهراوتۆریهتی عوسمانی، کاویس هههله شهقلاوه ماوهتهوه و خیزانی بیکهناوه.

من هەرله مندالی تاوهکو ده‌ور و به‌ری ته‌مه‌نی ۱۰ سالی کاوینسم دیوه، به‌لام نه‌و شتانه‌ی که دینه‌وه بیرم له سالی ۱۹۳۱ به‌ره‌و سه‌ره‌وه‌بوو. له سالی ۱۹۹۸، هونه‌رمه‌ندی گه‌وره‌ی کورد هه‌مه‌ری ده‌یه‌ی په‌یوه‌ندی په‌یوه‌کردم، که نه‌وکه‌ت له رادیوی ده‌نگی نه‌مه‌ریکا کاری ده‌کرد و چاوینکه‌وه‌تینکی ده‌ره‌یه‌ی کاوینس ناغا له‌گه‌ل سازکردم. هه‌روه‌ها له چاوینکه‌وه‌تینکی ته‌ریش له‌گه‌ل کاک شاری بارنامه‌ی ناو‌دارانی کورد له رادیوی میسۆپۆتامیا له سالی ۲۰۰۵ به ته‌یز و ته‌سه‌لی به‌سی ژبانی کاوینس ناغام بۆ به‌یسته‌ران گه‌زایه‌وه.

كاوئیس پیاومگی بهژن درژی باریگی رهش لسممر بوو. کسایه تیهکی زور خوین شیرینی هامبوو و شادهیهکی رهشی لسممر دهنه. چاو و برۆی رهش بوون و همردهم ردینی نهاتشی. زوربهی کاتهکان رانگ و چوغهلی دهستوری بادینی داغ داغی لمبر دهکرد، که به نامروش (ناوریشم)ی کسک نهخشابوو. له زستان پهستهکینکی سپی و پیلوی رهزوقی لمبر دهکردن. له هاوینیش کلاشی کۆبی سهریه نارموشی لمبر بوون. هاندیک جاریش کورتهک و شهروالیکێ نێزانی زهردی لمبر دهکرد و نیفوکاتی به خامی وهنموشیهی دورابوون و نهو کات نهو دهستوره باو بوو.

دوستایمته نمو لهگهل باوكم زور نزيك بوو و ماليان له سهروى مالى نيمه بوو. زور چار كاويس دههاته مالى نيمه و لهگهل باوكم دادهنيشت، دواى ناخواردن دهستى دهكرد به لاوك گووتن و زور له هاورياني باوكم دههاتن. چونكه من تاقاتهى باوكم بووم، لهگهل نهوان دهمتوانى دابنيشم. په لام مندال بوى نابوو زور هسه لهگهل گهوره بكا، وه نهگهر پرسپاريان لى كردهام،

دەبوايە ھەر بە بەلنى ۋەلەم بەدەمەۋە. زۆرچار مالىمان پرەدەۋو لە خەلگ و ھەرچەندە زىستائىش بوو، بەلەم ھەۋشە و سەربان و دىۋارمەكائىش پرەدەۋوون لەو پىلو و ژن و مندا لاتەى كە ھەزبان دەكرد گۆيىيىستى دەنگە زولالەكەى كاۋىس بن. مام رەشىدى بايزى كە دۆستىكى تىرى باۋكەم بوو، ھەكايەت خوانىكى چاك بوو و گۆرانىشى دەزانىن. لە دانىشتىكى مالى نىمە، كاۋىس داۋاى لە مام رەشىد كرد گۆرانى بايزى بۇ بەلنى تا بىكا بە قەۋان. مام رەشىد چەند جارنىك گۆرانىكەى بۇ گوت و نەۋىش لەبەرى كرد. لە ھاۋىنىش كاۋىس دەھاتە ناو باغەكەنى نىمە و لەگەل باۋكەم دادەنىشت، بەلەم لەۋى خەلگ كەمتر كۆدەۋوونەۋە چونكە ناۋەدانى لە ناو باخچەكان كەمتر بوو.

كاۋىس خۆى دەيگوت من ناغانىم، بەلەم ۋەك رېزىك نەۋ نازناۋەى پىن درابوو. ژيانى نەۋ خۆمتر بوو لە زۆرىنەى خەلگ و چلوپەرگى نەۋ پۆشتەتر بوون. خەلگ بە كارۋان ناتى پەيدا دەكرد، بەلەم نەۋ بە لاۋك گوتن. سەرۋك ھۆزەكان بەتايىمى ھەركەكان زۆرچار داۋاياتەكرد كە پچىتە لايان. زۆر چار كە مىرانى قادىرەگ مىۋانى دەھات، كاۋىس ناغاشى داۋەت دەكرد. ھەرۋەھا بەشدارى لە ناھەنگى گەۋرە دەكرد و بە لاۋكە خۆشەكەنى خەلگەكەى دەھەنايە چۆش.

كاۋىس پىۋاۋىكى زۆر بەرئىز بوو و خەلگ بە چاۋى حورمەتەۋە سەپىريان دەكرد، پچوبا ھەر شوپىنىك، خەلگ ھەموو لەبەرى ھەلەدەستان. كە لە چايخاتەكان لاۋكىكى تازەى كاۋىس لەسەر قەۋان لىدەدرا، خەلگ ھەموو لە خۆشيان ھەماسى دەگرت و پىالەى لەپەكەدان و دەيشكاندن. بەلەم كاۋىس دلى كەسى نەدەشكاند، لەدانىشتەكان ھەرچى داۋايان بگردبا بۇى دەگوتن.

زمانى كاۋىس لەكاتى قەسەردن دەگىرا ۋە بەزمەھمەت قەسەى بۇ دەكرا، بەلەم لە لاۋك گوتن زۆر رەۋان بوو. چارىك لە گەل باۋكەم دانىشتىۋو و پاسى سەردانەكەى شىخ مەحمۇدى بۇ دەكرد، ۋوتى "شىخ مەحمۇد باۋەرى نەكرد كە من كاۋىس ناغام، ناردى سندوقى بۇ بىنن و قەۋانەكەى منى لىدا. لىنجا شىخ داۋاكرد كە من لاۋكىك پلەم، منىش ھەرھەمەن لاۋكەم بۇ دووبارە كردەۋە. شىخ مەحمۇد ۋوتى لەۋ باۋەرە نەبووم نەتو كاۋىس بى، چونكە قەسەردن جۆرىكە و لاۋك ۋوتىشت جۆرىكى ترا! دوواتر شىخ مەحمۇد خەلاتىكى چاكى كردم".

سەعید قەساب و سەيد سالىحى شىكەك، ھاورىنى كاۋىس بوون ۋە بۇ زۆر شوپىن لەگەلى دەچوون. دىتەۋە بىرم سەيد سالىح شىكەك نەسپىكى رەشى ھەبوو. نەۋ

كاتاتەش كە كاۋىس دەچوو بۇ ھەولير، لە چايخانىەى عملى فلمىج لاۋكى دەگۈوتن. سالى چەند جاريكىش دەچوو كۇمپانيا لە بەغدا بۇ قەۋان تۆماركردن، لە بېرمە نەمكات خەلك بە كۇمپانيان دەگۈوت "قۇمپاني". ھەندىك جار سەعيد قەساب و عملى فلمىجىشى لەگەل خۇ دەبردن بۇ كۇمپانيائى تۆماركردن. نەگەر بە ووردى گۈئ بگرين لە ھەندى لاۋكەكانى كاۋىس ناغا، لە دواۋە دەنگى چەقەنە و نەلمرين دىن، نەۋانە بەزۋرى دەنگى نەۋ دوو كەسەن.

پىمواپى كاۋىس دووم ھەنەرمەندى كوردە كە لە دواى سىد على نەسغەر بەرھەمەكانى لەسەر قەۋان تۆماركران. بەشتىك لە لاۋكەكانى كاۋىس فۇلكفورن و پىش نەۋ ووتراون، بەلام ھەندىكىشى لە دانلى خۇى بوون، ۋەك بەستەى نارى ھەى نارى و گۇرانى ھەى كاروانە. ھەروەھا ھەرسى لاۋكى شۆرەشەكانى نەۋ سەردەم (سەكۋى شەك، شىخ مەحمود و بارزان) ھى خۇى بوون. كاۋىس نازىكە ۴۲ تا ۴۳ قەۋانى قىرى تۆماركران و جگە لە ھەندىك بەستە و سىن ھەيران نەۋانەى تىرى لاۋك بوون.

لە يەكەك لە دانىشتەكانى مالى نىمە، ژنىكى ھەركى لەگەل كاۋىس بوو كە ناۋى شەرىف ناغا بوو. نەۋ ژنە نەك ھەر ناۋەكەى پىۋانەبوو، بەلكو چل و بەرگەكانىشى ھى پىۋان بوون. كاتىك شەرىف ناغا پىۋىستى بە سەرنائو بوو، چوو بۇ سەقاۋى ژنان و نىتر ژنان لىيان بېوو بە ھەرا كە چۆن پىۋانەك ھاتۆتە كاتى ژنان. چۆنكە شەرىف ناغا ژنىكى گالتەچى بوو، يەكەم جار خۇى ناشكرا نەكردبوو و دواتر بۇ ژنەكان دەرگەوتبوو كە نەۋىش يەكەكە لەۋان و بېوو پىكەمىن. شەرىف ناغا لاۋك پىژىكى دەنگ خۇش بوو و لەگەل كاۋىس دەچوو دېۋەخاتان.

بەداخەۋە لە زىستاتىكى سارد كە پىمواپى سالى ۱۹۳۶ بوو، ھەۋالى كۆزانەۋەى نەستىرەيەكى گەشى شارەكەمان بە كۆچى دواى كاۋىس ناغا پىگەمىشت. دواتر ھەۋالىكى ناخۇشترمان بەدەست گەمىشت كە كۆچەكەى كاۋىس مردنىكى ناسابى نەۋوۋە، بەلكو لە گۈندى مېرناۋخوڭ كۆزراۋە و ھەر نەۋىش بەخاك سېتىردا. خەلكى شارەكە بەگىشتى و باۋك بە تاپىمىتى بەم ھەۋالە زۆر دلگىر بوون، بەلام دلخۇشەكە نەۋەيە كە دەنگە خۇشەكەى كاۋىس تا دۇنيا ماۋە ھەردەمىنى.

پروژەى ناو و کارەبا و گەرمای

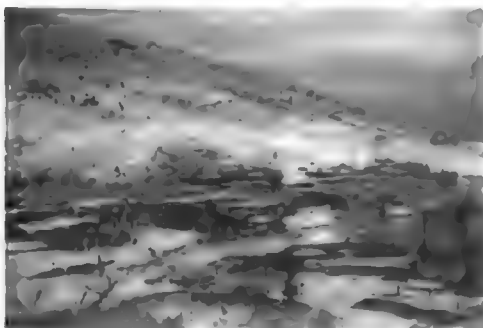
لە پەنجاکانی سەدەى رابردوو، شاکر فەتاح دوا مودیر ناحیە و یەکمەم قانیمقامى شەمقلووە بوو دواى ئەوەى شەمقلووە لە ناحیەوێ کرا بە قەزا. ھەر زوو ئەو پیاووە ھەندیک کارى زۆر گرنگى بۆ شارەکەمان نەجامدان. سەرەتا داوايەکی بۆ وەزارەتى پەيوەندیدار نوسی و داواى پروژەى ناو و کارەبا و دورستکردنى گەرمایەکی گشتى بپەیکەوکردن. پاش ئەوەى وەزیریش رەزامەندى لەسەر ھەر سێ پروژەکە دەربەری، شاکر فەتاح ھەموو پروژەکانى لە دەورووبەرى سالى ١٩٥٥ جێبەجێ کردن. نۆتەر ناوی خاویڤ بە بۆرى دابەشکرا و دوو مەکینەى کارەبايان لە نینگلستان بۆ شەمقلووە ھێنان و ویستگەى وەبەرھێنانى کارەبا دامەزرا، ھەروەھا گەرمایەکەش دروستکرا.

پێش پروژەى ناو، سەرچاوەى سەرەکی بۆ ناوی خواردنەووە لە شەمقلووە پشت بەستن بوو بە کاتیاووەکان. بۆ بەدەست ھێنانى ناویش، دەست مەنچەل یان مەشکەى ناو و کوپ و تەنەکە پەکار دەھاتن. چونکە مائەکان زۆ بەیان شوێنیان بەرز و سەخت بوو، ناوکیشان کاریکی نەوێندە ناسان نەبوو. عەولاً سەفا ھەبوو کە بە تەنەکە ناوی بۆ مالاڤ دەگواستەو، ماتگاتەش لە ھەر مائیک چوار دەر ھەمى وەردەگرت، بۆ مائە دورەکانیش، دوو تەنەکە بە دە فەلس بوو. بەلام تەنە پیاوی دەوڵەمەند و کارمەند و مۆچەخۆرمەکانى میر: توانای ناو کەرییان لە عەولاً سەفا ھەبوو. نەوکیاتیش تەنە چەند مائە پۆلیس و کارمەندێکی ئێ بوو. بۆیە ئەو مالاڤەى نزیک سەرچاوەى ناوێکان بوون، بە ھەرمێن تر و گرانتر بوون و بە نرخى زیاتر دەکران و دەفرۆشان.

بۆ پروژەى ناو، بۆریەکی شەش نینجى لە کانیای دەنگار و بۆریەکی چوار نینجیش لە کانیای ناوێنجى وەرگیران و ھەر دوو بۆریەکە تێکەل پەیکە کران و لە کۆلەمەکانى شارەکە دابەشکران. نەجامدانى ئەو پروژەیش سودێکی یەكجار زۆرى بە خەلکى شەمقلووە گەیاند. تا پۆزى نەمڕۆش، کارە چاکەکانى نەم رابەرە گەورەى کورد شاکر فەتاح، جێگەیان دیارە.

بۆ شوێنى مەکینەکانى کارەبا و گەرمایەکەش، شاکر فەتاح گۆرەتوویەکی بەرەبابى مالى مام سەعدى نۆزکى کەرى، کە لەدامێن قوتابخانەى شەمقلووەى کچان بوو و گەرمایەکە و ھۆلیکی بۆ ھەر دوو مەکینەکە لەسەر دروستکردن. نۆستاش پێموایە بەشێکی ھەردوو تەلارەکە ھەر ماون. بۆیە ئەو شوێنەش ھەلێزێدرا، چونکە ھەردوو پروژەکە پێویستیان بە ناویکی زۆر ھەبوو و ئەو شوێنەش لە تەنیشت جۆگەى ناوی سەردۆل بوو. ھەرچەندە ناوی بۆرى بۆ

دو پرۆژمه ډاکټر اېو و ه ټانکيکي گموره ی ناوټيشيان بۇ دورستکرايوو، بهلام وک يمدگ، دهبوايه ناوی سمر دۇلش لېمر چاو پگيرئ.

شمقلاوه ی کون له زستان
له نمر شيفی حاجی لمر هاد
و مرگراوه

ووشه ی مکينه له ووشه ی ماشيني لينگليزی هاتوه که لمرق مولهيده يان جانرنيقوريان پنده لين. نو دوو مکينه يه زور زه به لاج بوون وه په کيکيان به تمنها توانای کاره پای هموو شمعلاوه ی هموو. نو مکينه انه به نموتی رهش و ديزل کاريان دهکرد و ټانکيکي گموره يان بۇ دروست کرايوو وه دهبوايه هر دوو روژ جاريک ټانکيکيک ديزل له کمرکوک بۇ نو دوو مکينه دابين بکړئ. دهنگی مکينه کان گلمک گموره بوو و دهبوايه له نزيک مکينه کان، به تايپمتي له ژوړئ، زور توند هاوار بکي همتا گویت له دهنگي يکتر دهبوو. له کاتي پيشمه رگايه تيش، کاتک که بايکي به هيز له لای کاوانيانوه به رهو لای هيران هملی دهکرد، به تايپمتي له کاتي شهو له پاش چيای سمفين و نه گوندی خوران، کممک گویم له دهنگي مکينه کان دهبوو.

نو دوو مکينه جياوازيکي زور گموره يان هموو له گمل مولهيده کاتي نمرق، که زور پاک و خاوين و به په کس به گمر دهخزين. به لام بۇ به گمر خستنی هر يکک له دوو مکينه کان، دهبوايه باريکي ناسنی دريژ و نستور له فلاي ويلکي گيریکي و په دوو کس بيسوريني، وه له چندين پارچي جيلواز پيکه تېوون و همويان به شفت و قايش به په کموه بيسترابونهوه. دهبوايه به ردواميش مکينه کان پاک بکينهوه، چونکه رۇن و گريس و ديزلی له لای پسته کاتي دهردهدا. نو جوړه مکينه انه ريديتيريان نه بوو و دهبوايه بۇ ساردکردنه ويان به ردوام ناو په ناوياندا بيسورينهوه. زو زووش مکينه کان تيکده چون و بۇ چاگردنه ويان وه ستای تايپه تيان له همولير بۇ ده هلت، په تايپمتي وه ستا کمال و وه ستا موسا. پاش هملگير سانی شورشي نيموليش، حکومت ماهره زه يکي پوليسی بۇ پاراستنی نو شويته دابين کرد.

پېرژەي کارمبا و گەرمای
شەقلاو
لە نەرشیلی حاجی فەرەد
وەرگێراوە

دواي ئەوەی ئەو دوو مەکینەی کارمبايان بۆ شەقلاو هێنن، من و چامد کەسێکی تر بە مەبەستی دامەزراندن عەرز و حالمان پێشکەش بە قائەمقامیەت کرد. هەندێک ئەو کەسانەش لەسەر داواي مائە میرەکان ناویان نوسرا بوو. بەلام شاکر فەتاح پیاویکی نوشتەمان پەرور بوو و زوو درکی بەم کارە کرد و پشتگیری ئەو کەسانە نەکرد. وەستا کەمال کە پیاویکی هەولێری بوو و کۆبی کابرایەکی نەرمەنی بوو، لەگەڵ هەردوو مەکینەکە گەیشتە شەقلاو بۆ دامەزراندن و دەستبەکارکردنی مەکینەکان و پاشان فێزکردنی ئەو کەسانە بە نۆپەریتەر دابەمەزرین. کریکۆری نەرمەنیش کە تەمەنێکی زۆری لە شەقلاو بەسەر بردبوو، زۆر شارەزای شارەکە بوو و بەک بەک خەڵکەکەی دەناسی. چونکە باوکیشم دۆستایەتیەکی زۆر خوش و پتەوی لەگەڵ کریکۆر هەبوو، کریکۆر منی لە نزیکەوە دەناسی و زۆریش لەلای ئەو خوشەویست بووم. چونکە وەستا کەمالیش کۆبی کابرایەکی نەرمەنی بوو، چوو بوو لە کریکۆر بۆ زانیاری وەرگرتن لەسەر ئەو ناوانەی کە بەنیاز بوون لەسەر مەکینەکانی کارمبا بە نۆپەریتەر دابەمەزرین. پاش دامەزراندن، وەستا کەمال بۆی گێرمەو کە کریکۆر پێی ووتبوو "کۆرە پیاوی چاک بە ئەو پیاو لە کێس خۆت مەدە". بەو پێیەش، من لەسەر هەڵسەنگاندنەکەی کریکۆر، متمانەی وەستا کەمالم بۆ دامەزراندن وەرگرتبوو. هەرچەندە موچەکەم تەنها حەفت دینار و نیو بوو، بەلام نەم دامەزراندنەي من بۆ نێمە زۆر باش بوو و جگە ئەوەی توانیم گۆزەرائی مالم و منداڵم بسوڕینم، توانیم هاوکاری مالی باوکیشم بکەم.

ئەوکات شەقلاو زۆر بە داروبار بوو، لە شەوانی زستان زۆر جار دارەکان لە تەلی کارمبايان دەدا و لەلای من سەرکێتەکەی فرێدەدا. هەرچەندە پێم ووترا بوو کە نەگەر سێ جار فرێدا، پێویستەکا زیاتر خۆتی پێو مەندوو بەکەي و پۆزی دواتر دەبین هۆکارەکەي بدۆزینەو و چاکي بکەین. بەلام شەو هەبوو زیاتر لە ۲۰ تا ۳۰ جارم پێدەکردەو، ئەو کەسێک نەخۆش یان کاریکی پێویستی هەي.

بابەتى لەبېرنەكراو

لە ژباتى خۆم زۆر كەسم بېنبوھ يان دەربارەم بېستوون كە لە توانا يان لە ھەلس و كەوتەكانى رۆژانەياتدا لەگەل دەوروبەريان جياواز بوون. جاران پياوى خورت و بەھيز زۆربوون و خەلك ھەبوو پېشېركىنى ھەلگرتنى باگوردانيان دەکرد. ديارە خواردنى دۆشاو ووزەيمكى زۆرى دەدايە خەلكەكە. من لەگەل باوكم و بەكرى مامم وە عەولای نامۇزام چووینە ناو رەزى قەشان، مامم بە باوكمى ووت كەمت دۆشاو ھىناو، نەو تەنھا بەشى من نەكات. كەچى باوكم يەك دەستەنچەلى پر دۆشاوى ھىناوو. باوكم پنى ووت نەتو نەو بخت، نەمن دەچم زياتر تۆ دېنم. مام بەكر ھەموو دۆشاوھەكەى لەگەل ھەشت نان خوارد! بەلام لە ھەمان كاتيشدا نېشكەرىكى زۆر چالاك بوو، لە خواردن چۆن بوو لە كارگردنیش وابوو. عەولای كۆپىشى ھەر وەك نەو پياوىكى نازا و چاونەترس بوو. ھەروەھا ھەمەدەنەمىنى باوكم دەست و بازوى زۆر بەھيزى ھەبوون. لە پېشېركىيەكى بەرزگردنەوې تەنگ بە لولەكەى وە بە دەستى راکشاو، توانى نەك ھەر تەنگەكەى، بەلكو دوو رەختە فېشەكدانىشى لەسەر قۇنداغەكەى دانان و بەرزى كردنەوھ.

ھەسەن شوان ھاوسىنى نېمە بوو، زۆر كەس بە بەھيزى نەو كابرايە سەرسام بوون. رۆژىكيان بۆى گىرامەوھ كە لەسەر پىنج قەند شەكر، گرەوى لەگەل كۆيخا مستەفاى كاوانى كردبوو كە تواناى ھەيە لەسەر سەك دىزىبى و نيو عەربە گەنم بختە سەر پىشتى و ھەلسىتەوھ. كاتىك نيو عەربە گەنمەكەيان خستبووھ سەر پىشت، چوار تەنەكە مېوژيش لەوئ بوونە و بىن نەوھى نەو ھەستى پىيكا، مېوژمەشيان خستبوونە سەر پىشتى. بەدەم پىكەنەوھ گوتبووى، دەزانم نەمە لە نيو عەربە زياترە، بەلام چى بلىم! وەك پالەوانىك ھەستابوھ سەر پىن و گرەوھەكەى بردبووھ. كۆپىكى تىرش ھەبوو ناوى ناغا بوو، لە بېرمە پىنج كېسە چەمەنتويان لەسەر پىشت دانا، كەچى پىدەكەنى و شايى دەکرد!

مەيسە گۆج

من مەيسە گۆجم نەديوھ، بەلام باوكم و مامم دھيانگىرايەوھ كە كابرايەكى زۆر چاونەترس و نازا بووھ. رۆژىكيان كۆپىك بە دەستى مەيسە گۆج دەكوژى. باوكى كۆرە كوژراوھەكەش بە مەيسەستى تۆلە، بېست ليرە نەدا بە كابرايەك كە مەيسەى بۆ بكوژى. كابرا دەچن لە كاتى نوستى گولەيەك لە چاوى مەيسە

دهدا و له گونې دښته دهرهوه، بهلام مایسه نامری! باوکی کور کور او ده که به کابرا دهلی بیست لیر که مت ناده من، مایسه نه مردووه! نهویش دهلی من کو شتم، خوا نه کو شتوه! بۆ مایهستی شمرع کردن دهچنه لای مهلا و ردین سپیهکان، نهوانیش دهلین "نمو کاری خوی کردوه، بهلام مایسه نهجلی نه هاتوه و بیست لیره که ده کهوئ. که خوا نهجلی کابراي نه هیناوه گوناھی نمو چیه؟ توش مایسه عفو بکه" کابراش بهمه رازی دهبی و نهوهی پزبان گووتبوو جینهجی دهکا.

پنیشتریش نمو مایسه گوجه له گمل چمند که سیک بۆ کاروان دهچنه کوستان. نهوکت کاروان له نیوان نیران و مووسل دهکران. له گمرانموه له گمروی شینن له ناوچهی زینوئ، توشی بهفر و زریان دهبن. مایسه مافوریکي نیرانی پنبووه و گورج بارمکهی دهخا، مافوره که له خوی لولدهدا و هممبانی تانیش له گمل خوی دهبا. دواي هفتسیهک و پاش نموی که شهکه یارمه تیدر دهبی، مالی شینخی زینوئ به دهیان مایتی کاروانچیان لهو ریگایه هله ده گرنهوه، بهلام دهبین مایسه له زیر کهلمکی بهفر هر زیندوه! ده بیانهوه گوند و دواي ماوهیهک چاکده بیتموه، بهلام پنجهکانی پنی له کهک ده کهون. هر له بهر نهوهش نازناوی گوجی خرابووه پال.

مایسه کوړیکي جوان و زیرهکی هه بوو ناوی محمود بوو. دواتر محمود کهوته ناوچهی به غذا و بووه فرمانبیری گومرگ. باسکی محمود زور دریزبوون و تا نیک چوکی شفرده بوونهوه. زور جار توپله بهفری له پیش مزگوتی گمورهی شه قلاوه ده هلویشته ده لاقهه کلنسهی سمرگردی دیرئ. هرچند رووه ههراز بوو وه لهوانهیه ۱۵۰م یان زیاتر دوروبن، کهچی توپله بهفرکان له ده لاقهکه چوونه ژورهوه! خه لکی زور سمرسام بوون به تواناکاتی نمو کوره.

سه عدی نیرک

مالی مام سه عدی له تهنیش ههردوو پروژهی کارهبا و گهراو بوو. دواي نموی من له مکهینهی کارهبا دامه زرام و هاتا بووم به پیشمرگه، ماوهی پنج شمش سال ۱۹۵۵ تا ۱۹۶۱ لهوئ دراوسینی مام سه عدی بووم و ببوین به هاوړنی بهکتر. من دلنیا نیم ناوی نیرک لهچی هاتوه، بهلام به رای خوم له نازیایتی و نیرایتی نمو پیاوه و باوکی هاتووه. مام سه عدی زور له من بهتمه منتر بوو، لهوانه شه هاتا له باوکی منیش بهتمه منتر بووبن. بهلام مام

سەعدى يەكەڭ بوو، لە سەربازەكانى توركى عوسمانى و پياوھكى دونيا ديتە بوو. ئەوان پىنج براپوون قادر، عەلى، سەعدى، حەمەدى حاسنى و سەدىق. قادريان نەمرى خوداى كوردبوو وە نەمن نەم ديوە، ئەوانى ترم ديوون و باشم دەناسىن. دواى نەوى بووين بە دراوسىن، رۆژانە يەك دوو سەعاتى بە گىزانەنەوى بەسەرھاتە خۆشەكانى لەگەل من دەبردەسىر. قادرى وەسماتە رەشى خەزورەشەم ھەندىك لەو بەسەرھاتە خۆشەكانى بۆ گىزانەنەوى كە لەگەل مام سەعدى بوو، لە كاتى رۆودانىيان. لێرەدا پىم باشە دوو بەسەرھاتى نەو كەلە پياوھ بگىزەنەوى كە نمونەى نازايەتتىن.

مام سەعدى بۆى گىزانەنەوى كە كاتىك كاروانى كوستان گەرمتر بوون، ژمارەى دژ و رىگرەكانىش زىادى كرد و بەردەوام كاروانيان رۆوت دەگردنەوى. بە زۆرىش رىگرەكان پياوى ناخاكان بوون. ھەر كەسە لە سنورى دەسلەلتى خۆى چەند رىگرەكانى راکرتبوون. مام سەعدى و قادر وەسماتە رەش زۆر پياوى نازا بوون و ھەتا قەت و قەرىكە بەسەرچوو، بەردەوام كاروانيان بۆ كوستان دەگرد. ھەربۆيە، زۆر كەس حەزىيان دەگرد لەگەل نەو دوو كەسە كاروان بکەن. مام سەعدى دەيزانى كە رىگرەكان لە كوئى خۇيان حەشار دەدەن و لە ناكاو لە كاروانچيان دەردەكەون. نەو، ھەردەم پياوھكى ووشيار و نامادەبوو، بەلام كە دەگەشتە نەو شۆننە، تەنگەكەى سوار دەگرد و بە دەستى راستەى تەنگەكەى بەرواژى لەسەر شانى خۆى دادەنا. بەلام پەنجەى ھەر لەسەر پەلاپتەكەى تەنگەكەى بوو. پەم چەشنەش، بەيەك چەركە لولەى تەنگەكەى دەخستە سەر دەستى چەپ و دەستى بىتەقنى. لە شۆنە بەتەرسەكانىش، مام سەعدى بە چەند مەترىك پىش كاروانچيان دەكەوت و لە بەرزايى لارە دەروەشت.

گەر لەبىرم نەچوین، پىموابى پىش بگەنە حاجى نۆمەران دوو سى نەسپ سوارى چاك لە ناكاو لە پەناى گەردىك دەردەكەون. يەكەتيان بە مام سەعدى دەلى "كەلى گەرمىنى بارەكەت چيە؟". ديارە نەم پرسىارە بۆ خاڤلاندىن و ھەلسەنگەندىن باری دەروونى كاروانچەكان بوو. نەگەر وەلامەكەيان نەرم بووبى، نەوا نیشانەى ترس و دلەراوكنى بوو و دەم و دەست رۆوتيان كەردوون. نەگەر وەلامەكەش پىچەوانە بووبى و كاروانچەكان نیشانەى نازايەتيان پىوھ ديار بووبى، نەوا خۇيان لە قەرەى نەوانە نەداو، يان لە شۆننىكى تر بۇيان دانىشتوون. مام سەعدى بەيەك چەركە تەنگەكەى دەخاتە سەردەست و لولەى تەنگەكەى لە سنگى نەو سوارەى پرسىارەكەى كەردووە دەكا و پى دەلى "بارەكەم دۆرە، لەعە، ياقوتە، مەرجانە، گەوھەرە، زىرە، زىوھ دەنگىش بکە ھەتا وەھاو وەھات لى بکەم و كەركەم بە نەسپى تو

بگۆرمهوه". كابراي رينگر زراوى له قسهكاتهى مام سهعدى دهچى و دهلى "هاهاها كالكي گهرمىنى لۆ ما نهمىن چم گۆتیه برا، كۆره نمتو چى؟"، مام سهعدىش دهلى "ناتهوئى لیت بپاریمهوه، پریم بهخوای فهقیرم باره گهممىم پنبه لۆ مارو مندارى خۆ، نهوجا نمتوش برى روت به؟! كۆره نهگهر نهى ناسى، نهوه سهعدویه سهعدۆ!" نهو بهشانزیهوه ووتبووى سهعدۆ.

له سههرتای جهنگى جیهانى یهكهم، لهشكرى رووسیا هات وه ههتا رهواندزى داگیرکرد. دكتور كهمال مهزهر له "كوردستان له سالانى جهنگى جیهانى یهكهمدا" باس له ريكوتنىكى سالى ۱۹۰۷ ی نيوان نینگلستان و رووسیا دهبرارهى نيزان دهكا. لهه ريكگهوتنه، دهباويه نینگلستان نيوهى خوارهوهى نيزان داگیركا و رووسياش نيوهى سهروهوه. ههرپویه، لهشكرى رووسیا ههتا خانهقینى داگیرکردبوو.

مام سهعدى رووداوینكى تری بۆ گێرامهوه كه پاش نهوهى رووسیا گهيشته رهواندز، حاجى مجید بهگ كه یهكێك له بهگزادهكانى شهقلاره بووه، خهلكى كۆكردۆتوه كه بهچن بۆ رهواندز ههتا شهر له دژى رووسیا بگهن. گوايه رووسیا كافره و دهچن غهزا دهكهن. وشهى غهزا، وشهیهكى عهرهپیه و له سههرتای هاتنى نایى پیرۆزى نیسلام زۆر بهكارهاتوه. له ناو نیسلام و بهتایبهتى له كوردهواریشدا، مائای شهرى پیرۆزى موسلمانان له دژى كافران دهبهخشى. له زۆر شوینى كوردستانیش پێى دهلین "خهزا".

حاجى مجید بهگ، پیاویكى دهولهمنده بووه و فیشهكێكى زۆرى گهروه و به خۆى فیشهكى بهسهه خهلكه خۆبهخشهكه دابهش كردوه. مام سهعدىش یهكێك دهپێ لۆ خهلكه خۆبهخشه. دياره حاجى مجید بهگ، مام سهعدى باش نهناسیوه و نهمزانیهوه چ جۆره پیاویكه. له كاتى دابهشکردنى فیشهكهكاندا ههركهسێ دوو رهمته فیشهکیان دهداث، ههرچهنده ههندیکیان پیاوی لێوهشاهوش نهبوونه. دوو رهمته فیشهك دهیكرده ۲۰ پاكهت فیشهك و ههر پاكهتهى پینچ فیشهك. كهچى تهنها پینچ پاكهته فیشهكى دابوون به مام سهعدى.

مام سهعدى به منى ووت "له درى خۆ تووره بووم و گۆتم شهرتبى دهپى كارمكى وایكه نهو كابرايه نهمى بناسى. لۆ سهپهینى چووینه لای رهواندز، شهر دهستى پێكرد و تاقهكهى گوندهكاتهى دهووبهرى شهقراوه دهگهرمه دابوون، كه پیاوی ناغاكان بوون. ههر دهگهر دهستهپێکردنى تهقه، نهوان ههراتن. نهمیش زۆر تۆره بووم و به ناویان بانگم دهکردن فلان كەس ههرنێى فیسكەس

هەرتێی و ھەمووم شەرمەزار کردن. چونکە نەوان خۆیان بە قارمەن پێشاندا بوو وە دوو ڕمختە فێشەکیان وەرگرتی بون."

مام سەعدی ووتی "ھەرچەندە ڕووسیا لەشکرەکی بەھیزی ھەبوو و تۆپ و جێبەخاتەیی ھەبوو، بەلام نەمەن و نەوانەیی مایوو نەو، شەپەکی زۆر باشمان کرد و لێنەگەڕاین لەشکری ڕووسیا زیاتر بێتەپێش. لۆ نێوارەکەیی گەڕای نەو نەشکەفتەکی، گۆتم نەمەن دەڕۆم و دەچمۆ شەقراوێ. بەس حاجی مجید بەگ ھات گۆتی کو دەڕۆی؟ نەتو یەکەم پیاوی! نەوڕۆ کەس لە تو نازاتر نەبوو و باشتر شەری نەکردیە! نەمنیش پێم گۆت حاجی مجید بەگ، نەتو نەمنت بە پیاو دانەنا بوو، لۆیە لە ھەموانت کەمتر فێشەک دامت، بڕۆ با نەو پیاوانەیی فێشەکت دانێ شەرت لۆ بکەن. وەکی نەتو ھەر پێنج پاکتە فێشەکت دانە من، بەس دوو ڕمختە فێشەکت دانە نەو پیاو قارەمانانەیی ھەراتن، نەمەن زۆر تۆرەبووم. بەس نەمەن لۆ نەوێ ھاتم ھەتا نەتو نەمەن بناسی! نیتەر بەجێم ھێشت."

کریکۆر

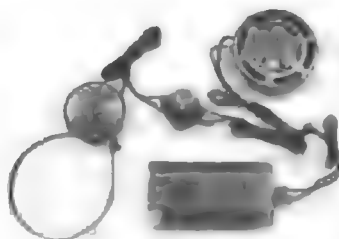
کریکۆر پیاویکی نەرمەنی بوو و لە سێھکان ھاتبوو شەقلاو. نەو پیاو زۆر لە من بەتەمەن تر بوو، بەلام لەگەڵ من و پاوکم ھاوێ بوو. کوڕێکی ھەبوو ناوی بەدۆش بوو، نەم بەدۆشە گەڕ شوێنێکی ڕیندار دەبوو، یەکسەر خۆنەکەیی دەخواردووە و دەیگوت "خۆنێ خۆمە و با بەفێرۆ نەروا". کریکۆر خاوەنی چێشتخانە و میوانخانەیی کریکۆر بوو، کابرایەکی زۆر شارەزاش بوو لە کارکردن. حاجی سادق چێشتخانەییکی لە خوار چێشتخانەکەیی نەو کردووە، کریکۆر پێی گوت "من سالتە بیست ڕوپپەت نەدەمێ نەگەر چێشت خانەکەت داخەیی". نەوکات بیست ڕوپپە بەشی سالتیک گوزەرانی دەکرد! لە ھەمان کاتدا کریکۆر کابرایەکی زۆر خێرکەر بوو، دوو کوڕ و کچێکی کابرایەکی بەخێوکردن تاکو گەورە بون. دواي مردنی دایک و پاوکیان، منداڵەکان لەلای باپیر و دایپیریان دەژیان، دواتر نوانیش مردن و ھیچ کەسیان نەما ناگاداریان بێ. کریکۆر نەکی گەورەکردنی منداڵەکانی گرتە ناستۆ و بردنی بۆ لای خۆی، دواتریش ناردنی بۆ لای کەس و کارەکانی خۆی لە کەرۆک. دواي گەورەبوونیان، ھێناتیووە بۆ شەقلاو و ژنی بۆ کۆرەکان ھێنا و کچەکەشی بە شۆدا. کوڕەکانیش دوکتایان کردووە و پیاوی زۆر چاکیان لێپەیدا بوو.

زۆربەى ئۆرىيە بارھەلگىرىمىكان كە ھاتوجۇى ئاۋچەكەتتى رەوانىز و بالەكەيتىيان دەگرد، لای كرىكۆر ئاتىيان دەخوارد و دەمانەوھ. كرىكۆر سىفەتتى زۆر بەرزى ھەبوون و ھەر كاركەرنىك، شوقىرنىك يان مېوانىكى رەوشتى باش نەبا، راپىندەگرت.

كرىكۆر ھەرگىز جىياۋى ناپىنى نەدەزانى، بىمىن جىياۋى كىرن سالى چەند جارنىك چوار تەنەكە نەوتى بۇ رۇناك كىرنەوى مژگەوت و تەكىيە و خانەقا و كلىسە دابىن دەگرد. جگە لەوش، سالتە يەك دوو مانگای سەردەپىرى و بىسەر ھەزارانى دابىش دەگرد. كابرايەكى زۆر نەفەس بەرز و بە وىزدانىش بوو، زۆر گىرنىشى بە جۆرى خواردن و جل و بەرگ و جەستەى خۇى دەدا. لەپىرمە نەو كات ھەزارى گۆيز بە يەك رۇپپە بوو و نەمە دارگۆيزىكى تاپىمتان ھەبوو كە گۆيزەكەى جىياۋز بوون لە گۆيزەكەى تر. نەو ھەموو گۆيزەكەى نەو دارگۆيزەى لە باۋكم دەگرى و ھەزارى چوار رۇپپەى دەداين. ھەردەم جۆرە پانتۇلىكى تەسكى لەپەربوو كە پىنى دەووترا بەرجىز. كرى مەرەزى بە پانى لە جىياتى پىشدىن دەبەست و سەماعەيەكى لە گۆى دابوو، چونكە گۆنى گران بوون. شتىكىشى لە گۆنچكە دابوو و وايرىكى پىنداھاتبوھ خوارەوھ و شتىكىش لە ناو بەركى بوو.

سەماعەيەكى
گۆنى گۆنلەبون

مستە قوت، پىلۋىكى تىرى نەرمەنى بوو و پىمواين ناوھ راستەقىنەكەى بەلمەرۋز بوو. خەك دەيانگەوت نەم پىاۋە مۇسلمان بووھ و ۋازى لە ناپىنى مەسىحى ھىناۋە. لەپىرمە نەو بەلمەرۋزە نەمخۇش كەوت و لەسەرە مەرگا بوو، زەماتىشى كەوتبوو و دياربوو لەسەر ساتى خۇى ۋەستابوو. كرىكۆر مەلا و قەشەى بىردنە لای و پىرسىيارى لىكرد، كامەت دەۋى؟ نەۋىش نىشارەتتى بۇ قەشەگرد، كرىكۆر دىنارىكى دايە مەلا و بەرنى كىرد، قەشەش لەلای مستە قوت مەيەوھ تاكو مرد. دواترىش كرىكۆر لاشەكەى بىردە غەنكاۋە و لەۋىنى بە خاكسپارد. دىنارىك لەۋكات زۆر بوو! كرىكارى رۇزى تەنھا بە چەند درەھمەك بوو.

مولکینکی کریکۆر له تهنشت مولکی نهوقاف بوو و نهوهی نهوقاف زۆر باشتەر بوو له هی نهو. کاتێک شهقلاره تاسویهکرا، تاسویه ملکی نهوقافی کردبوو بهناوی کریکۆر، نهویش پارهیهکی بهکجار زۆری خهرجکرد تا مولکهکهی گهراندوهه بۆمژگهوت. کاتێک شارمهکشی بهجهیهشت، مولکینکی له کابرایهک کربوو، بهلام نهو بهینی بهرامبهڕ بۆ کابرای بهجهیهشتهوه.

به مهههستی کرینی میوهی جیا جیا بۆ ووشک کردن و بۆ زستان، زۆر نهرمانی دههاتنه شهقلاره. نهوانه زیاتر له ڕینگای کریکۆر دههاتن. نهوکات کێشان به هوقه بوو، ههر هوقهیهکیش چوار کیلو بوو و نیمه هوقهی خۆخمان به درهمێک دهفرۆشت. نهرمههیهکان زۆر لهگهڵ خهڵکی ناوچهکه بپوون به دۆست و دهستیان زۆر ڕههنگین بوو. مرهبا و ناوی تهماتهیهان دروست دهکرد که نیمه نهوانهههمان نهدهزانین، بهلکو لهسهڕ دهستی نهوان فیزیوین. باوکم شهکری بۆ خیزانی فائۆسی نهرمانی دهگری و نهویش مرهبابی جۆراو جۆری بۆ دروست دهکردین. نیتر نامهوئ زیاتر درێژه به باسی رهفتاره جوانهکانی کریکۆر بدهم، چونکه به پهرتوکێک بۆم تهواو نابێ.

نهرمانی تریش ههپوون وهک سیمۆن و ناگۆب که نهوانیش خاوهنی چێشتهخانه بوون، ههروهها وهههه، یاغیشه... ههر نهرمههیهکانیش پوون که بۆ بهکههجار تهکسیان هینایه شاقلاره که پینی دهگوترا "پهست" و خهڵکیان دهبرده ههولێر و ڕهواندز. لهوانهی پهستیان ههپوو تۆماس و ناپۆ پوون. شایانی باسه نیستاش له شهقلاره دوو گهرهک بهناوی کریکۆر و سیمۆن بهناوبانگن. نهرمههیهکان تا ناوهراستی شهستهکان له شهقلاره مانهوه.

دهتوانم بڵێم سێ کس کاریگهری زۆریان ههپوو که شهقلاره بپێته شویننکی گهشتیاری. له هاوین زۆربهی نهرمههیهکانی عیراق بههقی سیمۆن و کریکۆر بۆ گهشتیاری دههاتن. نهوی تریان مامۆستایهکی سلیمانی بوو، که بهداخهوه ناوهکهیم بپرنهملوه. نهو مامۆستایه بهرێژه لهو سههردهم شیعریکی لهسهڕ شهقلاره به کوردی نویسی، که دواتر بلابوهوه و بۆ چهندین زمانی بیانی وهرگیردا وهک عهرهبی، نهرمانی، تورکی... نهو شیعره وهکو ڕیکلامینکی نهو سههردهم وابوو بۆ شهقلاره. بهداخهوه تهنیا کهمێکم له شیعرهکه بپرنهملوه دهلێ:

ناوى بىترمه شىفايە بۇ كەسى ساحتىب وەرەم
عيلەت پەرىنە بە نەوعى ناھىلى زەرەك نەلمەم

بەياتيان دەنگى شالور و گاھەل مردى پىنەژىتەوہ

...

دواى بلاوبونەوہى نەم شىعرە، خەلك بە كۆمەل دەھاتتە سەردانى كاتىلوى
بىترمە.

قسه و بهسهرهاتی خوش

زور قسه و گالتهی سهیر له کاتی مندالی من دهکران و هه‌ندیکیشیان بۆم گێزدراونهموه. هه‌رچهنده زۆرشت دهکران که باش نه‌بوون به‌لام بۆینکه‌نین خه‌لکی شتی سه‌یریان ده‌کرد. زۆربه‌ی خه‌لکیش توره نه‌ده‌بوون و به‌لکو له ده‌رفه‌تیکێ تر و به‌مه‌به‌ستی تۆله، نه‌ویش په‌ندیکێ به‌ که‌سه‌که هه‌له‌به‌سته‌وه.

نه‌و به‌لا له‌و به‌لا خراپتر

حاجی خدری سه‌عید کامه‌لای زاوام پاسه‌وانی به‌لامدیه بوو، ماوه‌یه‌کیش له مه‌کینه‌ی کاره‌یا من و له‌و به‌یه‌که‌وه بووین و حاجی زۆر حه‌زی له‌ خه‌بوو. چونکه به‌لامدیه پاسه‌وانی هه‌بوو، زابه‌تیکێ ته‌مچنید که خه‌لکی که‌رکوک بوو شه‌وان له‌وئ له‌سه‌ر بان ده‌خه‌وت و حاجیش نۆبه‌تچی بوو. زابه‌ته‌که خه‌و و نه‌سه‌راحه‌تی له‌ حاجی تێک دا‌بوو. شه‌ویک حاجی ده‌ستیکرد به‌ ته‌قه و چهنده ته‌فه‌نگیکێ هاویشتن. هه‌روه‌ها هاواریکرد نه‌پرو‌ی هه‌ی فلانی کۆری فلانی... زابه‌ته‌که هه‌لسا و به‌ ترسه‌وه گووتی چی بووه، چی بووه؟ حاجی گووتی تۆ دو‌ژمنت زۆرن و پاسه‌وانیشته‌ نه‌یه، نه‌و کابرایه‌ هات‌بوو بته‌کوژی! زابه‌ته‌که گووتی که‌وابه‌ن ده‌چم له‌ ژوورئ ده‌نووم. حاجی پێی ووت کاکه شه‌وی رابردوو جیره‌ جری مار له‌ ژوره‌وه له‌خا‌و بانی ده‌هات و کارپه‌ته‌ی پلند ده‌کرین، له‌به‌ر تۆ ته‌فه‌نگم لێنده‌دا نه‌گینا ده‌مکوشت. زابه‌ته‌که گووتی “نه‌وبه‌لا له‌وبه‌لا خراپتر”، بۆ به‌یانی کابرا نو‌ینه‌کاتی گواسته‌وه و شه‌وانه له‌سه‌ر بانی قه‌شه‌ نه‌وست و نه‌گه‌رایه‌وه، حاجیش بۆخوی لێکه‌وته‌وه خه‌وئ.

فه‌قی

نه‌گه‌ر که‌سه‌یک به‌شه‌و به‌مرد‌یا، هه‌رنه‌و شه‌وه نه‌یان شوشت و که‌سه‌یکیان به‌که‌رئ ده‌گرت هه‌تا به‌یانی قورناتی له‌سه‌ر بخوینن. فه‌قییه‌که هه‌بوو تازه ژنی هه‌نابوو، زۆرجار بۆ قورنان خویندن به‌تگ ده‌کرا. به‌ شه‌ویکی زستان چوار که‌س رێک ده‌که‌ون که په‌ندیک به‌ فه‌قی بکه‌ن. دره‌نگانی شه‌و ده‌چن له‌ ده‌رگای مالی فه‌قی ده‌ده‌ن. ده‌لێن مام فه‌قی فلان که‌س مردووه و جه‌نازه‌که‌ی له‌ مالی خۆبانه، نه‌ویش ده‌لێ هه‌رنیستا دیم. نه‌وکات که‌س له‌ مال شوینی خوش‌شوشتنی نه‌بوو. به‌لکو جی‌گایه‌که هه‌بوو له‌ مزگه‌وت پێیان ده‌گووت فه‌رشان، به‌و شه‌وه‌ی زستان و به‌و ناوه سارد‌ه‌ی نه‌وئ سه‌ری خۆی ده‌شوا. پاشان ده‌چینه‌ مالی نه‌مردووه‌که

و لەدەرگا دەدا. ئەوانیش فەرمووی ئی دەگەن و دەلێن چیت دەوی، خێرە
بەوشەوی هاتی؟ نینجا دەزانی کە ئەو پەندیان پێهەلبەستو. ماوەیەک
دەگیردەبی، بەلام دواتر لەبیری دەکا.

حەیران

لە بەهاریکی چەکان لەناو باغیکی خوش، بەهەلکەوت بەسەر مەجلیسیکی
کۆمەڵێک ھاوڕێ هەلبوو. هەموویان نارەقیان دەخواردو، بەلام من قەت
نەمەمخواردو و هەر بۆ خوشی لەگەڵیان دانیشتم. مەسیحیەک هەبوو ناوی
مەنسورە قوت بوو. مەنسور کوریکی زۆر گەلەچی بوو و پێمابوو نارەقەکش
هەر لەو کێدراوو. لەو کاتە قسە و باسی خوش دەگێردرانەو، ناغایێک
بەخۆی و بەغولامیکی پەیداوو. ئەو کاپرایە ناغایەکی کەمێک توندوو و
هەندێک خەلک لێدەترسان، نێر ناغاش لەگەڵ نێمەدانیشت. مەنسور
سەرخۆشبوو و ووتی دەبی هەمووتان بەکو حەیران بێن. هەرکەسە و شتیکی
ووت و نۆرە گەیشتە ناغ. مەنسور ووتی ناغا دەبی نەتووش شتیکی بێی.
ناغاش ووتی (هێی هوو هوو هایی هایی) هەرنەوێندە و گووتی تەواو.
مەنسور ووتی "بەخوای ناغا حەیرانەکی بە گەوادیت گۆت" ناغا گۆتی
"سەگە ئەو چە دەلێی؟" مەنسوریش گووتی "توخوا جەماعەت بە گەوادێ
نەگۆت؟". نێر بوو پێکەنین و مەجلیسەکە تێک نەچوو، ناغاش ساردبوو و
دواي کەمێک رۆشت.

شازەمان

دەرویش حەمەد کە خەلیفە مالى کاکى هیران بوو، پیاوێکی زۆر قسە خوش
بوو و نۆ ژنی هەناوو. دوايین ژنی کە ماوەیێکی کەم بوو هەناوو ناوی
شازەمان بوو. دەرویش حەمەد شەوانە لە تەکیە بوو و پاش نوێژی عیша
تەسبیحات دەکرا و کە فاتیحە پادەهێلا، پێدادهات لە پێغەمبەر (صلی الله
علیه وسلم) تادەگەیشتە شیخ و موشایخان. پێش بێی الفاتیحە، مام باوہ کە
پیاوێکی زۆر گەلەچی بوو دەی ووت مام دەرویش شازەمانت لەبیرچوو.
نەویش دەگۆت (نەوت دە ...) الفاتیحە، ئەو خەلکە لەپێکەنین دەکەوتە
سەرپشت و فاتیحەکش هەردەخوێندرا. هەموو رۆژێ ئەو دووبارە دەبوو،
بەلام کەس زویر نەدەبوو. ژبانەکی سادە و هەژاری بوو بەلام خەلکەکە زۆر
لەگەڵ یەک تەباوو.

مام بايز

مام بايزى مەدەي پياۋىكى زۇر راست بوو و سيفەتى مەردانەي ھەبوون، زۇر قەسەي خوشبىشى لا دەستدەكەوتن. كچەكەي مام بايز جىرائى نىمەبوو و نەوكتانە دەمدىت كە سەردانى كچەكەي دەكرد. بۇيان گىرامەو كە جارەكى خەبەر دەدەنە مام بايز كە كىزىكى بوو! نەوئش دەلى بېيەن لەبەر دەرگاي مالى مير فرىدەن. كاتىخۇي سورانە دەستىندرا، نەگەر كەسنىك خوشك يان كچى پەمىردىداپا، دەبوايە شتىكى وەك بزن، مەر... بۇ ناغا بېيەي كە پىدەووترا سورانە. مام بايز دەلى تا كچەكەم پىرادەگا بۇ مىردى، دەبىن دووعلەبە خوئى بدەمى - نەوكتات خوئ يەكجار بەقىمەت بوو، چونكە لەناوچەي نىمە دەست نەدەكەوت و خىلەسات لە كوئىستانى نىزان دەپانەينا و بەشتى تر دەپانگورىەو - پاشانىش دەبىن سورانە بدەم! ناوەلا بېدەنە مير با بۇخۇي بى. دواي نەو بەسەرھاتە، مىرى ناوچەكە سورانە وەرگرتن تەرك دەكا و چىتر نامىنى.

كاتىكىش رىنگەي ھاملتون دروستكرا، ھەندى جار نۇتۇمبىلە ھكومىەكان، لە بەرى لاي چىاي سۇرك لە قور دەچەقەن، نەوانىش ھاتايان بۇ پۇلىسخانە دەھىنا كە يارمەتيان بۇ بىزىر. پۇلىسەكانىش دەھاتنە بازار و چاپخانە و ھەركەسىكيان دەستكەوتبا، راپىچىاتدەكرد. ھەروەھا جارىكيان بەفرىكى زۇر دەبارى و مودىر ناحىيە ھەرمان دەداتە پۇلىسخانە كە خەك كۆپكەنەو تا رىگاي لە مال ھەتا قشەلە بۇ پاكىكەنەو. مام بايزىش دەلى "تازە نىرە جىگەي پياوان نەما" و لە داخى نەو روداۋە، مالى خۇي باركرد بۇ خوېباۋەي نىزىك حاجى بايز. خانوئەكى لەو چۆلەوانىيە دروستكرد و يەكجارى نەگەرەيەو.

دەمانچە

عەلى عەولاي زىنەبىن بە پنچە كابرايىكى كۆيى بوو و كەوتۇتە شەقلاۋە. من نەمدىو، بەلام دەپانگىرايەو كە پياۋەكى پۇشتە و نەفەس بەرزبوو. نەو كابرايە دايم دوو دەمانچەي لە باخەل بووئە. جارىك لەگەل نىنگىلەزىك لىي دەبىتە شەر و دەمەقالى، بەھەلەكەوت ھىچ كامىك لە دەمانچەكالى پىنەبوو. دواي شەرەكە دەچىتەو مال و ھەردو دەمانچەكە بە بىوران دەشكىنى و دەلى "من بۇ تەنگەتەيەكى وەك نەورق دوو دەمانچەم ھەلگرتبوون، كە نەگەر يەككىيان كارنەكا نەوئى تر بەكاربەئىنم، نەورق لىم قەوما و بەھانام نەھاتن، نىتر بۇچمن".

میش

هممەدى حاسنى دايم خەرىكى مىش بەخىزىكردن بوو و ماوهينك له خانوى سالح بەگ دەژيا. هەديقهكەى سالح بەگ هەردەم بە گولئى رەنگاوپرەنگ رازابووه. شتىكى سەيربوو له جوانى و ناوبانگى دەرکردبوو. نەوكانت هەمەى نەمىنه فەندى مودير ناحيه بوو، پياوئىكى چوارشانه و خەلكى سوليمانى بوو. بۇ سەيرکردنى گولەكان چوو بووه سەردانى باغەكەكه. مىش هەنگەكان دەوره له مدير ناحيه دەدهن و زۆرى پيوەدەدەن. نەوئىش له بەرامبەر هەمەدى حاسنى بەندكرد و نەشكەنجهشيدا. ووتى تۆ بە نەنقەسەد مىشت بەرداوەتە من، كەچى مىش بەخوى شرغەى دابوو! بەهەزار تكا و رەجا هەمەدى نازادكرد.

دۆشاو

حەسەن بەگ، حەسەنى فاتمىيان پندەووت. پياوئىكى زۆر سووعەتچى بوو و زۆر جوانى دەدايه بگرە نزىكترين كەسى خوشى و كەس هېچى لىنەدەگرت. بوى گىرامەوه كە جارتيكان بە كاروان دۆشاوى بۇ قوچى نۆمەرە خىل برد تا بە رۆن بىگۆرئەتەوه. نۆمەرە خىل پياوئىكى ناودار و قسەخوش بووه و لاى دەشتەكەكان سەربەدەكانى نەو باون. حەسەن بەگ ووتى خەلك هاتن و داوايان له پلكە مەياس كرد كە دۆشاوئەكە تام بكا تاكو بزائى چۆنە. مىش زۆر دلخۆش بووم، چونكە باديه رۆنى زۆرم لىكۆببونەوه و باكىشم نەبوو، چونكە دۆشاوئىكى زۆر چاكم پىبوو. پلكە مەياس دۆشاوئەكەى تامكرد و ووتى نەوه دۆشاوى بلاروكە! نەو هەر نەوه نەدى ووت، نيتىر خەلكەكە پشتيان لەمن كرد و رۆيشتن! مىش بە قسەو حەرەكە بە پلكە مەياسم ووت “نەگەر نەوه دۆشاوى بلاروك بىت، له من له تۆ نەوهى دە فلانە جى” خەبەر دەگاتە نۆمەرە خىل و دەلەين خوشناوئەك هاتيه دۆشاوى پىتیه و نەوهای ووتەوه. نەوئىش زۆر پندەكەنى و دەلەى برۆن بپهئىنن. حەسەن ووتى كە هاتنە شوينم نەختىك ترسم لىنەشت، بەلام كە له ديوەخانەكە چومە ژورئ، نۆمەرە خىل زەردە خەنەكى هاتى و بەخىزەهاتنى كردم. پرسى نەو دۆشاوئەى پىتە هى چیه؟ ووتم قوربان هى ترىيە، بەلام پلكە مەياس دەلەى نەوه دۆشاوى بلاروكە! خۆ نەگەر ترىيانىك بلاروك بگوشى، پەرداغىك ناوى لىپەيدانابى! نۆمەر پرسىاريكرد، چىت بە پلكە مەياس ووت؟ مىش دووبارە هەلسامە سەرىن و قسە و باسەكەم بۇ نۆمەر دووبارەكردەوه. نۆمەر له پىكەنەين كەوتە سەرىشت و ووتى برۆن هەموو دۆشاوئەكەى بۇ بگۆرنەوه. حەسەن بەگ ووتى نيتىر بوونە دۆستى من و سالانە چەند جار بە كاروان دەچومە دىيەكە و بە كۆمەل گەنم و رۆنم دەهيننا.

راوه ژوشك

راوه ژوك له زور شونډی كوردستان باوی هېوو. كه كسینکی نوږ بېتابېتی كارمېنډنکی حكومت دهاته شېقلوه، كۆمېلنك كېس رنكدهكوتن و داوېتی راوه ژوشكېان دهكرد، گوايا وهك رنژنك بۇ گېشتنې به شارهكه دهېېن بۇ نېم راوه. راوه ژوشك شتنك نهېوو كه بوونی هېبې، بهلكو تنها بۇ نهوهېوو كه پېنډنك به كېسكه بېكېن و هویهكېش بوو كه كېسكه بېنې به هاوړې لېگېل خېلكې ناوچهكه. شېونك كاپرايان دهېرده گردې دزړې و تنهكه و دهسته دارنكېان دهدايه دهست. كاری نمو هېر تنهكه لېدان بوو بېنې راوېستان تاكو راوهكه نمو او دهېوو. نمو انېترېش گوايا دهچن و ژوشكهكان كۆدهكېنوه و له تېلېسانيان دهكېن. هېندې جار تېلېسېنكېشيان دهدايه دهست كاپرا، نېبادا ژوشكېك بېرهو نمو رابكا. نېتر نمو ان دههاتنوه خوارهوه و ناوه ناوه يهكېك هاوارېدهكرد "ها نموته گرتم"، "بېگره هاته نموای"، دهېزای نهكېی" پېنچم گرتېنه"... دواترېش هېركېس دهچوه مالموه و لنې دهنوېست، كاپراي بېسته زمانېش بۇخوې تا بېمانې تنهكهې لېندها.

كارېته

له زېماني منډالې من نېگېر كېسېنك خانووی دروست بگردېا، نمو خېلكې هاوكارېان دهكرد و نهستوندهكېنكېان يان يېك دوو دارې رايېلېان دهدايه كېسكه. لېپېرېه دووكېس هېوون، يهكېكېان خانووی كرد و نموې تر دوو دارې به ديارې دانې. دواي ماوهېنك نموې ترېش دهستې به خاتوو دروستكړن كرد. كاپرا لېپېرامېر دوو دارهكه چوار دارې بۇ بړندنوه. بهلام نمو ووتې من نموې ناوې، يان هېشت دارم بۇ بېنه يانېش دوو دارهكهې خوم دهوېنوه. نموېش كاريكې ناسان نهېوو بهلكو لهوانهېوو مهالېنې. له تورېبې، كاپراي يېكېم چار خانووی درووستكرد، كاريتهې دانه بېر خانووی خوې و دارمكاني دهرهېنان و دايموه به كاپرا.

مهلا يېلدا

كېسېنكې شېقلوه له كارواني ناوچهې سېرهوه لېگېل يېلداي مېسېحې دهگېرانهوه. له رېنكا دهگېنه ژنه رهوېندنكې و كاپرا قېسه لېگېل ژنه دهكا، ژنېش دهلې نېگېر مارېم بېكهې لېگېلت دېم. نموېش دهلې نموېته رېفېقهكېم

مەلایە. داوا لە یەلدا دەکاو دەلن مەلا یەلدا مارەمان بکە، ھەر چۆنیک بێ یەلدا مارەیان دەکا! کە ھاتنەوێ مأل، باپیری کۆرە دەلنە ژنەکە نەتو کێی، چ دەکەوێ لێرە؟ نەوێش دەلن نەمەن خیزانی فلانم. چۆن لە کێ؟ دەلن مەلا یەلدا مارەیکردم. نەوێش یەکسەر لەباسەکە دەگات و ناتنیک دەداتە ژنەکە و بەرنیدەکا.

لەبەد

جارنیکیان کوتال فرۆشێک بەمەبەستی فرۆشتن بە دینەتەکان دەگەڕێ. لە ڕیگا و لە سەر گەردێ لە نزیک نەو شوێنە خێڵسات ھەلیاندادە دەگاتە مام شوان. شوانەکە تەنھا دوو پارچە لەبەد بچوکی بە داوێنەنیک بە پێشەوێ و داوێنە ھەلواسراوێ و بە ھال بەدەنی داوێشراوێ. کابرا لە شوانە پرسی، تۆ بێنی نەو ڕەشمالاتە پێوستان بە جل و بەرگێ؟ شوانەش لە وەلام دەلن "وەلا نەمەن پەخۆ ڕووس نیمە و ھاییشم لە زۆمێ نیە". واتا من بە خۆم ڕووت نیم و ناگاداری نەو قەومەش نیمە.

بەھەشتی

پیاویکی زۆر دەولەمەند توشی قەبزی دەبێ، خەلک کۆدەبنەوێ و دوای بۆ دەکەن و پاشان بەھەمان نەخۆشی دەمرێ. خەلکەکە دەکەنە مشتومر، ھەندێک دەلێن نیمانی بردیە و ھەندێک دەلێن بەھەشتیە... کۆری مردووێکە دەزانێ نەوانە ھەر بۆ خۆھێناتە پێش وادەکەن، دێتە وەلام و دەلن نەوێ نێوێ چێ دەلێن؟ نەوێ چەند ڕۆژە نەو ھەموو ناواییە دوای بۆدەکات، ھەندێکەکە گۆی بەرنەکەوت! نیمان و بەھەشتی بەردەکەوێ؟

قەشە ی بنەسلەو

پێشان بنەسلەو گوندەکی بچووک بوو و بەستێکی ناوی پێدادەبرۆشت و تا ھاوین ناوی ھەرتیدەما. نەوکات کچ و کۆرائی نەوێ پێکەوێ لەو ناوێ دەکەوتن و یاریان دەکرد. لەوکاتە خۆشناویکی دیندار بۆ کاروان بەرەو نەوێ دەچێ، چاوی بەوشتە دەکەوێ و زۆر بێ دلتەنگ دەبێ. دەچێتە گوند دەبێنێ مەلاو ڕدین سپی دانیشتی، نەوێش بەپەلە دەچێتە لایان و دەلن نێوێ چ موسولماننیک، من شتی وام نەدیتێ، چۆن دەبێ پیاو ژن لەناو ناو بەیەکەوێ

گەمەبەكەن؟ ئەوانىش ئەلەين بىرۇ بىرۇ مام خۇشناو نەگەر نازانى نەوە فەشەى
بەنەسلەومبە.

ناغا

ناغايەك سەرخۇشەدەين و خۇى زۇر لە غولامەكى توورەدەكا و زۇر شتى
ناشرىنى پى دەلى. غولامەكەش نەو ناحەقىەى پى قىولناكرى و وەلامى ناغا
دەداتەو و ناغا بەمچن دەهەلىن. دواى پى دەلەين چۇن وەلامى ناغات دايەو خۇ
نەو سەرخۇشەو! بۇ رۇزى دواتر كاپرا دەچىتەو لای ناغا بۇ نەوەى داواى
لەيىوردن بكا. ووتى ناغا دەپى بىمورى، دونى قسەم لە قسەى جەنابتكر، بەلام
نەتو زۇرت چویندان و منىش نەمزانى بوو نەتو گووگەت خواردبەو، نەگەر
بەزانىبابە نەو گووگەت خواردیتەو قەت وەلامە نەمدایەو.

عمودیشۇ

شەونك مەسپىيەكى عەنكاو بە ناوى عمودیشۇ، دەچىتە دىوەخانى جەمىل
ناغای گەردى لە بەحرە. دىوەخان ناوەدان بوو و خەلگىكى زۇر دانىشتوون.
لە پىر كەسەك بۇنىك بەردەدا و ھەمويان ھەستى پىندەكەن و پىندەكەن، بەلام
دىارنە كە كى نەو كارەى كردە. پاش كەمەك مەلا باتگى عىشادەدا، بەلام
ھەر ھەمويان ھەلدەستەن نوپۇزبەكەن! عمودیشۇ بەتەنیا دەمىنىتەو و دەلى ناغا
راوەستەن، نەو شتەى بەتەماى مەن جىمەھەلەن نەمەن نەمكرىە، نىتر دەبىتە
پىكەنەن و ناغا بىراردەدا كە ھەمويان دەستىوېز بشۇنەو.

مام زىندىن

بەسەرھاتىكى خۇش لەسەر ناشى كۆرىنى مام زىندىن دەگىزدرايەو. لە پايز
كاتىك خىلەسات بەرەو گەرمەن دەچن، ژنىكى رەوەند لادەداتە ناشى مام زىندىن.
مام زىندىنىش لە ناش بوو و ديارە لەگەل يەك رىكدەكەون و ژنە دەلى
مىزدەتپىدەكەم، مام زىندىنىش نەوكات بى ژن بوو و مارەى دەكا. زىستان لەلاى
مام زىندىن دەپى و بۇ بەھار كاتىك خىلەساتەكان دەگەرىنەو دەشتى ھەرىر،
ژنەكە بە دزى دەروا و دەچىتەو ناو كەسوكارى خۇى و مام زىندىن
بەچىدەھەلى. رۇزىك تەتەرىك بە لای نەوان تىدەپەرى و ژنەكە لىدەپەرسى

بۆكۆئ دەچى؟ تەتەرەكەش دەلى دەچمە ھەولنر. ژنەكە رووپىيەئىكى دەداتى و دەلى لەسەر رىگا برۆ لای مام زىندىن و پىنى بلى “مام زىندىن سەرىھەناردە، سالىخۇم پى رابواردە، مەلىشەم ئەكرد ساردە” كابراش لادەداتە لای مام زىندىن و قسەكەى پى رادەگەينى. مام زىندىنىش پارەيەكى زياتر دەداتە كابرا و دەلى بگەريۆە لای ژنەكە و پىنى بلى، “نەو پىرەژنى گرد و مرد، ھەندم وەكى مەشكى ھىنا و برد، فەرەزەم ناشى مام زىندىنى نۆندە دەبن برد”.

باگوردان

مىرى بىتواتە دەلئتە يەكەك لە خوলামەكانى، دەبن بەيائى بچىە لای مىرى خۇران. نەوئش بەبن نەوئ لە مير بېرسى بۆچى، يان لەوئ چىيەكم؟ بەيائى زوو بەبن دەكەوئتە رى. دواى ماندوو و شەقى بوونىكى زور لە برىنى ھەردوو چيا سەختەكانى نيوانيان، دەگاتە گوندى خۇران و دەچتە لای مىرى نەوئ. نەوئش دەلى فەرموو بۆچى ھاتى؟ خوলামەكە لە وەلام دەلى، من ھەرنەوئندە دەزانم مير گووتى برۆ بۆلای مىرى خۇران. نەوئش دەزانى كە خوলামەكە پىاوئىكى زور سادەيە و پەندىكى پىنەلەدەبەستى. مىرى خۇران دەلى نەوئە من بەبېرم ھاتەوئە بۆچى ناردووى، داواى باگوردانى سەربانەكەى منى كرىبوو. باگوردانەكەى لى ھەلدەدا و دەلى پىشكەشى مىرى. خوলামى بەستەزمان بەو ھەموو رىگايەو بە رەزالەتتىكى زور، دواى چەند رۆژنىك باگوردانەكە دەگەينىتەوئە بىتواتە و دەبباتە دىوہەخانى مير. مير دەلى نەوئە چىە ھىناوتە؟ دەلى قوربان چەنابت نەتووت برۆ بۆ لای مىرى خۇران! نەوئش چووم و باگوردانەكەى مالى خۆى پى ناردم. نەوئش بۆى دەرەكەوئ خوলামەكەى چ گەمژەيەكە و دەزانى چ پەندىكى پى ھەلبەستراوہ. دەلئتە خوলামەكە برۆ نەو باگوردانەى بېوئە، نەوئە ھى مالى ميرە، من داواى باگوردانەكەى دىوہەخاتم كرىبوو.

نەجەل

كابراينىك بە مالى جىرانەكەى فىردەبى و ھەموو نىواران لەكاتى ناتخواردن دەچتە نەوئ و ھەموو جاريش دەلى نای نەسىب نای نەسىب. دواى ماوہينىك خاوەن مالىكە زور لى بىزاردەبى و رۆژنىك ھەلدەكەيشنە خەنجەر و دەلى نای نەجەل نای نەجەل! كابرا دەلى نەوئە چى دىكەى، شىت بووى؟ نەوئش دەلى نەگەر نەتو باوہەرت بە نەسىبە، دەبن باوہريشت بە نەجەل ھەبن.

مەزھەرت

لە شەۋىزى تارىك، غولام دەستىك بۇ ناغا دەبا. ناغا تۈرەدەين و دەلىن نەۋە چ دەكەى كۈرە؟ نەۋىش دەلىن بېورە ناغا، وامزانى ناغازنە! نەۋەيە كە دەلىن عوزرى لە قەباحەت خرابترە.

سافىلكە

كچىكى پارچەلە كاتىك ناو بۇ ميوانەكانى بابى دەگىرئ، لەناكاو باينىكى لىبەردەين. يەكەك لە ميوانەكان مەلا دەين و بۇ نەۋەى كچە ھەست بە شەرمەزارى نەكا دەلى، ھىچ نىيە كچم نەۋە نىشائەى نەۋەيە كە نۇبەرت كۈر دەين. كچەش لە ۋەلام دەلى مامۇستا يەكيدىش بكم؟ مەلا دەلى كچم جارى نەتو نەۋەى گەورەكە، خوا كىرىمە بۇ ھى دوۋەم.

خەنجەر

مەلا خەلىل نەۋە بەسەرھاتەى بۇ گىرامەۋە و ۋوتى، دوو كەس لىيان بوو بە شەر، يەكەكەيان يەكەموسەر خەنجەرى ھەلگىشا و ۋىستى لەۋەى تر بدا. كابراى تر ۋوتى راۋەستە، من شەر لەگەل تۇ ناكەم. نىمە دەين دوو سى جۈننان بەدەينە يەكتر، پاشان بۇ يەكتر بچىن و دوو سى شەقان لە يەكتر بەدەين. نەگەر دۇخەكە توندتر بوو، دوو سى مەترەقانىش لەمەك بەدەين، نەۋجا نەگەر جىگايەكت شكا، ھەقى خۇتە ھەلگىشە خەنجەرئ. تۇ بە توۋرە بوۋنەكى سادە ھەلگىشا خەنجەرئ! ديارە تۇ زۇر كەرى، منىش شەرى لەگەل كەران ناكەم.

پۇشتە

جارىكەيان كابرايەك بە جلوبەرگى شېر و ۋور، چوۋە مەجلىسكى زۇر گەرم و ناۋەدان لە دىۋەخانەك. دياربوو كەس گىرنگى بە كابرا نەدا و لەسەر پىلاۋانىان دانىشانند و ھىچىشان پىشكەش نەكرد كە بىخوا. بۇ رۇزى دواتر چوۋە ھەمان دىۋەخان، بەلام نەمجارەيان جىلكى زۇر جوانى پۇشى و زۇر جوان و پۇخت دياربوو. كە لە دىۋەخانەكە چوۋە ژورەۋە، ھەموو مەجلىسەكە لەبەرى ھەستان و پىشۋازىەكى گەرميان لىكرد و لە سەرىنگانى دىۋەخانەكەش جىگايان بۇ

كردهوه، خواردننىكى گەرم و خوشىشيان لەبەردەم دانا. نەویش لاچكىكى
جلەكەى راكيشا و لەناو خواردنەكەى ھەلينا و گووتى دەنەوجا تير بخو، نەوہ
بۇ تۆيە نەك بۇ من.

گۆلك

گا بەربووه ناو ماشان و ھەمووى ويرانکرد، گۆلكىكىش لە دار بەستراپووه و
ھیچ زەرى نەکردبوو. كاكى جوتیار زۆرى لە گۆلكەكەدا. لێیان پرسى، نەوہ چ
خەتای ھەيە؟ ووتى نەوہى بەربەم لەوہىدى خراپتردەكا!

سەيىر و سەمەرە

لە كۆن زۆر قىسە و باسى سەيىر دەگىن درانەمۇە كە لەنەمىيە ھەندىكىيان
بەسەرھاتى راست بن و بەشىنكىشيان نەفسانەمىي بن.

مەلا مەحمود

لە سالانى ۱۸۰۰ شەرىكى گەورەى موسولمانان لەگەل رووسەكان لە قارس و
بايەزىد رويداوه. مەلا مەحمودى شەقلاوه بۇ سەفەر بەلك و بە مەبەستى غەزا
چووه بۇ نەمۇ شەپەرە و لە شەپەرەكەدا كوژراوه. ماوهينك دواى ھەوالى كوژراني
مەلا مەحمود، گوايا شەيخ سەرى مەلا مەحمود ھاتۇنەمۇە و لە گەرووى الله
أكبر لە نيوان شەقلاوه و سەپىگرە بانگى نويزى داوه، گەروەكەش لەبەر نەمۇ
روداوه نەمۇ ناوھى لىندراوه. پاشان دىتە چاكى خەجەلاسن، كە دەكەوتتە خوار
گردى دىزى و خەلك گوزيان لىبووه كە دەنگى مەلا مەحمودە و بانگى سەيىنى
دەدا. بۇ بەياتى سەرى مەلا مەحمود دەدۇزنەمۇە و دواتر لە گۇرستانى
باوپايران دەيشارنەمۇە. مەن گۇرەكەى مەلا مەحمودم دىتبوو، كىلى گۇرەكە
نزيكەى مەتر و نيويك بەرز بوون و سى كىلى ھەبوون. سەرى كىلەكان لە
يەكتر نزيك بېونەمۇە، بەلام بىنەكەيان نيو مەترىك لە يەكتر دور كەوتبۇونەمۇە وە
سەرى مەلا مەحمود لەوئ نىژرابوو. گوايا ھەرژنىك لەبەينى كىلەكان رەتبىا،
نەمۇ خواست و مرازى دەھاتنە دى. باوكم دەيگىرايەمۇە كە لە كۆن نەوانەى
نيماتدارى زۆر بەھىزبوون، لەكاتى مردنيان، لە سەرى روار لە چىاي سەفين
نەمۇ كىلە درىژانەيان بۇ دەھىنان. بەداخەمۇە پىنماوبى دواتر كىلەكان كەوتتە بەر
جاده و مەزارەكە تىكچوو.

سولتانى نەستەنبۇل

وہستا ەمۇلا كۆر و قادرى وەسمانە رەش دەيانگىرايەمۇە كە لە زەمانى حوكمى
عوسمانىەكان، كورنىك و كچىكى خەلكى شەقلاوه ھەزەلەيەك دەكەن و
خۇشەمويستىيەكەيان لەرادە بەدەردەبى. بەلام چەندىن جار كۆرە خوازىبنى
كچەدەكا، كەچى باوكى كچە دەلى نایدەم! دواى نەوھى كۆرە پەيمان لە كچە
وہردەگىرئ، مىلى رىنگاى نەستەنبۇل بەپى دەگىرتە بەر و بەچەند مانگىك دەگاتە
نەمۇ. دواى ماوھەيىكى زۆر لە چاوەروانى، رۇژنىك لە سەر رىنگاى سولتان

رادەكشنى و داواى نامەينىكى لىدەكا بۇ نەوى كچەكەى بدەنى. نەوىش حورمەتى ماتدوو بوونەكەى دەگىرى و نامەيكەى دەداتى بۇ قازى شار. كۆرە دىتەو و نامەكە دەداتە قازى شەقلاو، قازىش دەلى چونكە سولتان راي لەسەرە، مارەبى كچەكە هاتوو و پىرۆزىت بى.

پىاواچاك

بەرلەوئى لە ناوچەى كىركوك نەوتىش بدۆزىتەو، خەلگانىك لە كۆنەو سۇدەند بوونە لە بەرھەمەكەى. خەلكى زۆر لە ناوچەكەكانى كوردستان، بگرە لە نىرانىشەو دەھاتن و بە ناوچەى شەقلاو دەدەبوون. گوايا نەوانە دەچوونە سەر “پىاواچاكى بابە گۆر گۆر” بۇ نەوى مەرامەكانىان جىبەجى بىن. بەتايىبەتى نەگەر كەسنىك مەرامى بوایە كە كۆرىكى بىن، دەبوایە بلى “بابە گۆر گۆر، بەگۆرھاتم، بۇ كۆرھاتم”. گوايا زۆر جار خەلك بە كۆمەل لە ناوچەى نىمەش بۇ نەو مەبەستە دەچوون بۇ نەوى. دەیانووت لەوئ چەندىن كەس ھەبوو كە خۆلىان ھەلدەكەند و ناگىران تىبەردەدا. نەگەر خۆلەكە گرى بگرتبا، نەوا گوايا مەرامەكانى مەوانەكە دەھاتەدى. كەچى چونكە خاكى ناوچەكە نەوتوایە، زۆربەى جار گرى گرتوو و خەلكەكەش بە دلخوشىەو گەراينەو.

گۆمى گامىشان

من لە بەروارى نەم بەسەرھاتە دلىا نىم، بەلام دەبى لە دەوروپەرى مندالى من بووبى. كاتى خۆى كۆرەيىكى قىس و گەچ دروستكردن لە ناوچەى گۆمى گامىشان لە نزيك دەربەندى شەقلاو ھەبوو. باوكم بۆى دەگىرامەو كە كۆمەلنىك خەلكى ناوچەكە لەوئ كاريان دەكرد، بەتايىبەتى مەسىحەكان. ديارە بنارى نەوگەردەى كە بەردەكانى بۇ كۆرەى قىس و گەچەكە لى دەرهینراون، رۆژ دواى رۆژ زياتر ھەلكەندراو. تا رادەيەك كە رۆژىكيان گەردەكە دەرمى و كۆمەلنىك كرىكار دەكەونە ژىر گلىكى زۆر. ديارە كە خەلكى ناوچەكە ھاوارەكەيان گۆئ لى بوو، ھەركەس خاكەناس و كەلوپەلى تریان بردوو و بەھاتاي روداوەكە چوون. بەلام بەداخەو تەنھا چەند كەسنىك دەربازيان دەبى و تەرمى نزيكەى ۱۵ تا ۲۰ كەسنىك كە بەشى زۆريان لە برا مەسىحەكان بوونە، ھەر لەژىر گەلەكە دەمىنەو و دەبى بە گلكۆى يەكجارەكيان.

لنښورډن

جاران به سهرهاتی حاجی مجید بهگ له شه قلاوه زور له سهر زاران بوون. نهو پیاوه زور دل گهوره بووه و دیوه خانه که ی همدېم پرېووه له میوان. تا بلنی چاکه ی بق خه لکی همېووه. دهگړنه وه له کاتی گرانې شېری جیهانی یکه م، فقیرې زورېووه و خه لک همېووه له برسان مردووه. حاجی مجید بهگ بق ماوه یکی زور رږانه مهنجملنکی گهوره ی ساوار کولاندنی پر له نیسک، ماش یان شله ساوار لیناوه و همړه کنک هاتووه کهوچکینکی بق ټکړدووه. رږنک همدن خه لکی سرکه ند دهنه میوانی نهو. دوی ناخواردن، له ژیر دارتووه کاتی دیوه خانه که ی، میوانه کان خمریکی تووخواردن دهن. یه کنک له میوانه کان همړه گالته روی تفنگه که ی له کوره تافانه که ی حاجی مجید بهگ دهکاو دهلی، ناغا نییه پښ نه گمرنا دهتکورم. تفنگی بهرامبر راده گری و لهوی وایه تفنگ بهتاله، کهچی تفنگ فیشمکی لهبر بووه و لدهستی دهتقن. مهخابن کوری حاجی مجید بهگ دکوژئ. له داخان میوانه که ویستویمتی خوی بکوژی، بهلام حاجی مجید نه ی هیشتووه هرله گرمی عمفوی کردووه و دهلی “دیاره خودا هر نه و نه کوره که ی داوه ته من. بهلام یهک تکام همیه، با جاریکی تر چاوم پښان نه کهوئ نه وه کو شپتان زه فمرم پښیا و رای قوم بگویم”.

مهردایه تی

له کاتی پښممرگایه تیم، له دولی باليسان چوومه گوندی نیوه. له مالنک بووم، خاوه ن مال باسی ژنکی بکرم که دوی مردنی میردی بهخوکردنی چوار منداله که ی به تماوی کهو ته نه ستو. ووتی نهو ژنه سمری خوی تراشی و جلی پیاوان لهبر کرد. ژنه که به کاروان توتنی دهرد بق موسل و کاری قاچاگی و زور کاری تری دهکردن که نهو کات نهها کاری پیاوان بوون. دواتر ژنه که میان پیشاندام، چونکه نیواران لهگهل پیاوانی گوند له لای مزگمت راده و هستا. رانک و چوخه لی لهبر دابوو و دهلینگی رانکه که ی خستبوه ناو بهله کپیچ و قننه سهیلشی لهبر پشت بوو. من تونک لهگهلې راوه ستام، قسه کانی له پیاویکی پر ممتانه بهخو دهچوون و دهک پیاو هلسوکهوتی دهکرد. زور پښم سهر بوو، چونکه یکه م جارېوو شتیکی لهو بابه ته ببینم.

بە مەبەستی هینانی سەرکە گۆلی شلیر، من و نەجاتی برام بە نۆتۆمبیل چوونە چای برادۆست و لەوێ نەشکەوتیکمان بینی. پیرە پیاویک لە نزیک نەشکەوتەکە دانیشیبوو و سەربردەکی سەیری بۆگێراينەوه. ووتی نەوگاتەي که خوێنی پێشمەرگە زۆر بەنرخ بوو و ھەرکەسی پێشمەرگەيەکی بکوشتبا، حکومەتی سەدام پارەکی زۆری پێنەدا. من دوو پێشمەرگەم دیتن و وۆتم وەرن نام لەلا بخۆن. ھەرچەندە ماتدوو بوون و برسێتی لە رۆالەتیاں بەدی دەکرا، بەلام لە وەلام ووتیان نایین. دیاربوو ترسێکیان ھەبوو که من نیازیکي خراپم ھەبێ. منیش وۆتم یا بەسەرھاتیکتان بۆ باسبکەم که بەچاوی خۆم دیومە. بۆم گێرانەوه که گوندەکەمان لەدەم زێبە و چۆن من و رەفییەکم نیوارەيەک لە دەم رووبار بووین، لە ناگاو ھاواری ژنێک ھات. که تەماشاماکرد، ژنێک خۆی لە پەنا بەردێک ناو و پێنەدەچوو ھێچ جلی لەبەری. داوایکرد شتێکی پێ بدەین تا خۆی پێ داپۆشێ، نیشەش جەمەدانی و پشتینمان بۆ ھەلدان و لەگەڵ خۆمان ھینایەوه مأل. دواي نەوهی خۆی گەرم کردەوه و ناتێکی خوارد، وۆتمان سەربردەت چيە؟ ژنەکە ووتی من خەلکی پلە و بارزانم و لە دەم زێ بە تەنیا لە بەياتیەوه کۆرم دەکرد (جلم دەشۆشتن). پێش نەوهی سەری خۆم بشۆم، ناتێکم ھینایە دەر که بیخۆم، چونکە کەمێک ماتدوو و برسێ ببووم. بەلام سەگێک لە نزیک نەوێ دەستی بە نوزە نوزکرد و منیش ناتەکەم داين و تەماشامکرد بەپەلە بۆ فەرەمگانی بردوو و دووبارە بە نوزە ھاتەوه. سەرەتا دوودل بووم که ناتێ دووھمی بدەم، بەلام بەزەبی زۆرم بە سەگەکەھات، چونکە وەک پارانەوهيەک تەماشای منی دەکرد. نیتێ سێ نام پێبوون و ھەرسێکێم دانێ، چونکە دوايی من ھەر دەچوومەوه مأل و دەمتوانی چاوەروان بکەم. کاتێک سەری خۆم دەشۆشت، بەردەکەي بێ پێم رۆیشت و ھەلخلیسکام، نیتێ ناوہکە زۆر بە گۆرپوو و منی برد. ھەرنەوێندەم دەزانی بە کاری خودا که دەکەوتە ژێر ناو، تۆپەلە ھەویرێک بە دەم و لۆتم وەدەنرا و کہ دەھاتەوه سەر ناوہکە لادەکەوت، تاگەیشتمە نەو جیگایەي منتان لێ ھەلگرتەوه! نیتێ نازانم من لە کۆیم و چەند لەناو ناو بووم، بەلام دەزانم کہ ماوہیێکی زۆر بوو بەو رۆپارە دەرویشتم. پیرە ووتی بە پێشمەرگەکانم ووت نەو ژنە سەگی ناتدا، کەچی خودا نەوھای بۆکرد، نەي دەبێ بۆ نینسان چی بکا! دیاربوو نەوانیش دلایان نەرم ببوو و لەگەڵم ھاتن.

بابه‌تی سهر زاران

سې هیزه رڼ

پیاوړه‌کې ده‌ولمه‌مند سې هیزه رڼ داده‌نې بڼ مانگې ره‌جېب و شه‌عبان و ره‌مېزان. به ژنه‌کې دملنې نه‌وانه بڼ ره‌جېب و شه‌عبان و ره‌مېزان، ژنه‌کې دملنې به‌سهر چاو. نیت‌رکابرا نازانې ژنه چمند حالې بووه یان نا. چمند که‌سینکېش گوزیان له‌وقسه‌یه ده‌بې و هله‌که ده‌قوزنم‌وه. رڼ‌کې پیاوړه‌که له‌مال نابې و سې میوان له ده‌رگاده‌دن، ژنه‌کې ده‌لنیت نیوه کتن؟ دملنې نیمه، ره‌جېب و شه‌عبان و ره‌مېزانین و هاتوین بڼ سې هیزه رڼ‌نه‌کانه‌مان! نه‌ویش فېرمویان لنده‌کا و هیزه رڼ‌نه‌کانه‌یان پنده‌دا و ده‌رڼ. که پیاوړه‌که ده‌گهرنیم‌وه ژنه دملنې پیاوړه‌که ره‌جېب و شه‌عبان و ره‌مېزان هاتن و سې هیزه رڼ‌نه‌کانه‌مان پندان. پیاوړه‌که زور تووره ده‌بې و دملنې له‌واړه‌ده‌ام که‌س نه‌ونده‌ی تو بې نه‌قل نه‌بې. لنین ده‌بینه مش و مېرکې زور. کابرا به ژنه‌کې دملنې چمند رڼ‌کې ده‌گهرنیم، نه‌گهر که‌سم دیت‌م‌وه وه‌ک تو بې نه‌قل نه‌وا ده‌تبه‌خشم، نه‌گهرنا که‌ورت ده‌که‌م.

هرچنده کابرا له‌واړه‌ده‌دانه‌وو که هیچ که‌سینکې بدقزینیم‌وه له ژنه‌کې نه‌فام‌ترین، به‌لام ملی رینگای گرت‌بهر. دواي گهران و ماندوبونیکې زور گمېشته نژیک قه‌ل‌تیک. له کانیاوکی نژیک قه‌ل‌تیکه دمت و چاوی خوی ده‌شوا و لیراده‌کشی تا‌کو پشونکې بدا. پاش که‌مینک، کچیک دیته سهرکانه‌پاوه‌که و ده‌پرسن مامه له کتن هاتې؟ پیاوړه‌کش له بېزارې دملنې له جه‌ه‌ننه‌منی! کچه دملنې قوربان‌تیم نه‌روی همتا نا‌غازن دینم. نا‌غازن به پله دیت و ده‌پرسن، له جه‌ه‌ننه‌منم هاتیم‌وه، نه‌ی به‌قوربان‌تیم ره‌حماتی برات نه‌دیوه؟ نه‌ویش دملنې ره‌حمان برای تووه؟ نو‌ووی! هه‌موو رڼ‌ن هینده‌ی لنده‌دن، هینده‌ی لنده‌دن له‌سهر نه‌و سې سهد لیره‌ی که قهرزداره. نا‌غازن دملنې هه‌ی ده‌پیری مرم نه‌تو ده‌گهرنیم‌وه سې سهد لیره‌کې بڼ ببه‌ی؟ نه‌ویش دملنې هه‌رنیستا ده‌گهرنیم‌وه. نا‌غازن لیره‌کان ده‌هینې و نه‌ویش هه‌رب‌په‌له سې سهد لیره‌که و ده‌د‌گرن و ده‌روا.

که نا‌غا ده‌گهرنیم‌وه مال، نا‌غازن دملنې نه‌وړو برای خوم له جه‌ه‌ننه‌من رزگارکرد! نا‌غا دملنې چو‌ن شتی واده‌بې؟ نه‌ویش به‌سهره‌ت‌که‌ی بڼ پاسده‌کا. نا‌غا فېرماده‌دا نه‌سپ و تفه‌نگ ناماده‌بکمن و ده‌که‌وینته دواي کابرا. کابرا ده‌بینی له دوره‌وه نه‌سپ سوارنیک به‌رهو نه‌و ده‌کو‌تن، به پله لادم‌داته ناشینکې نژیک. ده‌لنیته ناشه‌وان قوتوی جگهرم لې که‌وته پوسکی ناشی، لیره‌کت ده‌ده‌منی

نەگەر بچی بۆم دەر بېھننى. ناشەوان بە غار دەچىتە ژىر ناش و كابراش ھەندىك نارد بەخۇى دادەكا. ناغا دىتە ژوور و دەلنىتە كابراى ناشەوان، كەست نەدىوھ بە نىرەدا پروا؟ نەویش دەلنى گەورەم پیاوھك ھاتە نىرە و بەپەلە چووھ ژىر ناشى. ناغا نەسپ و تەننگەكەى بەتەماى نەو بەجى دەھىلى ھەتا دەچى كابرا بگرى. ھەتا ناغا بۆى دەر دەكەوئ كامە كامەپە، كابرا سواری نەسپەكە دەبىت و تەننگەكەش دەپا.

نەوجارەیان كابردەبىنى جۆتیارىك جۆتوگا دەكا. چووھ لای مام جووئیار و ووتى زۆر حەزم لە نىسكىكى گەرە، نەگەر بۆم پەيدابكەى نەو نەسپ و تەننگەت دەدەمى. جۆتیار ووتى راوہستە نىستا دەچمەوھ مأل و بۆت دەھىنم، قورباتىتم نەروى. كاكى جۆتیار بەپەلە گەراپەوھ مأل و ووتى ژنى نىسكەكى لىنى نەسپەك و تەننگەكەم پى وەرگرتە. ژنە ووتى بەخوای نىمانە، بەلام ھەر نىستا دەچمە مالى باوكم دەپھنم. ژنەكە چووھ مالى باوكى و نىسكى ھىنا، بەلام ووتیان نىمەش شەرىكىن! ھەتا ژنەكە ھاتەوھ نىسكى لىنا، جووئیار ناوخوړكى بۆ نەسپەكە بە بەرد و قوړ دروستكرد. ھەروھە پىشپەند و پاشپەندى دروستكردن. نىسكەكەى لە دىزە كرد و لەسەر پىشتى خۆى دانا. لەرنگا قسەى ژنەكەى بېرەتەوھ كە مالى بابى ووتیان نىمەش بەشمان ھەپە. جووئیار خۆى داھىناپەوھ و دەستى بۆ پووشكەك برد و ووتى نەو پووشكەشيان نادەمى، نىسك پړا و نەسكوردىشى سووتا، كابراش گا كانى بردبوون. كابراى گابردى رۆشست و لە رىنگا گەپشتە مىگەلە مەرىكى چاك. لە شوانەكەى پرسى، ناپانفرۆشى؟ شوانىش ووتى بۆ فروشتەم داناون. كابرا بەناو مىگەل گەرا و سى سەر مەرى جوانى لى بژاردن و جپاى كردنەوھ. ووتپە شوانى قوړبەسەر نەو پازدە مەرانە دەپەم. نەوانەپىترىش ھى منن، با بە نەمانەت لەلات پى تا دەگەرىمەوھ و پارەكەت بۆدینم. كابرا بەرەو مأل كەوتە رى. لە رىنگا زۆر شتى ترى لىنەلەكەوتن، بەلام ووتى نەوھندەم بەسە. گەپشتەوھ مأل ووتى ژنەكە زۆرى لە تۆ پى نەقلىترم دىتنەوھ، بۆپە لە تۆ خوش بووم.

لىرە

سى ژن لە رىنگەى كانى لىرەپەك دەدۆزنەوھ، ھەرىكەو دەلنى بۆ من پى. نەو كاتە پىرە پیاوئىك تى دەپەرى و دەلنى نەو ھەراپەتان لەچپە؟ ژنەكان دەلنى نەو لىرەمان دىتپتەوھ و شەپمان لەسەر نەوھە بۆ كامەمان پى. پىرە پیاوھكەش دەلنى كامەتان مەكرتان گەورەتر پى با بۆ نەوپى. نەوانىش كابرايان كردە سەرىشك كە پىرپاردا.

ژنی یهكهم: میردهكهم جووتیار بوو و حمزیشم له پیاوڼك دهكرد و بهیهكهمه دهمانویست میرهكهم دهریهدر بکهین. خوشهویستهكهم نارد ماسی زور بگرئ و بهشهو لهو جینگایه پیاوهكهم جوت دهكات بیان نیژی. رورزی دواتر میردهكهم همرزوو گهراپهوه مال و فمرده ماسی پییوون. ووتم نهوه چیه پیاوهکه؟ ووتی هرختهتی جووتم دهكرد و ماسی بهددردهكهوتن. منیش ووتم باشه ماسیمان زوره، برو بق نیواره پیاوه ماقولانی گوند کوبکهوه و با نهوانیش لهگهلان بخون، ههم خیره و ههم بقتوش گهورهپیه. میردهكهم رقیشت و منیش ماسیهکانم فریدان. پاش نوژی عیسا چمندی پیاوی لیوهشاوهی گوند هاتن. میردهكهم ووتی ژنهکه دهی خواردن بیته. ووتم پیاوهکه خواردنی چی؟ ووتی ماسی؟ ماسی چی؟ جماعتت بیین چون پیاوهكهم تیکچووه، پرسیری لی بکهن بزنان ماسی لهکوئ هیناوه. میردم ووتی له وهردئ جوتم دهكرد و ماسی دههاتنه دهرهوه، بوو به پیکهین و هرچمند میردهكهم ووتی باوهربکهن شتهکه نهوها بوو، کس باوهری پینهکرد و رقیشتن. بق بهیانی مندالیش گالتهیان پیدهکرد، نیتز ژبانی له گوند نهما و جیهیشت. منیش میردم بهخوشهویستهكهم کرد.

ژنی دووه: ووتی منیش حمزم له پیاوڼك دهكرد و دهمویت له میردم رزگارم بن. ووتمه خوشهویستهكهم بچن دهسته جلگی عسکری و وولاغهم بق بگرئ. جل و وولاغهمی هینا و منیش میردهكهم سهرخوشکرد و بهوشهوه جلی عسکرم لهبرکرد. برده دهرهوهی گوند و ریشمهی وولاغهمشم لهدهست گریدا و جیهیشت. بهری بهیان میردهكهم به خوی و به بارگیر هاتهوه مال و بانگی منی کرد. منیش هاوارم کرد نهو عسکره دهپهوی میردهكهم بکوژئ. چمند کسمک دهرهیانگرت، زوریان لیدا و دهریانکرد. نیتز رقیشت و نههاتهوه، منیش میردم کرده خوشهویستهكهم.

ژنی سیهیم: ووتی من خیزانی مهلا بووم و حوچرهش له تهنیشت مالم بوو. فهقیهک له حوچرهبوو و من و فمقی حمزمان لهیهکدهکرد. به فهقیم ووت به مهلا بلنی ژنیکت بق پایدابکا. رورژیک مهلا ووتی، فمقی داوی ژنی کردووه ژنیکی بق بدوزهوه. منیش ووتم دهگرم تا یهکیکی بهدلی خومی بق دهورمسهوه. مهلاژن ووتی کونیکم ههلهکند له مالهوه بق حوچره و دهرخونهکم لهسهردانا. ماوهیهک پچوو، ووتم مهلا ژنیکم بق فمقی دوزیهتهوه، بهلام له رهنک، له دهنگ، له ههمو شتی وهک منه، نهگمرلنیت تیکهلنابی نهوا بق فهقی دههینین. مهلاش ووتی باشه لیم تیکهلنابی. رورژیک ووتم مهلا ژنهکهم هیناوه و له حوچرمیه. مهلا چووه حوچره و منیش له کونهکه چوومه زورئ، که مهلا

منی دیت به پهله گبرایهوه مال و منیش له کونهکه گبرامهوه نهوهر و خوم به قاپ شوشتن خهريک کرد. مهلا ووتی مهلاژن لام وایه نهو ژنه نهتوی، ووتم مهلا نهی نهمووت همموو شتی وهک منه؟ مهلا گبراه و منیش پیش نهو له کونهکه چوومهوه حوجره، دیسان مهلا گبرایهوه مال و منیش نهجاره گهسکم له مال ددها. مهلا ووتی مهلاژن نهوه هممووشتی تویه! منیش به هیمنی ووتم مهلا برو ماره ی بکه، نهی نهمووت هممووشتکی وهک منه. نهگر دهزانی لیت تیکدهچن، بهردیک لهسر نهو بابته دانن و با پروا! ووتی باشه نهوه دهچم ماره ی دهکم. مهلا گبرایهوه بق حوجره و منیش چوومهوه نهو بهر و له فقهی ماره کردم. بهلام چونکه هرژنی مهلابوم، مارهیم له فقهی نههاتبوو. بهلام بق نهوهش پیلانیکم دارنشتبوو. به فقهیم ووت نیواره بق نان خواردن مهلا داومتبکه. بق نیواره مهلا چوو بق نانخواردن له مالی فقهی و فقهی ووتی ژنی ناو بیته و با دهستمان بشوین. منیش بهکم جار ناوم له دهستی مهلا کرد نهک فقهی، فقهی تهلاقی خواردن کهمنی ناو، چونکه پیش نهو ناوم له دهستی مهلا کرد. مهلا گبرایهوه مال منیش له کونهکه گبرامهوه. مهلا ووتی مهلاژن قهوما، ووتم چی بووه؟ ووتی فقهی ژنهکی تهلاقدا و بهسرهاتهکی بؤگبرامهوه. منیش ووتم مهلا برو ماره به جاشی بکهوه و پاشان تهلاقی بده تاکو فقهی بتوانی دووباره ماره بیکاتهوه. ووتی نهوه شتهکی باشه وا دهچم. مهلا گبرایهوه حوجره و منیش له شوینی جارن گبرامهوه نهو. مهلا لهخوی ماره کردم و بروی دواتر تهلاقی دام، نیتر تهلاقم لیکهوت. نینجا ووتم مهلا بؤچی تهلاقت دام؟ من ژنکی خراب بووم؟ بن ناموس بووم؟ مهلا لهسری خویدا و ووتی مهلاژن نهوه توبووی نهو فیلعت لیکردم؟

پیره پیاوهکه ووتی مهلاژن مەکری تو لههموویان گهورهتربوو و لیرهکه قابیلی تویه.

ژیر

پاشایهک زور حمزنهکا خهلی ناوچهکهی زیرهک و زانا بن، بویه زوو زوو لهگهل وهزیر و پاسهوانهکاتی دهچننه بازار و پرسپار له خهک دهکا. جارنیک دهگاته کورنیک و چهند پرسپاریکی لیدهکا. کورهش زور ژیرانه وهلامی پاشا دههاتهوه. پاشا به وهلامهکاتی نهو کوره سهرسام دهبن و پاداشتی دهکا. داواشی لیدهکا ببیته راویژکاری. له دهرفتهکی ترده، پاشا دیسان دهچننهوه بازار و نهه جار په پیاونیک دهبنی و چهند پرسپاریکی لیدهکا. پاشا له وهلامهکاتی کابرا زور نارهامت دهبن و دهلی، نهو کابرایه زور بیتهقله، لییدهن و بیگرن. دواپی کوره

زیرهمکه که ده زانی که نهوه باوکی نهوه گیراوه! ده چینه لای پاشا و پیددلی، من نه مزانی خه لاتمه که جهنابت له جیاتی خوینی باوکم بوو. پاشا سمری سورده مین و دهلن چون نهوه باوکی تویه؟ تو که سکی نهوها زیر و زیره و باوکیشت نمو گهمزه! نهویش دهلن جهنابی پاشا، زیره کی من له باوکم هاتوه، نمو منی وها فیرکردوه. باوکم سوچینه که باوکی نمو نهوی فیرنه کردوه. پاشا به ههمان شیوهی جاران به وه لامه که کی کوره سمرسام دهی و دهلن کابرا به ردهن.

دادوهریکی زیره

دوو کس له سمر قمرز، لیبان ده بیته مشت و مې. کابرای قمرزدار همر رهتی ده کاتمه که پارهی نهوی تری له لای. نهویش ده بیته لای حاکم و به سمرهاته که بق باسده کا. حاکم له قمرزدهره که ده پرسن شایدت هیه که پارهت دایته نمو کابرایه، کس لهوئ بوو؟ نهویش دهلن نهخیر. حاکم داوا له قمرزدهره که دهکا بچن هندی که خول لهو شوینه بینی که قمرزه که ی لیداوه به کابرای تر. به قمرزداره کهش دهلن نهو لیره چاوه بیکه هتا نمو دیتمه. دواى ماوهیه که، حاکم دهلن نمو کابرایه همر ناها تومه چی به سمر هات؟ کابرای قمرزدار دهلن جهنابی حاکم شوینه که زور دووره! نیت قمرزه که ی له سمر ده بیته مال.

کۆسه

ده گیزدرا یهوه که جاریک چمند مهلا و فهقییه که میوانی عملی بهگی داسنی دهین. عملی بهگ پیاویکی زور ماقول بووه و پیموایی نیزیدی بووه. نهوکات پیاوی گموره کۆسه میان هه بووینه. کۆسه، واتا راویژکاری زیره که. عملی بهگ، یه کهم جاری بووه که فهقی و مهلا میوانی دهین. دیاره عملی بهگ شتازی به کۆسه کانی کردوه و نهوان باسی ههوالی سمیرو سه مهران بق عملی بهگ کردوه. بویه باتگی کردوون و له پیش میوانه کان پرسیری لیکردون که لهو دونیایه چ باسه؟ کۆسه کانی دهلن له رۆژناوا کوره پاشایه که ژن دینی و شاییه. له رۆژه لاتیش پاشایه که مردووه، شین و گریاته و دوژمنیش هیرشی کردوته سمریان. عملی بهگیشت له مهلا و فهقییه که ده پرسن که نایا نهوان چ دهین؟ نهوانیش له وه لامدا دهلن خوا نهی کس نمو شتانه نازانی. عملی بهگ قسهی مهلا و فهقییه که ده چینه نهقل و راده سپیژن برنج و دوو مریش که

لېښنښ. يهك له مريشكهكان لهسمر برنج دابنښن و نهوې دى لهبن برنج
بشارنموه. نهوې سمر برنج له پيش مهلا و فمقييهكان دادهنى نهوې تريش بؤ
كوسهكان دادهنى. كوسهكان تووره دهبن و دملټن نهوانه دين دوژمن و گوشتت
بؤ داناو و بؤ نيمهش هيچ! عملى بهگيش دهلى، نيوه له بن برنجى گوشتى
نابښن كمچى دونياى له روزهلات و روزهناوا دهبنښن؟! من تا نيستا نيوه
ندهناسى، مالى نهو مهلا و فمقيياته ناوايى نيوهيان بؤ ناشكرا كردم. نيتر
باوهري پټيان نهما.

رهزيل

دهگيرنهوه پياوهكى دهولمهمند، بهلام زور رهزيل و چروك، خيزانهكهى دووگيان
نمېن و مهگيرانى به جهرگ دهكا. ميرده چروكهكهشى به ژنه دهلى، بؤ
حايوانت بؤ بكورمهوه، دهچم جهرگ و همنات بؤ دهكرم، له كاتيكدا كه خوى
مېردار بووه. دهچيته لاي قساب، بهلام دهستى لښابيتوه جهرگ و همناوكه
بكرئ. قسابيش كابرآى چروك باش دهناسى و دهپوئ ماندوى بكا. پټى دهلى
برؤ له فلانه شار جهرگ و همناو زور هرزان دفرؤشرئ. دهولمهمندهكش
هر بير لهوه دهكاتوه دوو قروشان پاشهكسوت بكا. له ريگا شموى بهسمر
دادئ و له دهركاى قسريكى گهوره ددها، دهلى ميوانم. خاوهن ماليش
فرمووى لښدهكا و بهخيزى دينى. خاوهن مال هر به خوى و به ژنهكهى لهوئ
دژين و ناتهكى چاك ناماده دهكمن. بهلام پيش نهوې دهست به ناخواردن
بكمن، ژنهكه دهلى بيكوتين نينجا بيخوين يان بيخوين نينجا بيكوتين؟ كابرآى
ميوانيش نازانئ باسى چى دهكمن و دهپرسى نهمه چيه؟ خاوهن مالهكش دهلى
نهو ژنم ميرديكى دهولمهمندى زور رهزيلى هېمووه كه تير به زگى خوشى
نمخوارديه. دواى مردنيشى، هر لم خاتووه ناشتراوه. منيش نهك هر نهم
ژنم هېنا، پهلكو نيستا خاوهنى نهو هېموو سهرهت و سامانهشم كه نهو
كويكردبوهوه. هېموو ژميك من و ژنه له پيش يان له دواى نان خواردن، ريزه
كوتكه له گورهكهى ددهين. بؤ بهياني، دهولمهمندهكه همرچى شته دهكرئ و
له پيش خوى دهينزيتموه مال. بؤ خوشى نهمپهكى زور چاك دهكرئ و
دهگيرنتموه، هر له دوورهوش دهلى برؤن دوو مېران بكورنموه و
دابهشيكمن. ژنهكه سمرى له ميردهكهى سوردهمنيئ و هر لښيدهپرسى
نموهچيه پياوهكه؟ تا نيستا دلت نهمدهات نانئ بخوى، نيستاش نانئ خهلكى
ددهى! پياوهكش ووتى ژنى، لښره بهولواه بهم جوړه دهژين. ژنه هر
پرسيارى دهكرده چؤن و بؤچى وا گؤراى. كابرآ ووتى ژنى، نهوې له منى

دهدا به چاوى خوم ديت نهوۀى توشى ده... بهچاوى خوم ديت. نينجا ژنهكه تيگيشت.

سى براى پيتول

سى براى زيرهك بازارگانيهك دهكمن و قازانچيكى باشى لئدهكمن. دهچنهوه مال و پارهكه لاي دايكيان دادهنين و ديسان دهگهرينهوه سمر كارهكانيان. دايكهكشيان ژنيكى زور ساده و سافيلكه دهبن. كابرايمكى قولبريش بهدواى برايهكاندا هاتوه، چونكه دهزاني پارهى چاكيان پنيه. كاتيك برايهكان قسه لمگمل دايكيان دهكمن، كابرا خوى مهلاس دهدا و گوټى لئدهبن كه پارهكه چنده و له كوټى دهشارنهوه. دواى چمند رۇژنيك، كابراى قولبر خوى دهگمينته لاي دايكيان و دهلى كورهكانت بۇ پارهكهيان ناردووم. بهو شمرتهى پارهكه نهوندهيه و نهوۀتا لمو شوينهش دانراوه. دايكه سادهكش باوهري پندهكا و پارهكهي بۇ دينى. كابراى قولبر پارهكه وهردهگرئ و بهپمله له شار دردهچن بۇ شوينى خوى.

دواى چمند رۇژنيك، همر سى برا پنيويستيان به پارهكه دهبن و دهگهرينهوه مال. به دايكيان دهلىن پارهكهيان بۇ بئينى. دايكه بهستهمزماهكش دهلىن نهوى نهو كابرايهكان نهارد و پارهكهم بۇ ناردن؟! نهوانيش له دايكان دهپرسن كه باسى كابريان بۇ بكا تا سمرهداويكى لئيههلبكهمن. دايكهش پير و كور بووه و چاوهكانيشى كمم بينا بوونه، بهلام دهلىن كابرا فۇټيكى لسمسر بوو. نهو سمرهداوه بۇ نهوان بهسه بۇ نهوۀى شيعر ناسا به وهزن وقافيه و به نۇره بهدايدا بچن و همر جاره شتيكى بۇ زياد بكمن تا كابرا دهدوزنهوه. همربوټيه برايهكيان دهپرسن لسمسرى فۇټه؟ براى دووهم وهلامدهداتهوه و دهلىن لسمسرى فۇټه، له مىل هممبانه. براى ستييم دهلىن لسمسرى فۇټه، لهملى هممبانه، هممباني ناته. براكهى تر لنيوهردهگرتهوه و دهلىن لسمسرى فۇټه، لهملى هممبانه، هممباني ناته، چمند نوردیه ناته؟ نهوۀى تر دهلىن لسمسرى فۇټه، لهملى هممبانه، هممباني ناته، چمند نوردیه ناته، نۇ نان نۇ ناته. بهم شيوهيه له يهكيتر وهردهگرتهوه و همر جارهى يهكنيان همموى دهلئتهوه و شتيكيشى دهخاته سمر. له كۇتايبدا دهبيتته: لسمسرى فۇټه، لهملى هممبانه، هممباني ناته، چمند نوردیه ناته، نۇ نان نۇ ناته، ناوى مام رهمهزانه، خهلكى هممهذانه، مالى له گهرهكى نالبنهذانه، دهرگاي له قونهبانه، خاتوهكهى لسمسر چوار نهستونذانه، ژنى ناوى پورخهذانه، پارهيمه لهناو ناخوټى گاياته.

برایه‌کان ملی ریگا به‌ره‌و همه‌دان ده‌گرنه به‌ر. ده‌چن له گه‌ره‌کی نالیه‌ندان
 پرسپاری مالی مام ره‌مه‌زان ده‌کمن و مال‌ه‌که ده‌دۆزنده‌و. له ده‌رگا ده‌دن و مام
 ره‌مه‌زان له مال نابیی و پورخه‌ندانی ژنی ده‌رگا ده‌کاته‌وه. سنی براکه به‌هممان
 چه‌شنی مام ره‌مه‌زان قه‌ناعه‌ت به پورخه‌ندان ده‌کمن که مام ره‌مه‌زان ناردونی
 بو پاره‌که و پاره‌که نه‌وه‌نده‌یه و له‌ناو ناخوری گایاته. مام ره‌مه‌زانی‌ش به
 پورخه‌ندانی نه‌ووته که نه‌وه‌نده پاره‌یه‌ی له‌ناو ناخوری گایان شاردۆته‌وه.
 بویه ژنه باوه‌ریان پنده‌کا و ده‌چن پاره‌که ده‌دۆزیتوه و بۆیان دینی. له‌و سه‌ین
 و به‌ینه‌دا، مام ره‌مه‌زان ده‌گه‌ریته‌وه و ده‌بیته کیشمه‌کیش و بیته و به‌رده و مام
 ره‌مه‌زان شکایه‌ت ده‌کا.

که ده‌یان به‌ن بو لای حاکم، مام ره‌مه‌زان به حاکم ده‌لنی که نه‌و سنی که‌سه
 ناتاسن و هاتون دزی لیکه‌ن. سنی براکه‌ش به‌سه‌ره‌اتی خۆیان بو حاکم
 ده‌گه‌ریته‌وه و پتی ده‌لنین که نه‌وان توانایه‌کی بیهاوتایان هه‌یه و ده‌توانن شت
 بپینن و نه‌گه‌ر سه‌ره‌داوینکیان ده‌ستکه‌وئ، نه‌وا کاری نه‌وان ناساتریش ده‌بی.
 حاکم به قسه‌کاتیان سه‌رسام ده‌بی، به‌لام هه‌چ به‌لگه‌یه‌کی له ده‌ست نابیی و
 ده‌یه‌وئ تاقیان بکاته‌وه. پاره‌که لای خۆی دیلێته‌وه و به هه‌ردوو لایان ده‌لنی بو
 به‌یانی بینه‌وه لای. بو رۆژی دوا‌یی، حاکم باتگی مام ره‌مه‌زان ده‌کا و له لای
 خۆی داده‌نیشینی و پێده‌لنی، شتێک ده‌شارمه‌وه، نه‌گه‌ر نه‌و برایاته زانیان چیه،
 نه‌وا مانای نه‌وه‌یه قسه‌ی نه‌وان راسته. نینجا باتگی برایه‌کان ده‌کا. هه‌ر له‌گه‌هل
 نه‌وه‌ی هه‌رسێ براکه هه‌نگاو ده‌نینه ناو ژووری حاکم، برا گه‌وره‌که له پێش
 نه‌وانی تهره و بی نه‌وه‌ی سه‌لام بکا ده‌لنی نو! پرای دوهم ده‌لنی خره وه‌کی گۆ،
 برای ستیه‌میش ده‌لنی حاکم بیته ده‌ری، یان نارنجه یان لیمۆ. به‌نه‌وه‌ی حاکم
 پرسپاریش بکا، نه‌وان زانیان چی له‌پن رانی شاردۆته‌وه و به‌نیازی چ جۆره
 پرسپاریکه. بویه حاکم نه‌ک هه‌ر پاره‌که‌یان بو ده‌گه‌ریته‌وه، مام ره‌مه‌زانی‌ش
 زیندانی ده‌کا و برایه‌کانیش لای خۆی داده‌مه‌زیننی هه‌تا تاوانبارانی بو
 بدۆزنده‌وه.

دوو ږوداوی خوشناوهتی

شهری هرکی و خوشناوان

باپیری خوم ناوی قادر بووه به لآم به قاذول ناسراوه و منیش په ناوی نهو کراوم. بهداخهوه، من نهوم نمدیوه چونکه بهر لهوهی من له دایک بېم، کۆچی دوايي کردبوو. به لآم، نهم به سسر هاته م له پاوکم گوئ لنبوه که نهویش له قاذولی پاوکی خوی بیستوو. نهم به سسر هاته بق شاتازی کردن بهو شهره نیه نهوهندهی کاره ساتیکی تره که کورد خۆبه خۆیی و له نهنجامی دواکهوتن و گیانی خنله کیهتی به سسر خوی هیناوه. به لآم هیشتا گیزانهوهی باشته له نهگیزانهوهی و پیم باشه بق میژوو بمنینی و وون نهی، بهلکو نهوه کانی داهاتو ههندی پهنو عیبرهتی لی وهر بگرن.

گیزانهوهی نهم به سسر هاته بهی بهستنهوهی به میژوو یهکی کون، بی ماناو کمه بایه دهی. دیاره له سهرده میکی زور کونهوه، کاروانی بازرگانی ناوریشم به کوردستاندا تیپه ریوه و بۆته هوی بوژانهوهی ناپوری کوردستان. خه لکی کوردستان هم له لایه که خه ریکی بازرگانی بوون و له لایه کی تریش خه ریکی دابین کردنی پنداویسته کانی نهو کاروانچیه ته بوون که بارو بارگه گانیان به ریگه ی کوردستاندا گواستوتهوه بق نهوړپا. نهم کاروان و کاروانچیه ته له کانی تیپه ریانیان به کوردستاندا پیویستیان هم به خواردن بق خویان و هم به نالیک بق وولاخه کانیان بووه. ههروه ها پیویستیان به جل و بهرگ بق خویان و به کورتان و نال و بزمار بق وولاخه کانیان بووه. بهرهم هینان و دابین کردنی نهم کهلوپه لاته له گهل بازرگانی کردن به ناوریشم، کوردستانی کردبووه یه کی که له شوینه بوژاوه کانی دونیای نهوئ سهرده منی و شاره کانی کوردستانی شاره دان بوون و چیگه ی بازرگانی و کهسابهت بوون. ههروه ها هاموشوی نهم خه لکه په ناو کوردستان، بۆته هوی پیشکوهتن و تیکه لاوی خه لکی کوردستان له گهل خه لکی وولاتاتی تر و شاره زاپونی کورد به کهلتوری میله هتاتی تر. مارکو پؤلوی نیثالی له گه شته کهیدا به ریگای ناوریشم ههتا وولاتی چین، به کوردستاندا تیپه ریوه و باسی کوردستانی وهک وولاتیک کردوه.

هه موو شهره کانی نیوان نیمه پرتوری ته کانی نهم ناوچه یهش، له دوو سی هزار سالی رابردو، هه ر له سهر کۆنترؤل کردنی نهم بازرگانیه و ریگای کاروانه که بووه. که سه یه ریکی نیمه پرتوری ته عوسمانیش بکه ین، هه ر له دوا ی داگیر کردنی نهسته نیؤل، په ره یان به شوینی حه وان هوه ی کاروانچه کان داوه و بق کۆنترؤل

کردنی ږنگاوبانه کانیښ له ناو کوردستاندا، خه لکی تورکمانیان هیناوهو له سره نهم ږنگایانه نیښته جیبیان کردون. به لآم، له کاتی هیرشه کاتی نمپراتوریه تی عوسمانی بۇ کونترؤل کردنی نهم بازارگانیه له ناو خاکی نهو روپا له سالانی ۱۴۰۰ ی زاینیدا، وه ک کاتی فشار له سهریان، ماوه یه ک بازارگانی کردنیان به ناوریښم و کاروانه کانیان به رهو نهو روپا قهدهغه کردوه. همر نممیش بۇته هوی همولدانی نهو روپاییه کان بۇ دوزینه وهی ږنگا ده ریاییه کان بۇ گمیشتن به هیندوستان و بازارگانیکردن به ناوریښم و چای و ههموو نهو داوده رمان و به هاراته ی لهوئ ده ست ده کموتن. همر نهم ږنگرتنه ښ بۇته هوی دوزینه وهی همدوو کیشوهری نه ممریکا.

جینگه ی داخه، له دوا ی دوزینه وهی ږنگا ده ریاییه کان، گرنگی ږنگای ناوریښم نه ماو له جیاتی کاروانی دورو درژی پر له متریسی و گهرما و سهرما و پهرینه وه له روپار و شاخ و بیابان و گواستنه وه به پښتی و ولاخ، ږنگای ده ریایی سه لاهه متمر و گواستنه وه به کمښتی باره لگری گموره هملېژېردرا. نه مانی نهم ږنگایه یان کمپونه وهی نهم بازارگانیه، زهرهرو زیاتیکی په کجار گموره ی به کوردستان گمپاندوه، له وانه یه نه مه گموره ترین و سهره کیترین هوقارېن که کوردستان نه بۇته وولاتیکی سهر په خق. له ده رنه نجامی نهم گقورانکاریه گموره یه دا، نابوری کوردستان زور کزېوو وه ههموو نهو کارو کاسیپانه ی له سر بنه ما ی بازارگانی وکاروانی ناوریښم دامه زرابوون، له ماوه یه کی زور کم له ناوچوون. زور به ده گمن نه بن، چیر خه لکی وولاتانی تریش هاموشوی کوردستانیان نه کردوه. له پر کوردستان توشی نه هامه ټپه کی په کجار گموره هاتوه و گهراوه ته وه سهرده مه تاریکه کانی دونه ی به لآم چونکه خاکی کوردستان زور به پیت و به ره کمه ت بووه، له جیاتی نه وه خه لکی کوردستان گه شه یان به به خپو کردنی مبرومالات داوه.

به خپو کردنی مبرومالات، ههم خواردنی له جوری شیرو پهنیرو ژاړی و ماستی بۇ دابین کردون وه هم جلویه رگ وړایه خ وړه شمالیښیان له خوریه کمان دروست کردوه. بۇ پېویستی هکاتی تریش، نیریه کاتیان فروښتوه و کم لپه له کانیان پې کړیوه. همر بوی شه، زوریه ی خواردنه کونه کاتی کوردستان، له ده وړه ی شیرو ماست و پهنیر کوبونه ته وه وه کو کمښک و دقین و دانډوک و برنج به شیر.. به لآم به خپو کردنی مبرومالات، ههم پېویستی به هاموشوی گهرمین کوستان بووه وه هم پېویستیښی به هیز بووه بۇ پاراستنی. له ممش خراپتر، به خپو کردنی مبرومالات پېویستی به ژپانی کوچهری ههمی دژی نیښته جیبونه له شونیک. نهم هوقارانه وایات کردوه که به شیک له میلله تی کورد بکه ویته دوا ی په زو دورېن له گیانی نیښته جیبون وشارستانیته و قوتاخانه وزانست

وزانين و خۆي لەناو ھۆزو خيڤ ريكبھا. بەداخەو، لە دەرنجای دوروستبونی نەم خيڤ و گيانی خيڤەکیەتیە لە کوردستان، شەرو ناکۆکی لەنێوان خودی خيڤەکان لەسەر لەوەرگاو شۆين و ريڤگای ھاموشۆي گەرمين کويستانەکانيان دوروست بوو و بابەتەکەي نيمەش ليرەدا سەرھەلەدا. ھەرەھا، ھەرچارەي کورد لەگەرمينەو ھەرەو کويستان کەوتۆتەري، عەرەب تخبوي کوردستانيان بەزاندو و کەم کەم، خاکی کوردستانيان داگيرکردو.

نەوێ ديارە، ھۆزي خۆشناو زۆر بەدەگمەن گەرمين وکويستانيان کردو، بەلام خيڤي ھەري، کە شۆيني نيشتەجيبوني زستانەيان لەلای ديوين و نەمبەرو نەوبەري زيي بادينان بوو، لەکاتی بەھاران، بەدەم زيي بادينان و بەناو خيڤي سورچي و گەلي عەلبەگدا ھەرەو کويستانەکانيان ھاموشويان کردو و لە گەرانەو شياندا، ھەرھەمان ريڤگيان گرتۆتە پەر. بەلام بەداخەو، چوار سائ لەسەر يەک، ريڤگای گەرانەويان گۆريو. لەپاش گەيشتنيان بە خەليڤان، بەخويان و مەر و مالاتەکانيان لايان داوئە دولي باليسان وھتا سەر ريڤگای رانيە و بە دەوري کيوي ھەورئ سوراونەتەو لای کانی ماران و ھيزۆپ و لەويشەو چوئە پشت شاخي سەڤين و لەدەرپەندی گۆمەسپانەو بەدەم روبراري بەستۆرەدا گەرانەتەو ھەوارگە زستانەکیان. بەم چەشنە، يەک دوو مانگيان لەناو چەرگەي خۆشناوەتي بردۆتە سەر وھتا بەر بارين نەگەيشتوئەتەو ھەوارگەکیان. وەک دەزانن، خۆشناوەتي لە روبراري بەستۆردا دەستپێدەکا ھتا دولي مەلەکان. لەم يەک دوو مانگەدا، خيڤي ھەري بە ناو رەزو باخ و بەروبوومي خۆشناوان تێپەريون و زەرەرو زياتنکي يەکجار گەورەيان بە بەروبوومي پايزي خۆشناوان، وەکو نيسک و ماش و کونجی وترئ وھەنجير وھەرمئ و برنج وھەموو شيناييەکانی تريان گەياندو و خەلکەکیان نەک ھەر زۆر زەرەرمەند کردو، بەلکو بي خواردن و زەخیرەيان کردون لە زستاندا. لەوێش زياتر، ھەرچي پاون و لەوەرگای خۆشناوان ھەبوو، مەرومالاتي ھەريکاتي تیکراو و مەرومالات و بز و مانگای خەلکي ناوچەکەي لئ بي بەشکراو. کاتێک خۆشناو چوئەتە لای سەرۆک ھۆزي ھەريکيان و شکايەتيان کردو، وەلاميان نەو بوە کە “دەبي خەلک بەروبوومي خۆي لەسەر ريڤگای نەوان لايبا”.

لەکاتی تێپەريني ھەريکەکان بەناو خۆشناوەتيادا، ھەندئ کاوړو ھيزە رۆن و پيستە پەنيريان بۆ ھەرسئ مائە ميری خۆشناوان لە باليسان و بێتواتە وقەلەسنج بردو وەکو سەرانە و باج، تاکو ريڤريان لئ نەکەن. بۆسالي دوو ھەيش، بە ھەمان چەشنی سالي يەکەم، زەرەريان لە خۆشناوان داو. ناچار، خەلک چوئەتە لای ھەرسئ مير وگەليي خويان پيرەگەياندون وە ناچاري

مانه میره کانیان کردوه که نهم بارودوخه چیتړ قبول نه کړئ و چاره سهر بکړئ. بۇ سالی سینه، میری خوشناوان چمن دین جار هملو لاندان نهم کیشمه بهر ښه میکی ناشتیانه چاره سهر بکړن، به لام هملو لاندان بڼسود بوون و خلی همرکیان هر له سهر رهوشی خویان بهر دواو بوون. بۇ سالی چواره، هیزی خوشناوان کۆده بڼه موو بریار ددهن نهم بڼو یژدانیه همرکیان قبول نه کړن و سنوریکیان بۇ دابننن. نه وهی جڼگه داخه، میژوی نهم رووداوه دیارنیه و پڼده چن له دورو بهری سالاتی ۱۸۷۰ تا ۱۸۸۰ بووه، پاپیرم گنج بووه کاتیک نهم شه بهر رووداوه وه له گمل زور بهی پیاوه کانی خوشناوان به شداریان له شه بهر دا کردوه.

هرکی خلیکی په کجار گموره بوون و هیزیکی په کجار زوریان هملو. بویه سهر کرده کانی خوشناوان پلانیکی توکمیان دارشت و بهرنامه یان دانا که له دوو شوین له خلی همرکیان بدرئ. سهرتا له دۆلی باليسان و پاشان له پشیت شاخی سهر فین. له دۆلی باليسان، بریاریان دا که همتا سهرایی همرکیان نه گاته گوندی کانی ماران، لژیان نه درئ. بهم چمنه، هیزی همرکیان بهر یژایی دۆلی باليسان لیک کیشراو ته مو، نه وهی هیزی سهرتا، نهی توانیوه بهر یژته مو دواوه و به هانی هیزی که پشتموه بیت. نهم بهرنامه، سهریکی زوری له هیزی خوشناوان ویستوه، چونکه خلی همرکیان زور له سهرخو له دۆلی باليسان پشتمه کشیان کردوه. له ههمان کاتدا، دهبویه هیزی خوشناوان ناشکرا نه بین و هملو ناماده باشیه کشیان دزه نه کاته ناوه همرکیان. کاتیک سهرایی همرکیان گمیشته کلکه دۆلی باليسان، له په ک کاتدا له همدو دیوی دۆلکه، له بهی همریو زمرتگان و همری له لایه و له لایه که تریش هر له بیتواته مو تا ده گاته گوندی خمتی له همرکیان دراوه. پاپیرم وای بۇ باوکم گنرابوه وه که زور بهی پیاوه کانی همرکیان به شداریان له شه بهر کدا کردوه و ژنه کانیان بارو بار گم کانیان بار کردوه تا له میدانی شه بهر که دهر باز بین.

به داخه مو، شه مالدویرانیه و زهره و زیانی هیه و دواي شه ریکی قورس، هیزی همرکیان هر نه وه نه دیان پتیاوه به په له خویان له دۆلی باليسان دهر باز بکړن، به وهیوایه شه بهر که له وئ کوتایی پڼی. به لام پاش گمیشتنیان بۇ دۆلی سماقولی و کاتیک هیزه کشیان به در یژایی دۆلکه بلاقته مو، جاریکی تریش له همدو ولاي دۆلکه که موندته مو بهر هیزشی هیزی خوشناوان. ناچار، نه وخیله گموره یه همرکیان بهر و بلاو بووه و نه وهی ماوه، به په له خویان گمیشته مو همرکه زستانیه کشیان. هیزی خوشناوانیش همتا دیوین دوايان که موند و شه ریکی قورسیش له وئ رووداوه.

دوای ماوهیهك، چەند عەشیرەتەكی خێرخواز وەكو گەردیەكان، بەكاری ناوێزی
 ھەلساوان نوێنەریان ناردۆتە لای خۆشناوان و لەوەلامیشتا، سەركردهكانی
 ھیزی خۆشناوان وەلامیان بۆ ھەركیان ناردووە كە بەرنامەیان داناو و شەری
 گەورە لە وەرزی بەھار دەستپێدەكا، كاتێك كە ھەركی بەرھەو كۆیستاتەكانیان
 لە تەك سنوری خۆشناوەتیدا تێدەپەرن. وایان پێراگەیاندون، كە "ھیزی
 گەورە لە گەلی عەلی بەگ دەقەومی و بەیەكجاری كۆتایی بەو كێشەییە دئ".
 لەوئ ڕۆژنۆ، خێلی ھەركی پێریاندا كە ھاموشۆی گەرمین و كۆیستاتیان بە
 نەوبەری زۆی پادیناندا بگەن و جاریكی تر تەخونی سنوری خۆشناوەتی نەپنەو.
 دوای ماوهیەكی زۆر و بۆ ساریژ كردنی نەم بڕینە، ھەردوو مائە میری
 ھەركیان و خۆشناوان، بە ژن خواستن و خۆین تێكەل بوون، نەم بڕینەیان
 ھەتاهەتایە ساریژ كردووە. شایاتی باسە، لە دوای نەم ڕووداو، خێلی ھەركی
 لەگەل ھۆزو خێلەكانی تریش لێیان بوو بە ناخۆشی.

عەمەرخانی باكوری كوردستان

نەم ڕووداو ھەشەم ھەر لە ھەمەندەمین قادیلی باوكم گۆی لێبوو، كە بەداخووە
 مێژوو و بەرواری ڕوودانی دیار نیو تۆمار نەكراو. بەلام پێدەچێ لە
 دەوروبەری سالاتی ١٩٢٠ ڕویدایی و زۆر لەوانەشە لەسەردەمی ھێرشەكە
 نۆزدەمیر پاشا بۆ سەر ڕەواندۆز بوو. عەمەرخان سەرۆکی ھۆژێك بوو و
 بەخۆی و ھۆزەكە لە زولمی دەولەتی توركیا ڕاپانكردووە و خۆیان پێی
 نەگیراوتەو ھەتا گەیشتونەتە حاجی پایزی پشت شەقلاو. عەمەرخان
 ھیزیكی چەكدارێ زۆری لەگەل بوو و بەخۆیان و مەرومالاتەكانیان
 گەیشتونەتە نەوئ و پێدەچێ لە دەمو پایز گەیشتبێ.

نەوئ جینگە داخە، عەمەرخان و ھۆزەكە وەك ھەركیان مەرومالاتی
 خۆیان بەرداووتە ناو بەیارەكانی قەشان و پاش تەلاتی شەقلاو، كە
 دەكەونە نیوان دەریەندی شەقلاو و حاجی پایز، زەرەرو زیانیكی گەورەیان بە
 بەیارەكانی تری گەیاندووە. وەك دیاریشە خەلكی شەقلاو لەو سەردەم، جگە لە
 ھەندئ میو و گۆیز و ترئ و ماش و نیسك و بڕنج، شتیكی تریان نەبوو پێی
 بژیین. ھەر نەو میو و ترییەیان بردۆتە دەشتی ھەولێر و بەگەنم جۆیان داو،
 یان كاروانی لای ناكرینیان پێ كردووە و بە بڕنجیان گۆریووتەو. ھەر مائە
 و ھەندێك تری لە مشتەگەكانیش ڕاكردووە تا ووشك بوو بۆتە مێوژ. ھەندێك
 تریشیان لەناو كۆل گۆشیو و ناوەكەیان كۆلاندووە ھەندئ گلی سببیان تێكردووە
 تا چڕبۆتەو بوو بە دۆشاو. ھەروەھا، لەخوار دەربەند و لەدەم روباری

روسارك، هەندىك لە زەهويهكان كرابونه ماش و نيسك و برنج، نەم بەروبوومانەش خەرىك بوو بەهۆى مەرومالاتى خێلى عەمەرخان لەناوېچن.

بە گەيشتنى عەمەرخان بە خۆى و ھۆزەكەى و مەرومالاتەكەيان، وە گۆئ نەدانيان بە تەنھا بەروبوومى شەقلەوييەكان، ژياتى نەوخەلكەى رەزەكانيان كەوتبە پاشتەلان، خستبە مەترسى. ھەر بۆيە نەو خەلكە چۆنەتە لاى ميرانى قادربەگ و نازەزايى خويان گەياتدۆتە نەو. ميرانى قادربەگيش شاتنيدىكى پىڭھاتو لە حاجى پايزبەگ، ھەمەندەمەين قادۆلى، حاجى مەجيد بەگ، ھوسىنى رەسولى، نەھمەدى رەسولى، عەزىزى ھەمەد بەگى، عەزىزە گۆج و دە تا پازدە چەكدارى نازا بەرئ كردۆتە لاى عەمەرخان. لەرنگا دەبينن چەند چەكدارىكى عەمەرخان خەرىكى نرئ رنينن لە بىيارەكانى قەشان و پاش تەلان، نەوانيش دەستبەجى چەكدارەكان چەك دەكەن و لەگەل خويان دەيانبەن بۆ لاى عەمەرخان. كاتىك گەيشتۆنەتە نەوئ و عەمەرخان دەبينن پىلەوكانى چەكراون، تۆرە دەبى و دەست بە گۆرۈگىف دەكا. حاجى مەجيدبەگ ديتەدەم وپىي دەلى "عەمەرخان، تۆ پياويكى ناوارە و لىقەوماوى و ھانات ھىناوئە بەر نيمە. نيمەش زۆرت بەخىر دينين و ھەر يارمەتيەكىشت لە نيمە پىويستىن، بە چاوان يارمەتيت دەدەين. بەلام ناكړئ تۆ پىي نيمە لەسەر مال و مولكى خۆمان ناوارە بكەى و خۆشت بكەى بە ناغا لەسەر سەرى نيمە و رەزو باخاتى نيمە بەر بەدەى". حاجى مەجيد بەگ لە دىژەى قەسەكايدا باسى شەرى ھەركيان دىڤىتە گۆرئ و دەلى، "بەر لە ھاتنى تۆ، خێلى ھەركى ھاتن و تەعدايان لە نيمە كردو منەتى نيمەشيان نەزانى، نيمەش سنورىكمان بۆدانان. نىستاش تۆ لىقەوماو و ھانات بۆ نيمە ھىناو، نيمەش سەر سەرو سەرچاو يارمەتيت دەدەين. بەلام نەگەر بە تەعدا بىن، تۆ دەبى نەو راستىە بزانى كەتۆ لەناو چەركەى نيمەى و ھىچ شوڤىڤىڤىشت نىبە بۆى بچى، بۆ ھەرلەيكە بچى لىتەدەين و دەر باز نابى".

عەمەرخان بىم قسانەى حاجى مەجيد بەگ ديتەو سەرخۆى، وە نەمەر دەكا نان و چاى حازر بکەن و خەبەر بۆ ھەموو ھۆبەكانى ھۆزەكەى خۆى دەنيرئ كە كەس نابى كارى نابەجئ بكا و مەرومالات بەر بەداتە رەزى خەلك. لەمەودوا چگە لە لەمەو رگا گشتىەكان و نەو پاوانانەى كەوتۆنەتە دامەين ميراو و پشتى حاجى بايز و ھەتا ماو ھەران، نابى ھىچ شوڤىڤىڤىكى تر مەرومالاتى تىبىكرئ. نەوئ چىنگاى خۆشى بوو، نەو پايزە زۆر سارد نەبوو و ناو ھاو بارانىك بارىو و لەمەو رگاكان سەوز ھەلگەراون و ھەتا گەرانەمويان، ھىچ گرافتىكىتر لەگەل ھۆزى عەمەرخان دوروست نەبوو.

پەندى پىشىنان

ھەندى پەندى كوردى تايپەت بە ناوچەمەكن و ھەندىكىشىيان لە گشت كوردستان بەكاردەھىندىزىن. سەرەرەى شوينى جوگرافى وولاتان، لە زۆر كەلتورى دونيا پەندى پىشىنان شىتىكى باو، بگرە ھەندى پەند ھاوبەشەن لە زۆر كەلتورى جيا جيا. ھەرچەندە زۆر لە پەندى پىشىنان پىكدىن لە چەند ووشەمەك، بەلام ھەندىكىيان واتاكاتيان زۆر سوودبەخشن و زۆر جار مرقۇف بەناگا دەھىنن. لەبەر كەمى رۇشنبىرى و نەبوونى تەكنۇلۇجيا تاكو بەر لە نيو سەدەى رابردوو، پەندى پىشىنان كاريگەرى زۆرى ھەبوو لەسەر خەلكى كوردستان. پەند، وەك نامرازىك و ياسايەك سووديان لى وەرەگىرا بۆ راستەرىكردنى كار و تەگەرەكانى رۆژانە. لىرە تەنھا باسى چەند نمونەمەك لەو پەندانە دەكەم كە لە كۆن زۆر گويم لىدەبوون.

“نەگەر ھات دەرگای وەكە، نەگەر چوو دەرگای وەكە”. مانای بە ھەر دوو چۆر دەرگا بکەو، چونکە ھېچ دەسلەتت بەسەر قەدەردا نىە. مەلا سادقى شەقلاوہ بۆى گىرامەوہ كە كۆنە دەولەمەندىكى دەشتى ھەولير نەو بەسەرھاتەى خۆى بۆ گىرابوہوہ؛ كاتىك نەگبەتى ميوانى كابرا دەبن، ھەرچى دەستى بۆ بردوہ نەھاتى بوو. لەو ھەموو مولك و مالىەى كە كابرا ھەببوو، تەنھا چىل و كەرىكى بۆ ماوہتەوہ. چىلەكە نەخۇش دەكەوئ و نەویش دلى ناين بىكوژىتەوہ، بەو ھىواپەى كە چاك ببىتەوہ. دواى چەند رۆژنىك لە كەم خەوى و چاوەروانى، ميوانىكى دىتە مال. بە ميوان دەلى من ماندووم، نەگەر خەوم لىكەوت و چىلەكە لرخە لرخى كرد، نەوا بىكوژەوہ بالىمان مردار نەبن. كابراى ميوانىش نەلى باشە و بن خەم بخەوہ. شەو چىل لرخە لرخى دئ و ميوانىش بە چاوى خەوالوو و بەتارىكە شەو بەپەلە دەيكوژىتەوہ. بۆ بەيانى دەبينن چىل مرداربووہ و كەرىش كوژرايتەوہ!

كابرا دەلى، جاران بۆ من بە پنچەوانە بوو، بە ھەموو شىوہەينىك بۆ من ھاتى بوو. دەلى جارىكىيان لە شەوئىكى باران بە سوارى نەسپ دەگەرەمەوہ مال و لىرەيەكەم لىكەوت. منىش لە سوارى ھاتەمە خوارەوہ و بە رۆناكى چەرخ لىرەكەم لەسەر پنچە گىايەك دۆزىەوہ. كاتىك گەيشتمەوہ مال و پىلاوہكانم داكەند، لىرەكەى خۆم لەناو پىلاو بوو و نەوى ترىش زىادە. مەبەستى نەوہ بووہ كە ھاتى بوو، بە ھەمووشىوہەيەك بەسەرىدا دەبارى.

“هەتا گەندۆر گەندۆر بوون مەيلت لەلای من زۆر بوون، گەندۆر ھاتنە خەلاس بوون، مەيلت لەلای من ساردبوون”. ھەتا ھەبووی، مەشەخۆر ھەر لە لاتە و لە مالت دەخوا، کە نەبوونیش بووی بەجێت دەھێلن.

“ناو و ناو چی”. بۆکەسێکی خراپ بەکاردا ئە کە ناتەوێ جارێکی تر ببینیئەو.

“با ناوی سارد بخواتەو”. کە کەسێک دەزانێ یەکیکی تر لێی تووێرە بوو، نەمە دەلێ. مەبەستی نەوێیە کە کات بەداتە خۆی تاكو ھێور بێتەو.

“ھێج ناوی لێنەبوون، چوو لە کانێن گوندی رێ”. بۆ کەسێکە کە بە ھەر شێوێکە بێ ناویک بۆخۆی پەیدا بکا.

“بێ دەورەت مالتی خۆی دەشکێنێ”. کابرای نەزان لە جیاتێ مەدح، زەمی مالت یان کەسێکی خۆی بکا. پێموایێ دەورەت لە دەولەت ھاتوو و بە واتای سامان. جاران کە دەگەشتیە مام شوانێک لە جیاتێ بلیی ماندوو نەبی، دەووترا “بە دەورەت بێ”

“لە ژوشکیان پرسی تووکی فەرخە ی چ ناژەلێک لە ھەموو تووکیک نەرمترە، ووتی ھی من” یان “کەس بە دۆی خۆی نالێ ترشە” نەوانە بۆکەسێک دەوترێن کە خۆی نەشکێنێ و کەم و کورێشی زۆرین.

“نەگەر کەلەبابێش نەبی، رۆژ ھەردادی”. بە کەسێک دەوترێ کە کارت بەکەوێتە لای و بوێی چێبەجێ نەکا، تۆش بزانێ بێی نەوێش کارەکە ھەر دەکرێ.

“لە بێ کەسی، نەتوم بەسی”. بۆکابرایەک نەووترێ کە بێ کەلێک بێ، بەلام نەو دەمە پێویستێت پێی ھەبی.

“پشیلە سەرچۆپی ھەر بۆلای ماستی دەبا”. بۆ کەسێک دەوترێ کە بابەتی گەفتوگۆ ھەر دەھێنێتەو سەر نەو بەسە ی کە نەو مەبەستیەتی.

“مردی خەلکی بە خەلکی چاوەقە”. بۆ کەسێک بەکاردا کە کارەساتێکی گەورە ی بەسەرھاتی و دەور و بەرەکەشی پێیان شتێکی وا نەبی یان گەرنگی بە گێشەکە ی نەو نەدەن.

“ناغاي داس له سەپانى شار دەوہ.” کاتیک دەتەوئ خزمەتی کەسێک بەکە،
کەچی نەو رینگیت لى بکا.

“نانى بده ناکەرى، نيوهى له بەررا بخوا.” بە مانی ھەرچى بەدى بە
نیشکەرى چاک، زەرەرنیە.

“نەعتیار لە مانی دنیا چاکترە.” کەسێک کە ریز و حورمەتى لەناو خەلک
ھەبن، لە کاتى نەپوونیش پەکی ناکەوئ.

“چیل بە دق بايە، لە دەرگای ساحیبى دەبوو.” بۆ شتێک دەووترئ کە دەیکرى و
چاک دەرناچى.

“گران بى حیکمەت نیە، ھەرزان بى عیلمەت نیە.” زۆرجار باشى و خرابى
شت، بە پەھاکەى دەستنیشان دەکرى.

“یەك جار بە بەفر دەلێن ساردە.” بە مانی راستى تەنھا یەك جار
روونکردنەوہى دەوئ.

“لە کەس نامرى.” بۆ کەسى خۆپەرست دەووترئ، کە تەنھا خەمى خۆى بى.

“نەگەر پیاو ھەبن، تارىکە شەو زۆرن” یان “شەو قەلاتى مێردانە.” مەبەست
تۆلەيە.

“پروشى مێردان بە کەلێن دەکولى.” بۆ کەسێک دەووترئ کە زولمى لى کرابى،
بەلام لە نىستادا بۆى نەپەرەخسى کە تۆلە بکاتەوہ و چاوەبروانى ھەلێک بى.

“زالم ببیتە پرد، بە سەرىدا مەرق.” بە واتای خۆت لە کەسى زۆردار دوور
بگرە.

“گۆزەى ناوئ، لە ریزی ناوئ دەشکى.” کەسى خراب لە رینگای خراپە توشى
کیشە دەبن، یان پیاوى نازا لە شەپ دەکوژرى.

“کەریبەستە و خەم رەستە.” کارى خۆت بە تەواوى بکە، بى گومان بىخەم
دەبى.

“ههتا نهتنا له تبهق، نهتوت سهدهق”. بۆ كهسنى پەشيمان له كردارهكانى بهكاردئ.

“شېر به شيرى، مامهله به دراوى”. واتا هەر شته و به مەبەستى خۆى.

“چاو غەنیمەى خۆى دەناسى”. به مانای چاو نمو كەسه دەناسى كه خوشى دهوئ يان رقى لێدەبێتەوه.

“نەگەر هەتاوبى، جۆتى نمو دەگەرئ”. خەلكى به توانا و زیرەك هەميشه كارەكانى بۆ بەرێك و پێكى دەرقن.

“لەم بوويه گوريسى ناو هەمبەتان”. به كەسنىك دەلێى كه قەسەكانى به نارونى بێنى و ببا. گوريسى ناو هەمبەان ديار نيه كه چەندە درێژه.

“مێرد، يەك و هەزار دەبرى”. بۆ پياوى مەرد به كاردئ.

“گورگى باران دیتەيه!”. بۆ كەسنىك بهكاردئ كه شارەزابى زۆرى هەبى.

“نەگەر دز و مەلخو يەكبوون، گای له كولەنگى ناواكەن”. مەبەست خیاتمە.

“پێشەنگى قەتارئ، كەرە”. بۆ سەركردهى لى نموشاوه بهكاردئ.

“نەگەر هەر هېچت نەزائى، خۆى مەده به بېائى”. هەردەم خۆى له بېگانە باشتەرە.

“هەر تەپرەو، به رەهەى خۆى”. بەمانای نان بۆ نانەوا و گۆشت بۆ قاساب.

“له هەموو ديزان نەسكوه”. بۆ كەسنى نەووترئ كه خۆى له هەمووشىنىك هەلبقورتىنى و كارى نەویش نەبى.

“به رۆژئ سۆفى يە، به شەوئ دەلالیه”. بۆ كەسى دوو رۆو بهكاردئ.

“مەلەوانى زیرەك، له ناوى قول و بەرىن ناترسى”. بۆ كەسنى چاونەترس بهكاردئ.

“همرچی له مشك بڼ، هممبان دږه”. زورجار پياوې خراب، كورپهكهي وهك
خوی دهبن.

“داكي ببينه و دوتنې بخوازه”. زورجار كچ دهچنټهوه سهر خوږهوشتي داكي.

“سنگ دوهوږي و كاروان رادهږي”. يو كسنيكه كه لومهې كسنيكي تر كاري
تڼيكا و بهردهوامين له نهجامداني كارهكاني خوي.

“زئ به دهوي سنگ پيسنابي”. يو كسنيكه كه خوي به گهورهتر بزاني له
لومهې كسنيكي نهام.

“له كمرئ جل و جوړ، له ژنان سهر و پور”. ژني پنيشان سهروپنچيان لهسهر
دهنا، زير يان زيويشي پيوهمهكرا. نهوه كاتيك دهوترا كه ژنيكي جوان ميږدي به
پياوښكي چاك، بهلام ناشرين بكرديا.

“نهگمر ميږدت به دلي خوږي، شمونوينت چاروگي خوږي”. نم پهنده يو ژنانه،
واتا خوشهويستي و بهختهوږي باشته له مالي دونيا.

“ميري گوټنې تاژي جلکه”. يو كسني نهووترئ كه خوي به گهوره بزاني و فيز
لښدا، تنها لمبر نهوهې پياوښكي گهوره يان مير، شتيكي سادهې پي
سپاردوه. له زستان كه تاژي دهبردرئ يو راو، پارچه قوماشنيكي دهخنه
سهرپشت كه پي دهوترئ جل. مير تنها داواي له كبرا كردوه جل بهسهر
تاژي دابدا، كهچي له نيو خملك خوي زور به گهوره زانيوه.

“پنچك چواره بهژماره”. بهماناي شتهكه دياره و پيوستي به رونگردنهوه نيه.

“هنلکه ي بڼ زهردينهيه”. يو كسي به فروښله.

“دوشاو له پاشاي قاتنيه”. بهماناي كاپراي همبون هممو شتي پي دهكړئ.

“تمبهقي قورئ، به دهستي ناغاي سوکه”. لهوكاته به كاردئ كه كسني كاربكا
و ماندوبن، يهكزيكي تريش زياتري لن رهچاوبكا.

“بهزي به كتك سپارديه”. يوكسي كه متمان بهكاردئ.

“خەلك لە دىن دەبن، لە خوڤن نابى”. واتا خزمایەتى لە زۆر شت گەورەترە.

“لە كەريان پرسى قوناغت لە كۆيى، ووتى تۆبى دەزانى”. كەس تەنها بە لىدان كار نەنجام دەدا.

“لە بارگىريان پرسى قوناغت لە كۆيى، ووتى جۆرك دەزانى”. جۆرك (تورەكەى نالىكى وولآغە) واتا، تا خواردنى ھەبن بەرردەوامدەبن.

“لە ھىستريان پرسى قوناغت لە كۆيى، ووتى خاوەن دەزانى”. واتا لە ھەموو وولآغەك چاكتەرە بۆ خاوەنەكەى.

“ببور تىژبى، دار گەندەلبى، يار لەدياربى”. بۆ كەسنىكە كە ھەلى بۆ پرەخسى و خۆى زۆر بە توانا پىشتابدا.

“مىشى لە دار دۆزىتمەو”. بە ماناى ھەلىكى چاكى بۆ ھەلكەوتو. مىش، بە ماناى ھەنگ.

“نەمەو گە دەكا، گا ناخوا”. بۆ دلدانەمەو كەسنىك دەووترئ كە كارىكى چاك و گەورە بكا، بەلام خەلكى تر خىر لە كارەكەى بپىنن و منادوبوونىش بۆ نەو.

“نەگەر خەو چابا، كەرويشك گابا”. بۆ كەسى تەمبەل بەكاردئ، چونكە كەرويشك زۆر خەزى لە خەو.

“كەس بە كاروانان قەلمەو نابى”. بۆكەسى دەووترئ كە خۆى لەسەر خەلك بەرتوھەببا.

“حازر خۆرى بەر سىپەرئ”. بۆ كەسى تەمبەل بەكاردئ.

“لە دەنگان مىرى زەنگان، لە نىشيش رىخ لە لىنگان”. كەسنىك كە قەسەى زۆر گەورەبن و بە كەردەوھش ھىچ نەبن.

“ھەموو رۆژئ كار نامرى، شفتەك بىتە پارەكى”. كە ھەلت بۆ پرەخسا دەبن بىقۇزىمەو.

“رۆزى كۆرى، ھى كۆرىنە.” واتا نەگەر كارىكت دەستېنكرد، تا تماۋى نەكەى
ۋازمەھىنە.

“لە بىن خەبەرەن كەشكەك سەلاۋات.” بۇ كەسنىكە كە زۆر درەنگ ھەۋالىكى
پىنىگا ۋ لە دونىايىكى تىر بىن.

“كەر لە كىن كەتتە، كۈندە لە كىن دىرايە.” بۇ كەسنى نەۋوتىرئ كە دوو بابەتى
جيا تىكەلېكا.

“گابان بە گاۋانمەۋە رۆى، پىرەژن تازە لە گۈلكە سۆرئ دەپىچىتەۋە.” كارىك
زەرەرى زۆر گەۋرەى دابى، كەسنىكىش لە شتى كەم بېپىچىتەۋە.

“جۆت ۋ گا لەبەر بەرازى تەرك ناكىرئ.” ناكىرئ لەبەر زەرەرىك يان بەھۋى
كەسنىك ۋاز لە كار ۋ بەرنامەكەت بىنى.

“كىن بە زار ۋ دەۋە مەزنى گۈندى نەۋە.” بە واتاى نەۋەى قسە زان بىن،
دەۋەتەننى خۋى گەۋرە بكا. لە رۆژگارى نەمىرۋش دەۋەتەندىرئ بۇ مېدىيى پارتە
سىياسىيەكان بەكاربىن.

“بۇ مەن چ گۈرگ، چ سوار.” گۈرگىك مەر لە شۋان دەبا، سۋارىكىش لەۋدەم
پەيدا دەبىن ۋ مەركە لە گۈرگ دەسنىتەۋە، بەلام بۇ خۋى دەبا. كەچى بە
شۋان دەلئى بزانە چ سۋارىك؟ شۋانىش نەم پەندە دەلئى. واتا بە ھەردوۋ شىۋە،
مەركە لە شۋان رۆيشتەۋە.

“نەگەر ھەموو تەير ھەنجىر خۆر بان، بەشى ساحتىبى نەدەما.” بە واتاى،
ھەموو كەس نازانى لە دونىا بە خۋشى بۇيىن.

“بە قورئ گىرئ.” جاران لە كوردستان، بەتايىبەتى لە ناۋچەى ھەۋلىز، نەگەر
ناغايەك يان پاشايەك كورنىكى گەنجى بىردىبا، دەرگاي ژۋورەكەيان بۇ ماۋەى
پەنجا، شەست سال بە قور دەگرت ۋ بەرەبىبى داھاتوۋ دەيانكردەۋە.

“مازىكەرى كۈن دەپاشۋلى.” بۇ كەسنىك دى كە رەنج بە خەسارىن.

“تەفەنگ ۋ ماين ۋ ژن مولكى پىۋاى نىنە، كەۋنتە دەست كىن، نەۋە خاۋەنە.”
رفتەندى نەۋە سى شتە لە كۈن باۋ بوۋە.

“ژنی دريژ مازين له ليری، قهده ژن گويي له زيری، کورت ژن فتنان نهگيری” لير، مهناي کهندار. گو ماناي گولی قايشی ژنان.

له کون دهووترا نهوانه پهسند نينه:

“گولکی چرم، جاشکی کولکن، بهزی بهفريز، کوړی داک حيز”.

“گوتی له همورازی، غاری لهدو بهرازی، کوړ بيوهژنی بخوازی”.

هرچمنده من لهگمل نهوهی کوتايی نیم، چونکه زور بيوهژن هميه له خوی باشتړ پيدانابی.

“مشکی تهرانی، بهرخي بهر پزنی، ميردئ دهستی ژنی، همرسنيك لو مردنی”.

مشکی تهرانی ماناي مشکی کويستانان که زورپهی کاتي سال له ژير بهر ژيان بهسهردهبا. نهگهر بهرخيش دايکی بمردبا، لمبر بزنيان دادهنا نهویش قبولی نهبوو.

دهووترا نهوانهی خوارهووش خوش و پهسندن:

“ناوی کهندوران، گوشتی بهرخولان، ماچي کيزولان”.

“نوستنی سهره و لير، گوشتی مبرئ گير، ماچي ژنی دريژ”.

“ناوی ليزان، گوشتی گيزان، ماچي دريزان”.

سەرھەڵدانی کوردایەتی

چونکە ھەر لە کۆنەو شەقلاوھ بنگە ی هیچ میرنشینکی گەورە نەبوو، ھەروەھا لەبەر سەختی شوێنەکە ی، نەگەوتۆتە سەر ڕینگای کاروانی بازرگانێ. ھەر بۆیە نەم شارە نەبۆتە شوینی ھاموش و تیکەلاو بوون لەگەڵ خەلکی شارەکانی تر. ھەروەھا تا دامەزراندنی حکومەتی عێراق، جگە لە خویندنی ناینی لە مزگەوتی گەورە، هیچ قوتابخانەیەکی ئی نەگراوەتەو و کەسبیش نەچوو لە شوینیکی تر بخوینی. ھەر لەبەر نەم چەند ھۆیەش بوو کە شەقلاوھ تا سەرەتای بیستەکانی سەدە ی رابردوو، بەشداریەکی نەوتۆی لە خەباتی کوردایەتیدا نەکردووە.

سەردانەکانی سمایل ناغای شکاک

من بە چاکی دەزانم کە ھەردوو سەردانەکە ی سمایل ناغای شکاک (سمکۆی شکاک) بۆ شەقلاوھ، بە سەرەتای دەستپێکردنی کوردایەتی لەم شارەدا دابنن. نەوێندە ی من بزانم میژووی سەردانەکانی سمکۆی شکاک بۆ شەقلاوھ تۆمار نەگراوە و من دەماوێدەم لە باوکم بیستووە. لە دەرووبەری ساڵی ١٩٢٥، سمکۆ بۆ ماوێ چەند مانگێک لە بەحرە میوانی جەمیل ناغای گەردی بوو. پێدەچن ھەردوو سەردانەکە ی بۆ شەقلاوھ لەو ماوێ و لە ڕینگای چوونی بۆ دیدەنی شیخ مەحمود بووبن لە سلیمانی. من نەوێندە دەزانم کە لە سەردانی یەکەمیدا پێشوازیەکی زۆر گەرمی ئیگراوە و زۆریە ی زۆری پیاوھ ماقولانی شەقلاوھ بەرووبیری سمکۆ چوون. لە سەردانەکەیدا، سمکۆ زیاتر لە چوار سەد سواری لەگەڵ بوو. کاوێس ناغا یەکنێک بوو لەو پێشوازیگەرانی و پاشان لە چەند سەردانیکیدا بۆتە ھاویری سمکۆ. نەو دۆستایەتیەش کە لە نیوان سمکۆ و کاوێس ناغا دروست بوو، بۆتە ھەوینی لاوکی شیوێنی سمکۆ کە پاشان دینێنە سەری. دوای پێشوازیەکەش، سمکۆ لە مالی میرانی قادر بەگ میوان بوو.

باوکم کە یەکنێک بوو لە بەگزادەکانی شەقلاوھ و ھەمیشە پیاوێکی پۆشتەو خاوەن تەفەنگێکی جامبیزاری زۆر چاکی بوو، لە پێشوازی سمکۆ بەشداری کردووە و پاشان یەکنێک بوو لەو کەسانە ی کە لە دیوێخانی میرانی قادر بەگ نامادە بوو. ھەر باوکم دەگێرایەو کە چایەکیان بۆ سمکۆ ھینا، بەلام سمکۆ وەرینەگرتووە و یەکەوسەر میرانی قادر بەگ ووتوێتی چایەکە بۆ من دابنن. بە ھەمان شیوێ سمکۆ چای دووھەمیشی رەتکردۆتەو و میرانی قادر بەگ چایەکە ی بۆ یەکنێکی تر داناو. دیارە میرانی قادر بەگ وە خەلکەکە پێیان

وابووه كه سمقو مائترسى نەموى ھابووه كه ژەھر خوارد بگرئ، ھەر بۆيە ميرانى قادر بەگ بە يەكڭ لە ھاوملەكانى سمقو دەلىن كە بچن خوى چايەك بۇ سمقو تىبكا، نەموش چايەكى زور كەم رەنگ و زەردى بۇ تىدەكا. ديارە لای نيمە ھەر لە كۆنەمە چای بە رەنگ و رەش باو بووه، كەچى لە كوردستانى رۆژھەلات چای كەم رەنگ باوه. دواتریش قاوه پىشكەش بە ميوانان كراوه، بەلام پىدەچن ھەندىك لە سوارەكانى سمقو بۇ يەكەم جار قاوھيان تام كردېن، چونكە يەكڭيان فرىڭ لە قاوھەكە دەداو دەلىن "توويەح.. لەوئ زەھيرئ!"

سمقو شكاك

لە سەردانى دووھمیدا، كە پىن دەچن ھەر لە سەر و بەرى سالى ۱۹۲۵ رویداين، سمقو ھەر بە شەقلاوھ تىبەر بووه و تەنھا بۇ ناخواردن لايداوه. لەوانەشە دەسەلاتى حكومەتى عىراق بەھىزتر بوين و ھەندىك كەس خوى پاراستين. بۆيە لەم سەردانەيدا پىشوازيەكى گەورەى لىنەكراوه و زور لە شەقلاوھ نەماتەمە. لە يەكڭ لە سەردانەكانى، سمقو گوينى لە دەنگى زەنگولى كلىسەى سەرگرد دەبن و ھەندىك قسەى نەشیاو دەرھاق بە برا مەسحىيەكانى شەقلاوھ دەكا. ميرانى قادر بەگ زوو دىتە وەلام و نەك ھەر ڤىگە نادا سمقو لەمە زياتر لەسەر نەو بابەتە بدوئ، بەلكو زور پەتەندى پىشتگىرى لە برا مەسحىيەكانىش دەكا و بە نەھىنى دەكەوتە خۆنامادەكردن و بڵاوەپىكردنى چەكدارەكان. سمقو، لە كوردستانى رۆژھەلات و بەر لە ھاتنى بۇ بەھرەكە، لەگەڵ مەسحىيەكانى دەروپشتى شارى ورمى توشى كىشە بووه و دەرەنجامى زور ناخوشى لىكەوتۆتەمە. نەم كارەى سمقوش بۆتە لەكەيمەكى رەش لە مێژووى كورد. كورد و برا مەسحىيەكان سەدان سالە لەگەڵ يەك دەژين و كوردستان ھەميشە چىگەى بىروباوەر و ناينى جيا بووه، بەلام ديارە نىنگلىز

دهورنكى زور رهشيان له دروستگردنى نهم نازاوهيه گټراوه. كوكردنموه ي برا
 ناشورپهگاتى پارچهگاتى ترى كوردستان و هينان و جينگيركردنيان له
 كوردستاني خوارو، بهشنيك بووه لهو بهرنامه ي نينگلير.

سمكۆي شكاك له ناوهراست لهگه
 چوار له پيشمهركهگاتى له ديوهخاتى
 جهميل ناغاي گهردى

كاويس ناغاو لاوكى نيشتمانى

چونكه كاويس ناغا خاوهن دهنگينكى زولال و پياوئيكى كوردپهروهو بووه،
 توانيويتمى رولئيكى گهروه له ميژووى كوردايهتى نهك ههر له شهقلاوه، پهلكو
 لهسهرتاسهرى كوردستان بپيئى. كاويس توانيويتمى لاوك بهسهر سى
 شۆر شهكه ي نهو سهردهمى كوردستان داينى. سهرمهتا شۆرشى شينخ مهحمودى
 و پاشان شۆرشى سمكۆي شكاك و دواى نهوئيش شۆرشى شينخ نهحممدى
 بارزان. تا نيسنا كه هونهرمهئدى كورد توانيويانه گوراني بهين جياوازي
 بچرن. كاويس يهكهه لاوك بئژ بووه كه له سهردهمى راپهرينى نهو سى
 شۆر شهدا لاوكيان پهسهردا بلئ.

لاوك بهشيوهيهكى گشتى زورى باس له قارمهائيتى و نازايهتى دهكا، همتا
 نهگهر لاوكهكه باسى عيشق و خوشهويستيش بن. ههروهه لاوك باسى
 چيرۆكى كۆن و رابردوه كه لاي خهلكى باو بوونه و دهماوهم گټردراونهتموه
 و پاشان كراون به لاوك تاكو وون نهين. دياره زۆربه ي ميللهتاتى دونياش بهم
 قوناغهدا تپهر يون، بهلام چونكه كوردستان قهت دهولمئيكى سهر بهخو نهبووه،

نیمه‌ی کورد نهمان توانیوه میژوو و کهلتوری نهمته‌وه‌ییمان بنوسینه‌وه و دۆکیومیننتی بکه‌ین. هه‌ربۆیه، گۆرانی و لاوک و ده‌ماوده‌م گنیرانه‌وه‌ی به‌سه‌ره‌اته‌کان، ته‌نها رینگه‌ بوون بۆ پاراستنیان له‌ فه‌وتان. له‌ لاوکی هه‌رسن شۆرشد، کاوئیس به‌ به‌هره‌ شیعریه‌که‌ی خۆی توانیویه‌تی لاوک به‌سه‌ر قاره‌مانتی و نازایه‌تی هه‌رسن شۆرشێ سهرده‌مدا بلی و توانیویه‌تی هه‌رسن شۆرشه‌که‌ و سه‌رکرده‌کانیان به‌خه‌لك بناسینی و لای خه‌لكی کوردستان به‌گشتی و خه‌لكی شه‌قله‌وه‌ به‌تایبه‌تی خۆشه‌ویستیان بکا. له‌وه‌ سهرده‌م، ده‌نگی کاوئیس ناغا تاكه‌ میدیا بوو له‌ ناوچه‌که‌.

دیاره‌ هه‌ندێك له‌ لاوکه‌کانی کاوئیس ناغا وون بوون و من دلتیا نیم که‌ ناخۆ لاوکی شۆرشێ بارزان تۆمار کراوه‌ یان نا، به‌لام من نهم لاوکه‌م چه‌ندین جار له‌ خودی کاوئیس ناغا گۆئ لی بووه‌. کاوئیس ناغا دۆستێکی نزیکێ باوکم بوو و باوکم زوو زوو میوانداری کاوئیس ده‌کرد. هه‌روه‌ها باوکم زۆر چه‌زی له‌ شتی جوان ده‌کرد و سه‌مه‌وارێکی میرسواری زه‌ردی ڕووسی زۆر جوانمان هه‌بوو له‌گه‌ڵ مافورێکی به‌رچاوی کاشان. هه‌ر جاره‌ی کاوئیس ناغا میوانی نیمه‌ بوایه‌، مافوره‌که‌مان بۆ ڕاده‌خست و دایکم سه‌مه‌واره‌که‌ی هه‌لده‌کرد. دوا‌ی نان خواردن و چای خواردنه‌وه‌ش، کاوئیس ده‌ستی به‌ لاوک گۆتن ده‌کرد تا شه‌و دره‌نگان. من لاوکی بارزانم چه‌ندین جار له‌م بۆنانه‌ گۆئ لی بووه‌، به‌لام به‌داخه‌وه‌ هه‌موویم بیر نه‌ماوه‌، ته‌نها نهم چه‌ند دیره‌ی خواره‌وه‌ نه‌ین. هه‌رچه‌نده‌ زۆر جاریش هه‌ندێك له‌ لاوکه‌کانی به‌ شینوازی جیاواز ده‌گۆتته‌وه‌:

مه‌لیکۆ به‌لاین خۆ له‌ وولاتی مه‌ وه‌که‌

وولاتی مه‌ چیا به‌

داروباری چیا بێ پیره‌ فاتنی خۆلێکدایه‌

شینخی بارزان له‌ مه‌یدانی هه‌رستایه‌

به‌ ڕۆژی گرتنی ته‌یاران و شرفینی مه‌تره‌لۆزان

به‌شه‌وئ گازه‌گازی نۆبه‌تداران و لاوکی دیوانان

پاش سه‌ردانه‌کانی سمکۆ بۆ شه‌قله‌وه‌، دۆستایه‌تییه‌کی توند له‌ نیوان سمکۆ و کاوئیس ناغا دوروست بووه‌ و کاوئیس ناغا هاوڕیبه‌تی سمکۆی کردوه‌ بۆ چه‌ند

شۆيُنِيك. ھەر بۇيە نەم ھاۋرىيەتتە بۆتە ھەوينى لاۋكى شيۈەنى سىمكۆ، كە دۋاي شەھىد بوۋنى لە شارى شىنۇ دائىراۋە. ھەرچەندە نەم لاۋكە وون نەبوۋە، بەلام زۆر بە دەگمەن دەست دەكەۋى. نەم لاۋكە لاۋكىكى دىرژە و ۋەك گۈتم شيۈەنە بۇ سىمكۆ، زىياتر لەۋەي بە شان و بالى نەم و شۆرشەكەيدا ھەلبىدا. نەم چەند دىرەي خوارەۋەش بەشنىكە لەم لاۋكە دوور و دىرژە:

دەلى لى، دەلى لى سوارق

شەركى گەۋرە كەتە جادا شىۋىي

شەركى مەزە

نەۋرۇ شاد و شۇدئ سىمايل ناغا، بابى خەسرەو گەلەكن

گازدەكاتە خورشىد، بابى فەيسەل

گەلى عەشىرەتان دەست ھەلىنانەكى پەكن

نەۋرۇ نەمرئ تارانئ لۇ قوماندارئ شىۋىي ھاتتە

لە مابەينى مەغرىب و عىشايى، عەسكەرى خۇ و جىبەخانئ دانا پە

نەۋرۇ دەنگى سى تىران و جامىزاران، ناگر بەردا دىيائى

ۋەلى مخابى سىمايل ناغا، بابى خەسرەو

ناگرى دارئ سى تىرئ، پاكەتئ باۋىتە ناۋئ

...

لاۋكى شىخ مەحمود بزر نەبوۋە و ناسان دەست دەكەۋى، بەلام سەردانى كاۋىس ناغا بۇلاي شىخ مەحمود، ھەق ۋانىيە پىشت گۈئ بخرئ و تۆمارنەكرئ. مەن لە خودى كاۋىس ناغام گۈئ لى بوۋە كە لە سەردانەكەيدا، شىخ باۋەرى نەكردوۋە كە كاۋىس لاۋك بىژە دەنگ خۇشەكەبى، چۈنكە كاۋىس لە قەسەردندا لال بوۋ. ھەر بۇيە شىخ ناردوۋىيەتى سەندوق بىنن و قەۋانەيەكى

كاوئسيان پښ لنداوه و ههمان لاوكى به كاويس دووباره كردوتهوه. نينجا شينخ باومري كردووه كه نموه كاويسه و پاشايش كاويسى خهلات كردووه.

شينخ محمود

كاويس ناغا له لاوكى گمنج خهليل، كه پندهچى لاوكى زور كؤښى و تهمانى سمدان سال بڼ، باس له كوردايهتى دهكا. كاتيك كه حاموست خان به شاتازيموه ناماديه دهست له زير و خشلى خوى ههگرئ و كمزى و بسكى خوى بېرئ تا ناسپى گمنج خهليلى پښ برازينتتهوه كه ناسپى كموئتهى ږمسه. نينجا به سوارى نمو ناسپه ږمسه ږازاوه، به ناو توركه عوسمانيهكاتدا بيهنننه ناو بازار، تاكو كسيان به هيچ شينوهيك نهتوانن ږمخنه له ږيك و پښى، نهك تنها گمنج خهليل، بهلكو له سوارى كورد بگرن. وهك له لاوكهكه دهلى:

كهمرئ پشتى خو بشكىنم بؤ ناسپى گمنج خهليل بكهه ناله،

بازنى خو بشكىنم بكهه وورده بزماره،

بسكىت خو بېرم بكهه سهرريشمه و سهرچاو بكهه توق و سهرهوساره،

گمنج خهليل بينم سوار بكهه له كموئتهكىتاله،

بملى كورماما خو بينم به ناو شارئ عوسمانياندا بيئمه خوارئ،

كەس لۆمەي كورماما من نەكەن،

بەلن نەبىژن سوارەكى كوردە، چەندى بىن كاروبارە،

سەرەبراي ئەوانەش، كاۋىس ناغا كۆرەكانى خۇشى بەگيانى كوردايەتى
پەرورەدە كردو. بۇ نمونه، پاش نەوەي پارتى ديموكراتى كوردستان بە
رەسمى مۆلەتى كارکردنى لە سالى ۱۹۵۹ وەرگرت، نەحمەدى كۆرى كاۋىس
سەرپەرشتى شانەيمەكى پارتى دەکرد و دەورى ھەبوو لە دامەزراندنى بارەگای
خەبات لە شەقلاو. ھەرورەھا لە دواى كۆتايى ھاتن بە گفتوگۆي نيوان پارتى و
حيزبى بەعس لە سالى ۱۹۶۳ كە جاريكى تر شەر ھەلگيرسايەو، نيمە چەند
پنشمەرگەيەك لە ھيزى سەفین نەركى كۆنترۆل كردنى دەريەندى كۆريمان پى
سپێردرا بوو. بەلام دواى نەوەي لەو شەرە پاشەكشەمان كرد، ھېچ شۆيىنكمان
نەما لىي بگيرسايەو تەنھا نەشكەوتى خۆدو ھەن لە چيای سەفین، بەلام
زۆر برسى و ماتدو بووين. جەميلي كۆرى كاۋىس ناغا، تاكە كەس بوو كە
بويزانە خواردنى لە شەقلاو بۇ ھينايەنە نەو نەشكەوتە.

ھەر بۆيە وا باشە، كاۋىس ناغا بەسەر قافلەي كاروانى سرودى نيشتمانى لە
كوردستان داھنرئ، چونكە نەوسى شۆرشەي بە خەلك ناساندون و سەرەتايەكى
بۇ كوردايەتى داناو.

حزبى ھيوا و سەرەتاي رێكخراوى سياسى لە شەقلاو

بەگۆك نەفەندى بە شۆرە سواری كاروانى رێكخستنى سياسى لە شەقلاو
دادەنرئ، چونكە يەكەم كەس بوو ھاتۆتە نەم مەيدانە و بەردى پناغەي
رێكخستنى حيزبايەتى لە شەقلاو داناو. ھەر نەويش لەگەل خەليل بەگى
كۆرى ھەمە بەگ ھەولئ رێكخستنى خەلكيان داو، تا بە گيانى كوردايەتى
پەرورەديان بکەن. دواى دامەزراندنى حيزبى ھيوا لەلايەن چەند قوتابىەكى
كورد لە كەركوك كە دلدارى شاعير يەكێك بوو لەم قوتابىاتە، بەگۆك نەفەندى و
دواتر خەليل بەگ پەيوەنديان بەم حيزبە كردو. پاشان نەم چەند قوتابىانە
پەيوەنديان بە رەفيق حەمى كردو بۇ نەوەي بىي بە سەرۆكى حيزبەكەيان.
بەلام لە شەقلاو واباو بوو كە حسين حوزنى موكرىيانى سەرۆكى حيزبى ھيوا
بوو. من لە رێگای محمد مەولودى نوسەر، موكرىيانم ناسى. پياويكى رێك
بوو و رەدبىنىكى سېي ھەبوو.

لەو دەور و بەره، خەلیل بەگ گۆرانیەکی بۆ ھاندانی خەلک بۆ چوونە قوتبخانە دانا، کە نەم دوو دێرەیم لەبیر ماوێ:

نە ی مندالینە یا بچینە مەکتەب
بۆ دەردی جاھیل مەکتەب دەرمانە

.....
نەمڕۆ زەمانی عیلم و عرفاتە

.....

کۆمەڵێک گەنج لە شەقلاوێ پەيوەندیان بە حیزبی ھیوا کرد و خۆیان و خەلکیان لە ناو ئەو حزبدا ڕێک خست. نەم کۆمەڵە گەنجە بوون بە سەرقالەیی ڕێکخستنی سیاسی لە شەقلاوێ. نەوێندە ی من شارەزام و نەو ناوانە ی بیرم ماون: خەلیل حەمد بەگ، محمد مەولود (مەم)، مامۆستا نیسماعیل حسێن، وەسمان قادەرە رەش، عزیز مام مەحمود، رەسول کاکۆ، بەگۆک نەفەندی، قادری سەلیم بەگ، نەحمەد حەمدنەمین قادەر، حەمە سەلح کامەلا، عەلی قادری مەدئ (ناسراو بە عەلی نەفەندی)، مەلا گچکە، محمود حاجی وەسمان، مام تەھا کاوانی، حاجی خەدر کامەلا، سەلیم نەفەندی، حاجی رەشید، مەلا حوتان، عەمەر سولەیمان بەگ، سەلح مینۆ، حەسەن یاری، سەبیری کاکۆ، جەمیل میران، عەبدوڵا نۆمەر، عثمان سوڤی برایم، تۆما بیا خۆشناو. ھەر نەم کۆمەڵە گەنجەش توانیان کۆمەڵێک خەلکی تەرلە ناو ریزەکانی حیزبی ھیوادا ڕێکبخەن.

من لە ساڵی ١٩٤٠، لە ڕینگای مەم پەيوەندیم بە حیزبی ھیوا کرد. نەوکاتە وا پاو بوو کە ھەریکەسێک پەيوەندی بە حیزب بکردبا، دەبوا یە سوێند بدە و پەیمان بدا کە خیانتە لگەڵ کورد و حزب ناکا. بە پێی نەم ڕێ و شوێنە، منیان بردە لای محمد سەلح کامەلا و سوێندی پێ خوارد. بۆ سوێند خواردنەکش، محمد سەلح منی بردە مەزگەوتی گەورە وە لەلای قەمیری میران ژورێک ھەبوو قورناتی لێ دانرابوو. منیش دەستم لەسەر قورناتی پیرۆز دانا و سوێندەکم خوارد. لە یادیشمە سوێندخواردنەکم بەم شێوەیە بوو “قورنان بە حەق بە ساحبیت، نەم کوردم، خیانتە لە میللەتی کورد ناکەم، نەگەر ھەر خیانتەتیکیشم کرد، نەوا مستەحەقی کوشتنم”.

من بهتەنھا سویندم خوارد، بەلّام گەر لە یەك كەس زیاتر و بەیەكەوه
پەيوەندیان بە حزبی هیوا بکردبا، ئەوا بەیەكەوه سویند دەدران. لە کاتی سویند
خواردنەكە، قورناتی پیروژ و خەنجەریك و نالای کوردستان دادەنران. ھەندیک
جار لە کاتی کۆبونەوهکەنیشدا ھەمان سویند و بەھەمان شێوه دووبارە
دەکرایەوه. نەوێندە لە بیرم ماوه، نالایەكە کوردستان چیاپەك و برۆژیک
و خەنجەریکی لەسەر بوو.

نالای نیستای کوردستان، سەرھەتا لە ساڵی ١٩٢٠ لەلایەن ریکخراوی خۆبیبون
لە کوردستانی تورکیا دروست کراوه و پاشان لە شۆرشێ چیا ی ناگری (ناگری
داغ) بە سەرکردایەتی نوحسان پاشا ھەلدرایە. دواتر بۆتە نالای حکومەتی
کوردستان لە مەھاباد، وە نەمێرۆ لە سەر تا سەری باشوری کوردستان بەرز
کراوەتەوه.

دوای پەيوەندیکردنم بە حزبی هیوا، من و ھەریەك لە: عزیز مام یونس،
عەبدوللا نۆمەر، مستەفا حسین مسری، وە چەند کەسێکی تریش کە ناوێکەم
بیرنەماون، لەیەك شاتەدا ریکخراين. محمد مەلۆد سەرپەرشتی شاتەكە
دەکرد و کۆبونەوهی پێدەکردین. نەوکات من ناوی نەھێنیم نەبەز بوو.

حزبی هیوا زوور زوو گەشەیی کرد و نەوێندە لە من ناگاداربم، کابرایەك بە ناوی
عەزیز فەتاح سەرپەرشتی حزبی هیوای ھەر لە ھەولێرەوه تاكو رەواندز و
بارزان دەکرد. عەزیز فەتاح زوو زوو سەردانی شەقلاوێ دەکرد و لەگەڵ نەو
گەنجانەیی کە سەرپەرشتی شاتەکانیان دەکرد، لەسەر رینگای دەربەندی
شەقلاوێ پیاوسەیان دەکرد و ھەر بە رۆیشتن کۆبونەوهی پێدەکردن. بۆ نەوێ
لە شێوێ کۆبونەوه نەچێ و حکومەت پێی ناگادار نەبێ.

جارێکیان سەلیم نەفەندی کە لە بەغدا دەپخواند، نامەیکە بۆعثمان قادر
ناردیوو کە بە وەسمان قادری رەش ناسراوه. بەلّام نێلیای بەرید نامەكە بە
ھەلە بۆ عثمان قادر میران دەبا و وادەزانێ نامەكە بۆ عثمان بەگە. نامەكە
سەلیمە نەفەندی زەمی دەرەبەگەکان دەکا وە ھاتی لایەنگرانی حزبی دەدا کە لە
دژیان بوەستن. نەم روداوێ چەند گەفتیکی بۆ سەلیمە فەندی و وەسمان قادر
دروست کرد. چەندین جاری تریش نێلیای بەرید نامەیی وەسمان قادری بۆ
عثمان بەگ بردیوو. تا وای لێھات جارێکیان وەسمان قادر ھەریەشە لە نێلیا
کرد، نیتەر نەم کارە دووبارە نەبووێ.

“وتمەن بۇ دوژمن سەد شیر لە مەیدان،
پەرت و بۆلویاتکەین بە وولاتی کوردان”

دوای خۆپیشاندانەکە، سألحه لار(لأل) توانی سی تا چل کەسێک کۆبکاتەوه کە
بچن لە قشله خۆیان ناونوس بکەن و نامادیی خۆیان پیشانبەدن بۇ شەهر لە
دژی نینگلیز.

شایانی باسە، ژنێکی قارەمان بەشداری لەم خۆپیشاندانەکرد کە ناوی حەلیم
خان بوو، ناسراو بە (حەللی فاتنی). حەلیم خان خێزانی جامی برای سعید جامی
بوو و پاش مردنی میردەکە، شوی نەکردەوه و لە هەموو شین و شایبەک لە
ریزی پێشەوه بوو. لەم خۆپیشاندانە، نالایەکی گەوره لەلایەن پلک (پورە)
حەلیم هەنگیرا بوو.

هەر لەم سەروپەرەدا، وەستا عەبدوڵای ناسنگەر و وەستا کەریمی چەخماخچی
(ناسراو بە کۆرین) کە هەردووکیان نەوکات سەربازی میری بوون، نامادە
نەبوون بەشداری شەهەرکەن لەگەڵ سوپای نینگلیز و لە دژی رەشید عالی
گەیلانی. هەر بۆیە هەردووکیان توانیان لە سەربازی رابکەن و پێشەوه بۇ
شەقلاوه. چەند سالتیکی پێ چوو هەتا وەستا عەبدوڵا ناشکرا بوو و دیسان
بردیاتەوه بۇ سەربازی. بەلام چونکە وەستا کەریم کەمتر لە شەقلاوه دەمایەوه
و بۇ کارەکە خۆی هەمووشوی شوینی تری دەکرد، توانی خۆی لە سەربازی
بدزیتەوه.

لە سالی ١٩٤٢، حەمە رەشیدخانی بانه توانی لە دژی حکومەتی شای نیران
بوەستی و ناوچەیکە فراوان بخاتە ژێر رکێفی خۆی. مەلا گچکە کۆری مەلا
عەولای موفتی، وەک پیاویکی شۆرشگێر شەقلاوهی بەجێهێشت و پەيوەندی بە
حەمە رەشید خان کرد. ماوهی دوو سأل لەوئ مایەوه، پاشان پەيوەندی بە
حکوموتی کوردستان کرد لە مەهاباد. هەربۆیە مەلا گچکە بە یەکەم
پێشەهەرگە شەقلاوه دادەنرئ. هەرچەندە یاخی بونەکە حەمە رەشید خان بە
شۆرش لە قەلەم نەدراوه، بەلام نەمە لە شۆرشگێریەتیەکە مەلا گچکە کەم
ناکاتەوه، چونکە نەو بە ناوی شۆرشەوه پەيوەندی بە حەمە رەشید خان
کردبوو.

چەند سوارێکی کورد

لەسەر پەمپووەندیەکانی یە حیزبی هیوا و دواى تەواو کردنی قوتابخانە لە ساڵی ١٩٤٢، مامۆستا نسماعیل حوسێن بۆ ماوەی دوو ساڵ لە مالهۆه دەستبەسەر کرا. بەلام مامۆستا نسماعیل بەم هۆپمۆه ئەک هەر لە حیزب دانەبەرا، بەلکو نامەیکە حیزبی هیوا و کۆمەڵەی نەفسەرازی کوردی بۆ نەمێن رەواندۆزی برد، کە ئەو کات لە کاولۆکان فەرماندەیی فەوجی سنور بوو. یەر لە گەڕانەوێی بارزانی لە سولیمانیەوێ بۆ ناوچەی بارزان، بارزانی و نەفسەرە کوردهکان ویستویانە هەلوێستی نەمێن رەواندۆزی یەر لە هەلگیرسانی شۆرش بزانن.

سالح بەگ نەندامێکی سەرەکی حیزبی هیوا بوو و لە ریزی پێشەوێ کوردایەتی بوو لە شەقلاوێ. هەر بۆیە کاتێک بارزانی لەساڵی ١٩٤٤ بریاری شۆرشی دووهمیدا، پەمپووەندی بە چەند سەرۆک هۆزێکی کوردستان کرد و سەردانی هەندیکێانی کرد. سالح بەگ یەکنێک بوو لەوانەیی کە بارزانی لە ساڵی ١٩٤٤ سەردانی کرد و هاتیندا کە بەشداری لە شۆرشەکە بکا.

بەر لە دامەزراندنی پارتی و دواى دامەزراندنیشی، بارزانی چەندین جار سەردانی شەقلاوێ کرد. زۆربەیی جارەکان لە مالی سالح بەگ میوان دەبوو. سەردانی دووهمی بارزانی دواى گەڕانەوێ بوو لە یەکنیتی سۆفیەت و هەر لە مالی سالح بەگ بوو. مەحمەدی کۆرم لەگەڵ خۆم بۆ سەردانی بارزانی برد، نەمیش تەوێقەیی لەگەڵ مەحمەد کرد. بۆ جاری دوایر، بارزانی لەگەڵ شێخ نەحمەدی بارزان هاتن بۆ شەقلاوێ و هەر لە مالی سالح بەگ میوان بوون. دواى نەوێش جاریکی تر لە رینگای چوونی بۆ بەغدا لە قەشڵە داوەزی و لەگەڵ قانەقام کۆبووێ.

هەربۆیە کاتێک بارزانی شۆرشێ بەرپاکرد، سەلح بەگ بە خۆی و چەند کەسێک چوونە گوندی ترگەرە و بریار بوو لەویوێ بچنە گوندی خەمتی لە دۆلی بالیسان وە نەوێ بکەن بە یەکێک لە یەکەکانی شۆرش. سەلح بەگ و نەو چەند کەسەکی کە لەگەڵی بوون، ڕەشاشێک و چەند تەمەنگێکیان پێ بوو، بەلام سەدیق بەگ بە دوايان داچوو و سەلح بەگی رازی کرد کە بگەڕێتەوە بۆ شەقلاوێ.

بەر لە چوونی سەلح بەگ بۆ ترگەرە، حکومەت هەولێدەدا کە وەک سەرۆک هۆزی خوشناوان، بیکات بە نەندامی پەرلەمانی عێراقی. دواي نەو ڕوداوێ، ڕۆلی سەلح بەگ لەلای حکومەت کەمبوو، بەلام ڕیزی لای میللەتی کورد زۆر گەورەتر بوو. شایانی باسە، لە کاتی سەردانی بارزانی بۆ شەقلاوێ لەسالی ١٩٤٤، وێنەیکێ لە مالی سەلح بەگ گیراوە. نەسەدی کۆرم، توانی نەم وێنەیکە لە پەرتوکیکی نینگلیزی بەناوی "کوردستان لە سیپەری میژوو" بڵاو بکاتەوێ.

بارزانی لە مالی میرانی
سەلح بەگ شەقلاوێ
سالی ١٩٤٤

دواي بەرپابوونی شۆرشێ مەهاباد و دامەزراندنی کۆماری کوردستان لەسەر دەستی پێشمەوا قازی محەممەد، پێنج کەس شەقلاوێیان بەجێ هێشت و بەرەو مەهاباد گەوتە ڕێ، بۆ نەوێ بەشداری لە شۆرش بکەن. نەم پێنج کەسە بریتی بوون لە محەممەد سەلح کامەلا، قادر سەلیم، عەبدولڵا نۆمەر، مەلا گچکە و حاجی خەر سەعید کامەلا ناسراو بە حاجی هەمینی. محەممەد سەلح و قادر سەلیم بەیەکەوێ بەرەو ڕانیە گەوتە ڕێ، بەلام دواي ڕۆیشتنێان حاجی سەلیمی مامی محەممەد سەلح کابرایەکی نارد بە شوینیان. نەم کابرایەکی توانی لە ڕانیە پێاندۆزێتەوێ و هەردوکیان رازی بکا کە بگەڕێنەوێ بۆ شەقلاوێ. حاجی خەر کامەلا گەیشتە مەهاباد، بەلام دواي ماوێەکی کورت و لەبەر چەند هۆیکێ تایبەت گەرایەوێ شەقلاوێ. عەبدولڵا نۆمەر بەر لە هەموویان بەرێ کەوت و نەگەرایەوێ و بوو بە پێشمەرگەکی کۆماری کوردستان و کرا بە نەفسەر لەوێ،

بیرۆکه‌ی دامەزراندنی پارتی دیموکراتی کوردستانی له مه‌ه‌ه‌باده‌وه هه‌ناوته
کوردستانی باشور.

له دانیشتنه کې همدا له کمال عبدالوا نومی، پنی راگیاندم که گنجی کی دهوړو پیری شفقلاوه که هیچ پامو نه دیه کی به حیزی هیوا نایو، پامو نه دی به حکومتی کوردستان له مهاباد کړدبوو. له وی عبدالوا نومی ده بی به کفیلی و تفنگی کی دده منی، به لام زور مه خابن نم گنجه تفنگه کی رپاندبوو و گه رایوه بو ناوچای شفقلاوه.

دامه‌زانی یارتی دیموکراتی کوردستان

دوای دامەزراندنی پارتی لە رۆژەهلەتای کوردستان لە ساڵی ١٩٤٥، کوردی کوردستانی باشور کەوتەخۆ بۆ دامەزراندنی هەمان پارت. هەربۆیە سانیك دوای دامەزراندنی پارتی دیموکراتی کوردستان لە مەهاباد و لە هەمان رۆژ لە ١٦ نابی ١٩٤٦، پارتی دیموکراتی کوردستان لە عێراق دامەزرا. هەمزه عەبدوللە لەلایەن پارتی ژێنەمۆی کوردستان (ژ. ک.) بانگهێشت کرابوو بۆ کوردستانی رۆژەهلەت و دوای دامەزراندنی پارتی لەمۆ، گەڕایەوه بۆ کوردستانی باشور و پەيوەندی بەسەرانی حیزبی رزگاری و حیزبی شۆرش کرد و بیریۆکە ی پارتی دیموکراتی کوردستانی پێ راگەیاندن.

دامه‌زاندنی پارتی له کوردستانی باشور سهرمه‌تایه‌کی نوێ بوو، به‌تایبه‌تی که بارزانی به‌ سه‌روک هه‌لبێژێردرا، چونکه بارزانی تازه سه‌رکردایه‌تی شوێرشیکێ کردیوو، هه‌روه‌ها به‌شداریشی کردیوو له‌ دامه‌زاندنی حکومه‌تی کوردستان له مه‌هاباد، وه‌ بێوو به‌ نه‌ستێره‌یه‌کی دره‌وشاوه له‌ ناسمانی کوردستان. پارتی دیموکراتی کوردستان (پ د ک) زۆر زوو گه‌شه‌ی کرد و خه‌ڵک به‌ کۆمه‌ڵ به‌شداریان تێداکرد. حیزبی هیوا که پێشتر به‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ بارزانی هه‌بوو، له ناو پارتی دیموکراتی کوردستان توایه‌وه و زۆربه‌ی نهمدانه‌تی یه‌ون به‌ به‌شێک له‌ پارتی دیموکراتی کوردستان. حیزبی پرزگاری و شوێرشیش هه‌مان هه‌نگاوێان نا. (پ د ک) وه‌ک حزبه‌کی خاوه‌ن دیسپلین، توانی شانه‌ی قوڵ دابه‌زرینه‌ی زوو گه‌شه‌ بکات.

نه‌وهنده‌ی من بیرم مابن و نه‌وانه‌ی له ریزی پێشه‌وه بوون له پهیوهندی کردن به پارتی دیموکراتی کوردستان له شه‌قلاوه: قادر حس‌من، خ‌لیل به‌گ، محمد مه‌لود، مام ته‌ها کاوانی، ن‌سماعیل حوس‌ن، وه‌سمان قادره رش، به‌گۆک

نەفەندى، ھەمدەنەمىن ھاجى رەشىد، نەھمەد ھاجى ھەسەنە شەل، پەتق
مامەكە، كاكۇ نىليا، سەلىم نەفەندى، ەزىز مام مەھمود و عوسمان نەفەندى.

قادر ھەسەن دەورىكى زۆر سەرەكى بىنى لە رىكخستىن و گەشەكردى پارتى،
چونكە نەك ھەر توانى خەلك لە شەقلاو رىكبخا، بآلكو بە ھوكمى نەوہى لە
نەشغال كارى دەكرد، توانى خەلكىكى زۆر لە ناوچەى بآلەكەيتىش رىكبخا.
ھەر ھە ماھىستا نىسماھىل ھوسىن و ماھىستا بەگۆك كە نەوكات لە ناوچەى
بآلەكەيتى ماھىستا بوون، دەورىكى گرنگيان لە پەيوەندى نىوان سەركردايتى
پارتى لە مەھاباد و ھىزب لە كوردستانى باشوردا بىنى و لەبەر نەو چالاكى و
ماتدوبونەيان، نامەيەكەى رىز و سوپاسيان لە كۆمارى مەھابادەوہ پىشكەش
كرا.

دواى شىكستى ھوكمەتى كوردستان لە مەھاباد، زۆربەى نەندامە بەرزەكانى
نەو ھوكمەتە دەستگىركان، بەلام ھەندىكان كوردستانى رۆژھەلاتيان
بەجىھىشت. بەكەك لەوانەى گەيشتە شەقلاو، شاعىرو نوسەرى گەورەى كورد
مام ھەزارى موكرىاتى بوو، بەلام بەداخەوہ رۆژ و سالى گەيشتەكەيم لەياد
نەماوہ. تەنھا ماھىستا نىسماھىل ھوسىن، ماھىستا بەگۆك، مەھمەد مەھلۇد، مام
تەھا كاوانى و مەن دەمەتزانى كە مام ھەزار لە شەقلاوہ. لە ياد مەماوہ كە
كە نەوكات مەھمۇر نەفوس بوو و نايا ناگادارمان كەردەوہ يان نا، بەلام نەوہندە
دەزانم كە تەوانىمان سەجلى نەفوس لە قشە بىننە دەر و ناوى مام ھەزارى بە
ناوى گوندى زيارەت تىدا تەمار بەكەين و دەفتەر نەفوسىكى بۆ دەريبنن. دواى
نەم ھەنگاوہ، مام ھەزارمان رەوانەى بەغدا كەرد و لەوئ لە مالى عەبدوللا
كانى مارانى ھەشاردرا و دواى ماوہەك رەوانەى سورىا كرا. نەم ھەولە
شەتازىەكى گەورەبوو بۆ شەقلاوہ كە تەنرا شاعىر و نوسەرىكى گەورەى كورد
رەزگار بەكەين. نەم ھەولە نەبوايە، لەوانەبوو شاكەلەكانى وەك چىشتى مەجىور،
شەيەرەكانى خەيام، مەم وزىن، ھەمبەنە بۆرىنە، وەرگىرانى قورناتى پىرۆز بۆ
كوردى و چەندىن پەرتوكى بەنرخى مام ھەزار روناكيان نەدەيا. ھەر لەو
سەرۆ بەرەدا، ماھىستا عەبدولرەھمانى زەبىحىش ھاتە شەقلاوہ، بەلام مەن
ووردەكارى نەم زانىارىەم لەياد نەماوہ.

عەموى يوسەف لە سالى ١٩٤٧، توانى بۆ بەكەمەين جار مۆلەتى ناھەنگ
گىزانى نەورۆز لە شارى ھەولەر وەريگرئ و ناھەنگىكى قەشەنگ رىكبخا. مەن
نەوكات لە ھەولەر سەربازبووم، ەزىز مام مەھمودىش لەگەل نەمە
سەربازبوو. نەو توانى نامە سەپەكەى خۆى رازى بەكا كە بۆ رۆژى ناھەنگى
نەورۆز نەمەتە سەربازگە و بەشدارى لە ناھەنگەكە كەرد. لە سەربازگە رۆژانە

تفهنگیان بۆ مهشق کردن پندهداین. بۆ نیوهرووش تفهنهگهکاتیان لى وهردهگرینهوه و نیمهش دواى نان خواردن دهچینه ناوشار. بهلام بۆ نهوهى حکومهت رینگا له نیمه بگرى تا بهشداری له ناههنگهکه نهکمین، نهو رۆژه تفهنهگهکاتیان تا سهعات پینجى نیواره لى وهرنهگرینهوه و ههر مهشتیان پیکردین.

زۆر له مهلايهکان له سالتى سى و چلهکان دژى نهوړۆز بوون. نهوهى ناگرى نهوړۆزى بگردبایهوه پنان دهووت “ناگر په‌رست”. له‌بیرمه من و نه‌محمدى کورى مامم منداڵ بووین، له سهربانى خانوو ناگرمان ده‌کردهوه. زۆر جار له نهوړۆزه‌کان پۆلیس به‌سواری نه‌سپ ده‌گه‌ران، بۆ نهوهى رینگى بکمن له خه‌لک که ناگر نه‌کمه‌نهوه. نه‌وکات من و عبدالوێ مه‌لا خدر وه چمده کسینکى تر ناگرمان له‌سهر باتى مالى حه‌مه‌دى مه‌لا رحمان کردبوهوه و خه‌ریک بوو بگيرین.

له سالى ۱۹۴۸، خۆپیشاندانێكى چه‌ماوه‌رى گه‌وره له شه‌قلاوه نه‌جامدرا و شیوعیه‌كان سه‌رپه‌رشتى نه‌م خۆپیشاندانه‌یان ده‌کرد. رابه‌ر یان رینگه‌رى خۆپیشاندانه‌که، کچیکى چاونه‌ترس و نازای هه‌ولتیر بوو به‌ ناوى سامیه شاکر ناغا. شاکر ناغا خواردنى زیندانبه‌کاتى به‌ قۆنته‌رات له حکومه‌ت گرتبوهوه و نه‌وکات من دۆسته‌تایه‌تیم له‌گه‌لى هه‌بوو. به‌ ووتهى نوسه‌ر و رۆشنییری شه‌قلاوه، مامۆستا زرار سه‌رتاش ده‌لى “دواتر سامیه بوو به‌ شاعیر و نوسه‌ریکی گه‌وره. هه‌روه‌ها له‌ هه‌فتاکانى سه‌ده‌ى رابردوو له حکومه‌تى عیراق بوو به‌ وه‌زیر و به‌ سامیه چاوشلى ناوزه‌د کراوه. نه‌و کچه، کچیکى په‌کجار به‌ چه‌رگه‌ بووه که له‌و رۆژگا‌ردا حکومه‌تى عیراق حیسابى تاییه‌تى بۆ کردوه. هه‌ر له‌ هه‌فتاکانى سه‌ده‌ى رابردوو له‌ به‌ر زو‌لم و سه‌تمى به‌عه‌سیه‌کان رای کردوه به‌ره‌و وولاتى نه‌لمه‌تیا. له‌وێش به‌روانه‌ى دکتۆرای به‌ده‌ست هینا و نه‌یستا په‌کینکه له‌ ژنه‌ چالاکه‌کانى جیهان له‌ به‌واری به‌رگری کردن له‌ مافى ژنان و له‌ چه‌م‌دین رینگه‌راوى جیهانیدا نه‌ندامه‌”.

سالى ۱۹۵۱ رینگه‌سته‌هه‌کانى حزبی شوعى له‌ عیراق ناشکرا بوون و خه‌لکێکى زۆر له‌ نه‌ندامان و کادیه‌رانیا‌ن له‌ سه‌ر تا سه‌رى عیراق گیران. من له‌ شوعیه‌کاتم به‌یسته‌وه که به‌رێوه‌به‌رى مینای به‌سه‌راش له‌و هه‌لمه‌ت‌دا گیرا. نه‌وانه‌ى له‌ شه‌قلاوه گیران و دینه‌وه به‌یرم: حه‌نه جبه‌رائیل، یوسف قه‌شه‌ حه‌نه شیر، یه‌لداى شابه‌ى حانى، عه‌زیز سالح حاجى وسو، به‌رایمى نه‌محمدى لێفئى، عبدالرحیم کورى مه‌لا نه‌محمد، قادر خه‌لیفه، محمود حمیدى ناغا و قادر سلیم به‌گ. هه‌ندیکى تریش گیران، به‌لام ناوه‌کاتم به‌یره‌مه‌اون. نه‌وانه‌یان گرتن و

زوریان نهشکه نهجهدان که یه کم جار بوو شتی وا له شه قلاوه روو بدا! مالی قادر سلیم زور دور نه بوو له مالی نیمه، به لام فاته مخانی عملی به گ که خوشکی نهو بوو، له گهل نیمه جیران بوو. له هاوینان زوریه مالی هکان ده چوونه ناو باخه کانی خویان، به لام باخی قادر سلیم هر له دامین خاتوه زستانیه که ی بوو. دیار بوو ناوه کانی حیزبی شیوعی و بلاوکراو مکان له مالی قادری سلیم به گ حشار درابوون. فاته مخان زور باومری به من هه بوو و نهو نه نیه ی لای من درکاند. به یه که وه ته گبیر ماتکرد که چون نه ماته دهر باز بکا. فاته مخان چووه مالی قادری برای و زور به گورجی خرازیکی داگرت و هرچی پهرتووک و کاغزی قادر سلیم هه بوون خستیه ناوی و له پشتی خوی هه لدا. له مالی نهوان نه هاته وه سهر ریگا، به لکو له من دوو دهرانیه که مالی حاجی سلیم چووه دامین قشله و له خواروی تاوکان به ره و ناش چوو. گوایه باراشی پزیه و له ناشی دهکا. له ویشه وه بر دیه ناو باخه که میان و حشاری دان. پاشان حکومت نهو ماله گهراو هه چیان نه دوزیه وه. دیار بوو قادر سلیم به پهرس و باومری پنگراو بوو له حیزبی شوعی. نهوانه ی گیران هه موویان له دوو تا ده سال زیندانی کران. دوا نازادیوونی شیان، هه ندیکیان له ژیر چاودندی به رده و امدا بوون. نهو ژنه قاره ماته ژیا تی دهمیان و سهدان که سی نهو حیزبه ی پاراست. هر چهنده هه ندیکیان گیران، به لام نه گهر نهو نه بوایه نهوا هر هه موو ریخسته نه کانی نهو حیزبه ناشکرا ده بوون و هه موو نه اندامه کانی ده گیران.

نهک هر میری، به لکو نه میرکاو نینگلستانیش زور له شیوعیه کان و بلاوونه وه ی شیوعیه ت دهرسان. یه کیک لهو ریگایاته ی نهو وولاتانه به کاریان ده هینا و تا نه مرورش به کاری دینن، ناردنی گروپ و ده سته ی مسیونریه به ناوی ریخخراوی خیرخواز. یه کیک لهو گروپه مسیونریاته، کومپانیایه کی نه میرکی بوو به ناوی هوبه ی چوار، که به مایه سستی کردنه وه ی دهواجین و دهرزی لیدان له چیل و مبر و بز له سهرمه ی دانی شه قلاوه بنکه یه کی کرده وه. زور له کادی رانی حیزبی شیوعی له م کومپانیه به فهرمان بهر دامه زران. له ناویاندا که سایه تی روشنبیری شه قلاوه محمود حمید ناغا و کومله کیک تیگوشه ری تری حیزبی شیوعی که تازه له زیندان نازاد کرابوون، لهو کومپانیاکه ده سته کار بوون.

محمود حمید ناغا، مروفیکی زور به توانا بوو و هر زوو فیری زماتی نینگلیزی بوو. کار به ده سته ی کومپانیاکه ش زور سهرسام بوون به زیره کی نهو مروفه و بریاریان دا بق خولی فیزیوون رهوانه ی وولاته به کگرتوه کانی نه میرکای بکمن. که محمود له نه میرکا گهراپه وه، بقی باس ده کردین که له

نەمىرىكا دەۋاجىنى مېرىشك و پۇر و زۇر لە پەلەۋەرەكانى تر ھەن، نېمەش
پېنمان سەمىر بوۋا

يەكەم نەۋرۇز كە بەرەسمى لە شەقلاۋە كرابىن لە ناۋەراستى پەنجايەكان بوو،
بەلام من دلتىياتىم كە نايە سالى ۱۹۵۵ يان ۱۹۵۶ بوو. جەلالى حاجى رەشىد
بەگ، توانى مۇلەتى ناھەنگ گىرانى نەم نەۋرۇزە ۋەربگىرئ. دەھۇل و
زورنای ھىنا و ناھەنگىكى نەۋرۇزى زۇر خوشى لە چايخانەى سىمۇن
رېڭخست و جەماۋەرىكى زۇرى شەقلاۋە بەشداريان تىداكرد. شاياتى باسە
جەلالى حاجى رەشىد بەگ لە سالى ۱۹۷۴، بوۋە پارىزگارى ھەوليزو و دواى
نەۋە بوو بە راۋىزكار لە يەكەك لە ۋەزارەتەكانى بەخدا.

لە سالتى جەنگى جىھانى دوۋەم، نىنگلىز توانى خەلك لە لەشكرىكى تابىەت
ناسراو بە "لىقى" رېڭخبا. لە شەقلاۋە چەند كەسنىك بەشداريان لەۋ لەشكرە
كرد لەۋانە: نەحمد ھەمدەنەمىن، مرشد مەلا شىخە، رەشىد و تەھا و مستافا
بن ديان، خالىد ھەمدەنەمىن، تەھا محمود سلیمان، سالىح قادىر خەلىفە، واحد
سۇفى نەحمد و چەند كەسنىكى تر كە بەداخەۋە ناۋەكاتم بېرنەماۋن. نەحمد
ھەمدەنەمىن يەكەك بوو لەۋانەى كرا بە نەفسەر و بردرا بۇ دورگەى قوبرس
و دواترىش بۇ قەلەستىن. قادىر شۇرش، كە لە دواى ۱۱ى نازارى ۱۹۷۰ بوو
بە لىپرسراۋى ناۋچەى شەقلاۋەى پارتى دىموكراتى كوردستان، بۇى گىرامەۋە
كە لەگەل نەحمد ھەمدەنەمىن و چەند كوردىكى تر، لە رۇزى نەۋرۇزى سالى
۱۹۴۸، ناھەنگىكى قەشەنگى نەۋرۇزىيان لە دورگەى قوبرس سازكردوۋە.

دواى شۇرشەكەى عبدالكرىم قاسم لە سالى ۱۹۵۸، پارتى مۇلەتى لە ھۆكۈمەت
ۋەرگرت و بە رەسمى دەستى بەكاركرد. بارەگايەكى پارتى و يەكەكى حىزبى
شىۋەى لە بەرامبەر مەگەۋتى گەۋرە بەلاى سەرەۋە كرانەۋە. ھەندىك لەۋ
كەسانەى كە سەرپەرشتى شانە سەرەكەكانىيان دەكردن و لەبېرم ماۋن:
مامۇستا عارف رەنوف، بەگۇكە نەفەندى، نىسماعىل ھوسىن، نەحمد كاۋىس،
ھەمىد كاۋانى، شاخەۋانە نەفەندى. ئەۋانە دەۋرىكى سەرەكەكان بىنى و
چايخانەى مەھمودى مەلا سەئىد بەناۋى "خەبات" كرا بە شۇنى كۆيۈنەۋە.
رۇزانە جەماۋەرى پارتى لەم چايخانەى كۆدەبەنەۋە و باسى كوردابەتى دەكرار.

لە يەكەك لە گۇفەرەكانى "رۇزى نۆۋى" سالى ۱۹۶۰، شىعەرىكى جەمال
شاربائىزى بەناۋى "كورد" بىلوكرايەۋە. شىعەرەكە نەۋەندە بە تام و چىژ
بوو، چەندىن جار بەدەنگىكى بەرز بۇخۇم خويندەمەۋە. نەسەدى كۆرەم كە
نەۋكات تەنھا پىنچ سالان بوو، ھەر بە خويندەنەۋەكەى من شىعەرەكەى

لەبەرکرد و دەیگوتەوه. هەندیک لە هاوڕیکاتم لە پارتی بەمەیان زانی و پۆژانە
 نەسەمەیان دەبرد بۆ چاپخانهی خەبات و لەسەر میزێکیان دادەنا و نەم شیعەرە
 بۆ دەخوێندنەوه. نەم شیعەرە هەستی نەتەواپەتی لە ناخی دڵی جەماوەری پارتی
 دەوروژاند، هەر بۆیە نەسەمەد زۆرخۆشەویست بوو لەلایان. لەبەر خوشی
 شیعەرەکە لێرەدا دەینوسمەوه:

" کوردەم "

کوردەم، کوردەم
 نەوهی مەردەم
 ناشتی خوازم
 هەر ناشتی،
 بەستەیی سازم وە ناوازم
 مەن شەڕکەرنەم
 جەنگاوەرنەم
 ناشتیم دەوێ
 ژینی شادی و خوشیم دەوێ
 بەلام نەگەر بکەوێتە لایەنی شەڕ
 شەڕکەرنەم شەڕکەر، شەڕکەر
 نەوهی شەڕم پێبفرۆشی
 باش دەینۆشی
 هەر وەکو سەگ دەیگەوزینم
 دەی تەزینم
 نامبەزینن
 دەیبەزینم

مەن نامەوێ ژێر دەستەبەم
 دەزگای دەستە بە دەستەبەم
 نەوهی هات تێم بێرەوێ
 واز نەهێنن
 ژێر کۆتەگ و چەپۆکبەم
 ملکەچی بێ
 نەشتێم بۆچی وام لێدەکەن؟
 بۆ وا بێم دەردەم دەبەن؟
 هەرچی هەیه لێمبەسنن

واز نه هینن
له دوايي پښم پښکهنن
نه... دوزمن با چاک بزانی
که ناتوانن
چونکه کوردم
نهو هی مردم

من دهموئ پښم نازاد
وهکو ههمو نادهمیزاد
من ژینی سهریستیم دهوئ
ژینی شادی و خوشیم دهوئ
بق خوم نهوئ وولاتی خوم
هر خوم بق خوم
نهو سهروتهی ههمه دهیخوم
پهسمه بهس
نایدیم به کس
نایخهه ناو گهرووی ناکس
پښی دهژیم چاک
بن پهروا و باک
وولاتهکم دهپاریزم
پهرامبر به نیمپریالیزم
زور بههیزم

من نهو لاوهم
نهو هی کاوهم
له نهو هی سه لاهه دینم
بههیزه ناین و دینم
هیزی دوزمن
حمدی چیه
کهوا له من
نزیک و هین
لهوانه بن
که ناتوانن
چونکه کوردم
نهو هی مردم

ۋەك شىز دېم
 جەرگى دوزىم ھەلەم دېم
 نەۋ دارىن
 مەن ۋەك ناگرم
 گەر نەگرم
 نەۋ نەگرم
 نەيكوزم بە نازار و نىش
 نەيكەم بەچى؟
 بە خۇلەمىش

بۇمباي دەرون نەلەقنىم
 تەختى دوزىم نەلەقنىم
 نەپروخنىم
 با بۇ نىشتىمان بخوئىم
 سەر و گىاتم بۇ نەۋ نەۋى
 خۇشم نەۋى
 نەمەۋى ئالام نەسرەۋى
 ۋولتەكەم دەپارنىم
 پەرامبەر بە نىمپىريالىزم
 زۇر بە ھىزم

لە سالى ۱۹۵۹ ھۆكۈمەت رېگاي نەقابە دروستکردىدا، پارتى منى بۇ پۇستى
 سەرۋكى نىقابەي كرىكارانى شارەۋانى شەقلاۋە ھەلبۇزارد، حىزبى شىۋەش
 ھاۋپىنى دىلۋىزىم ەمۋلاي قاندر شامى بۇ ھەمان پۇست ھەلبۇزارد. لە
 ھەلبۇزاردنەكەدا مەن دەنگى زىاترم ھىنا. تا دەست پىكردىنى شۇرشى نەپول لە
 سالى ۱۹۶۱، مەن بە سەرۋكى نىقابەي كرىكاران لە شارەۋانى شەقلاۋە
 مامەۋە.

لەم سالتەدا، بەداخەۋە پەيۋەندى ئىۋان لايەنگرانى پارتى و شىۋەي لە
 شەقلاۋە رۇز بەرۋز توند تر دەۋو. لە ناۋ جەماۋەرى ھەر دوو حىزبەكە،
 خەلكنىك ھەۋو كە دوۋبەرەكى دروست دەكرد. نەۋكات خەلكنىكى زۇر تر
 پەيۋەندىان بە حىزبى شىۋەي كرىۋو. لايەنگرانى نەم دوو حىزبە كەۋتە
 مەللاتى و دوزىنايەتى كرىدى يەكتەر. رۇزىكىان لە بۇنەيەكى نىشتىمانى
 ويستان لەگەل حىزبى شىۋەي بەيەكەۋە لەلەي گردى زەيتون خۇپىشاندانىك

بکەمین، بەلام حیزبی شیوعی ڕۆژێک دواى نیمە وە بە جیا خۆپێشاندانیان نەنجامدا، بۆ نمۆه بێسەلمێنن کە جەماوەریکی زۆرتریان لە پارتی هەیە. دواى ماوەیەک، خەڵک زۆر زیاتر و بە کۆمەڵ پەیوەندیان بە پارتی دەکرد. هەرپۆیه تا هەنگێرسانى شۆرشى نەپۆل، پارتی زیاتر گەشەى کرد و بوو بە حزبی سەرمەکی لە شەمقلۆه. کوردایەتی و بێ بەشی میلەتی کورد لە هەبوونی دەولەتێکی سەرپەخۆ، حەقیقەتێکی زۆر مەزن و پەرچاو بوو و تا دەهات خەڵک هەستى نەتەوايەتی بەرزتر دەپوهه.

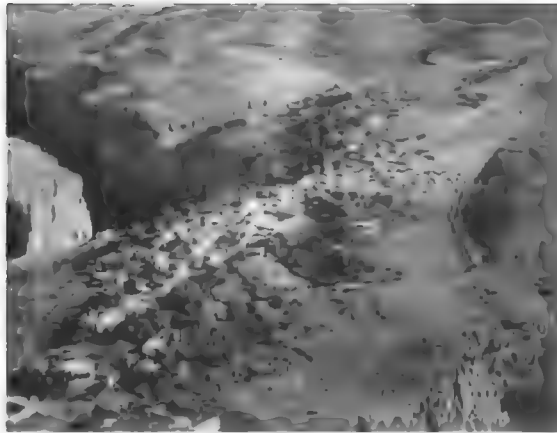
دواى شۆرشەکەى عبدالکریم قاسم، شیخ نەحمەدی بارزان کە پێشتر بۆ خواروی عێراق دوور خرابووه، گەڕایهوه کوردستان و لە چایخانهی قادر حەممەنەمین (ناسراو بە قادره شێت) لە شەمقلۆه دابەزی و جەماوەریکی زۆری پارتی لە دەوری کۆبوونەوه. حزبی شیوعی ویستی بەرهنگاری نەم کۆبوونەویە بکا و چەند لاھیتەپەکیان دراند، کە پەکیکیان نوسرابوو "شیخ نەحمەدی بارزانی، خۆشەویستی کوردانی". هەروەها دەمەقالیەکی گەوره لە ئێوان هەردوو جەماوەری پارتی و شیوعی دروست بوو و خەریک بوو بێی بە شەڕێکی قورس. کەسێک لەناو جەماوەری حزبی شیوعی هەندێک هۆتافی ناپەجینی گووتن، بەلام عەمونی یوسف کە لەگەڵ شیخ نەحمەدی بارزان بوو، بەرێک و پێکی وەلامی دایهوه و نەپههشت گزێهه تەشەنەبکا.

شیخ نەحمەدی
بارزان و
یاوەرەکانی

لە سالی ١٩٥٩ پارتی لە ڕهواندز زۆر کز و لاواز بوو. حزبی شیوعی توانیبوی دەست بەسەر بازار دابگرێ و ترس و دلەراوکی لە ئێو نەنداماتی پارتی لە ڕهواندز دروست بکا. پەکیک لەو هۆتافانەى کە حزبی شیوعی لە ڕهواندز بەرزى کردیوهوه دەپووت "نیمە شوەعی کاتی قورین، زگی پارتیان هەلەدەپین".

رهواندز
سمرقاي سالاني
۱۹۳۰

نموکات لښیرسراوی پارتی له رهواندز، دکتور ناسعد خلیلاتی بوو و لهگل
نعماد حمدنه مین قادر گچکه که لښیرسراوی دارستان بوو و نندامینکی
کارای پارتی بوو لهوئ، به مهبستی بهر زکړدنه وې وړه ننداماتی پارتی له
رهواندز، داوایان له ناوچه پارتی شفقلاوه کرد که سردانیکي جهموهری بو
رهواندز رڼکبخمین. هر بویه حفتا تا هشتا کسینکی پارتی له شفقلاوه
رڼکوتین و چوار تا پینچ نوتوموبیل لهگل لوریهک و پاسنیکان بهکړی گرت
و بهرهو رهواندوز کموتینه وئ. له رڼکا و لهکاتی تنپیریونمان به ناو حهریر و
خلیفان، دهستان دهکرد به هوتاف لیدان تا خلکی بزائن که پارتی
جهموهرینکی زوری همیه و له شارنکوه بو شارینکی تر پشتگیری بهکتر
دهکمن. لهوانه لېبرم ماون که له سردانه جهموهریه بهشداربوون:
نيسماعيل حوسين، واحد نفهندي، بهگوه نفهندي، معدن نفهندي، نعماد
کاوئس، قادر حسن، سعيد تاليب، سعيد موستفا و چمدين کسي تر که
بهداخوه ناوی همویاتم بیر نهماوه. هر به گمشتتیشمان بو رهواندز، به ناو
شار تنپیرین و لېبردم بارهگای پارتی کوپونه و جهموهری پارتی لهوئ
پنشوایهکی گرمیان لښ کردین. نم هملهی پشتگیری کردنی پارتی له
رهواندز شونځی خوی گرت و بووه هوئ گمشته کردنی پارتی لهوئ.

هر لهو بونه و له بازاری رهواندز، ناسیوانیکي خوم بیني و چاک و
چونیمان لهیک کرد. نهو براده زوری پښ ناخوش بوو که نیمه سردانی
پارتیمان لهوئ کرده، چونکه بیو به شیوعی و دهیگوت "من له حزبی
پنغمیمیرم"! کابرا پښتر درویشی مالی کاکي هیران بوو و له شفقلاوه دهرا،
دوایی گراپوهه رهواندز و لهوئ بیوه سرپرشتیاری کرکارانی شارهوانی.
نم کابرایه هرچنده کونه درویش بوو، بهلام بیوه شیوعی. سیر لهو دابوو

كۆنه دەرویشنىڭ بېيتە شىوعى و بلىن من له حزبى پىڭمەبەرم، نەم دوو شتە
كوجا مەرحەبا!

پاش نەوى ھۆكۈمەتى ەبدولكەرىم قاسم له بەلئەكەنى بۇ مىللەتى كورد
پەشيمان بوو، نازدەكان كەمبۆنەو و نەگەرى ھەلگىرسانى شۆرش
دەستپىڭرد. حاجى ناسر، دوستىكى نىكى من و باوكم بوو. زۆر جار كه له
بەياری قەشان دەھاتمەو، باوكم دەيگوت بەر لەوى ترىيەكە بەننىو،
بەشى نەوى لىدە. چەند سالىك بوو خەلكى زۆر بە پەرۇشەو كوردایەتیان
دەكرد و بە ھەموو شۆرەكە ھەلەدەرا شۆرش سەرىكەوئ. حاجى ناسرىش
خۆى و كۆرەكەنى بە دل گەرمیەو بەشداربوون. لەو سەروبەرەدا، مام ناسر
بە مەبەستى سەردانى خزمەكەنى له ناوچەى سورچى دەگەرایەو، بەلام
بەداخەو له نزیك پردى نارداش له خواروى دەربەندى شەقلاو بە دەستى
چەند كورد نەویستىك شەھیدكرا. نەوكت رۆژگارەكان زۆر تەنگبۆون، تەنات
كەس نەدەوئرا لاشەكەشى بنیۆئ. من بە سودفە له رگای بەياری قەشان
دەھاتمەو و چاوم بە لاشەكەى كەوت. ھەر بە پەلە چووم بۇ دانیرەى غایات
كه له موھەندیس خاتەبوو و داوام له نەھەد ھەمەدەنەمىنى ھاویرم كرد كه
ھەندىك كرىكار و كەلوپەل بنیۆئ، نەویش زۆر مەردانە بە ھانامان ھات و
نەوہوو له گۆرستانى شىخ گۆلى بە خاك سپىردرا.

رۆژ دواى رۆژ دۆخەكان توندتر دەبوون و ھەم نەوانەى له ریزی پىشەوہى
پارتى بوون كەوتە خۇ بۇ پەيوەندىكردن بە شۆرش، وە ھەم ھۆكۈمەت بىرارى
گرتى ھەندىكەياتى دەرکرد و ھەندىكەيشيانى خستە ژىر چاودىرى. مامۇستا
نەسماعیل حوسىن و مەلا مەھەد بەيەكەو له رۆژى ۱۹۶۱/۸/۲۸ پەرەو
شاخ رۆيشتن وە ھەردووکیان بىرارى گرتیان دەرچوو بوو. ھەسەن نەھەد
ھۆرى و نەھەد سەلیم گەردە له ھاوینە ھەوارى سەلاھەدینەو بەرىكەوتن كه
نەوكت لەوئ كاریان دەكرد. شىخ مەھەد و سو كامەلا و عومەرى برازاشى له
ھەولیرەو پەيوەندیان كەردبوو بە شاخ.

من له رىگای خزمىكى خۆمەو كه عەریفىكى پۆلىس بوو، ھەوالم پىڭەشت كه
من و چەند ھاویریەكى تر له ژىر چاودىرى ھۆكۈمەتەدین و لەوانەبە بەم زوانە
بگىرئین. پەيوەندىم بەھەندىك لەو برادەرانە كرد و رامسپاردن كه ناگادارى
نەوانى تر بكەنەو. من و نەو برادەرانە پەيوەندیمان بە مامۇستا نەسماعیل
حوسىن كرد كه نیمە چى بكەین باشە. ھەرچەندە نەو ھاتى نیمەى دەدا كه له
ناو شار بەننىنەو، بەلام من و ھەوت كەس لەو برادەرانە بىرارى خۆماندا كه
ببین بە پىشەمەرگە. ھەندىك لەو برادەرانە چەکیان ھەبوو، بەلام من بەر لەو

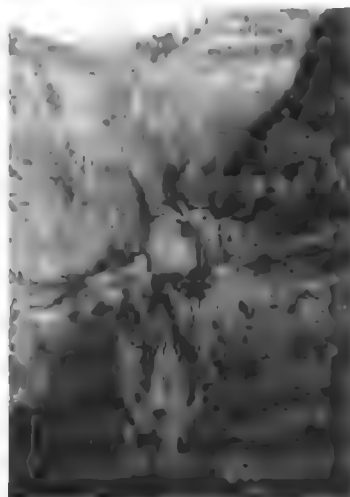

رۆژە بىرىم لە چەك نەكردبۆوه. ھەربۆيە ھەولمدا چەككە پەيداىكەم. محەمەد سەلح كامەلاى زاوام پياوئىكى زۆر شۆرشگىز بوو، چەككى ھەبوو و بەلئىنى پىندام كە چەكەكەم پىيدا. مالى نەو لە پشت قشلهبوو و مالى منيش لەناو باخچان بوو، بەلام چونكە من لە ژىر چاودىرى دابووم، كارىكى ناسان نەبوو كە بە رۆژ چەكەكە بىنم. ناچار خەديجەى خىزانى خۆم راسپارد كە بەيانى زوو و لە رۆژى نۆى نەيلول بچىتە مالى نەوان و چەكەكە بىنى. نەو رۆژە من لەگەل ھەندىك لەو برادەرەنە خەرىكى را و تەگبىر بووين و خىزانىشم ھەر چوار كۆرەكەماتى لە مال بەجى ھىشتبوو تا چەكەكە بىنى. محەمەد سەلح و ھەلىمەى خوشكم چەكەكەيان بۆ نامادە كردبوو و نەوئىش لە ژىرەباكەى شارەبۆوه. خىزانم ھىشتا ترسى نەوئى ھەبوو كە خەلك پىنى بزانى، بۆيە بەو كۆلانە تەنگەى سەروى مالى نەوان ھاتبۆه پشت قشله و بەناو نەو باخەى پىيان دەگوت “بەرتاوكان” ھاتبۆه نەو شوئىنەى كە نىستا مزگەوتى خانەقاى لىيە. لەوئىشەو بە كۆلانەى كاتى ەمەر بەگ ھاتبۆه لاى كۆنە ناش. نىتر لەوئىو دەبوو چۆلى و ترسى نەمابوو و جادە و جادە ھەتا مەلەو ھاتبۆو. نەوكات پايز بوو و كەم كەس خانوى لەناو باخان دوروست كردبوو.

بەريارماندا بۆ شەو لە مالى من كۆبىيىنە و دوا بەريارى خۆمان لەو بارەيەو بەدين. دواى ھەوتى شەو ھەمىد قەساب، قادر ھەسەن، نەحمەد زەخۆك، ەمەدولە ەمزىز تەرياكەرى كۆرى خەلم، حاجى خەدر كامەلاى زاوام، ەمەدولە حاجى مستەفا، نەبراھىم ھەسەن بەگ ناسراو بە برايمە خەره و حاجى كۆرى حاجى ھەسەن ھاتن بۆ مالى من لە رەزى بەردى و ھەتا سەعات دوازەدى شەو بېروراكەمان ئالوگۆر كردن. دوا بەريار گەيشتىنە نەو رىكەوتتەى كە ھەر نەو شەو بەرەو گوندى چننران بكمەوينە رى، چونكە نەگەر بەمابەينەو دەگىراين و رەوانەى گرتوخانەى نوگرە سەلمان دەكراین. دواى ماوەيەك گەيشتىنە گوندى چننران و لەوئىش لەگەل مامۇستا نىسماعىل ھوسەين و برادەرانی تر يەكترمان گرتەو. لە رۆژى دەى نەيلولى ١٩٦١ و يەك رۆژ بەر لەوئى شۆرشى نەيلول دەستپىكا، بووين بە پىشمەرگە.

بیرەوەرلەکانی سەردەمی پێشمەرگایەتیم

هەروەك لە بەشی پێشتر باسم كرد، لە شەوی ۱۰/۹ ی ئەیلولی ۱۹۶۱، من و چەند هاوڕێیەکی خەلكی شەقلاو بەرەو گوندی چنێزان بەرێكەوتین و پەيوەندیمان بە شۆرشكرد. ئەوكات شەڕ دەستی پێنەكردبوو، بەلام كۆمەڵێك خەلك و هەندێك پۆلیسی ناسراو پەيوەندیان بە شۆرش كردبوو. پاشان هەندێك لەو پۆلیستانە یوون بە فەرماندەیی قارەمان و بەناوبانگی شۆرش. بۆ ڕۆژی دواتر، نزیکەی ۵۰ کەسێك لەوێ كۆبوونەوه.

قەدری گۆزی چای
سەفین ۱۹۶۱

لە ڕۆژی ۱۱ ی ئەیلول، پارێزگاری هەولێر بەردەدین عەلی، لە چای سەفین هێرشى هێنا. كە شەڕ دەستی پێكرد، پێشمەرگە لە لوتكەكانی چای سەفین ئەبوو، بەلام لەسەر تیشی چنێزان و بەدرێزایی تیشەكە، سەنگەرمان دامەزراندبوون. من، نەسماعیل ئەفەندی، قادر حەسەن، حەمید قەساب و برايمەخەرە پەيمەكەو لە سەنگەرێك یوون. من تەقەنگێكى چىكیم پێ بوو كە فیشەكی بچوكی دەخوارد و زۆر دور نەدەڕۆشت. چیلە بەردێكیشمان لە سەڕ جادە دروست كردبوو، وامان دەزانی نەگەر دەبایە هات، ناتوانی بەسەر نەو بەردانە بكەوێ! نینجا دەچین بە خەنجەرەكان سەربازەكان دەكوژین. كەس لە نێمە شەری نەبینیبوو و زۆر سادەبوون. نەمان دەزانی كە شەڕ كارێكى ئەوەندە ناسان نێه. هەرچەندە تێگەشتیمان لە شەڕ كەمبوو، بەلام زۆر فێداكار و جەرگسۆز بوون. من خێزانم و چوار مەدائەم بەجێ هێشتبوو، پێ ئەوەی هیچ سەرجاوێكى گۆزەرانى ژیاپان هەبێ. كۆرە گەورەكەم نۆ سالان و

بجوگهكشيان منداڭلىكى ساوابوو. باوكيشم تەمەنى گەورەبوو وە براكتىشەم
بجوگىبون. بەلام كوردايەتى نەمەندە خۇشەويست بوو لەلاى نېمە، نە مال و نە
گيان لە بەرامبەر كوردايەتى بەھايەكى نەوتۇيان نەبوو.

خەدىجەى خۇزانم و ھەر
چوار كۆرەكەم محمد،
نەسەد، ھونەر و
بەختيار ۱۹۶۱/۷
وېنەگر: عومەر گۈزى

يەكەم ھىرشى دوزمن

حكومت بە تەقەبەكى يەكجار زۆر لە سەفین ھاتەپىشەو. بە ھاوەنى عوقدە
سەن و بە رەشاش، بەشىكى سەفینيان ھەتا كەپكى كاساي گرت. سەعيد
شەخۇى ناغۇيانى، بەخۇيى و دەستەيك لە پىشەمرگە، چوون بۇ كاتباوى
زىزنى. كەپكى زىزنىيان كۆنترۆلكرد و بەريان لە دوزمن گرت. ناچار جاشەكان
پاشەكشيان لە شاخى سەفین كرد. بۇ رۆزى دووم، لە تىشى مىراو ھىرشيان
ھىئا و قوپى سوريان گرت. نەوكات سەرباز لەگەل ھىزەكەدا نەبوون، تەنھا
جاش و پۇلىس بوون، كە پۇلىسى قوۋى سەياريان پى دەگووتن. دواى نەوۋى
قوپى سوريان گرت، گوندى لاسىيان بە ھاوەن تۆپ باران كرد و ژنىك و دوو
منداڭ شەھىد بوون. خەلك تۆپبارانى نەدىبوو وە نەو تۆپبارانە كارىگەرى
لەسەر خەلكى ناوچەكە دروست كرد. سەعيد مەسىفى كۆمەلنىك پىشەمرگەى
برد و نەو رۆژە تا نىوارە شەرىكى سەخت كرا.

نېمە نەيكەى ۷۰-۶۰ كەسى دەبووين و كە نىوارە ھەموومان لە تىشى چىنران
يەكترمان گرتەو. ھەندىكەمان دوو يان سەن فېشەك، ھەندىكەش بەپاكەت
فېشەكەيان پىمابوو. ھەندىك پىشەمرگە دەياتووت فېشەكەمان دەوئ، نان و
ناومان دەوئ و گەلەپيان دەكرد. ھىشتا كاروبارەكان رىك نەكەوتبوون، ھىچ
تەنزىمىك نەبوو و شۆرش پىنداويستەكانى پىشەمرگەى پى داپىن نەدەكرا.

بۆ بەياتى، جاشەكان زۆرتر ھاتنە پىش و نەمەندە نزيك بوون كە مەترسى ھەبوو پشتمان لىيگرن. ناچار نىمە لە تيشى چنيزان كشاينەو و چووينە نەشكەوتى دەرەكە لە چىاي سەفين. سى تا چوار رۆزى ترى پىچوو، دوبارە دوژمن ھاتەو پىش و ويستيان پشتمان بگرن. بەلام پاشەكشەمان كرد و ھەرلە چىاي سەفين، چووينە كانى شىلان. چوار پىنج كۆلتى رەزەوانان لەسەر كانى شىلان ھەبوون، ھەمووى ھەوشە بوون و بە تۆلە ميان سەريان گىرابوو. نىمە خەلگىكى زۆرمان گرتبوو كە يان جاش بوون و لەو يەك دوو شەرە گىرابوون، يان خويان بۆ جاشايەتى ناووس كردبوو، يان بۆ كارى سيخورى پەيوەنديان بە ميرى كردبوو، ھەندىكيشيان ھەر بە ھەلە گىرابوون. نەوانە ھەموويان لەوئ داندان. دوو كەسى خەلگى شەقلاوھش لەوئ بوون، بەناوھەكانى يونس و سالىح، بەلام نىمە كەفالىتمەن كردن و پىمان ووتن كە نەتوانن بچنەو مالىو. ووتيان نىمە ناگەريينەو و لەگەل نۆو دەبين بە پىشمەرگە! جگە لە شەر و نۆبەتگرتن، دەبوايە نان و ناوى خواردنەوھش بۆ نەو پىشمەرگانە داين بگريئ كە لەسەر سەفين لە كەپكى زاوا و بوكان و دەوروپەرى كەپكى شىلان ھەتا نزيك كانى گۆيز بوون. نەوكات ناو بەكوندە و ھەر جارەى بۆ دەستەيەك دەھات.

جاشەكان گەيشتبوونە گوندى نافوبان و سوتاندبوويان، مەن و شەمسەدين موفتى و عەبدە بەناى كۆيى، كە پياوئىكى بەتەمەن بوو، لەبن تاويزە بەردىك دانىشتبووين. شەمسەدين موفتى پاريزەر بوو، پياوھىكى زۆر تىگەيشتو بوو، وە نەوكات بەرپرسی نيدارى سەرگردايەتى بوو. زۆر بە غەمبارى ووتى، "بەخواى پىويستە بچم بەرەنگارى نەو جاشانە بىم، تەنھا دوو رستەم لەسەر بنوسن كىفايەتە". دانىشتن لەگەلى زۆر خوش بوو، بەلام شەر سەختە و نەويش زياتر پياوئىكى نيدارى بوو.

كە ھىزى جاشان گوندى نافوبانيان گرت و سوتاندیان، بەرى لای نەسپيندارە و كەمەرتيان و بەرەكە كەوتە ژىر كۆنترۆلى جاشەكان. شونى نىمە بەرز بوو و تەيارەش ھەموو رۆزى دەھات تاكو دەگەيشتە ھيران، لەم دۆلە جادە و جادە نزم دەفري، بەلام تەقەى نەدەگرد. نەمانە تەيارەى كۆنى نىنگىلزي بوون. لەو بەينە، جاش لە دەرپەندى گۆمەسپانىش ھىزى ھىناوو وە حكومەت بەتەيارە شاخەكانى نەو ناوى بۆمباران كردبوو. كاتىك نىمە لە چيا لە بەرامبەر چنيزان كشاينەو، پىشمەرگە لە دەرپەندى گۆمەسپان شكاوون. مام شىمەمەدى وسو كامەلا، كە لە بەرى دەرپەندى گۆمەسپان بوو ووتى، "تەيارە كەلگى برى و كەس خۆى رانەگرت". ھىزەكە ھەمووى ھاتە ديوى نىمە. دواتر حكومەت تيشى كيشكە و نەو ناوھى گرت و گوندى خۆران و زيارەت كەوتنە نوان پىشمەرگە و حكومەت. جاش لە نەسپيندارە ھاتنە پىش بۆ گوندى پونگينە و

ويستيان پونگينه بگرن، به لأم بهرگريهكى چاك كرا و جاشهكان نهياتتوانى
 بېنه پېش. دهرۆشنيكى مالى كاكى هيران همبوو، ناوى دنيوانه حمهاندنممين
 كاخور بوو. كاخوريان پې دهووت، له بهر نهووى زورچار كه حالى دهگرت، كاي
 دمخوارد. چونكه دهرۆش بوو، گمليك چار تفهنگى له خويدهدا و هيجى
 لښمه هات. كمچى بهداخموه نمو روزه به گولهى جاشهكان شه هيدكرا. نهگم
 جاش زياتر هاتېانه پېش و كمرى گمروتهيان بگرتبا، نمو نيمه رڼگهى نان و
 ناومان لى دهبردرا.

نهمرى پاشهكشه بۇ نيمه هات و ووتيان سافين تا سهر شملهقلوه گيراوه.
 نيماش بهسهر كمرى گمروته كموتين تا گميشتينه كاكى سمايلان كه دهكموتيه
 پشت هيران. بۇ نيواره بهرئ كموتين بۇ ناوچهى گوندى كونهفلوسه و بهو
 شموه تاريكه چووينه چاي نهو بهر بۇ گملى بهردهكېرئ. كه گميشتينه نموئ،
 بهرهو بهيان بوو. نمو روزه نيمه له گملى بهردهكېرئ مابنموه. همدئ له
 پښمهگمگان لاياندبوو بۇ كونهفلوسه و چاك كرابوون. رۆزى دواتر بوو به
 تفهنگى زور. همدك كس گيران و نمو تفهنگانهى له پښمهگمگانيان
 بردهوون، وهرگيرانموه و همدنكيش له جاشهكان هه لاتن. بهندهكاتيان هيناته
 لاي نيمه و دواتر به گمليكه بهرئكموتين بهرهو گوندى رفتى. نمو گمليهى پښيدا
 رويشتين، بهكچار خوشبوو. هر دوو لاي گمليكه بهيار و دارى باوى بوون.
 مشتاغيش كرابوون و تۆزنيك ترئ مابوو.

ريزى دواوه له راستموه:
 حميد قساب، نهاسراو،
 قار گۆزئ، محمد
 زهخوك، نموانيتر
 نهاسراون.

پښهچى كاكى رفتى گونديكى زور گون بى و كاتياوينكشمى لښه. ناوى گوندهكه
 هر له سروشتى شاخهكاكى هاتووه، چونكه شاخهكاكى دهوړهى هر لهخووه
 دانهرمين و هممووى بهردى تهنكى لهسهر يكترن و خولى كم تڼدايه.

هەرچوار دەوری کاتی رفتی گۆراییه وه داره بهینی زۆر زۆر گهورهی لیبوون. نیمه داری واگهوره مان نه دیبوو! من و نیسماعیل نهفاندی داره کهمان به بست پیوا، وایز انم ۳۵ بست بوو. هەرچوار دەوری داره کاتیان بریندار کردبوون، کۆجیلهی به قوریان لیکردبوون وه بنیشته تالیان لێ کۆده کردنهوه. کابرایه کم بینی سەتلیک و کەموچکیکی ناسن و هەندێ رۆنی پێبوو. له نزیکهوه تەماشام دهکرد، کهوچکه ناسنهکهی له ناو رۆن ههله دهینا و بنیشته تالهکهی له ناو کۆجیلهیهکیان ده رده هینا. چوارده وهری خاوین ده کردهوه، چونکه پوش و شتی تری تێدا بوو. لیم پرسى وتم چی لهو بنیشته دهکهی؟ ووتی نهیکهینه بنیشتی کوردی و چۆنیهتی دروستکردنی بۆ باسکردم. نمو ووتی که هەرسێ رۆژ جارێک بنیشته تالهکهی ههله گرتهوه. سه رها، نمو بنیشته گهرم ده کهن و خاوو ده بینتهوه و وهک ناوی لیدێ. نینجا دهیکه نه مەنجەلێکی ناوی کولاو، تاکو پوش و هەر پێساییهک هەبێ، سەر ناو بکەوێ. بنیشته کهش ده کهوێته بنی مەنجەلهکه. دواى نهوه دهیکه نه ناو کيسه خامێک و دهیشێلن. دهبن به بنیشت و قالبی لێدروست ده کهن.

سه ردۆل، که له رفتی نزیکه، جێگایهکی زۆر خوشه. من نهچومهته نمو شوینه، به لām لهوئ باسیان ده کرد که ناوچه یێکی کهم ناوه، به تاییهتی له هاوین. ده لێن “نه گهر مندال شهو بۆ ناو بگری، ناو نیه بیده ن به منداله که”. له بهر بی ناوی، له هاوین مهر و مالاتی خۆیان دهنێرنه گونده کاتی نیوئ، چیه و نمو گونده نهی تری دۆلی باليسان.

چهند رۆژێک له دینی رفتی ماینه وه. پاشان له چیاکهی پشتی، که پێیدم لێن هه ورئ، سه رکهوتین. نمو چیایه، به یار و ره زی دیمه کاری زۆرن و به یاره کاتیش زۆر به به ربوون. کۆلیتی ره زهوانانی لیبوون که به توله میو سهریان گریه را بوو. دیواره کاتیش هه رووشکه به رد بوون و له سه ریهک دانرا بوون. نهم شوینه به رازی یه کجار زۆر بوو. بۆیه، هەر به یاره و چهند ته نه که به رد یکی له ناو هه لواسه را بوون، بۆ نه وهی له گه ل با بجو لێن و به رازه کان له دهن گه کهی به تر سین. خه لگی نمو ناوه ده یاتووت لهو شوینه به راز به ره وه ده بینرئ، چونکه داری به رووی زۆر لێیه و به رازیش هه زی لێده کا.

ماوهی چهند رۆژێک لهو شوینه ماینه وه. نه وه بوو شه ر له باليسان ده ستی پێکرد. نیمه دابه زین بۆ سه ر نمو کاتیاهوی که له پشت گوندی ده راشه و شه ره که له نیمه دیار بوو. پێشمه رگه داوی له جاشه کاتی نمو هه شت به یایه ی که له پشت باليسان بوون کردبوو که خۆبه ده سه توه به دن، به لām نه وان

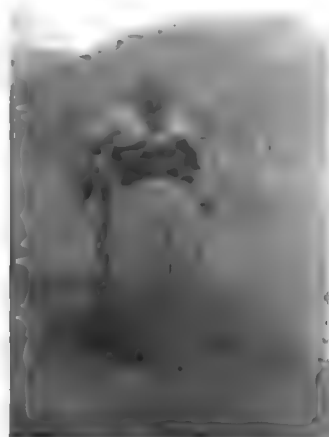
رەتيانگەردبەوھە. چوار تا پىنج جاش لەگەل نافرەتيك كە ناوى بۇ دەبەردن كۆزەن. بەداخەو پىشمەرگەيەكەش بە ناوى سەلح لەو شەبە شەھىد بوو.

بە شەو جاشەكان دزەيان كەردبوو و ھاتبونە سەرى ھەورئ. بۇ بەيانی زوو، بەشنيكمان لەگەل مەلا عەولاً، ناسراو بە مەلا ماتۆر، و ميرانى سەلح بەگ چوونە سەرى ھەورى و تا نيوەرۆ شەبەر ھەرگەرم بوو. ھەرچەندە ھەندئ پىشمەرگە پاشەكەشەيان كەرد و شوینی خۆيان بەجئ ھەشت. عەزیز، كە پىشمەرگەبوو لەگەل نيمە، زۆر ھاوارىكەرد خۆتان بگرنەوھە، خۆتان بگرنەوھە، بەلام كاری نەكەرد. بۇ نيوارە بە كۆمەلەك ديلمەو بەرەو گوندی شیخ وەسان رۆشستين. سەرەرای نەو ماندوبوونە، خەلکی شیخ وەسان ھەموو ھاتنە سەررئ و رینگايان لىگرتين، ووتيان نابئ لىزە تىپەرن، با شەبەر نەكەموتنە ناوچەي نيمە. نيتەر دلمان نەشكاندن و روومان كەردە دەرەشیر و بەسەرگەموتين. دەرەشیر رینگايەكەي يەكجار عەسنيە، لەو شاخە تەلاتە رینگەيان دروست كەردبوو. لە ھەندئ شوین داريان دانابوون و چيلە بەرديان لەسەر دروست كەردبوون. رینگايەكەي يەكجار سەخت بوو. نيمە برسی و تينووبووين و حالیشمان زۆر شەربوو، بەلام بە ھەر جۆرەك بئ سەكەموتين.

رۆژی دوایی بۇ بەيانیەكەي، گەشتينە كانين باراواين، كە شوینی خێلەساتی گوندی مەلەكان بوو. رەشمال لە سەر ناو ھەلدرابوون و جیگايەكی زۆر خۆشە و ناوھەكی زۆرساردە. مەلەكەكان ھاتنە لامان و باسيان كەرد كە چۆن لە رواندز خەبەريان بۇ ھاتوھە و داوايان لەوان و ئە گەرەوھەيەكان كەردوھە كە بېن بە جاش و چەك ھەلگەرن. مەحمود كاوانی زۆر لىيان قەلەس بوو ووتی، "شەرم ناكەن، ناتوینەوھە، چەكەتان بە نيمە ھەلگەرت و شەرتان بە نيمە دەستپىكەرد. نىستاش نيمە لىمان قەوماوھە، نيوەش پىشتان لە نيمەكەردوھە". زۆر ھاواری لەسەر كەردن و نەوانيش بە پەشيمانى گەرانەوھە دئ. دوای چەند كاترەمىزەك ھاتنەوھە و ھەريەكەو مەنجەلەك ساوار و نانيان ھینا.

دوو رۆژ دوای نەوھە، مەن پىشتىيارم كەرد كە كۆبونەوھەكە دەربارەي بەندگراوھەكان بگەين و بەلكو نازاديانكەين. نيمە ۱۵ - ۲۰ پىشمەرگە دەبووين، لەوانەي بىرم ماون، قادرحەسەن، عەبدولە عەزیز، حەمید قەساب، برايمە خەبەر، مام تەھا رەش، نىسماعيل نەفەندى، مەحمود و حەمید كاوانى... ووتەم نيمە خۆمان لە برسان خەريكە نەمەرين و بەلایەنى كەم يەك ملیون كەسمان دوژمنە، با نەو بىست كەسەش لەگەل نەو ملیونە بئ. نىنجا باسەكەمان لەگەل مەلا عەولاً كەردوھە. نەویش پىتي باشبوو و بریاریدا نازاديان بگەين. بەندەكانمان كۆكردنەوھە و پىيمان گوتن، نيمە نازادتان دەكەين، نيوەش خۆتان و شیری

خۇتۇن. خىياتەت مەكەن، كوردايەتى بىكەن، دورۇر و نىزىك، نىمە ھەر
سەردەكەيىن. يەكەنكە لە بەندىكراۋەكان، ھەردەم خۇي دىشەلەند و نىمەش زۇر
ھاۋكارىماتدەكرد، بەلەم كە نازادكرا، ۋەك كەروىشكە لە پىش ھەموويان بەسەر
چىا كەوت. نىمەش زۇر پىكەنەن.

مامۇستا نىسامغىل ھوسەين
لە نەرشىلى خۇي ۋەرگىراۋە

پۇرۇ دواتر رۇيشتىن بۇ كۈنىستانەكانى ساپە و سىۋۇكان و ھەرتەل و شىرئ،
كە كۈنىستانى زۇر خۇش. شىخ سەمەدى سەران گەورەى نەۋناۋە بوو،
گۈندەكى بىچكۈلەى لىبوو و كە نىمە چووين، سى مالى لى مابوون. سەرمەى
ماتىگى دە بوو، بەلەم نەۋناۋە زۇر سارد بوو. سى چوار پۇرۇ لىۋى مابىنەۋە،
مالەكانىش كەم دەرامەت بوون و نانى پىشەرگەيەن پىنەدەدرا. نىمەش لە
برىسىمى، زۇر بىھىز بىبوون. ھەمىد كاۋانى گىسكىك و پەنجا نانى لە مالەكان
كەرى.

كەشەكە گۇرا و باران دەستى پىكرد. نىمەش ھەندى ناردەمان بۇ ھات، بەلەم
ھىچمان نەبوو نانى پىكەين. تەنكە بەردىكى تەمۇخمان دوو كاترەمىر لىسەر
ناگىرانا، بۇ نەۋەى نانى لىسەرىكەين. بەلەم سودى نەبوو و ھەمىرەكە بە
بەردەكە دەنوسا و نەدەبوو بە نان، بارانىش ھەر بەردەوام بوو. ھەمىد قەساب
كاتى خۇي فەرنى نانى ھەبوو و شارەزابو، لىسەر باران بە چواركەس
بەتاتىكەمان ھەلدابو و نەۋىش شىتىكى پىكەننا و ھەندىك نامان كرد.
ھەموومان لە بىرسان كەوتىبوون، بەلەم نەۋەى زۇر خەممان بوو، ەمىدولە
ەمىزى كۈرى خەلم بوو. ھەرچەندە ۋەرە بەرز بوو، بەلەم نەۋەى گەنجىكى
زۇر خۈين گەرم و نازا بوو و لە ھەموومان بىچوكتىبوو، زۇرىش خۇشەۋىست
بوو.

خەبەرمان بۇ ھات كە جاش لە سەرى كەپرە و ناراسن ھەن، بۆيە بۇ دۆلى شاورى رۇشتىن و بارانىش دەبارى. بەرەو پلىنگان كەوتىنە رى و لەبەر باران پىشخۇمان نەدەدى. رەوناكەك بەدىار كەوت، كە چووين ناشىك لەمبەرى رەوبار بوو. بە ناو رەوبار كەوتىن و پەرىنەو، نەوئەندەيتىش تەربووين. پرسىارمان لە ناشەوان كەرد كە پلىنگان لە كۆزىيە. نەویش ووتى لەگەل ناو برۆن و دەيگەنى. كە گەيشتىن، چووينە مالى مەلا برايم پلىنگانى، بەلام مالى پر بېوو لە پىشمەرگە و خەلكى گوند. لەبەر دوكەلى جگەرە، خەلكت نەدەدى. نەشكەوتىكيان بۇ نىمە ديارىكرد و كاترمىز دەى شەو بەرەو نەشكەوت پەرىكەوتىن. ھەرنەو نەشكەوتە ناژەلى گوندەكەشى تىدابوو و بەو سەرما و تەرىيە لەوئ ماینەو.

عەباس ناغا بەخۆى و بە كۆرىكى سەردانىكردىن. مەلا عەولا تەفەنگى پەرهشوتى بە ديارى دايە كۆرەكەى و نەویش گەتيدا دوو عەربە گەنمان پداتى. نزيكەى مانگىك لەو نەشكەوتە ماینەو و برك ماندوبوونمان ساپەو. سەردانى دۆلە رەقە و شوینى ترمانكرد. پىشمەرگە كەمىنىكى لە زىنەتەر دانابوو، كە گوايا حكومت لەو تەقەدوم دەكا، كەچى لە سەرى ھەورنى ھاتبووەپىش. بەلام ۱۵ وولاغى جاشەكان كەوتبوونە كەمین، نىمەش وولاغىكمان بۇ ھات.

پاراستنى بىتواتە

پاش بارانەكان، پەره كەوت و نىمە فەرماتمان بۇ ھات كە لەوئ برۆين. بەسەر چپاى ماكوك سەركەوتىن و گۆراپىيەكى زۆر خۆشبوو و دارى زۆر گەورەى لىبوون. پىم سەير بوو كە نەوشوینە ناكەن بە بەيار! بەلام گوندەكانى نەو ناو، وەكو نەندىك و نەنگۆر و نامانج، ژيانيان تەنھا لەسەر مەر و مالاتە. نىوارە دابەزىن بۇ دىي نەنگۆز و لەسەر بانى مزگەوت خەربوینەو. خەلكەكە لە مزگەوت ھاتەدەرەو و ھەرىكەو دوو سى پىشمەرگەى لەگەل خۆى بردنەو مالى. تەنھا من و ھەمىد قەساب ماینەو، كە زۆر ھاورى بووين و ھىچ كات بىي يەكتر نەبووين. مەلا ھاتەدەر و گوتى نىوەش لەگەل من وەرن. چووينە مالى مەلا، جىگايەكى خۆش و رىكى ھەبوو. دەستە جگەرىيەكى بۆندارى لە پىش دانان و منىش زۆر ھەزم لە جگەرەى بۆندار بوو. چوار مانگىش دەبوو چىشتىكى گەرممان نەخواردبوو. كەشكەك (گەنمە كوتا) و چەلاوى مەرىشكيان لە پىش دانان. من لە مالى خۆم كەشكەك نەدەخوارد، بەلام نەو رۆژە لە

همموو چيشتيكم پيخوشتتر بوو. زور قسه و باسمان لهگهل مهلا كردن. پاشان مهلا پرسياړيكرد خهلكي كوښ، گووتمان شفقلاوهيښ. مهلا گووتی، جاريك من و هاورتيهكم ريمان كهوته شفقلاوه و له پيش مالي كاپرايهكي تيپېر بووين. كاپرا زور داوايكرد ميوانبين و نيمهش ناتمان خواردبوو، بهلام ميوهيهكي زوري لهپيش دانان. منيش گوتم، ماموستا، نهوه تو بووي لهگهل مهلا محمدهدي باليسانی، كه ههناړ و ههرمي و تريم بۇ دانان و كه رويشتن سي كيسهشم بۇ داگرتن؟ مهلا لهو قسانه ي من حمپسا و گوتي نهوه تو بووي قادر؟ مهلا ههلسا سهرپي و ماچي كردم و گوتي ليزر بهولاولوه، نهگهر لهو ناوچهيه بووي، مالي من مالي تويه. راسته كورد دهلي "تهنھا چيا رتي به چيا ناكهوي، بهلام چاو ههر به چاو دهكهويتهوه". لهگهل مهلا تا درهنگاتي شو نهخهوتين و شهومي خوښمان بهسهربرد. مهلا محمدهدي باليسانی كادريكي چالكي پارتی بوو و پيشتريش هاتيووه شفقلاوه. من به ريگهي محمدهدي مهلولود و مام تههاي كاواني نهوم دهناسي.

بهياتي رويشتين بۇ دزيهكاني ننديك و نامانچ و لهوي دووباره دابهشبوين، نيمه ناماتجمان بۇ دانرا. كاوله هوليكي مهرومالاتي لنيوو، چاكانكرد و خورهياتمان كردهوه، بۇ ماوهيهكيش لهوي ماینهوه. نيمه بهزوري شفقلاوهي بووين، نهوانه له بيرمن و بهيهكهوه بووين، حميد قساب، عهبدولا عزيز، نهحمدهد سلهيم، حسن نهحمدهد هوري، يونس حمدهد مهلا يونس، سالح حسن حوسهين ميسري، حوسين كاواني، حميد كاواني، برايمه خره، جهوههر قادر كه نائب عهريف بوو، عهريف علي و كاكو نهحمدهد كورده، نهوانه پيشتتر پوليس بوون. لهوي ماینهوه و رفرانه دهرچوونمان ههيوو تا ناوچهي ههرتل و ههتا نزيك باليسان دهچووين. بهلام باليسان جاش وپوليس و عهسكهری تيډابوو، ههروه ها له بهرهكهي تريش، زورچار دهچووين بۇ ناوچهي خهلهكان و كهمينمان دادهنهوه يان ريگامان دهگرت. نيمه نهركي پاريزگاري له بيتواتهمان پيسپاردرايوو، كه لهوكات بهشينك له سهركرداتي شورش لهوي بوو.

يهكهه كؤبونهوهي سهركردايهتي

شهويك بهرهو چيايي ههبيات سولتان بهريكهوتين، لهويش چووين بۇ شيوهشان. كوشكيكي بهكر ناغا لهويوو و ليزنه ي مهرهكزي ههموي لهوي كؤبونهوه. نيمه بهمههستي پاراستي نهمنيتهي ناوچهكه چووبووين و رشماليكمان بۇ ههلراريوو. مام جهلال، عومر دهبابه، نوري نهحمدهد تهها،

حمید باتاسی... هەندیک بوون لەو سەرکردانەی کە لەوئ بوون. هەندیک رۆژان سێ چوارێکیان دادەبران و دەچوونە چۆلی، پێدەچوو تاوتۆی بار و نۆخەکیان دەکرد و پاش چەند کاتژمێرێ دەهاتنەوه. رۆژێک مام جەلال و رۆژێک عومەر دەبابە چیشتیان نامادە دەکرد. ئەو رۆژانەی مام جەلال چیشتی لێدەنا، زۆر خۆشبوو، چونکە گۆرانێ دەگوتن. لەبیرمە گۆرانێ هەینار هەیناری دەگوت. دەنگی مام جەلال زۆر خۆشبوو، هەروەها خواردنی زۆر بە دادپەروەرانه داوەشێدەکرد. پێموایێ مانگی یەکێ سالی ١٩٦٢ بوو کە زانیان شۆرش بریاری داوه شەڕبکاتەوه. ماوهیەک بوو مفاوەزات بوو لەگەڵ حکومەت، بەلام شۆرش هیچی بۆ وەگیرنەکرا. بۆیە سەرکردایەتی بریاریدا شەڕ دەستپێکاتەوه.

شیوەشان گوندیکی زۆر خۆشبوو، بەلام ناوەکەیی خۆشنەبوو. گۆمێک هەبوو ناوی بارانی لێدەپنڤایەوه و پێیان دەگوت ناوی شیرین. نەریتیکیش لەوئ بابووبو. دوو هەفتە بەرلەوهی کچێک بەبۆک بچێ، هەموو رۆژ خۆی دەرازاندەوه و لەگەڵ دەستە خوشکەکانی دەچوونە سەر ناوی شیرین. بە چەپلەریزان دەچوون و دەهاتنەوه و ناویان دەهینا.

دوای تەواوبوونی دانیشتنەکان، ئەندامانی لیژنەی مەزگەزی هەموویان رۆشتن کە هەندیکان یەک تا دوو پێشمەرگەیان لەگەڵدا بوون. نێمەش گەڕاینەوه و دکتۆر خالید و حمید کاوانی سەرپەرشتی گروپی نێمەیان دەکرد. پێش ئەوەی رۆژ هەلبێ، لە چای هەببەت سولتان ناوابووین. لەوێش چووینە ئەشکەوتی جەلی. ماوهیەکیش لەوئ بووین، نینجا بۆ ناوچەی ئەندیک و نامنج گەڕاینەوه.

دابینکردنی دارایی

چەند رۆژێک پاش گەڕانەوه مان و هێشتا ماندوبونەکەمان نەخەسابووەوه، سەرکردایەتی هەوالی بۆمان نارد کە پارەییکی زۆری حکومەت بەرهو کۆیە دەچێ و دەبێ دەستی بەسەردا بگرن. دوبارە مەفرەزەیهکمان چووینەوه بەرهو ئەشکەوتی جەلی و دوایی لە چیا پەڕینەوه. لەسەر زیگای کۆیە و لە شوینی مەبەست بۆسەمان دانیایەوه و بە نۆبەت دەچووینە سەر جادە. نێمە بەشێکمان لە ئەشکەوت چاوەروان بووین، هەندیکیش لە کەمین. ئەوەبوو برادەرمان دەستیان بەسەر ٣٢٠٠٠ دینار داگرت لەگەڵ ١٠٠٠ دینار پۆل. بەلام بەداخەوه، ئەو کۆرەیی کە هاوکاری پێشمەرگەیی کردبوو و هەوالی ئەو

پارەيەى ئاردىبوو، بە دەستى پىشماىرگەيەك كوزرا. مىن زور لە پىشماىرگەيە
تورەبووم، بەلام نەو ھەندەك لە پارەكەى برد و ھەلاتە ئاوعىشیرەتەكانى
سەر زى. روداوينكى زور دلتەزىن بوو و زور دلتەنگى كردم، چونكە كوشتەكە
كارىكى پتويست نەبوو. سەد خۆزگە پارەكە نەبوایە، بەلام نەو كەسە شەھىد
نەكرایایە. دواى نەو روداو، مۇچەى فەرمانبەرانى شارەكان بە ھەلىقۇپتەر
دەھىزانە شارە سەرەكەكانى وەك كۆيە و شەقلاوہ...

بە پەلە گەراينەوہ بۇ نەشكەوتى جەلى و چەند رۆژنىك ماينەوہ. محمد ئاقوبانى
ھەيواننىكى كۆي كوشت، بەلام تا گەيشتینە سەرى، مردار بېوو. ھەندىك كەس
خواردیان، بەلام ھەندىكەمان نەمانخوارد، ھەرچەندە زور تامەرزوى بۆنەكەشى
بووین. ھەندىك پىشماىرگە لەنەشكەوتى گەورە بوون، بەلام نىمە لە نەشكەوتى
بچوك بووین. نەوانەى لە پیرمەن، نەحمەد زەخۆك، مەلا محەمەد، ھەمەد
قەساب، ھەمەد نەمەين عەولاشین، مەلا یاسین، یونس ھەمەد مەلا یونس،
سالىح ھەسەن ھوسەين مەيسرى، عەزیزى فاتە قەرەوئى و واحیدى خوارزای،
قادر ھاسەن، ھاسەن نەحمەد ھۆرىن و نەحمەد سەلىم...

لە راستەوہ: نەحمەد سەلىمە گەردە،
قلارى گۆزئ
بۆمبى تەيارە ھېران

بۆنى ناوى پرووبارى سەماقولى زور ناخۆشە، چونكە كاتياوەكانى نەو ناوہ
جۆرىك لە مادەى كىمىاويان تىدايە. گۆمەكان كەفنىكى سەپيان لە سەربوو، لە
خوارەوہش كاتياوێكى گەرم ھەلدە قوولاً. كاپرايەك لەوئ بوو دەيگوت
كاتياوەكە ھەر سالىو لە پەرىكى روبرەكە دەر دەيئ.

گهراينهوه بۇ نامانچ، ھەررۆژە و مەفرەزىيەك بۇ لايەك دەردەچووین. زۆرجارىش دەچووین بۇ ناوچەى خەلەكان. لۆريەكى حكومى سەرپە بەريۆەبەرايمى كشتوكال، پيىدەگوترا نۆتۆمبىلى مەلاريا كە ديدىتى تىدابوو، لەو ناوہ بە دەستى پيشمەرگە سوتيندرا. من و چەند ھاويرتيەك زۆر ھەولماندا نەو كارە نەنجام نەدەن، چونكە مەكىنەكە سودى بۇ ناوچەكە ھەبوو. بەلام كارينەكرد و سوتيندرا. چوار رۆژ دوكلەل نەپرايمەو و بۇ ماوہيەكى زۆر، ھيچ پيشكە و ميشولە لەوناوہ نەمايوون.

لەو ۳۲۰۰۰ دینارەى دەستى بەسەرداگيرا، ۱۰۰۰۰ بۇ سەركردايمى و بارزانى رەوانە كرا. نەوہى تريش بۇ پيداويستىەكانى پيشمەرگەى نەو ناوہ خەرج دەكرا. ھەرچى كەم و كوريمان ھەبوو، بۇيان دابين دەكردين وەك چل و بەرگ، خواردنى وەك خەلوا و خورماشمان بۇ دەھات، كە ماوہيەكى زۆر بوو نەمان چيژتبووون.

من بە نيش چوبووم بۇ گوندى نەنگۆز، تا ھاتمەوہ ھەمىد كاوانى لەگەل ھاويرتيانتر گەشتيەكان نەنجامداوو و چووېوون بۇ زيوہ و ھەرمك و نامانچ. كە گەرانەوہ، پاسيان دەكرد كە برنج و گۆشتيان خواردبوو. چونكە زۆر دەمكيوو برنجان نەخواردبوو، من وەتم نەري برنج چۆنە؟ يەكسەر وە بى پرسى من، ھەمىد كاوانى يونسى ناردبوو بۇ گوندى دواوى كە پينچ كيلو برنج و رۆن بۆنى. لە نامانچيش گيسكىكى كرى. لەبەر خاترى قسەكەى من، شيونكى زۆر خوشيان نامادەكرد! ھەمىد پياويكى زۆر مەردبوو.

من و ھاويرتيكانم بۇ سەردان چووینە سەر قەلاتى بىتواتە. چىگاكە زۆر سەختە و ھەردوولاي ھەلدیزە، تەنھا يەك رىگە ھەيە بۇ سەرەوہ و پەيارىكى لەسەر چيندراوہ. شوينەوارى دەرگای قەلاتەكەش ھەرمابوو. دواى دەرگاكە، تەختايەك دېت كە پيىدەلەين تەختى خاوەر زەمىن، چونكە شاخەكان وەك كاشى راستن. جۆنى و ھەركەميان ليدروست كرددوون و چىگای ناويشى ھەبوو. نەشكەوتىكى لىيە كە دەورەى بە ديوار گيراوہ و ناوى تىدابوو، بەلام بە خۆل و بەرد پربوہوہ. ديوى دواوہى قەلاتەكە گەليەكى زۆر قولە. چىگايەك ھەبوو دەياتگوت چىگای لەسەرداردان بوو، بەلام بەپرواي من چىگای ھەلگىشائى ناو بوو لەخواروہو. لەو قەلاتە شوينەوارى چەندىن گۆر ھەبوون، نيسقائيش لە چەند گۆريك بەدى دەكران. گوايا پارە و شتى سەيريشى لى دۆزراوہتەوہ. بە ھەرحال، رۆژىكى خوشمان بردەسەر و گەراينەوہ. بەم دوايىيە لە ھاويرتيەكى مەسيحيم بىست كە لە كتيبي كليتسايى كۆن، نەوہ ناوى بىتواتە نييە، بەلكو ناوى (بىت ياووت)ە، واتا (دار القوبە). من نازانم نەوہيان چەند راستە، چونكە لە

مېژوو ئوسىڭم بېست كە ووشەي بىن، ماناي نارامىيە و چەندىن بىن لەو دەورۇپشە ھەن وەك بىن دەلان، بىن ترخىن، بىتواتە...

رىزى پىشەوہ:
ھامىد قەسەب،
لەھمەد، زەخۇڭ
رىزى دواوہ لە
چەپەوہ قانر
گۇزىن، لەوانىتر
نەئاسراون

بۇ ماودىيەك لە گۇندى نامانچ راھىنناتى سەربازىمان دەکرد. عەرىف عەلى مولود، چەوھەر قانر، عەرىف ھەمەد، سەمەد و سابەر، كۈنە پۇلىس بوون و شارەزايان لەو بوارە زۇر باشبوو. رۇژىك لە رىزى راھىنناتى ووتىانە مەن و ھەمىد قەسەب و ھەرىمە خەرە، چەك داپىنن و وەرن! نىمە نەمان دەزانى چى بوو. شەو و رۇژىك دەست بەسەرگراين و ھاجى شوگر سەرىپەرشتى نىمەي دەکرد. ھەمىد كاوانى نەو شەو بە مەفرەزە رۇپىشتبوو بەرەو ناوچەي سەلىمانى، نەگەرنا بەھىچ چۆرىك نىمەي لە خۇي دانەدەپرى. بەداخەوہ نەمە دواين سەفەرى ھەمىد بوو و لەوئ شەھىدگرا. پىاويكى مەرد و كوردىكى راستەقىنە بوو. نىسماعىل نەفەندى ومام تەھا ھاتەن بۇلامان، نىمەش پەرسىمان بۇچى نىمە دەست بەسەر گراوين؟ ووتىان گوايا نىوہ گەوتوتاتە، "نەگەر حزب سەركەوئ، نىزە تا بائىسان خەلگى لەسەندارە دەدا!" سەيد مەسەپى ھاتە لامان و گەوتى، "نىوہ وەھا دەلەين و نىمەش بەھەموومان نىزە تا زىوہى نابىنن!" نىمەش گەوتەمان، "دیارە كەسەك خانىنى مەللەتى خۇي بىن، چەنابەتان پاداشتى دەكەن! نەگەر واپى، نىمە چەكەمان بۇ چى ھەلگرتوہ و خۇمان لە مەل و مەندال بىبەشكردوہ?" گەوتى، "نىوہ راستەكەن و داواي لىبوردنى كرد."

چارىك نىمە كۆمەلەك پىشەمەرگە بووين بەرەو مەزگەسەر بەرىكەوتىن. سەرمە و شەختەيەكى زۇرپوو و بۇ شەو گەيشتەنە مەلى سەلىمان بەگ. لە دەرگاماندا، چەند پىاويك ھاتە دەروە و نىمەش خۇمان پىناساتەن، لەوانىش لەرمويان

لێکردین. بەلام ووتیان لێره نەخۆشمان هەیه و بردنیا بۆ خانوونکی تر. رۆژی دوایر زانییمان کە نەخۆشیان نەبوو، بەلکو جاشنکی زۆر لەوێ بوون. جاشەکان زانیبوویان کە پێشمەرگە هاتوون، بەلام مەردایەتی مالی سلیمان بەگ بوو کە نەیاتەشتبوو رۆبەرۆی بەک ببینەوه. هەرنەو رۆژە بەرەو گوندی هەرمک هەوراز چووین. لە زیوێ لە مالی کوێخا عەمەر میوان بووین، بۆ نێوارەش چووینە گوندی هەرتەل. بۆ بەیانیش چووینەوه بێتواتە و لە وێش چووینەوه بۆ نامانج.

هەرلهو ماوه‌یه‌ش ناغاگانی هەردوو ھۆزەکانی بیتوین، ناکو و بلباس، پیاوێکی خۆیان دەناردنە ناو پێشمەرگە، چونکە شۆرش داوای لێکردبوون کە دەبێ کوردایەتی بکەن و هاوکاری شۆرشین. لە دۆلی خەلەکان نەگەری نەوه هەبوو کە حکومەت ھێرش بکا. هەندێکمان لە جادە بەجێماوون و نێمە پۆلنکی ١٧کەسی لەگەڵ عەزیز دەرەبەندی چووینە سەرکەپکی باندە، کە بەسەر دوکان دەبروان. دوو رۆژ لەوێ بووین، نینجا ھاتینە خوارەوه. عەریف سابیر بەرپرسی نەو سەنگەرە بوو و عەزیز دەرەبەندی لێی پرسى، "بۆچی ناتمان بۆ نەهاتوو، نێمە خەریکە رۆیشتمان پێناکەن؟" ووتی، "بەشەرەفم نانی حەوت کەسێش زیا دەناردوو". دیاربوو نەو کابرایەى بەرپرس بوو لە خواردنی نێمە - کە دەماتزانى کتیبە - خواردنی نێمەى خواردبوو وە بەشێکی زەبرکردبوو. عەریف سابیر لە کاتی وەتمان ناردیە پاقلان و لە مالی شێخی ناتمان بۆ ھات و ھەریەکەو ناتیکمان بەرکەوت.

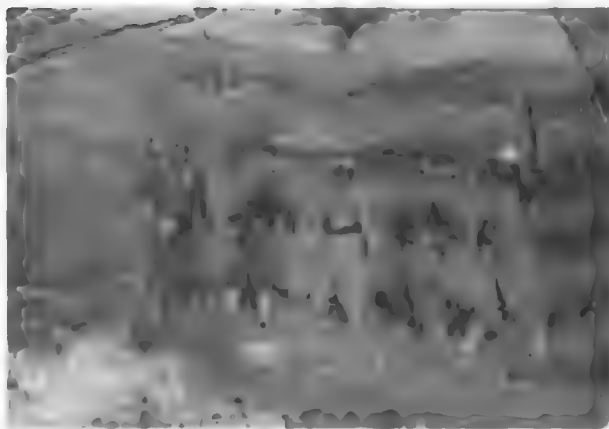
ناھەنگی نەورۆز

نەورۆزی ١٩٦٢ نزیک ببوو. ھەر مەفرەزەبەک بەرەو گوندێک کەوتینە رێ، بۆ نەوێ داوایان لێ بکەین لە شەوی نەورۆز ناگر ھەلکەن. من و شەش ھاوڕێی تری خەلکی شەقلاو چووینە گوندی نەنگۆز و داوامان لە مەلای مزگەوت کرد کە بە خەلک رابگەڕێنێ ناگری نەورۆز بکەنەوه.

بێستبوومان کە شێخ خال جێگایەکی زۆر خۆشە و حەزمانکرد سەردانیکی نەوێ بکەین. مەشکێکی زۆر گەورەشمان بە نیو دینار کڕی. مانجەلمان لە مام شوان وەرگرت و مەشکەمان کۆلاند. رۆژیکی زۆر خۆشمان لەوێ بەسەربرد. نەوکات من شیعری سادەم دەنوسین. دەفتەریکم پێ بوو کە شیعەر و یادەوێ، جاروباریش کەم و کۆریەکانی شۆرشم تێدا تۆماردەکردن. مەلا عەولا پیاوونکی زۆر توند بوو و چەند ھاوڕێیەکم نامۆزگاریانکردم کە نەگەر نەو

دەفتەرەكە بېيىنى دەلى ديارە تۆ خەبەرمان ئىدەدەي، بۆيە نەم ھەموو شتەت
نوسىيە. ھەرچەندە كۆمەلنىڭ شىعر و زانىيارى پەسود لەمۇ دەفتەرە
نوسرايەون، بەلام لەسەر ناموزگارى ھاورىيەكەم سوتاندم. بەداخەمە تەنھا
چەند پارچە شىعرىكەم لەبىرماون. نەم شىعرەشم نەم رۆژ نوسى:

رۆژى بە فەرمان چووينە دىنى نەنگۆز
خۆم و چەند ھاورى لەگەل يەك دلسۆز
پىيان راپگەينىن لە شەموى نەورۆز
ناگرى ھەلگەن لەسەر قوپەي قۆز
لە گەراتمە ھاتىنە شىخ خال
جىگايەكى خۆش سەر چيا و ناودال
رەبەرى بە خورى دىتە خوارى
رامان بوارە نەورۆزە تا نىوارى
دەمنى بە قەسە دەمنى بە شايى
مىشكىنكەم كرىبوو بەدە پەنجايى

لە راستمە:
ھەمىد قەسەب،
قادر گۆزى،
پرايمە خە،
نەناسراو،
ھەسەن نەھەد
ھۆرى

ھاتىنەمە بۇ نامانچ و شاخىكى بىلە لە نەزىك نەمە بوو، بەلام تا بىلنى شونىنكى
سەخت بوو. ناگرىكى گەورەمان بۇ نەورۆز لەمۇ كەردەم. بۇ رۆژى دواتر
ناھەنگى نەورۆز لە ناوچەي گۆرمەزە رىكخرايەو. شونىنكى تەخت و خۆشبوو لە
پەرامپەر گوندى بىتوانە. نەمەش لەگەل مەلا عەولا سەپەرشتى ناھەنگەكەمان
دەكرد. بۇ پەركرى لە ھىرشى ناسمانى، لەسەر پەرزايىيەكان دوو رەشاش
دامەزىندرا بوون. كچ و كۆرەكانى مالى كەك حوسىن ھاتن و خەلگىيان
كۆكردەمە و جىھاز و بىلەنگۆيان لەگەل خۇ ھىنايەون. پەراستى ناھەنگەكەيان

زۆر رېڭ وېڭ تر كىردى. بە بىند و شايى و حىران، خەلىكى زۆر بەشدارى تېداكرد. كابرايەكى رەواندىزى، گورگويان پىندەگوت، بە گورانى بزمارة و بزمارة زياتر لە كاتىمىرېڭ شايى گىزا.

چالاكىيەكى گەورە

رۇڭىڭ بروسكەمان بۇ كرا كە ھەموو پىشمەرگەكانى ناوچەكە، بە ھەموو كەل و پەلەكەتەو پىنە بىتواتە. عومەر دەبابە و مەلا عەولا لەوئ بوون و كۆبونەويان پىكردىن. پىسارىيان كرد ھەريەكەى چەند فېشەكەمان پىيە. ھەركەس كەرسەتەى خۇى پىشاندە و نەوئەى فېشەكى كەمبوايە، بەقەدەر ھال ھەندىكان دايى. نەوكات فېشەك ھىندە زۆرنەبوو. عومەر دەبابە ووتارىكى بۇ خويندەنەو و ووتى، "ھەرچى قاندەكەتەن دەلى، دەبى بە گويان بىكەن، نەگەر قاندىش خەتى خۇى بەزاند، نەوا راپۇرتى خۇتاتى لەسەر بنوسن و من بەى پەنجانەم چاوى دەرىنەم".

كۆى نىمە ۹۶ كەس بووين و ھەموومان نامادەبووين بەرەو شويىنى مەبەست بىرۇين. بۇ نويزى شىوان كەوتىنە رى و ماوئەيەكى زۆر رۇشستين. لە كۆيە و تەقەتەى تىپەرىن، نىنجا لە پىنج گوند دابەشبووين و شويىنى پەكترگرتەو مان لە گوندى بۇگەرد بوو. بۇ شەو باران و تەزەرەيەكى زۆر بارى و گەنم و جۆى نەو نەوئەى لەگەل زەوى راستكرد. كە گەيشتەنە بۇگەرد، جوتيارەكان زۆر خەمباربوون، بەلام زۆر بەى مەلەكان مەيشكان بۇ نىمە سەربى بوو. مەلا عەولا شارەزايى لە جوتيارى ھەبوو و پىي گوتەن، خەم مەخۇن، گەنم و جۆ لە جاران چاكتر نەبى و كە نەزىتەو گولەكەى زياتر پىنج دەكا. بۇ جارى دواتر كە رىمان كەوتەو نەو نەو، نەلەتە گەنم و جۆ لەجاران جواتر بىبوو. من ھەردەم ھەزم لە شويىنەوارە و لە بۇگەرد چوومە قەلاتى پاشاى گەورە (پاشاى كۆر). باتەكە كەوتەو، بەلام ھەندى دارە تووەكانى بانەكە ھەرمابوون.

بۇ نىوارە چووينە گوندى كلىسە، كە كەوتە سەر زى. شەو لەوئ بەسەر مەلەكان دابەشبووين. نەو مەلەى من بۇى چووم، گۆشتى سوسكەيان ھەبوو. منىش زۆر ھەزم لە راوى سويسكە بوو. كابرا ووتى ھەموو مەلەك لىرە راوى سويسكە دەكا. پىسارىم كرد لە رۇڭىڭدا چەند سويسكە دەگەن؟ گوتى دە تا دوازە. منىش گوتەم نەو راوئە لای نىمەش زۆر باوئە. بەسەرھاتى خۆشەم بۇ باسكرد كە جارىكان، لە بەياتى تا نىوەرۇ، ۲۷ سويسكەم گرت. بەلام نىمە ھەر ماتىگىڭ راوى سويسكە دەكەين، كەچى لە دەشتى كۆيە ماوئەكەى زياترە و

خەلگىنى زۆر دەچنە راو. بۇ بەيىنى بە كەلەك لە زى پەرىنەمە كە لە ۱۱ بەرمىل دروست كرابوو و وولآغەكانىشمان لە زى پەرىندەمە. لەو ناوچەمە، لە ھەموو زەمەكانى نەمبەر و نەمبەرى زى كشتوكالىان چاندەبوو.

مەلا ەمولا لە پىش نىمە دەروىشت و بۇ شەو گەيشتىنە سۆتكە، كە لە نزيك گوندى ەسكەرە و چووينە مالى شىخ قادرى سۆتكەى. خانەكەى چوار ژوربەون و پىربەون لە پىشمەرگە. بەو نىوہى شەو نانپان بۇ نامادەكردىن. سەرمرای نەو ماندووبونە، ھەندىكمان چىگای نوستەمان بەرنەكەوت. بەيىنى مەلا باتگدان كەوتىنە رى. لەناو زورگەكان دەروىشتىن و بەھارىكى خوش بوو، بەلام ھىشتا سەرما ھەرمابوو. لە بەرزايەك چووينە خوار بۇ چەمى رىزان، دىمەنكى زۆر جوان بوو. پىشمەرگەكانى لقى ھاشم ەمقراوى لە پىشوازيما بوون و پىش نىمە گەيشتبونە نەو. ووتپان نەمرو دوو مەرى كۆيومان كۆشتە، منىش زۆر پەرقوش بووم مەرى كۆى بىيىن. بزنى كۆيىم راوكردەبوو، بەلام مەرى كۆيىم نەدىبوو.

من و ھاشم ەمقراوى لەسەر بەرزايەك دانىشتىن، نەمبەر و نەمبەرمان چىا بوو. دەوروپەرىشمان گىاي ترشۆكەى لى بوو، منىش خۆيم دايم پىبوو و ترشۆكەمان بەيەكەمە خوارد. ھاشم ووتى "نەتو مەريەكى گەلەك زىخى، نەف شتاتە چەوا دناسى" كە كەتەنەمە رى و لەو سەفەرە، ھاشم ەمقراوى ھەرلەگەل من دەروىشت. كە زانى شتىك لە دۇنيايە دەگەم، ھەزىدەكرد بەيەكەمە برۆين. ھاشم باوەرپىكراوى بارزانى بوو و مەلا ەمولا ش زۆرى ھەزىدەكرد كە ھاشم ەمقراوى لە پىشمەرگەكانى نەو نزيك بىيىتەمە. بەلام چونكە مەلا ەمولا منى خوشدەويست، ھىچى نەدەگوت.

گەيشتىنە ناوچەى چەمى رىزان و نەو ناوہ نەشكەوتىكى زۆرى لىبوو. لەو شۆينە دۆلەك ھەيە كە بەرىكى كەوتۆتە لىواى كەركوك و بەرەكەى ترىش لە لىواى سلىمانى. نىمە لە بەشى لىواى كەركوك بووين. بارەگايەكى پىشمەرگە لە يەكەك لە نەشكەوتەكان بوو. چووين بۇ بارەگاكە و مەلا ناسىح سەرپەرشتى نەو بارەگايەى دەكرد. كۆى ھەموومان ۱۷۸ كەس بوو و ھىشتا نىوہى نەشكەوتەكەش بەتال بوو. لەمەر دەرگای نەشكەوت دانىشتىبووم، جارىكى تر ھاشم ھاتەو لام. باسى پىشھاتەكان و شىخ نەحمەد و مەلا مستەفا، ھەرودەھا شۆرشى پىشوو و كۆمارى مەھابادمان كرد. پىرسىارم لىيكرد "بە راي تۆ نەو شۆرشە بەرەو كۆى دەچى" ؟ ووتى، "خودى نەز نزانم". زۆر پىم سەير بوو كە كەسەك لە سەركردايەتى بىن و ناگای لە ھىچ نەبى! نىمە سى رۆژ لە و بارەگايە پشوماندا.

نیواره بوو هاشم عه‌قراوی ووتی، ههرکس چه‌کی خوی هه‌لگرئ، به‌لام هیچ جینه‌هئیل و سه‌رکه‌ون بۆ سه‌ری چیا. پښتریش مه‌لا عه‌ولا نویه‌تچی نارده‌بون و رایسه‌پارده‌بون، که هه‌رکه‌سیکیان بیینی به‌ره‌و لای دوزمن ده‌روا و خوی نه‌دا به‌ده‌سته‌وه، ته‌قه‌ی لښکه‌ن و بیکوژن، نه‌وه‌کو خه‌به‌رمان لښه‌دن وه پلانه‌که‌مان ناشکرایښ. له‌وئ چووین بۆ سیگردان، که ناوه‌که‌ی هه‌ر له‌خویمه‌تی، چونکه که‌وتوته به‌ینی سه‌ی گرد. کو‌مه‌لنک خه‌لکی ناوچه‌که بۆ پشتگیری و وه‌ک شاره‌زا له‌گه‌لمان هاتبوون. مه‌لا عه‌ولا پرسپاری لښه‌کردن، مالی مدیر ناحیه چمند که‌سی پښیسته؟ فلانه جیگا چمند که‌سی پښیسته؟... مه‌فره‌زه‌کان دایه‌شکران و هه‌ر مه‌فره‌زه و شاره‌زاییکی له‌گه‌ل بوو. مه‌فره‌زه‌ی نیمه‌ شه‌ش که‌س بووین. من، برایمه‌ خه‌ره، نه‌محمد زه‌خوک و دوو که‌سی تر، سه‌رده‌سته‌که‌شمان ناوی شیخ وه‌سمان بوو. نه‌وکات نه‌هښیه‌کاتی شو‌رش زور ده‌باریزران، نیمه‌ نه‌و نیواره زانیمان که ده‌جینه‌ ناغچه‌له‌ر.

هه‌ر مه‌فره‌زه له‌ قو‌لی خوی رووی له‌ شار کرد و رو‌ناکی فانوس له‌ناو شار دیاربوون. رو‌باریکی زور ساردیش له‌ سه‌رریگه‌مان بوو و به‌ ناچاری په‌رینه‌وه. کاترمیز نوی شه‌و ته‌قه‌ ده‌ستی پښکرد. هه‌رزوو و جگه له‌ قشله‌ی پو‌لیس، شاره‌که له‌لایه‌ن پښمه‌هرگه کو‌نترۆلکرا. مدیر ناحیه و نه‌وانه‌ی مه‌به‌ست بوون زوربه‌یان گیران. کو‌مه‌له‌ خه‌لکیکی تریش گیران که په‌یوه‌ندیان به‌ دانیره‌ی نه‌من کردبوو. شو‌ینیکی تریش بۆ نیمه‌ دیاری کرابوو و وامان بۆ پاسکراوو که نه‌و که‌سه په‌یوی حکومه‌ته و چه‌کی هه‌یه! به‌رله‌وه‌ی بگه‌ینه‌ نه‌وئ، دوو که‌س په‌یدا بوون. لیمان پرسین مالی فلانه که‌س له‌ کو‌یه. ووتیان وه‌الله نه‌وه مالی نیمه‌یه و به‌ پښی خو‌یان هاتنه به‌رده‌ستمان.

بۆ نه‌وه‌ی به‌رایبی له‌ هیزی حکومه‌ت بگرین، هه‌رله‌وه شه‌وه هیزه‌ک به‌ره‌و گوندی چنارتۆ که‌وته‌رئ. بۆ به‌یانیه‌که‌ی له‌گه‌ل تاریک و رۆن، رومانگرده سه‌نگه‌ره‌کانی ده‌وره‌ی شار. دکتۆر خالیدمان له‌گه‌ل بوو و داوای له‌ من کرد که له‌گه‌ل دوو که‌سی خه‌لکی بیتوین و دوو که‌سی ناغچه‌له‌ری، کو‌نترۆلی گردنک بکه‌ین. به‌رزیایه‌کانی نه‌و ناوچه‌ داریان که‌مه، فبرۆکه‌ی جه‌نگیش په‌یداوون و ده‌ستیان به‌ بۆمباران کردنی ده‌ور و پشتی نیمه‌کرد. ته‌نها من و کو‌ریکی بیتوینی، که خه‌لکی گوندی پو‌که‌بوو خۆمانگرت، نه‌وانه‌تر رو‌یشتن و بزربوون. ته‌یاره زور نزم بوو و دلنیا‌بووین که ده‌رچوونمان مه‌حاله، به‌لام خوا له‌ رۆژی نه‌په‌ردین. بۆ نیواره دووباره کو‌بوینه‌وه و به‌ره‌و قشله رو‌یشتین، که هه‌شتا خو‌یان به‌ده‌سته‌وه‌نه‌داوو و ته‌قه هه‌ریه‌ده‌وام بوو. چوارده‌وری قشله چۆلی

بوو و نەدەكرا نېمە بەرەوپېتىش بېچىن. قانداق سەسەنىش يەكەك بوو لەوانەى
بەرامبەر دەرگەى قىشلە تەقەيان دەکرد.

مەلا عەولاً نۇ كەسى لە نېمە نارد بۇ گوندى تەوەكەل، دوايىش بېرىبوو لە
گوندى سۆتكە يەكتەر بېگىنەو. شىخ عوسمان سەردەستەمان بوو، دوو
فېشەكدانى لە پشت و يەكەكىشى لەسەر شانبوو. مەن، برايمە خەرە، نەحمەد
زەمخۇك، رەسول مەولود، كورېكى گەلەلى كە ناوى عومەر بوو وە سىيائى
تەبووين. كەوتىنە رى و رۆزمان بەسەرداها. گەنم بەرز بېوون، كە تەيارە
دەها تە ناو گەنم خۇمان حەشاردەدا. دوو گوند ھەبوون بەناوى تەوەكەل. لە
بەينى ھەروو گوندەكە، قەلاتەك لەسەر گەردىك ھەبوو و ناوى تەدابوو. لەبەن
سىيەرى قەلاتەكە دانىشتىن و كورە پشويكەمەدا. كابرايەك لەوئ تەپەرى و
مەنىش پەرسىيارم لىيەكرد، نەو قەلاتە ھى چ سەردەمەيكە؟ وئى گاوركارىە (پېش
نەسلا)، بەلام عەشپەرەتى ھەمەمەند نۆزەنى كەردۆتەو. تۆپى حكومەت
گەيشتە تەوەكەل و دياربوو ھىزەكانى حكومەت گەيشتەنە ناغەملەر.
بېرىماندا بېگەرىنەو، بەلام نەمجارە لەبەر تۆپ و تەيارە، رىگەكەمان زۆر
دورەكەوتەو. كە گەيشتەنە گوندى سۆتكە، ھەموو پەشمەرگە لەوئ
كۆبۆنەو. مەلا عەولاً پەرسىيارى دەكرد كى ديارنەى؟ بەداخەو ھەقى و سو
گەرتەيى شەھىد بېوو و لە گوندى چنارتق بە خاك سەپىردا.

بۇ شەو گەبرانىەو چەمى رىزان و بۇ رۆزى دواتر، تەيارە ھەر بەدووامان
دەگەرا. مەن و چەند ھاوژىيەك لەسەر بەرزايەك نۆبەتچى بووين. تەيارە
نەوئەندە نەمبوو كە رەشاش كارى لىدەكرد، بەلام حەيفى رەشاشمان لەلا نەبوو.
لە ترسى دەنگى تەيارە، چووتە گورگەك لە كەلنىنى كۆمەلە بەردىكى گەرە
ھاتە دەرەو و بە پېش نېمە تەپەرىن.

ماوئەيك لەو چەمە پشوماندا. لەوانە نەشكەوتەك ھەبوو ووتيان زۆر قوئ و
دەزە، گوايا لە ژورئ دەنگى سەپەر دەبەستەئ. دوازە كەس رىكەوتەن و
فانۇسەك و عەنەترەك (لايت) يەكمان بەرد و بەرەو نەشكەوتەكە كەوتىنە رى. ( )
پەندەچى ووشەى عەنەترەك لە ووشەى نەلكتريكى نىنگىلەزى ھاتەن). پەنجا
مەترەك چوونە ژورەو، لەبەر تەنگەنەفەسى، ھەشت كەس گەبرانىەو. ھەندئ
جىگەى نەشكەوتەكە زۆر بەرىنبوون و ھەنەكىش تەسەك، ديارەكانەش
نەرمبوون. مەن زۆر چاوم دەگىرا كە شتەكى دەستكار بەدبەكەم، بەلام ھىچ
نەشانەيەك چەنگەكەوت. كەمەكتەر رۆيشتەن و خەرىكەو ھەناسەمان تەنگەر
دەبوو، بەلام گەيشتەنە فەنگەيكەى خۆش. ناوئەك لە كەلنىنى شاخ دەھاتە خوارەو
و گۆمەكى لىدروست بېوو. پەندەچوو ناوئەكە مادەيەكى كىمىاوى تەدابەن، چوئەكە

شاخهكەى سېپىكرىدېو. كەمىنكى تامكرد، تال نەبوو، بەلام زورگەرمېو. كەمىكىتر رۇشتىن، گەشتىنە ناوئىكى تر. بەردىكى بچوكم بۇ يادگارى لە ھەردو ناوەكە دەرھىنا. گەشتىنە ژورنىك كە تەنھا كوئىكى بچووكى تىدابوو. برادەران ووتيان با بگەرىنەو، بەلام من پىمداگرت لەسەر نەوئى بزانين لەودىو چى ھەيە. بەكر ھىرانى لەگەلم ھات، ماوئى چەند مەترىك لەسەر سىك رۇشتىن و غەنەترىكىمان بردېو. كە گەشتىنە نەودىو، ژورنىكى گەورەترېو لەوانەى پىنشوو و دووبارە لەوبەر تەسك دەبوو. لەوئى ھىماى تىرىك لەسەر شاخەكە كرابوو كە رووى بەرەو دەرگاگە بوو و ھەندئى نويسىنىش كرابوون. يەكزىكىان نويسرابوو "جەماعتى علمى عەسكەرى نەشكەوتەكە ھەموو گەراون و ھىچ شتىكى دەستكردى لى نەدۇزراو تەو". ھەرلە نزيك نويس نويسرابوو كاپرايەكى فەرەنسى سالى ۱۹۵۷ ھاتوو بۇ بەسەر كەردنەوئى نەشكەوتەكە. لە لايمكى تىرىش نويسرابوو كە كەسنىك سالى چل ھاتوو. نىمەش دەمانوئىست شتىك بنوسىن. بەكر قەلمەنكى مەرەكەبى پىنبوو، بەلام لەبەر نەوئى شونىنەكە زور شىندارېو، كە دەمان نوئى، مەرەكەبەكە پلاو دەبوو! نازانم نەوانى تر بەچيان نويسېو. خەرىك بوو ھەناسەمان زور تەنگەردەبوو و بەپەلە خۇمان گەپاندە دەرەو. دوو رۇژبوو ھەستمان دەكرد كە لەشمان ھەرماتدوو.

چەند رۇژنىك لەناو نەو دۇلايىيە ماينەو و لە كەنار رووبار لە چەمى رىزان، دارى تۆرەمەكى و نەستىرى و بلاوك و سۇبلىمى زور چىر ھەبوون. ھەرلەوئى بۇ يەكەم جار مەرى كىنوئىم بىنى، قۇچ (شاخ) ەكانى گەورە و بە گرى بوون، بەلام كلكى بچوك بوو.

رۇژەك مەلا عەولا گىراو ەكانى لە نەشكەوت ھىنانەدەر. بە كوئىكى ووت، نەو نامەى باوكتە بىخوئىنەو. نامەكە لە مدىر نامەنى ناغەلەر بۇ كەركوك نارىرابوو و تىيدا نويسرابوو، كە فلان ھاتەلاتان ناگادارىبن، چونكە دۇستى نىمەيە و دۇژمنى قەومى خۇيەتى. نىنجا ھاتە سەر يەكزىكى تر و ووتى، "بۇچى پارمەتى نىمەت نەدا؟" نەوئىش لە وەلام ووتى "قوربان سەھوم كەرد، شىنم" جەكانى لى ھەلەكەتد و ووتى، "شەيت پروتە نەك وەك تۇ پۇشتە" نەوئىش ووتى، "قوربان لەمەودوا پارە دەدەين". مەلا عەولا تۆرە بوو و ووتى، "بۇ نىمە قەشەى كاسۇلىكى نەروپاينە، بە پارە رازى بىين". كاپرا ووتى چوار مندالم ھەيە، مەلا عەولا لە وەلام پىنى ووت، "كەواتە كوشتىت و اجىبە، شۇرئىش مندالەكانت بەخىودەك، با وەك تۇ خانىن و مىشك بۇگەن نەين". دوايى گشتەمان نازادكردن، تەنھا مدىر ناحىيە نەين.

پاش نیوهرۆیهك به‌رهو بێتواته كهوتینه‌ڕێ. له چه‌می ڕیزان به‌ت‌بووین، به‌دم ڕووبار ده‌ڕۆشتین. له ناو گه‌لی، ڕووباره‌كه له‌گه‌ڵ ناوی سو‌رداش و زنی بچووك تێكه‌ڵ ده‌بێته‌وه و ده‌بێته ڕووباریکی زۆر گه‌وره. هه‌رله ناو گه‌لیه‌كه، گه‌یشتی‌نه جی‌گایه‌ك كه كۆنه قه‌لات بوو. تا بناری چیا، خاتو له دوا‌ی خاتو له‌سه‌ر یه‌ك‌تر كرابوون. لایه‌کی قه‌لاته‌كه كه‌ندبوو، ڕووباریش له ده‌وری پ‌نج‌ی‌ده‌ی‌وه. له ش‌وانێكم پ‌رسی ناوی نه‌و قه‌لاته چیه‌؟ ووتی “قه‌لاتی شا جورندی”.

نه‌وبه‌ری ڕووبار چ‌م‌د گوندی‌کی ل‌نبوون و هه‌مووی جۆگه‌یان بۆ بر‌نج هه‌لبه‌ستا بوو. مه‌ی‌ر نا‌حیه‌مان سواری مایه‌ن‌کی كر‌د‌بوو و من له ڕێگا قه‌سم له‌گه‌ڵ ده‌کرد، كو‌ری‌کی زۆر نه‌رم و فه‌قیر‌حاله‌بوو. گه‌یشتی‌نه‌وه بێتواته، له‌وئ جی‌گایه‌کی تایبه‌ت هه‌بوو بۆ نه‌م جو‌ره گیرا‌وه و ڕاده‌ستی نه‌وان كرا.

جاری‌کی تر مه‌فره‌زه‌یه‌کی گه‌وره بووین چ‌ووینه گوندی سه‌ماق‌و‌لی، له‌وئش بۆ گوندی قو‌رت‌ه‌لاس. نه‌وكات لقی هه‌ول‌ن‌ر له‌وئ بوو و شه‌و له‌وئ خ‌ه‌ڕ‌بوینه‌وه. دواتر به‌رهو ده‌شتی كۆیه به‌ری‌كه‌وت‌ین بۆ نه‌ج‌ام‌دانی چ‌م‌د چ‌الا‌کیه‌ك، كاره‌كانمان جی‌به‌ج‌ی‌کردن و گه‌ڕاینه‌وه. ه‌یشتا به‌هار ما‌بوو، ڕه‌ش‌مالی مه‌نته‌كه‌كان له‌سه‌ر رێگای گه‌ڕانه‌وامان بوون. چ‌ووینه دۆلی نه‌س‌ح‌ابان، كه كاتی خ‌و‌ی شه‌ری گه‌وره‌ی نه‌س‌ح‌ابه‌كانی ل‌نگ‌راوه و گ‌ور‌ستاتی گه‌وره‌ی ل‌نیه. سه‌روشتی به‌رده‌كانی ناوچه‌كه به‌لامه‌وه سه‌یر‌بوو، زۆر له به‌رده‌كان چ‌الی خ‌ریان ت‌ی‌دا‌بوون، وه‌ك ب‌ل‌تی به‌ ده‌ست نه‌خ‌ش‌اب‌ن. له‌وئشه‌وه به‌فه‌رمان چ‌ووینه ناوچه‌ی خ‌دران و كانی مازی له دۆلی خه‌له‌كان وه چیا‌كه‌ی نه‌و ناوه‌مان گ‌رت و كو‌ن‌ت‌رۆ‌ل‌کرد. دوو ڕۆژ له‌وئ مایه‌نه‌وه و بارانی‌کی زۆرمان به‌سه‌ر به‌ری. ن‌ن‌یه به‌خ‌ومان یه‌ك‌جار مات‌د‌وو بووین، بارانه‌كه‌ش له‌وه‌نده‌یه‌تر شه‌كه‌تی كر‌د‌ین. سه‌ر‌به‌ری نه‌وه‌ش، ب‌روس‌كه‌مان بۆ هات كه ده‌یه‌ی دم و ده‌ست پاشه‌ك‌ش‌ه‌ب‌كه‌ین. به‌ نا‌چاری و به‌و شه‌وه كه‌وت‌ینه‌ ڕێ، هه‌رده‌ڕۆش‌ت‌ین، هه‌له‌ده‌خ‌لیس‌ك‌ای‌ن و به‌رده‌بوینه‌وه. گه‌یشتی‌نه ڕووباری قه‌س‌رۆك، به‌لام له‌به‌ر باران، ناوه‌كه زۆر زیاده‌ی‌کرد بوو. دوو وولا‌غ‌مان پ‌ن‌ بوون، سه‌ری پ‌ه‌ت‌ی‌كه‌مان له هه‌ردوو‌کیان قایم كر‌د. وولا‌غ‌كان له پ‌ن‌ش‌مان ده‌ڕۆش‌تن و ن‌ی‌مه‌ش پ‌ن‌جا كه‌سی‌ك ده‌بو‌ین و ده‌ستمان له پ‌ه‌ته‌كه گ‌رت‌بوو و له‌دوا‌یه‌تی‌بووین. ناو تا نزیک فیه‌شه‌كدان هات‌بوو، به‌لام هه‌موومان به‌سه‌لامه‌تی په‌ری‌نه‌وه نه‌وبه‌ر. له د‌یی یه‌كه پ‌ن‌ش ڕۆژه‌لات، كو‌رت‌ه پ‌شو‌یه‌كه‌مان‌دا. هه‌رله‌و به‌ینه ب‌روس‌كه‌یه‌کی تر هات كه ب‌چ‌ینه بال‌ی‌سان، گوا‌یا جاشه‌كان ه‌یر‌ش‌یان كر‌د‌وه و س‌ن‌ چ‌وار كه‌سیان كوشت‌وه، هه‌روه‌ها دوو كه‌سی‌ش ب‌ر‌ی‌ن‌دارن. به‌ نا‌چاری ناراسته‌كه‌مان له بال‌ی‌سان كر‌د. كه گه‌یش‌ت‌ین،

بالیسان چۆل ببوو، تهنه ده تا پازده مالئك مابوون. سەنگەرمان لیدان و چەند رۆژی لەوئ ماینهوه، بەلام جاشهكان نههاتنهوه.

كۆبونهوه لهگهڵ بارزانی

له زیوه محمود کاوانی نامه‌ی بۆ کوێخای گوندهكان ده‌نوسی. نامه‌یه‌کی پێیدام و ووتی بۆ کوێخا تاهیری ههرمکی ببه، شەش کەسیشی له‌گه‌ڵ ناردم. کوێخا تاهیر له‌بەر چاوی من نامه‌که‌ی به‌ کەسێک له‌ دیوه‌خاتی خۆی خوێنده‌وه. تێیدا نو‌سرابوو "مه‌لا مسته‌فا هاتۆته‌ ناوچه‌ی سۆران، بۆ ماوه‌ی سێ هه‌فته‌ی تر کوردستان نازاد ده‌بی". له‌و کەسه‌ی نامه‌که‌ی ده‌خوێنده‌وه، گریا. ووتم بۆ ده‌گری؟ ووتی نامه‌که‌ی به‌ قه‌لمه‌زێکی سوری وه‌ک خوێن نویسه‌وه! خه‌می نه‌وه‌ی بوو که‌ شه‌ری گه‌وره‌ رووده‌دا و خوێن ده‌رژێ.

چەند رۆژێکی پێچوو، بۆ به‌سه‌رکردنه‌وه‌ی ناوچه‌که‌، دیسان به‌ره‌و بالیسان که‌وتینه‌وه‌ ڕێ و له‌وئ چووینه‌ مالی حه‌مه‌د شینکو. حه‌مه‌د شینکو ڕاوچی بوو و چەند که‌وێک و داوی پێشکه‌شکردین. نێمه‌ له‌گه‌ڵ ده‌روێش عه‌ولاً دابووین، که‌ ده‌روێشی مالی کاکی هیران بوو. پیاوه‌کی زۆر چاکبوو و چوار کۆری له‌گه‌ڵ بوون و نێمه‌ش پێنج شه‌مقله‌وه‌ی بووین. ده‌روێش عه‌ولاً ووتی، "له‌و که‌و و داوانه‌ له‌گه‌ک خۆمان ده‌به‌ینه‌وه. راسته‌ ماتدومان ده‌کەن، به‌لام که‌ گه‌یشتی‌نه‌ سایه‌ و سیوۆکان، هه‌رگۆشت که‌و ده‌خوین". جاری پێشتر که‌ له‌وئ بووین، که‌و زۆر‌بوون. گه‌یشتی‌نه‌ دۆلی ماله‌کان، شوێنێکی زۆر جوان و دلخۆشکه‌ربوو. ڕه‌شمال هه‌لداربوون و که‌ویه‌ به‌فریان ده‌کردن. له‌خوار که‌ویه‌ به‌فرمان چالیان لێ‌دابوون، بۆ نه‌وه‌ی ناوی به‌فره‌که‌ له‌ناوی کۆبیینی‌نه‌وه‌ و مه‌رومالاتی پێ‌ ناوێدن. شه‌و له‌و ناوه‌ ماینه‌وه‌ و به‌یانی زوو به‌ته‌نیا ده‌رچووم، به‌هه‌یوی نه‌وه‌ی بزنێکی کێوی ڕاوکه‌م. له‌ ڕه‌شماله‌کان به‌ دوورکه‌وتم و پێشونی هه‌رس (وورچ) پێشم بینی، به‌لام هه‌یج ده‌سه‌که‌وتم نه‌بوو. که‌ گه‌رامه‌وه‌ نزیک ڕه‌شماله‌کان، به‌رامه‌ر که‌ویه‌ به‌فرێک دانیشتم و بۆ یه‌که‌م جار له‌ ژایم، که‌وێکی سه‌یم بینی.

به‌ مه‌به‌ستی کۆبونه‌وه‌ له‌گه‌ڵ مه‌لا مسته‌فا بارزانی، رۆژی دوایی چووینه‌ زینی نه‌ستیرۆکان. پارسال نێره‌مان له‌ پایز بینی بوو. له‌ بناری کارۆخ، هه‌ردۆلێکی ده‌مادی، ناوێکی ده‌ لێنجی پێدا ده‌روێشت. نینجا گه‌یشتی‌نه‌ کۆیستای مه‌کی. کۆیستان چ کۆیستان! شوێنی نه‌وها خۆشم له‌ ژایمدا نه‌دی‌بوو و سه‌روشتێکی یه‌که‌جار سه‌وز و ڕێ‌داری هه‌بوو. دار گۆیز، مازی، میو و سێو به‌شێک بوون له‌

دارمگان. له ومرتني مزگوتیکي سپی هابوو و چووننه نموي. پرووبارنکی گمورهی ناوی چپای کاروخ پمویدا دپروا. کتای خوی دارپرکتای شفقلاوه، وهک محمودی پیرمژن و نموانیتر، داریان له ومرتني دهکیرین و پمو پرووبارمیان دههیناته خوارموه تا ناوکیللکان. نینجا به وولاغ و به لوری دمیان گواستنهوه. رینگهی ومرتني گملنک ناخوش و قورپوو، لمو ناوه، نموهی خیری بکردبا رینگهکهی خوش دهکرد.

گمیشینه گوندی خاتما، تازه نوو پیرادهگمیشتن و گورمتونک له پرامپیر مرقعدی ماویلایان بوو. له پرد پیرینهوه بۆ زیارعتی شیخی ماویلایان. عهباس ناغای سمرکهپکتمان لموي پینی و چاک و چوینمان لهگملی کرد. گموتینهوه پری و گمیشینه گوندی رمدیکیریان. خملکی نمو ناوه زیاتر به میش ههنگ خمریک بوون. له دورموه بینیمان ناگرنکی زور کرابوونهوه و لهشکری بارزانی لموي بوو. بونی گوشت برزاندن نمو نلوهی پرکردبوو، نموکات له سهردمی عبدالکریم قاسم، تمپاره پشمو ندههات. نمو لهشکری لهگمل بارزانی بوون ههموویان بارزانی بوون. نیمه له پینش نموان تیپهپیرین، گوشت پهکومل داندراوو، بهلام کسهک فهرمووی لینهکریین. ههرنمو شوهوه، محمود کاوانی چووه لای بارزانی و تاوتوتی بارودوخهکهی لهگمل کرد.

له راستنهوه: ناملسراو، محمود کاوانی
له لهرشیفی لیسماعیل لعلماندی و مرگپراوه

لهگمل سابیر ناقوبانی که کۆنه پۆلیس بوو، تا درهنگاتی شهو دانیشتم. باسی چوونیمتی ههنگیرسانی شورش له بارزان و پشدەر، ههروهها باسی لهگهرهکاتمان دهکرد. بهیانی ههشتا رۆژ ههملنههاتبوو، من و دهرۆش عهولا له نوێژکردن دههاتینهوه و لهسهر رنجهکه دهرۆشیتین، بینیمان بارزانی بههرو نیمه

دئ. كه بارزانی گه‌یشته لای عزیز سولی، وتی “ها عزیز ناغا، باشی، سه‌لامتی”؟ عزیز زور دلخوش‌بوو، چونكه خه‌ك حه‌زیده‌كرد قسه له‌گه‌ل بارزانی بكا. من زور به ووردی تهماشای بارزانیم كرد. سواری نهمسپك ببوو كه به‌تایه‌کی فهاح پاشای لن قایم‌کرا‌بوو و پشمرگه‌یه‌کیش له پشیشی دهر‌و‌یشت. بارزانی رانك و چوغه‌لنکی داغ داغی له‌بهر‌دا‌بوو. تفه‌نگنکی برنقشی به لاونیو له‌مل کرد‌بوو و خه‌نجه‌ریشی له‌بهر پش‌تبوو. به‌ك ده‌لینگى رانكه‌كه‌ی له‌ناو گوره‌ویه‌كه‌ی نابوو و دور‌بینیشی له‌مل بوو. سلوینکی گهر‌میشی له‌نیمه‌كرد و ره‌تبوو.

نازاد‌کردنی باله‌کایه‌تی

له‌شکری بارزانی ههمووی ر‌و‌یشت و نیمه له گه‌لیه‌کانی نمو ناوه ماینه‌وه و ته‌یاره‌ش به‌رده‌وام ده‌هات. شمو که‌وتینه ر‌ئ تا گه‌یشتینه پردی حافیز. هه‌ندێك هیزی بارزانیه‌کان ر‌و‌زی پشیشی له‌وئ ر‌و‌یشت‌بوون، جه‌ماعه‌تی عه‌باس ناغاش له‌سه‌ر نمو دوو به‌رزاییه‌ بوون كه به‌ به‌سه‌ر پرده‌كه ده‌یان‌روانی. هه‌ردوو لا به‌هه‌له‌ لیان ببوو به‌ ته‌قه و نه‌بی سه‌رناسن شه‌هید کرا‌بوو. کاتی خ‌و‌ی ده‌یان‌گوت نه‌بی سه‌رناسن فه‌وجنکی به‌ته‌نیا گرت‌بوو! له‌ بالسان تا سه‌ری ر‌وله به‌ نیمه‌ سپ‌ردرا، كه به‌سه‌ر ده‌رگه‌له و به‌سه‌ری‌نی ده‌روانی. له‌ به‌ر هه‌ست‌یاری شو‌ینه‌كه، به‌ین به‌ین نا‌لو گ‌و‌ریان پ‌نده‌کردین. تا ماویه‌ك جه‌ماعه‌تی عه‌باس ناغاشمان له‌گه‌ل بوون. پاشان، مه‌حمود کاوانی به‌ عه‌باس ناغای ووت، “کاره‌کان نه‌وها نابن، لایه‌کی لن هه‌لگره، یان نه‌وبه‌ره‌ی پرد. ان به‌ره‌كه‌ی تر.” عه‌باس ناغا سه‌ری چ‌ی‌ای ر‌وله تا پردی هه‌ل‌ب‌زارد. نیمه‌ش له‌سه‌ر ک‌و‌س‌پی سپ‌ی دابه‌ش‌بوین تا ده‌ره به‌رانن.

جه‌ماعه‌تی شیخ زه‌یت‌ق به‌شمو ده‌هاتنه لای نیمه و زور یاره‌ته‌یده‌رمان بوون، زور‌جار خ‌و‌راك و پ‌ن‌دا‌ویستی تریان ب‌و ده‌ه‌ین‌ان. شیخ زه‌یت‌ق‌ی سه‌ید ته‌های نه‌هری له‌سه‌روهه له‌گه‌ل ه‌کو‌مه‌ت بوو و به‌رایه‌ک‌یشی له‌گه‌ل بارزانی بوو. شه‌ویك خه‌به‌ریان ه‌ینا كه ه‌کو‌مه‌ت دا‌وای له‌ سلیمان به‌گ کرد‌وه كه سه‌ری ر‌وله بگ‌ری‌ته‌وه. سلیمان به‌گی ده‌رگه‌له كه ناغای نه‌ونا‌و‌بوو گ‌و‌وت‌بو‌ی، “نه‌گه‌ر له‌شکری مه‌حمود کاوانی له‌وئ ب‌ی، نه‌وا من ناچم. نه‌وان هه‌موو ما‌لیان سو‌تا‌وه و ک‌و‌ریان ک‌و‌ژرا‌وه و له‌ گوله ناگه‌ری‌نه‌وه و من خه‌لکی خ‌و‌م به‌کو‌شت ناده‌م.” هه‌ره‌هه‌مان شمو، ده‌ورو به‌ری کاتر‌م‌یز دوا‌زه، له‌وبه‌ر بووه ته‌قه و سه‌ری ر‌وله‌ی وهر‌گرت‌وه. ب‌و به‌یانی نا‌لایه‌کی سپ‌ی له‌ سه‌ری ر‌وله هه‌ل‌درا‌بوو و نیمه‌ پشتمان گیرا. کاك سه‌دیق ه‌یرانی ن‌یداره‌ی نه‌و‌ی نه‌گ‌یرا و به‌ر‌پ‌رس بوو

له دابینکردنی فیشهك و خۆراك و پێداویستیهكان. كاك سەدیق نامەیهكی بهێن ناگاداری مەحمود كاوانی بۆ مەلا مستەفا ناردبوو، كه بارودۆخمان خراپه و داواى هێزی كردبوو. كه مەحمود كاوانی بهمهى زانى زۆر توره‌بوو. حاجی بیروخی له‌گه‌ڵ نه‌وه‌ كەس هات و شه‌و له‌گه‌ڵ هه‌ندێ له‌ شارەزاكانى ناوچه‌كه هه‌موو چینگاكانى به‌سه‌ركردنه‌وه. نو سه‌نگه‌ر له‌ سه‌رى رۆله‌ى دامه‌زرابوون و هه‌ر سه‌نگه‌ره‌ى ده‌كەسى بۆ دانان. شه‌وى پاشتر كاتر‌مێر دووى به‌ياتى، هێرشى كرد و بۆ به‌ياتى نالا سه‌په‌كه نه‌ما‌بوو و هه‌مووى وه‌رگرت‌ه‌وه. بۆ شه‌و حاجی بیروخی هاته‌وه لای نيمه و جهماعه‌تى شينخ زه‌ينۆش هاتن و باوه‌شيان به‌يه‌كدا‌کرد.

مستەفا به‌گ پاسه‌وانى تايبه‌تى مەلا مستەفا بوو، چاوىكى كوێر‌بوو و كاتى خۆى له‌ مالى سالح به‌گ له‌ شه‌قلاوه به‌كترمان بېنېبوو. شه‌ره‌كه‌ى هه‌موو بۆ گيرايينه‌وه كه‌ چۆن هێرشيان‌كردوه و چوونه‌ته‌ پېش. له‌و ته‌فنگى مامه‌ند مه‌سيحى پېيوو و ووتى، مامه‌ند مه‌سيح له‌ سه‌نگه‌ر هاوارى كرد "مه‌مكوژن له‌ز بارزانيه". ووتى منيش چه‌كم كرد، به‌لام كه‌ ده‌ستم دايه ته‌فنگه‌كه‌ى، ده‌ستم سوتا. منيش ووتم، "مامه‌ند، نه‌تۆ نازانى هه‌رچى ته‌قه به‌رامبه‌ر بارزانی بك، كوشتنى حه‌لاله؟" مستەفا به‌گ ووتى من قسه‌كاتم ته‌واو نه‌كردبوو، كه‌ هاوېركاتم ده‌ كەس بوون و ده‌ ته‌فنگيان لێدا. لاشه و پاره‌كه‌يان دا‌بوو به‌ چه‌كه‌ى، به‌لام ته‌فنگه‌كه‌ بووه‌ هى شۆرش. پېش له‌و شه‌ره، عێزه‌تى سه‌لیمان به‌گ، خه‌به‌رىكى نه‌ينى بۆ نيمه نارد كه‌ له‌وان دینه‌ رېنى زینى سه‌ران. داواى كرد كه‌ نيمه كه‌مين دا‌بنێنه‌وه، چونكه‌ پۆليسان دێنێته‌ له‌وت و هه‌موويان ته‌سليم ده‌بن. نيمه‌ش بۆ سه‌مان دانا و تا لێواره چاوه‌روان بووين، به‌لام كه‌س نه‌هات.

زۆر برسيمان ببوو، دوو رۆژ زياتر‌بوو بى‌ نان بووين و هېچمان بۆ نه‌هاتبوو. پېشتر من هه‌ركاتێك نا‌تم زيا‌دى بكردبايه، هه‌ندێكم وورد وورد ده‌كرد و له‌ توره‌كه‌م ده‌كرد بۆ رۆژيكى وه‌ك له‌و‌رۆژه. وورده‌ نا‌هه‌كم دا‌به‌شكرد هه‌ر هاوسه‌نگه‌ره‌كاتم، هه‌موويان له‌ خۆشى گه‌شبوونه‌وه. جە‌وه‌ر كاوانى ته‌فنگى له‌ پشتى كرده‌وه و ووتى، "پېشكه‌شتبى، نه‌تۆ رۆحى منت كړي‌ه‌وه". به‌ياتى چووينه‌وه پردي به‌رسيرين، هه‌شت رۆژ له‌وت مابينه‌وه و پاشان چووينه‌ سه‌رى رۆله‌ى. له‌ سه‌نگه‌ره‌كان له‌ به‌رامبه‌ر پردي به‌رسيرين دا‌به‌شبووين، كورده‌كانى ده‌رويش عه‌ولا‌شمان له‌گه‌ڵ بوون. ده‌با‌به هه‌تا پرده‌كه ده‌هاتن و به‌ ره‌شاش و تۆپ ده‌وروپه‌رى نيمه‌يان بۆمبارانه‌كرد. نيمه‌ش به‌ ته‌فنگ ته‌قه‌مان لێده‌كردنه‌وه، به‌لام كار له‌ مه‌وداى ته‌فنگ نه‌بوو، باشبوو چينگای نيمه زۆر قايم بوو و زياتى پێنه‌گيا‌ندين.

من و برايمه خېره و حميدمر كاوانى و كەسنىكى تر به فرمان چوپنه گه لاله. محمود ووتى كەسنىك هميه رەشاش و فېشەكنىكى زورى پوليسى له لايه و دهبنى لېنچېنموى له گهل بكەين. كه گەيشتېنه نموت، هيزى پېشمەرگه پشدره يەكان لهوت بوون، تيارمش بېردەوام دەچوون و دەهاتن. نەشكەوتەك دياربوو، نېمەش بېرهو لهوت چووين، بەلام دياربوو پريبوو له ژن و منداڵ. به ناچارى گېراينموى و بېرهو مالى محمود ناغا چووين. كانىك لهوتبوو، عباسى باويليان و چەند كەسنىكى تريس لهوت بوون. عباسى تەفەنگىكى زور جوانى پى بوو و دەيووت "١٣٠٠ دینارم پېداوه!" دووباره تياره هاتنموى و به پەله چوپنه پەنا بېردىكى گموره. تيارەكان چورى نەليوشين بوون، سى بۆميان بېردانموى و يەكنىكى له مالى محمود ناغا داو يەككىش له بېردىكى نزيك نېمه تەقيەموى، بېردەكه هەمووى بووه ساچمە. من لاق و سەرم به ساچمەى بۆمبەكه كەمىك بېرنداربوون و نەموى تەنېشت منيش سەعاتى دەستى شكا، كورپىكى تريس كەمىك بېرنداربوو. خۆشەختانە كەس نەكوژرا. نيواره كابرامان دۆزيموى، بەلام هېچ چەكنىكى لا نەبوو.

نەو بارانە زۆرهى كه له بهار بارين، هاوینىكى ميرشەرفى خوشى به دواى خوى هېنا، گيا زور هەلسابوو. مام عەدە و ميرۆى خەيلانىمان لەگەڵدايوون، ميرۆ هەر دەيووت، "ناى چيپكەم بۆ مەپرى چاو زەرد، ليزە با، نەو گيايه جوانەى بخواردبا".

هيزى بارزانى دەورى قشلهى رايتى دابوو، نزيكهى مانگىك بوو پوليسەك به ناوى كەريم خۆرانى لهوت بوو و تەسليم نەدەبوو. لهوت تيارەكان چەكنىكى زۆريان به پەرەشوت فرېدايوو و زۆريان كەوتبونه دەست پېشمەرگه. بارزانى رەشاشنىك و چەند تەفەنگىك وه هەندى فېشەكى لهوانە بۆ ناردين. نەحمەد حاجى پوليس كه هاوړنيمكى من بوو. پەرەشوتنىكى هەلگرتبەوه كه دەبان مەتر بېرىنبوو.

له ١٢ تەموز، حكومت سى ليوای سەربازى هيناته زيوه. نەو ناوچەيه هەرله هەندرين تا كۆسپى سېى هەمووى له ژير كۆنترۆلى پېشمەرگه دابوو. به تۆپى خەمسە خەمسە و هاوڤ، له سەرى رۆله تاكو بېرسيرين هەمووى وەرد و شوكرەد. دەولەت تازە تۆپى ١٥٥ ملیمەترى بۆ هاڤوون و به تۆپى خەمسە خەمسە بىناوېانگ بوون. نېمه له كۆسپى سېى بووين و به دووربين تەماشامان دەکرد. پاش ماوەيك هەرسى ليو هيزشيان هېنا و زور هاتنه پيش. نازانم چەند فەوجى جاشەكائيش له هيزشەكه بەشدار بوون. هەرچەندە هيزى

نیمه زور بچوک بوو، به لّام شهریکی زور گهرم نمو شموه کرا و هیزی دوژمن شکا. توپنکی حکومتیش به ههله لاناو چاشهکن دراو و نموانی پهرت و بلاوکرد. عومری مهلا زاده و رشید کوری، دهوړنکی بالایان نمو شهره بینی. حکومتی عراق هممو توانای خوی بهکارده هینا بق گرتهوهی بالهکایمتی. محمد صالح عهیدی وهزیری بهرگری بوو، بهرنامهی داریشنبوو. که بق ۱۴ تهموز، پینشمرگه له رایعت نهمینن، به لّام پیلانکهی سهرینمگرت.

وینیمکی کونی ناوچهی بالهکایمتی

لنو ماوهیه چندين هیزشی جیا جیا کران. هرچنده حکومت توانای سهربازی زور له نیمه زیاتربوو، به لّام چونکه نیمه له ناخموه شهرماندهکرد، توپ و تیاره هیچی سودی بق دوژمن نهموو. شموڼکیان، حکومت توانی نمو کمپکه بگرئ که له نیوان سهری روله و پردی بهرسیړین بوو. نمو شوینه زور ستراتیژی بوو، چونکه زال بوو بهسهر جادهی هاملتون و تا زیوه و روبری روستنن هممو لن دیاربوو. دهوایه شتهک بکمین نامگرا پاکمان دهکوت. شموڼک محمود کاوانی، هیزهکای کرده سن بهش و کسینن له همدوو لای کمپکه دانا. خوی و هژده کس هیزشیکرد و کمپکهکای وهرگرتهوه. ۴۲ سهرباز بیدیل گیران و سهربازنکی زوریش خویان له شاخ فریدا. نمو شهره زیاننکی زور به هیزهکه گیاندره. بهداخموه نمو شموه حاجی برابم نازگمیی شهید بوو، کورنکی تا بلنی نازابوو. بام سهرکوتته پینشمرگه زور دلخوش بوو و چمک و نالغام و تاقه مانیکی زورمان دهستکوت. محمود کاوانی چندين پارچه چمک و رشاش و نالغام و زور شتی تری بق بارزانی نارد و دهپوت، "نمو پینچ شمش پارچهی دابوون به من، منیش زیاترم بق

ناردنمه". زۆر پیاوونکی مهره بوو، چهکی باشی به سهر پیاوی نازا دابهشکرد و منیش تفهنگی نینگلیزیم بهرکهوت.

لهو داستانه، پهکک له گهرهترین قارهمانیهکانی شورشیهیلولمان تومارکرد. بهر لهو شهوه و بو چمند رۆژی دواپی، بهرگهی هیزشه پهک له دواپی پهکمانی دوزمنمان گرت. له دواپی نهم سهرکهوتنه و ههتا سالی ۱۹۷۵، نهم نلوچهیه بووه گهرهترین ناوچهی نازادکراوی شورش و بارهگای بارزانی و دهزگا سهرهکیهکانی شورشیهیلول لهوون چینگیرکران. له گهرمهیه بهرپهرچدانمهوهی هیزشهکانی دوزمن له شاخی کۆسپی سپی، نهم چمند دیزه شیهرهم نوسین:

چل رۆژی تهواو بهس به نان و ناو
رۆژی دوو نان و پهک مهتاره ناو
به رۆژ له سهنگهر دورپین له بهرچاو
به شهو چلوهرنی دوزمن له ناکاو
پزگاری کوردم دینهته بهرچاو
زۆر جوان دیارنهپی پیاو و ناپی

من دواپی شههرکه لهگهل محمود چوومه ناوکینهکان، بارهگای سهرهکیان له نهشکهوتی خوارهوه بوو. رۆژنامهئوس هاتبوون و مقدمه عزیز ناگرههپیان لهگهل دانیشتهبوو، تهپارهش ههر لهو ناوه دهسورا و بۆمبارانی دهکرد. حاجی شوکر گهرۆتهپی، که خوی و براکانی پینشمهرگهپیون، شهو بهرهو چینگای دیاریکراوی خوی دمچن، له رینگا سهربازیک دههوزینهوه که لاقی شکاوه، دهست بهچن دهپهینینهتهوه سهر جاده. ناشهوانیکی شهله لهو ناوه ههپیوو، محمود داواپی لیکرد سهربازهکه بهپاتهوه نهودیو و سن دیناریشی پیدان. سهرهتا، ناشهوانهکه دهترسا له جینبهجینکردنی نهم کاره، بهلام دواپی بریندارهکهی به سواری کهر بردهوه و ههرزوو گهرایهوه و پارهشیان داپوین. لهو رۆژه رۆژنامهئوسهکان پرسپاریان له ناشهوانکرد "که بریندارهکهت بردهوه پرسپاری چیان لیکردی؟" له وهلام ووتی "پرسپان چمند چهکدار لهوپهرن؟ منیش گوتم ۱۵۰۰!" نیتر بوو به پینکهمین و ههموومان دهستخوشیمان لیکرد، چونکه نیمه ههموومان ۲۰۰ کس نهدهپیون! محمود بو رۆژنامه ئوسهکانی دهگهرایهوه که چۆن لهو چیاپهیمان گرتوه، لهوانیش بهکامپرا و بهنوسین توماریان دهکرد.

دواپی چمند رۆژ، محمود سهردانی بارزانی کرد و داوایکرد که نیمه بهگهرینهوه خوشناوته. ههرهها گووتیوی "پینخهمین، ترسینکی باشم داوته

عەسكەر و جاريكتەر ھەرشناكاتەوھ". بارزانیش پێكەنى بوو، چونكە زۆرى مەحمود خۆشدەويست، پێشى گوتبوو "نێوھ بڕۆن و منیش دێم". بەرھەو ڕەژيكرەيان كەوتنە ڕێ و بەندكراوەكانیشمان پێبوون. بەيارنك لەسەر ڕيگای گوندبوو، پێشمەرگە ترییمكى زۆریان لێكردهو و خواردیان. خاوەنەكەى زۆر پێى ناخۆشبوو و منیش بەو كردهارە زۆر تۆرە بووم و داواملێكردن كە چیتەر كاری وا نەكەن. بەرھەو وەرئى كەوتنە ڕێ، كە گەيشتین، لە مەكى دانیشتین و خەلكى نەوئى مێوانداريێكى زۆر جوانیان كردین.

چووین بۆ كوێستانى كارۆخ، لەوئى بەفر لە چالە بەفرەكان ھەلەدەگیران بە مەبەستى نەوێدان بە مەرومالات. بەفرەكە دەھێننە دەرھەو و لەسەر بەرد دايدەنن و چالێكیش لەخوارتر لێنەدەن بۆ نەوھى ناوھەكە لەناوى پەنگ بەخواتەوھ. بۆ سەپینەكەى، بەشێكمان لە گەرو مانجەل بە قەدیر چووینە سایە و سێوۆكان. زۆر پێش نەوانیتەر كە چوونە ڕيگای زینى لەستێرۆكان گەيشتینەجێ، دیمەنى نەو كوێستانە زۆر جوان بوون. سەرگەوتەكەى نێمە زۆر ناوبانگى دەرکردبوو و دەگەيشتینە ھەرشوونێك، پێشووزیەكى زۆر گەرممان لێدەكرا. لەناو ڕەشمالەكانى سایە و سێوۆكان دەستخۆشیەكى زۆریان لێكردین كە چەندین جار ھەرشەكەى دوژمنمان شكاندوھ و سەرگەوتنى گەورەمان بەدەست ھێناوھ.

بەياتى چووینە گوندی ھەرتەل، نەو چیاىەى كە بەسەر ھەرتەل دەنوارێ، چەندین ڕيگای تێدايە. لەوانە، دەرەدار و دەرەشیر و دەرەزێوھ و دەرەھەرتەل. نێمە لە دەرەھەرتەل ھاتینە خوار و بەندكراوەكان ناردرانە بێتواتە. ھەموو خەلكى گوند داوھتێكى تايبەتيان كردین. لەبەن دار گۆز و لەسەرچاوەى كاتياو، ھەيوانێكى زۆر كۆزرايەوھ و پلاو و ساوار و مەرەگەيان لێنا. بۆ نێوارەش، لە ھەرتەل تا باليسان داھەش بووین. ھەر گوندێكى پێدا دەچووین، نانیان نامادەکردبوو. وەك بۆنى خەلكى مەتەنەى بە شۆرەش پەيداكردبووھ. دواتر نێمە لە باليسان جێنیش بووینەوھ. كە نێمە بۆ بەلكايەتى چووین، بەھاربوو، بەلام كە گەرايەوھ نێوھى وەرزی ھاوین ڕۆيشتبوو. ماوھەك پشوماتدا تاكو لەم ماتدووونە بەسەینێوھ، پاشان بەمەبەستى بېننى ھاوړيكتەمان چووینە بێتواتە. زۆر لە ھاوړيياتى شەقلاوھ لەوئى مابوون وەك، نەحمەد سەلیمە گەردە، مام ھەسەن، ھەمید قەساب كە لەگەڵ نێمە ھاتنەوھ بۆ باليسان. بەلام پێش نەوھى بچینەوھ نەوئى، چەند ڕۆژنك لە زێوھ مایەوھ. جیگایەكى زۆرخۆش ھەبوو، ناویكى جوان و سازگار لە تاقى شاخ دەرەجوو كە پێیدەلێن سولین زێوھى. لەوئى پشوماتدا و كەمێك لەشمان ھاتەوھ سەرخۆ.

برزگارکردنی دۆلی هیران

لهو کاته‌دا، بارزانی به نه‌ینی هات‌بووه نه‌وانوه، به‌لام کم کس ده‌یزانی. دیاربوو پلانیکی ووردی دانابوو بۆ گرتنه‌وه‌ی دۆلی هیران و نازه‌نین. دوو رۆژ دوا‌ی گه‌ڕانه‌وه‌مان بۆ باليسان، فهرمانمان بۆهات که به‌ره‌و دۆلی هیران بکه‌وینه رێ. به‌لام بارزانی محمود کاوانی له‌گه‌ڵ خۆی برد‌بوو و شاره‌زای تری ناوچه‌که‌شی له‌گه‌ڵ بوون و به‌ره‌و نه‌وێ که‌وت‌بوونه رێ. تا نێمه‌ گه‌یشتین، شهر ده‌ستی پێک‌رد‌بوو. له‌سه‌ر چپای هه‌ورێ، سابیر کاوانی کوبی کو‌یخا مسته‌فامان بینی، که له‌وێ ده‌هاته‌وه و بارێک تهنگی پێ بوو. پرس‌یاری شه‌ره‌که‌م لێی کرد، ووتی پێشمه‌رگه نه‌سپینداره و هیرانی گرت‌وه و چه‌ندین جاش کو‌ژراون. که گه‌یشتینه نه‌سپینداره، حمید‌ه‌ر کاوانی له‌وێ بوو. ده‌وری کاتر‌میز دوو بوو، دیار بوو باره‌که نارام ببوه‌وه. حمید‌ه‌ر گوتی “شه‌ره‌که لێزه بوو، پێنج تا شه‌ش کس کو‌ژراون، هه‌رواها گوا‌یا نا‌غایه‌کی خه‌مکی هیران‌یش کو‌ژراوه. نه‌م‌رۆش ته‌یاره‌ی عیرا‌قی خۆی له ته‌یاره‌ی تو‌رکیا داوه و له که‌مه‌رتیان که‌وت‌وه و فرۆکه‌وانه‌که‌یان برد‌وه بۆ شه‌قلاوه”. دوا‌یی ده‌رکه‌وت که ته‌یاره‌که به ده‌ستی پێشمه‌رگه یان به هۆی کێشه‌ی ته‌کنیکی که‌وت‌بوو، فرۆکه‌وانه‌که‌ش بیا‌نی بوو و پێم وایه‌ن رۆس بوو.

به‌یانی چو‌وینه گوندی نا‌قوبان، محمود کاوان‌یش له‌وێ بوو. نێمه‌ دابه‌ش‌بووین بۆ سه‌ر ره‌بایه‌کاتی نه‌و ناوه و جاش‌یش له سه‌فین بوون. چه‌ند رۆژێک له‌وێ له چاو‌ه‌روانی هێرشێ دو‌ژمن بووین، به‌لام هێرش نه‌ک‌را. دوو فرۆکه‌ی مێک زۆر به نزمی سه‌ن جار چوون و هاتن، جاری چواره‌م ده‌ستیان به نا‌گ‌رپاران کرد. من له‌سه‌ر تیشی نا‌قوبان بووم و ته‌یاره‌کان زۆر نزم‌بوون. ریزه‌ که‌پ‌ریکی نا‌قوبان هه‌بوو و هه‌ره‌مه‌ووی گ‌ریگ‌رت. هێنده‌ی پێنه‌چوو، خالیدی حاجی مسته‌فای کاوانی هاواری کرد “محمود برینداره”. محمود هێنده‌ خۆشه‌ویست بوو له‌ناو پێشمه‌رگه، که‌سمان نا‌گای له‌خۆی نه‌ما و هه‌موو به‌ره‌و نه‌وێ غارمات‌دا. محمود له‌بێن دارگو‌یزه‌کان له‌گه‌ڵ سه‌ن چوار کو‌یخای ناوچه‌که کۆب‌بووه‌وه. که نێمه‌ گه‌یشتین، له‌شی زۆر به خۆین بوو، پش‌تی سه‌ری سه‌پی ده‌ک‌را، نازانم سا‌چه‌ بوو یان داری به‌سه‌ردا که‌وت‌بوو. محمود له‌سه‌ر کاتیه‌که درێژ‌ک‌رابوو و چه‌ند لاشه‌یه‌که‌یش له‌ناوه که‌وت‌بوون. محمود به برینداری لاوکی ده‌گووتن “خه‌به‌ری بده‌نه‌ بابێ لو‌قمانی، نه‌من هێنده‌ شه‌رنیمه”. له نا‌کاو عوسمان حو‌ج‌رانی په‌یدا بوو و زۆر به تو‌ره‌یی ووتی، نه‌گ‌ه‌ر نیستا حکومه‌ت هێرشێ هینا، چی ده‌که‌ین؟ باش بوو فرۆکه‌کان نه‌گه‌ڕانه‌وه، چونکه هه‌رچی پێشمه‌رگه‌بوو لهو ناوه کۆب‌بووه‌وه. نێمه‌ هه‌شت تا نو‌ شه‌قلاوه‌یی بووین و مام حه‌س‌ن سه‌رده‌سته‌ی نێمه‌ بوو. به‌غاردان چو‌وینه سه‌ر نه‌و تیشه‌ سو‌رکه‌ی

بەرامبەر سېپىگەرە وچنىزان و تا نىۋارە لەۋى مائىنەۋە. مەحمود لە نىۋان دوو خىراى پىر لە كا، لەسەر پىشتى وولاغ بارىرا و بەرەو بىتۈتە رەۋانەكرا. بەداخەۋە، دۋاى ماۋەيەك بە برىندارى شەھىد بوو. لەدەستدانى نەو كەلەپياۋە، كەلنىكى گەۋرەى لە رىزەكانى پىشمەرگە دروستىكرد.

نازادكردنى سەفین

دۋاى برىنداربونى مەحمود كاۋانى، مەقدەم عەزىز عەقراۋى كرايە فەرماتدەى ھىزى سەفین و لە تۆلەى برىنداربونى مەحمود كاۋانى، برىارىدا سەفین لە جاش و خۇرقۇشان پاك پىكاتەۋە. مەقدەم عەزىز سەركرەدەيكى سەربازى بەتوانا بوو و كارى لەسەر پىلانەكە كرد، خۇشى لە سەربازى تۆپھاۋىژ(مەدفعى)بوو. خەلىكى ناۋچەى سەفینى كۆكرەۋە و پىي ووتن، نىۋە نەبى نائى پىشمەرگە بىدەن و بەرنامەشى بۆ دانان. حەمىد قەساب نامەيكى رىكۆپىكى نوسى و داىە دەست مەقدەم عەزىز و بۆى رەنكرەبەۋە كە نەو ناۋچەيە جاشى لىيە و نەۋانەى دەتۋانى پىشتىان پىبەستى كىن و نەۋانەى جىگەى باۋەرىشىن لای ناسكرا كەردىبون. بۆيە مەقدەم عەزىز باۋەرى زۆرى خستە سەر نىمە و نەخشەى ناۋچەكەى ھىنايەدەر و نىمەش ناۋچەكەمان بەتەۋاۋى پىشاندا. چەند رۆژىكى پىچوو، كەرىم زيارەتى لەگەل كۆرىكى كە پياۋى زۆر قارەمانىبون، بە مۆلەت و بە نەھنى چوۋبەنەۋە زيارەت. كە ھاتىبونەۋە، لە كەپكى شىلان سەركەوتىبون، پىنچ كەپك نەپۇن و تەفەنگ دەتەقنىن، دەمىن كەس لەم ناۋە نەماۋە. نەو ناۋچەيە پىشتىر لەزىر دەستى جاشەكانى زيارەت بوو و نەۋانىش چوۋبەنەۋە مال و چۆلىان كەردىبون. مەقدەم عەزىز كە نەۋەى زانى، دلى زۆر خۇش بوو. ۱۷ كەسى لە نىمە دەستىشانكرد كە بچىنە گەردى پونگىنە، بۆ نەۋەى بەرى پىشتەۋەى ھىرشەكە قايم پەمىن، نەۋەكو جاشەكان پىشتمان لىبگەن و لەۋناۋە دورىان بىخەينەۋە. نەۋانەى لەپىرمەن، نەمەد زەخۇك، برايمە خە، مام حەسن، عەزىزى فاتە قەلەۋى، عەزىز دەرپەندى، باۋەكرە سور، قادىر مەنتەك، مەستەفا خەتى.

مەستەفا خەتى سىن يان چوار رۆژ بوو لە سەربازگەى دۆكان رايكەردىبون و پەيۋەندى بە دەستەى نىمە كەردىبون. رەشاشىنك و ۶۰۰ فېشەك، لەگەل تەفەنگ و دەمانچەيكى لەگەل خۇى بىردىبون. بەلام سەربازەكانى تر پىيان زانى بوو و كەوتىبەنە شۋىنى. نەۋىش خۇى لە چىا قايم كەردىبون و ھەتا شەۋى بەسەردا ھاتىبون، بە تەمبا شەرىكى زۆرى كەردىبون. لەو ھەمەو تەقەمەنىيە، تەمبا ۲۰

گوله يېمكى پېمابوو. تله ننگه كې جېهنشېبوو و ېر شاهه كې و دمه تچه كې هژنا و
 بوه پېشمه رگه.

ريزي پېشمه له
 راسته: نووم
 حميد قسېب،
 چواره قار
 گوزي، نهوانيتر
 نانسراون

نېمه به شو سرگهوتين تا گېشتينه كېكي شيلان. يو بېياتي زياتر چوینه
 پېش و چاروبار ته قلمانده كړد، به لام هيچ وه لام نه بوو. بېشېكمان گېراښه وه يو
 گورايېمكې كېكي زاواوبوكان. مقدمه عزيز پې گوتېبوو، نهگېر نه
 ناوېتان پاك كړده، ناگړه كې پكېنوه. بويه شو ناگړمان له سر بېرزيه ك
 كړده وه. بېياتي زوو ديسان بووه تهغه و نېمه بېپهله به هاتاي
 هاوسه نگره كاتمان چووېن. عزيزي فاتمه قاره ومان بېني بېرو نېمه ده هات،
 گوتې "نېمه سې چوار كېك چوینه پېش، له نكلو بېسر جاشهكان
 هېلېبووېن". دواي نه وه نېمه چووېن، چوار كېكي ترېشمان پې چول كړد.
 ياوگر كېرايېمكي زور وورپا بوو، هر هوارې ده كړد "ها وهېردا، ها
 وهېردا". نېمه كېسېشمان له لاي خواره وه نه بوو، به لام جاشهكانې ترساندن و
 وايان زاني له خواره وه هيزيكي زوري لنيه و پشتيان دهگړين.

نېمه، نه ۱۷ كېسه، زور بېياكاته و بېراكړد كېوتېونه دواي جاشهكان و
 زور لنيان نزيك بوېنوه. به لام شېش كېسمان له پېش نهوانيتر بووېن. له
 ناكلو، كومه لنيك جاش له ترسي نه وه نېمه كا به دهست بېانگړين، لنيان
 رېوېنوه. پارچه شاخه كېوتېه ننيان هر دوو لامان. نهوان كېوتېه بلندي و
 نيمش له خواروي نهوان كېوتېه قولايي. پارچه شاخه كې چمابوه وه و پېنج
 كېس كېوتېه پناي شاخ و له جاشهكان ديار نه بووېن. منپش به تخيا له
 سېروي نهوان بووم و بېرديكي نزمي نزيكې مېترېك بلند له پېشم بوو.
 پشتموه شم هر شاخ بوو و به حال جېگم بوه وه، به لام روم له جاشهكان بوو.

ناوەكاتیاتم بێر نەماوە، هەموو پێشمەرگەیان كۆكردنەوه و ووتیان بەبێ پرسی بارزانی، كە هێشتا لە هیران بوو، شەڕێك نەكەین و هەول نەدەین سەفین بگرین. مام حەسەن نەخۆش بوو نەیتوانی سەردەستایەتی نێمەبكا. خالید مامەجەلەكەیی كۆرێكی زۆر نازابوو، بۆیە نەومان هەلبژارد كە سەردەستەي نێمە بێ. بەیانێكەي بەرهو سەفین كەوتێنە رێ و كە گەیشتیئە سەر بەرزایی، كۆمەلێك پێشمەرگەي تریش هاتن.

هێزەكە بۆ سێ قۆل دا بەش كرا و كەپكی خۆران بۆ نێمە داندرا. نێمە هەرزوو كەپكی خۆرانمان گرت. بە دووربێن تەماشامانكرد هێزێكی زۆری جاشەكان لە كەپكی دارنازێ ریز ببوون ونێمەش سەنگەرمان بەرامبەریان دامەزراند. هێزەكەي تر هێرشی كرده سەر كەپكی دارناز و جاشەكان شكان. نێمە دوو دەستەي بچوك بووین و لەناكاو جاشەكان رۆیان لە نێمە كرد. زۆر لە پێشمەرگەكان شوێنی خۆیان بەجێ هێشت. كۆرێك كە گولەي رەشاشی پێبوون، خەریكبوو سەنگەر بەجێ بێلێ. مەن زۆر لێی قەڵسبووم و پێم گوت نەگەر برۆی، تەقەت لێدەكەم، بەلام كاری نەكرد و رۆی. دەستەي نێمە توانیمان بۆ ماوەیەك بەرگری بكەین، بەلام هێزەكەي دوژمن بەكجار زۆربوو و خەریك بوو دەورەمان بدەن. كار لەموەدا نەما و برادەرمان یەك یەك پاشەكشەیان كرد. لەو رۆژە ساجەمەكەي بەرد بەر پەنجەي دەستم كەوت و نینۆكەكەي هەلگرت، ناچار منیش لە دواي هەموویان رویشتم.

بەریامەو بەرزاییەكەي نەویەر، گەیشتمە پێشمەرگەيەك لە ژێر دارێك كەوتبوو و هێزی لێبڕابوو. نەو كۆرێكی بادینی بوو و تازە لە سەربازی رایكردبوو. هاوژنێكی پێبوو گوتی، "ناقی بدەم". كەمێك ناوم پێبوو و خواردیەو. برادەرمان هەموویان رویشتبوون، مەن و نەو بادینیە كەمێك بەیەكەو رویشتین. بەلام نەمجارە مەن هێزم لەبەر براو خەریك بوو دەكەوتم، بە كایرام گوت تۆ برۆ. مەن توانام نەمابوو برۆم و ماوەیەك لەوێ مامەو. كۆرێكی سپیگرەیی بەلامدا تێپەری، پێم گوت وەرە با هەتا شەو لێرەبێن، نینجا دەردەچین. بەلام نەو گەنج بوو، رویشت و گوتی پێندەم. منیش زۆر لەسەرخۆ و بە تەنیا رویشتم و لە هەموو لایەك گولە باران دەكرام. نەو رۆژە زۆر بێ هیوا یووم لە ژیان، ماندوو و برسێتیش سەربار و بنبار. شەهادەم هێنا و پەتەمای خۆی گەورە لێیگەرام. دوو تەیارەي مێك هاتن و نەو كەپكەیان بۆردومانكردن كە نێمە پێشتر لەسەریان بووین. پێموایە نەو بەسەرھاتە مانگی دە بوو، چونكە بەناو بەیاری تری دەرویشتم و تری نەمابوو. گەیشتمەوە كایرای بادینی، خۆی لە لایەك كەوتبوو و هاوێنەكەش لەلایەكی تر. ووتی "نەزێ دێ مەرم، مەن گەلەكی تێنێه". گوت منیش تێنۆمە. بۆ نەوێ وورەي بەرزبێتەو، گوتم لە

پشت نهو گرده ناو ههيه. دياربوو كاري لښكرد و ههلسايهوه، هاوښكهشم ههلهگرتوه تا بؤ دوزمن چي نهميني. به حال گهيشينه كاني گولان. كانيهكه بهخوي ناوي زور كم بوو و هيزهكه ي نيمهش پيشي نيمه گهيشينه ناوهكه. كه من و نهو كوره بادينه گهيشين، كانيهكه تنيا ههندئ قوراوي تيدامابوو. دهومان به قوراو كه نا و خواردمانهوه تا كهوتين.

من و هاوريانام يهكترمان گرتوه و بهرو كهپكي شيلان كهوتينه ري. دياربوو هيزهكه ي تري پيشمهركه لهو ناوه سهركهوتني بدهست هيناپوو و كهپكي دارنازيشيان كونترول كردهوو. هيزهكان لهوي كويونهوه و دهركهوت كه شمش پيشمهركه شهيد بپوون. له بيرمه عزيز سولي، كه خلكي هرير بوو، يهكنك بوو لهو شهيدانه و برينداريشمان ههپوون.

رهشيد سندي مولا زميني دوو نهستيره ي خلكي نهتروش بوو و قياده ي نهو ناوه ي دهكرد. پياوښكي زور چاونهترس بوو. لهبر خاتري نهو شهراڼه ي سافين، كورهكه ي خوي ناولنا سافين. سافيني كوري لهگهل نيمه هاته نهمريكا و له نهمريكا كولنجي پزيشكي تهواو كرد. رهشيد سندي، كاتيخوي لهگهل سرداري علمي نهفندي شهقلاوه بهيهكهوه نهفسرهپوون وه نهو رهواڼه ي پيشمهركاڼه ي كردهوو، چونكه سردار نهوكات له ريڅخستن كاريدكرد.

بؤ بهياني مقدمه، عزيز نيمه ي نارد پشوويهك بدهين، دياربوو رهشيد سندي پتي گوتبوو كه دهسته ي خاليد مامه جالگه يي دهست و برديكي بلشيان كرده. بويه نيمه ي ناره هيران كه دوو روژ بمينينهوه. نيمه شمش كهس بووين و كهوتينه ري بهرو هيران. لهوي چووينه مالنك، داوامان لښكردن نهگهر بكرئ جلهكتمان بؤ بشون، بهلام تنها تهريان كردن و ههليانخستن. بؤ نيوهرو، ساواريكي بن خوي و بن چوريان له پيش دانايڼ. نهو ماله كوريكيان پوليس بوو، دياربوو رقي زوريان له پيشمهركه بوو. بؤ سرداني بريندارهكان، چووينه نهخوشخاته ي هيران و نهواڼمان بهسهركردهوه. هرله نزيك هيران له گوندی دورئ چووينه مالنك و پاره مان به مندالهكهيان نارد كه مريشكنيكمان بؤ بكرن تا بهيهكهوه بيخوين.

لهو سهردانه، چاومان بهكاك سديق هيراني كهوت. گوتي حكومت مهلا و فمقي و پياوي ماقولي شهقلاوه ي به زور ناردون. بهلام پيشمهركه نهيان هيشتهوه هممويان بين، تنها مهلا هادي و مهلا عهولاي موفتي مولهت درابوون بؤ نهوه ي لاشه ي جاشهكهن ببهنهوه. نيمه له كهپكي دارنازي شمش شههيدمان

دابیون، هەندێك جاشیش كوژرابوون و جەنازەكانیان گەوتبوه دەست پێشمەرگە. لەو ئێرۆشتین و گەشتینە هاوڕێیانە خۆمان لە نێوان نافۆبان و چنیران، ووتیان تازە مەلا هادی و مەلا عەولاً لێرە ڕۆشتن. منیش زۆر بە پەلە بەرەو ئەوان ڕامکرد تا بگەمەوه ئەوان. پێشتر پێشمەرگەكان هەبرەشەیان لێکردبوون کە دەبێت یرۆن نەگەر نا ئەیانکوژن! کە بێنیان پیاویکی چەكدار بەرەو ئەوان ڕادەكا، زۆر دڵ تەنگ و حەپەسابوون. كەمێکی تر چوو مە پێش، نینجا منیان ناسیەوه. مەلا هادی خەمی نێمە بوو، کە منی بەم شێوەیە بینی، گریانێ بۆم هات. منیش گووتم مامۆستا دڵگیرمەبە، من بە ویستی خۆم پەڕەندیم بە هیزی پێشمەرگە کردووە. راستە ماندوو دیارم و جەلەكەم دراوان، بەلام من بە دڵ لەگەڵ شوێرێشام. گووتی ئەدی ئەو مەل و مەندالەتە؟ گووتم كەس زۆری لە من نەكردووە كە مەل و مەندالەم پەمچێنێلم. تەكەم لێیكرد كە بۆ من خەمبار نەبێ. بەلام گووتم پرسیاریكە بۆت هەبە، تەكایە بە دروستی وەلام بەدووە. نایا باوكم لەژێر ئەو ماوە یان نا؟ سەلتێك زیاتر بوو كە هیچ خەمبەری مەلەوم نەبوو. لە وەلامدا گووتی، پێش دوو ڕۆژ لەلای بوم و زۆر باشە. هەموو ناواتی من ئەوەبوو جارێکی تر باوكم ببینمەوه.

گەڕایەوه بۆ سەفین و نۆبەتمان لە كەپکی دارناز بۆ دانرا، عەزیز دەرەندیش كرا بە سەردەستمان. ئەو كەپكە جێگایەکی زۆر هەستیاربوو. هیچ خواردنیشمان بۆ داوین نەكرا، ناچار كۆنە سەمونی ترشای جاشتمان هەڵدەگرتەوه. سەمونیەكان لە ڕەقی نەمەخوران، بۆیە بە بەرد ووردماندەكردن، نینجا دەمەتخوردن. ڕێگەی چالە بەفری دارمازی لە نزیک نێمەبوو. ئەم چالە بەفرە لە شوێنێکی قوول بوو و گەورەترین چالە بەفری چای سەفین بوو. هاوینان بارە بەفرێکی زۆر لەم چالە دەبردراوە هەولێر بۆ ڤۆشتن. هەروەك پێشتریش باسكردن مەن دۆستایەتیم لەگەڵ شێر و نەدەب هەبوو و هەندێ شێری سادەشم هەن و ئەو ڕۆژە ئەم چەند دێرە خوارووم نوسین:

ڕادەبۆیەم ڕووت و ڕەسی
گۆنێ نەدەمە هیچ مەترسی
كورد نەفرۆشم بە ڤلوسی
مێزووش نەماتە دەنوسی

ڕۆژێك مەقەم عەزیز سەردانیكردین، دیاربوو ناوی پێنەمابوو و منیش مەتارە ناوێكە خۆم داوین. ووتی نەتوش وەكو منی، بۆ ناوی خۆت دەدەمە من؟ گوتم خەم مەخو ناو لێرە زۆرە. مەقەم عەزیزم ڕەدە سەرچالێ دارمازی و بەفرم

پېشاندا. هەندىك بەفرمان لەسەر دوو دار دانا و ناوەكەى چۆراپەو، مقەدم
 عەزىز مەتارەكەى پركرد و زور نلخوش بوو. من جلەكاتم زور خراپ بوون،
 نەویش جلەكائى وەك من خراپ و دىراپوون. كە چاوى بەجلى من كەوت ووتى
 قادر، دەزانم بارودۇخمان زورخراپە، بەلام جارى هېچمان پى ناكړئ.

نەو كات بەشى زورى سەفین كەوتبەو دەست پېشمەرگه. پاش نېومرۈيك
 مقەدم عەزىز پېشمەرگه كۆكردنەو كە ٦٠-٧٠ پېشمەرگه دىبووین و
 بەرو ږەشه دۆل چووینە خوارووه. بارانىش دەبارى و شەوىكى زور
 ساردبوو. لە ژىر تاويزه بەردىك ناگرم كردهووه. مقەدم عەزىز هاتە لام و پشنى
 داپە ناگر و جلەكائى ووشك كړدنهووه. پش رۆژەلات كەوتبەو ږى تا
 گەشتینە هەركەوى دووېشك، بەرامبەر كىلى گيسكان. لەو پشويكماندا و
 مقەدم عەزىز ووتارىكى دوور و ډرېزى بۇ داين. گووتى، "نېمە بۇ دانېشتن
 نەهاتوین، ناكړئ هەر لېرە بېنېنەووه، سەفین قەلایە و دىبى لېرەو دەرېچىن و
 زەبەر لە حكومت بوشتىن. دىبى نان پەيداېكەين و بېنەووه قەلای خۇمان.
 دىبى دوژمن هەلېنچىن".

پاككردنەووى پاش سەفین

مەفرەزەك لەگەل مقەدم عەزىز چوون بۇ دەشتى كۆپە بۇ لای حەمەد ناغای
 پەلەكېرش و گوندەكائى نەو ناو. لە هاتنەو پەخەى قشلى دەرېندى
 گۆمەسپانىان گرتبوو، نەوانىش تەسلىم نەبوون. بەدواى نېمەدا هات و پەنجا
 كەسەك لەگەل ږوشتىن. تەپارش لەسەر سەرمان دەسورا، كە دەهات خۇمان
 حەشاردەدا و كە دەرۈيشت دىكەوتبەو ږى، تا گەشتینە دەرېند. من و
 مقەدم عەزىز و أحمد زەخوك نەو تېشەى سەر دەرېندمان گرت لە بەرامبەر
 قشلى. نەوان هەردووکیان ږنوږيان پېبوو، منىش چەكىكى لېنگلېزىم پى بوو.
 نېمە بۆسەمان دانابوو نەو كە دوژمن هېزى زياتر بە هاتای قشلى بڼىرئ. لەو
 كاتەدا تەپارە بە هەلە بۆردوماتى فەوجىكى چاشەكائى كړد و چاشىكى زيارەتى
 كوشت كە زور ناسراو بوو. هېزەكەى دوژمن ږەوېووه و پۆلىسەكائى ناو
 قشلىش هەلەتەدەرەووه و كەوتبەو دىستېرېزى پېشمەرگه. لەناكاو بانگيان
 كړد و مرنە خوارئ، ږېندار هەنە. هەرچەندە شوینى نېمە زور لېزبوو، بەلام
 نەحمەد زەخوك گەنج بوو و بەغاردان چووه خوارووه. من و مقەدم
 عەزىزىش بەمەكەو و بەپەلە دىچووینە خوارئ، بەلام نەو پياوړى قەلەوبوو
 و لېتەدەگەرا منىش ږووم. هەردەقەپە و هەلەدەخلىسكا و دىگوت كى ږېنداره؟
 منىش لەگەل نەو بووم و وەك نەو نەمدەزانى! دواى نەوې چەندىن جار نەو

پرسپارەى دووبارە كردهو، بەدەست خۆم نەبوو تۆرەبووم و پېمگوت، نەدى نەمىش لەگەل تۆ نېمە؟ دوايى زۆر پەشيمان بومەو، چونكە نەو فەرماندەيەكى زۆر قارەمان و خەمخۆرىكى گەورەى پېشمەرگە بوو. كە گەيشتەنە خوارەو، پېشمەرگەكان دەورى ١٢ پۇلىس و رەنيس عورەفایەكان دابوو و يەك لە پۇلىسەكانىش برىندار بېوو. كە مەقەدەم عەزىز بېنى برىندارەكە پېشمەرگە نەبوو، وەك گۆل گەشپووە. هەندىك لە پۇلىسەكان دەرباز بېوون و نەو كۆمەلەش بەدەم رووبار چووبونە خوارەو و گىرابوون.

مەقەدەم عەزىز پرسپارى لە رەنيس عورەفایەكە كرد و ووتى، "فەوزى، چەندجار خەبەرم بۆ ناردى كە تەسلىم بېى و لە سەر شەرفى بارزانى هېچت لىناكەين؟" گوتى قوربان خاوەن مالى و منداڵم. پېشمەرگەيەك تەفكى لىكرد، بەلام مەقەدەم عەزىز زۆر خۆى لە پېشمەرگەكە تۆرەكرد. ناوى هەمويانى پرسى، كە گەيشتە يەكەكان، وەلامى نەدايەو. دوايى بە عەرەبى ووتى من عەرەبم. مەقەدەم عەزىز چەند جارێك ووتى، "نەتۆ سەر چاوى من، سەر سەرى من، نەتۆ حەقى خۆتە، بەلام نەوانەى كە كوردن دەبوو تەسلىم بېان". دواتر هەربە ناوى كوردایەتى، هەموومان نازادكردن. قەشڵە گىرا و تا نېمە گەيشتەن، چەك و تەقەمەنى هەمووى بردرابوو. بەتاتى و شت مابوو، من تەنھا موشەمايەكم هینا كە بۆ باران بەخۆم دا بەدەم.

من هاشم ناڤووبانیم زۆر خۆش دەوێست و نىستاش هەرلام خۆشەوێستە، نەویش ریزی منى زۆر لەلابوو. پیاویكى هەتا بلێى نازابوو و لە زۆرەى شەپەكان لە ریزی پێشەوە بوو. كە پەيوەندى بە پېشمەرگە كرد، هاشم زۆر گەنج بوو و تەفەنگى باوكى خۆى هینابوو. نەو شەو لە قەشڵە تەفەنگى هینابوو و پرسپارى لە منكر "مام قەدر، رات چى تەفەنگى باوكم داينىم و نەوى شۆرش هەلگرم؟" منیش گوتەم، "كۆرم، تەفەنگى خۆت هى خۆتە و كەس ناتوانى لىتەستىن، بەلام نەوێتر مولكى شۆرشە، تەفەنگى خۆشت لەوێ تر باشترە". دياربوو نامۆزگارىەكەى بە باش زانى و چەكەكەى تری رادەستى شۆرش كردهو.

هەموومان گەراينەو سەفین. نېمە، جەمەعاتى عەزىز دەریندى، لە سەرى سەفین بووین لە نزىك خۆران. مەحمود دەبۆيەكەمان لەگەڵدابوو خەلكى گۆير بوو. عەرەب بوو، بەلام كوردیەكى باشى دەزانى و زۆر قسە خۆش بوو. دەنگى زۆر خۆشیشى هەبوو، رۆژانە باتى گۆيرى بۆ نەداين. رۆژێك هیزى دۆژمەن بە چەند جىيىك بۆ پەشتى خۆران هیزشيان هینا. نېمەش وردە وردە بۆيان چوونە خوارەو بوو شەرىكى گەورە. هەموو پېشمەرگە هاتنە

خوارى و مقەدەم عەزىزىش لەلای زيارەتى بەهاوەن ھىزىشى كەردنە سەر و بەخۇى ھاوەنى دەتەقاندن. نىمەش ھاتىنە خوارەو تە سەر خۇران. شاکرەبەگى شائەشانی گەردىش لەگەل نىمە بوو. بەراستى پیاوھەكى ھىمەن و زۆر تىگەبەشتو بوو، لە شەربىش لەنىمە زۆر زانائەر بوو. يەك لە پىشمەرگەکان لە گەرمەى شەرب شۆنىنى خۇى بەردا و لە ھىزەكەى دۆژمەن دياربوو. شاکرەبەگ ووتى كۆرە نەكەى ھەنوگە نەكوژىنى. نەو پىشمەرگەىە لەوېەرى بوو وە دۆلىكمان لەمابەين بوو، بەلەم دەنگمان نەيگەبەشتى. باش بوو دانىشت نەگەرنا نەكوژا. شەربەكە ماوەبەينكى خاياند، دواتر جاشەكان پاشەكشەياتكرد. مقەدەم عەزىزىش بە ھاوەن كەوتە داويان ھەتا تەقە برا.

حكومت دەستىكرد بە تۆپبارانىكى خەستى ناوچەكە. سەربانەكانى خۇران ھەمووى كەپربوون و گيايان لە سەربوون. كەپرەكان يەك پارچە ناگريانگرت و مەجنەبىقەك دروست بوو، نەوسەرى ديارنەبى. دواى ماوەيەك مقەدەم عەزىز گەراو و ناگەرەكەى بېنى، گووتى بابە گۆر كۆرە! نىمە ھەموو لە مەكتەبى خۇران خەربوونەو، دووبارە حكومت لە شەقلاو دەستى بە تۆپبارانكرد. دوو تۆپى زۆر لە نزىكى نىمەدان، بەلەم تۆپى سىيەمى لە ناو مەكتەبدا. خوا بەرحمى كرد نەتەقەيەو، نەگەرنا ھەموومان دەكوژراين. لەبەر تۆپباران و ناگر، ناچاربووين خۇران چۆلەكەين، بەلەم ھىزى حكومت و جاش نەبانتوانى جارىكى تر بگەربنەو خۇران.

يەك دوو رۆژ دواتر ھاتىنەو خۇران، مستەفا مەلا قادر بالىساتىشمان لەگەل بوو. چوونە خانىمەكى دوو ھۆدە پرو پرى باوى بوون، بەلەم ھەمووى لە جىبى خۇى سوتابوون. شائەى مېش ھەنگوینىش سوتابوون و ھەنگوینەكەى دەردابوو. مستەفا گووتى نەمەن نەو ھەنگوینەى دەخۆم. پىمان گووت كۆرە مەخۆ، گەرمە، خراپە، بەلەم ھەرخواردى و زۆرىشى خوارد. نازانم چۆن باسكەم كە چى بەسەرھات! جەماعەت ھەموويان رۆيشتن و كەس لەگەل نىمە نەما، بەلەم مەن دۆم نەھات بەجىبى بىنەم. مستەفا ھەردەيگوت نەمرە! نەو ھەموو ھەنگوینە گەرمەى خواردبوو، لەشى زۆر گەرم داھاتبوو. ھەرچەندە سەرمابوو، بەلەم جەكەتەيم لەبەرداكەندن و ھەتا مىلى لەناو ھەزى مەزگوتەم نا. لە دلى خۆم گووتەم دەمرى، بەلەم خواكردى بەو ناوھى بەرەك چاكتربوو. نۆوارەمان پەسەرداھات و ھەتا پەسەرىشم خەستەو بۆ سەر سەفین، بوو نىوھى شەو، چونكە ھەرسى شەقاوان دەروېشت و پشى ھەردەما.

شەربەك لە گوندی شەربەوت دەستى پىكرد، عەشیرەتى سۇفیان دەیانەوېست نەو ناوھ داگىربەكەن و مەرومالاتيان لەوئ بەخىوبەكەن. فەرمان بۆ نىمە ھات كە بەھانای نەو شەربە بچين. پاش نىوھەرق بوو كە لە سەفین دەرجووين، بۆ شەو

گه‌یشتینه دهر به‌بندی گۆمه‌سپان و ته‌قه‌ کم ببوو. بۆیه شه‌و له‌وئ ماینه‌وه، به‌لام زۆر نازارمان بینى. ره‌شه‌بایه‌كى به‌هیز ده‌هات، سه‌رمابوو و هه‌چ‌شیمان پى نه‌بوو. له‌ دهر به‌بندی گۆمه‌سپان، كه‌ شه‌و دادى و هه‌تا رۆژه‌لات، هه‌له‌كاته‌ بایه‌كى زۆر به‌هیز. له‌ كۆن گووتویانه “نه‌گه‌ر پێتته‌كرا بچه‌ كوێستاتى، هه‌روه (برق) دهر به‌بندی گۆمه‌سپانى”، چونكه‌ له‌ هاوین شوینێكى زۆر فێك و خوشه‌. كاتژمێر ۱۰ى شه‌و، ته‌رمى پێشمه‌رگه‌یه‌كیان هه‌نایه‌وه و ووتیان سوڤى شكان. ده‌نگۆ هه‌بوو كه‌ داىكى شه‌هیده‌كه‌ خه‌لكى شه‌قلاومه‌یه و خوشكى به‌كرى سه‌له‌ته‌یه. كه‌ بینیم، ناسیمه‌وه. كوێك هه‌بوو به‌ ناوى شه‌ریف، براى (گواره‌)ى خێزانى عه‌ولا ره‌ش بوو، كه‌ له‌ كۆن جیرانى من بوون. نه‌و ته‌رمه‌، نه‌حمه‌دى كوێى نه‌و بوو. ته‌رمه‌كه‌مان له‌ وولاغ باركه‌رد و بر دیاته‌ زیاره‌ت و له‌وئ به‌ خاك سپێردرا. من و هاوڕێكانیشم بۆ به‌یانی له‌ گۆمه‌سپان گه‌راينه‌وه بۆ سه‌فین.

ده‌ور سوڤا و بووه‌ مفاوه‌زات، له‌ رۆژێكى به‌هار، له‌ سه‌فین دا به‌زیم بۆ شه‌قلاوه‌. له‌ سه‌رباتی چایخانه‌ى لای مزگه‌وتى گه‌وره‌ دانیشتیووم، نه‌و شه‌ریفه‌ هات و له‌لام دانیشت. شه‌ش سائێك ده‌بوو شه‌ریف نه‌دیته‌بوو. پاش چاك و چۆنى ووتى، كه‌وتومه‌ته‌ دلتانگه‌یه‌كى یه‌كجار زۆر، خه‌ریكه‌ شیت نه‌یم. منیش گۆتم خه‌ره؟ ووتى كوێنكم پێشمه‌رگه‌بوو و چهند سائیه‌ دیار نه‌یه، ده‌چه‌ بادینه‌ن، ده‌لێن له‌ باله‌كه‌یه‌ته‌یه. ده‌چه‌ نه‌وئ ده‌لێن له‌ خوشناوه‌ته‌یه. له‌وئ ده‌لێن له‌ ده‌شتى هه‌ولێره‌، هه‌چ سه‌ر و شوینێكم بۆ په‌یداناكړئ. كه‌مێكى ته‌ر گۆیم لێیگه‌رت و ووتى، پێم خوشه‌ بلێن نه‌وه‌تا لێره‌ كوژراوه‌، نیت ته‌رمه‌سه‌یمه‌وه. منیش هه‌ناسه‌یه‌كم هه‌لكێشا و هه‌رچه‌نده‌ زۆر گران بوو بۆ من كه‌ نه‌و هه‌واله‌ ناخۆشه‌ى پێرا به‌یه‌نیم، به‌لام دیار بوو زۆر تاهه‌زۆرى سه‌ره‌داوێك بوو كه‌ به‌یه‌نینه‌ته‌ چاره‌نوسى كۆبه‌كه‌ى. په‌رسیارم لێكرد، نه‌گه‌ر قسه‌یه‌كت بۆ به‌كم، پێى غه‌مه‌بارنا بى؟ ووتى فه‌رموو چاوه‌كه‌م! منیش به‌سه‌ره‌هاته‌كه‌م بۆ گه‌رايه‌وه، كه‌ چۆن له‌ دهر به‌بندی گۆمه‌سپان، به‌خۆم ته‌رمى كۆبه‌كه‌م له‌ وولاغ باركه‌ردوه‌ و له‌گه‌ل عه‌ریف جومه‌ له‌ شه‌رى سوڤیان كوژراوه‌، گه‌لكۆكه‌شى وا له‌ گوندی زیاره‌ته‌. شه‌ریف هه‌له‌ستا سه‌ر پێ و ئێوچه‌وانى ماچ كردم و ده‌ستێكى به‌ ده‌م و چاوى خۆى دا هه‌نا خواره‌وه‌ و ووتى، “نۆخه‌ى، قورباتیم، نه‌من نه‌وه‌ دوو سائیه‌ به‌دواى نه‌و كۆبه‌م ده‌گه‌ڕێم. گه‌له‌ك مه‌منونتم، تازه‌ سامه‌وه‌ و نه‌وئ گه‌ردنه‌ى نازادینى و خۆاى لى خوشیى”.

ماوه‌یه‌كى پێچوو و ته‌كه‌ به‌فرێك بارى. حكومه‌ت زۆر به‌ چرى له‌ سپیگه‌ره‌ بۆ هه‌ران پێشه‌وه‌ى كرد. نێمه‌ له‌ تیلكه‌مه‌ریز بووین (شوینێكه‌ له‌ سه‌فین له‌ نێوان چنێران و ناڤوبان). سه‌ره‌تا، به‌ تۆپ و هاوه‌ن زۆر به‌ چرى ده‌ور و به‌رى نێمه‌ى بۆردومان كرد. شێخ محمه‌د وسو كامه‌لا، عومهرى برازای، سه‌ید

مستەفا و محمود دەبۆ چۆنە لای خوارەروە و سەنگەریان دامەزراند. نیمەش لەسەرەووە ھەركەس لە شوێنی خۆمان دامەزراین. ھێرشى سەرپازى بەرەو نیمە دەستی پێكرد و نیمەش لە خوارەووە و لە سەرەووە بەرەنگارى بوینەووە. فڕۆكەى جەنگى دەھات و بەردەوام بۆردوماتى دەكردین. ھیزەكان سى جار ھێرشیان ھێنا و شكان. بۆ جارى چوارەم، گەڕانەووە دواوە و نەیانئەتوانى پێنەو پێش. لە كەلەكین، كە شوێنێكە لە ئێوان گوندی سپیگرە و چنیران و بەردی گەورە گەورەى لێیە و دەلێن كاتى خۆى شارێك بوو بە ناوی شارى خۆتەن. نیتەر لەوێ جینگێر بوون و كەمپ و خێوەت ھەلدران. بەداخەووە نەو دەستە پێشمەرگەى بۆ كەپكى زیزنى داندراپوون، نەچوو بوونە جینگای خۆیان، نەگەڕنا سوپای حكومەت نەیانئەتوانى لەویش جینگێربن. لە كاتى تۆپ بارانەكە، دەستەپێك پێشمەرگەى تر لە تیشى چنیران ھاتبوونە نەو گەلیەى دامین نیمە. تۆپێك لە نزیک ئەوانى داووبو و پێنج پێشمەرگە شەھید و بریندار ببوون و كۆرى میركەى خەیلانى بەكێك بوو لە شەھیدەكان. دواتر بریندارەكانى تریش شەھید بوون، تەنھا عوزیر خەیلانى نەبن. عوزیر لاوك بێژىكى زۆر دەنگ خۆشیش بوو.

بارەگای پێشمەرگە لە سەفین لە نزیک كەپكى شەھیدان بوو، میرانى سالتج بەگ و جەمیل كاوانى لەوێ بوون. كابرایەكى ھیرانى بەناوی نەحباب، رۆژانە لە دەورى چوارى بەیاتی، بە سى چوار و ولاغ نازوقە و خواردنى لە ھیران بۆ دەھێناین. نەحباب پیاویكى زۆر چاوەنەترس بوو. نیتەر ھەر مەفرەزەو كەسێكى دەنارد و بەشە خواردنى خۆى دەھێنا. رۆژێك تەیارە لە بارەگای پێشمەرگەیدا، چوار كەرى كوشتن و بەشێكى بارەگاى سوتاند، بەلام زەرەرى گىانى بە پێشمەرگە نەگەياند. ھەرلە سەفین بووین كە بارزانى پارەى بۆ پێشمەرگە نارد، ھەر پێشمەرگەو ۱۰ دینارى وەرگرت، كە تاكە یارمەتى بوو لەو پێنج سالتەى پێشمەرگایەتم وەرەگرتی. شتانزیش بوو بۆ من، چونكە من بۆ پارە پێشمەرگە نەبووم. شایانى باسە، كاتێك لەگەڵ حكومەت گەفتوگۆ ھەبوو، جۆرىكى تری یارمەتى درا بە پێشمەرگە، بەلام من ھېچم وەرەگرت. زۆرجاریش داوام لە ھاوڕێیانى ناو شار دەكرد كە فێشەكم بۆ بنێرن، نەوكات خاك كۆمەكى شۆرشى دەكرد، بەلام ھى تاكە كەس نا.

فڕۆكە جەنگیەكان زوو زوو سەردانیان دەكردین، ھەرچى پێیان بوو بەتالیان دەكرد و دەروێشتن. سەدیق، تەنھا كۆرى مام عەلى بېرىژى و پاشەبەرەى ھەشت خوشكەكانى بوو، گەنجىكى جوان و پیاوانەبوو. رۆژێكیان تەیارە زۆر نزم بەسەر كەپكى شەھیدان تێپەرى. سەدیق تەنەنگىكى برنۆى باشى ھەبوو و تەقەى لێكرد. تەیارەكە نزمبوووەو و بەرەو دۆلاى چوو. نیمە زۆر دلخۆشبووین، وامانزانى دەكەوێ، بەلام پاشان بەرزبوووەو و رۆیشت. نیتەر

ھەرجارى فرۇكە جەنگىيەكان دەچوون و دەھاتن، تەقەيان لەو كەپكەدەكرد. ھەتا ببوھ نەرىت، كە تەيارە لە ناسمان بوايە، نەو كەپكەمان بەجىدەھىشت. بەداخەوھ دواى ماتىگىك، سەدىق لە شەرىكى تر لە ناوچەى سەرى بەرد شەھىدكارا.

لەو بەينە بەفرىكى زۆر بارى. رىگاي ھاتوچۇمان برا و نانیشمان چىتر بۇ نەدەھات. فەرمانمان بۇ ھات كە لە لوتكەى سەفین بىينە خوارەوھ و لە قەلاسنىج دابەشبووین. نەو كات زۆربەى خەلكى نەو ناوچەى، گوندەكانيان چۆلكردبوون و تەنھا ھەندى مالى لىمابوون. ھەرچەندە ھەندىك لە خانووەكانى قەلاسنىج سوتابوون و ھەندىكىش تىكچوبوون، نىمە كاو لە خاتوئەكى چۆلمان دۆزىمە و بىريارماندا بۇ ماوئەك لەوئ نىشتەجىيىن. بەفر و باران لەوئش ھاتبوون و باتەكە دۆپەيىكى زۆرى دەكرد و ژوورەوھش بەك پارچە قۆربوو. مەن و عەزىز دەرەبەندى باتەكەمان گىرا. دارىشمان پەيداكردن، سۆپامان ھەلكردن و بە ماوئە چەند رۆژنىك، كاو لە خانووەكە وو شكبووھوھ.

چاش و سەرباز ھەرىشكىيان كرد و تا نەزىك قەلاسنىج ھاتن. نىمە بۆيان دانىشتن و تەقە زۆر گەرمبوو. جەماعەتى خۇرانيەكان زۆر پياوئ مەرديان لەگەلدابوون، بەشنىكان چاش و بەشنىكىش لەگەل پىشمەرگە بوون. نەو رۆژە يەكتريان ناسىمەوھ و جىئوى سەبىريان دەدايە يەكترا! دوايى ھەزەكانى دۆرمان شكان و گەرانەوھ پىرمەم و سەرى رەش، جارنىكتىرىش نەھاتنەوھ. نازانم ھۆكارەكە چىبوو، بەلام نەو كات حكومت بەشەو ھەزىشى نەدەكرد. نىمە شەوانە ھەردەستەيەو بۇ لاىەك دەرەدەچووین. ھەندىك بۇ نەو بەرزايىيە كە بەسەر تەوسكەى دەروانى، دەستەيەك لە سەروى دەرەبەندى كۆرئ و ھەندىكىش بۇ كەپكى كايسا و تا كۆرى خانزاد. نەو ناوھەمان ھەمووى بەسەردەكردەوھ. بۇ دەور و بەرى كاترەمىز چوارى بەيائىش دەھاتىنەوھ قەلاسنىج. ھەموو شەوان نەوھ نىشمان بوو. شاكرىگ لە شەب زۆر شارەزابوو، لەگەل دەستەيەكى پىشمەرگە لە نەشكەوتى گەلى شەمان بوو. شۆنەكەى نەوان ھەستىاربوو، نەگەر ھەزىش بىكرابايە لەولا دەھات. عوسمان حوجرانىش خۆى و دەستەيىكى گەورە لە سەفین بوون، چوار برا و خزم و كەسنىكى زۆرى لى كۆببونەوھوھ. پياوئىكى بە دەست و برد و خانەدانىش بوو. لە جىنگەى خۆى مەرومالات و بەيار و مولكى زۆر بوون. دەيگوت "بەست رۆژ جووتە ھەيە و بەلامەوھ ھىچنە، تەنھا نەو بەيارە نەبى كە تازە ھاتبەوھ بەر". سەرى كەچەل شۆينى نەوان بوو، كە شۆينىكى بەرزە و بەسەر كلكى سەفین زالە، زۆر شۆينىكى قايمە و تا ناوچەى بىريزى لى ديارە.

ترسنيك همبوو كه جاش له پيرمهم و سهرى رهش هيرش بگه نه سهرمان. بهفريكي يهكجار زوريش كهوتبوو. نيمه چووين و له بهرزايبهكاني قيرزه، له بهرامير پيرمهم له ستهگر دابهشيووين. بهفر و زريان بوو، سهرمايهكهشي له راده بهدهربوو. نهو شهوهم قهت لهياد ناچي، چونكه يهكزيكه له شهوه ههره ناخوشهكاني ژياتم. داري بهرو و مازي لهوئ زوربوون. كه موران له مازي و بهروده، كوني بچوكيان ليدروستهكا. كاتيك با له كونهكاني نه، دهنگ و ناوازيكي زور خوشي لنيهدادهبوو. بهلام جيگاي نيمه هي نهوه نهبوو كه لهزهت له هيچ شتيك بگهين، بهلكو هيچنيمان بهتهماي ژيان نهبووين. جل و بهرگهكاشيمان شتيكي وانهبوون. خو نهگر بوق دلسوزي نهتهو و كوردايهتي نهبايه، كس نهيدهتواني كاريكي و اباكا! باش بوو دوژمن هيرشي نهكرد و نيمهش بوق بهيانيهكهي گهراينهوه. نهگرچي ماويهك بوو هيرشي سهربازيماي لهسر نهبوو، بهلام ههردهم ووشيار بووين و بهردهوام دهوروبهرمان بهسهردهكردهوه. دهچويينه بهرامير سهرمهيداني شهقلاوه و تماشاي جموجولي حكومتان دهكرد. نهوانيش كهستهرخميان نهدهكرد له توپ بارانكرمان. به مابهستي زهره گهياندين به هيزهكاني دوژمن، زور جار عوسمان حوجراني چهند فاقوسنيكي له بارگيريك قايم دهكردين و بهوه لاي سهرمهيدان بهره لاي دهكرد، نيتر نهو شهوه دوقي سهربازگهكي حكومت تيكددهچوو و سهدان توپيان دهكرته چياي سهفين.

ههروهك پنيستر باسمركد، من زور خوليبي خوندينهوه بووم و حمزم له بهرتوك و نوسراو بوو. هاوريهكم پني راگهياندم كه له ههندي خاتووي چولكراو، چهندين بهرتوك وا لهبر بارانن. خوم پينهگيرا و بههاني بهرتوكهكان چووم. له دهلاقهكاني كوشكي خورشيد بهگ، شانامه به زماني فارسي و روستم و شيرهوي و گهليك بهرتوكي به نرخ، دلوپيان بهسر دههاتنه خوارهوه و ههمووياتم داپوشين. خورشيد بهگ پياوني روشنبير بوو و چهندين زماني دازانين. چوومه مالي مهلا حوسين و مالي حهسهن قهراسنجي باوكي هونهرمهاندان رزگار و رهنجبير خوشناو، نهوكات نهوان له شهقلاوه بوون. نهوانه پياوي زور باشبوون و چاك دهمناسين. ههردوو مالهكه بهرتوكي بهنرخيان ههبوون. ههموو بهرتوكهكانم كوكردنهوه و لهسر چهند داريك دانان، وه به ههميان دامپوشين. قوتابخانهش ههندي غوقار و بهرتوكي لنيوون وهك، رقناكي و هيو... زورجار دهچووم بوق قوتابخانه و دهخوندينهوه. ههرلهوئ، بهرتوكيكم خوندينهوه كه گيوي موكرياني له رهواندز چاپي كردهوو بهناوي نهمارهتي سوران.

له قەڵاسنچ گەلیهکی بەرین ھەمە و لە ناوھراستی گەلیهکە شونەھواری قەڵایەك ھەمە، کە لە لای خوارەو ڕینگە ی بۆ دەچوو. بەشێکی کەم لە دیوارەکانی قەڵایەکە و سارنجی ناویشی تێدامابوو. (سارنج، ھەوزیکە لە شاخ دروست دەکری بۆ کۆکردنەوی ناو). ھەروەھا دوو بیرى ناو بەدیدهکران، بەلام پریبۆنەو. من پەرتوکی شونەھوارەکانی عیراقم خویندۆتەو، بەلام بەداخەوە باسی نەویی تێدانەبوو. من پێموایی ناوی دینی قەڵاسنچ لەو قەڵاتەو ھاتوو. سەنچ، لە زمانى فارسى مانای بەرد. قەڵای سەنچ، بەواتای قەڵای بەرد یان قەڵای بەردین. لە بەھار، گولە نیرگزی محەمەدی لەوێ زۆر دەبرۆین، نەو ناو ھەگشتی نیرگزی زۆر. کابرایەك لە ناو گوند بە چیلە ی بەرد پارچە زەویەکی جیاکەدبوو، سونبل و سوسن و نیرگزی لێچاندبوون. لە کۆن سونبل لە شەقلاو زۆر بوون، بەلام بەم دوايیه نەمايون. کابرا ھەندیک شەتە سونبل و سوسنی پێشکەشکردم و بردنەو بۆ شەقلاو. ھەندیکم پێشکەش بە دوو ھاوێکردن و نەوانێتریشم لەناو کۆلەکانی سەر دەرگای خانەقا چاندن.

نێنقیلاب

شەوێکی ساردی زستان، فەرمانمان بۆھات کە کاژیر دووی شەو بەرو شینگەکانی قیرژە برۆین، کە بەسەر گۆرەشین و بیرێژ زالە. شەو لەوێ بووین، بۆ بەیانی، ٨ شوباتی ١٩٦٣ نەو ڕۆژە بوو کە حیزبی بەعس کۆدەتای بەسەر عبدالکریم قاسم کرد. دەسکرا بە وتار خویندەو لە ڕادیۆ، بەلام ھیچ باسی کوردی نەکرد. نێوارە گەراينەو قەڵاسنچ و بۆ شەو، سەلح یوسفی بەناوی پارتی بروسکەییکی نارد. ھەرھەمان شەو بەعسیەکان بەیانێکیان دەرکرد کە لامەزگەزی بە کورد نەدەن و ناگربەستیان ڕاگەیان. حیزبی بەعس لەلایەن دەولەتە ڕۆژناواییەکان کارناسانی بۆ کرابوو تا کۆدەتا بکەن و دوو کاری سەرەکیان پێشێردا بوون. نەوانیش لەناو بردنی شوێنەکان و واژەیان لە کۆیت بوون. بۆیە بیریاریاندا شوێنەکان، کە ناویان لێنايون “عوامەلاء” نێبەدە بکەن. بەیانی ژمارە ھەشتیان دەرکرد بەناوی “ابادە الشیوعین العملاء”. بە ماوەیەک کەم، ھەزاران کادیری حیزبی شوعی لە عێراق گیران و کوژران. نەوکات شێخ کەوکیسی سەید تەھای نەھری، سەرکردە ی نێمەبوو لە قەڵاسنچ، حاجی کەنەبی و حاجی عومەریشی لەگەڵدايون. نەمانە نەوێ شێخ عوبەیدولای نەھری و لە موھاجیرەکانی کوردستانی تورکیا بوون و ھەمویان پیاوی چاک و بەرێزبون.

رۇژنىك لەگەل شىخ كەوكەس چووينە نزيك ناشى سېى لە كۆرى. لە سەرجادە بووين و نۆتۆمۇبىل تىنەپەرىن بۇ شەقلاو و رواندز و ھەوليز. پياوينكى زۇر خراپ قامەقامى شەقلاو بوو و لەو كاتە بەپىش نىمە تىپەرى بوو، بەلام نىمە جادەمان نەگرتىو. كە گەبىشتىو شەقلاو، خىزىكى گەورەى كىردىو و گوتىو "بىيانگرتىام نەيانكوشتم". نىمەش نەفەرماتى گرتن و نەفەرماتى كوشتمان پىيوو! زياتر بۇ نەو چو بووين كە لە خەلك نزيك بىينەو و داوامان لىدەكردن كە پەيوەندى بە شۆرش بىكەن و نەبن بە جاش. نىوارە چوونىە مالى موشىر ناغا و كەرىم ناغا و بۇ بىيانى گەراپنەو. شاكر بەگ چو لە قەسرەكەى سەرى رەش دانىشت و نەوى كۆنترۆلكرد. ھەمەد ناغاى مىزگە سۆر و مقەدەم ەزىز و بەكر ناغاش لەھىران بوون.

نەمجارە لە قەلاسىنج فەرمان ھات كە دەستەى ەزىز دەرپەندى بچىنە بىريژ. گوندىكى زۇر خۇشە و بەرەو بەھارەش بوو، بەلام ھەموو رۇژ باران دەبارىن. مەن زۇرم ھەست بە شەرمەزارى دەكرد كە بۇ ھەموو ژەمە خوارەنەكان دەبوو دابەش بىينە سەر مالن. زۇر لە ژەمەكان نەدەچووم و ھەولەدەدا لەسەر بەرى ھەندىك لە گىاوگۆلە بەھارەكان خۇم تىزىكەم، بەلام ھىشتا بەھار زووبو و كەم شتم دەست دەكەوت. كە دەچوومە مەلكان زۇر پنى دلگىر دەبووم، بەلام چارەى تىرىشمان نەبوو.

كاتى خۇى رۇژنامەى نازادى حىزى شوعى، باسى وسو سەبزەچى دەكرد. زۇر گەورەى كىردىو و دونىاي بۇنەھەژاند. دوو كەسىتريش نەكات شوعى بە ناوبانگ بوون، كە ناوياتم لە بىرنەماو. نەوانە ھەرسىكيان لە ترسى ھۆكۈمەت ھەلاتىوون و ھاتىونە لای دۆستەكانيان لە بىريژ و ناويران لە ھەوليز بىينەنەو. نەگەر بگىرايان، لەوانەپو لە سىدارە درابان. مەن زۇر رىزم لىنەگرتن، بەلام بەداخەو ھەندىك كەس پىيان پىندەكەنين. لەبەر گەتۆگۆكاتى شۆرش لەگەل ھۆكۈمەت، بۇنىمە ترس كەم بىو.

مەن و ەزىز دەرپەندى لەسەر بەرزايىەك، لەناكاو بەسەر مارىك ھەلبووين. مارى وا گەورەم تا نەمىرۇش نەدىو! تەنگەم ھىنا خوار، بەلام مارەكە چوو ژىر بەردىك. گووتم دواى دىمەو و دەيكۆرم. نىوارە ھاتەو پىچىكى لەسەر بەردىو و بەشەكەى تىش ھەرلەژىر بەردەكە بوو. بەدبەختى مەن، نەوجارە تەنگەكەم چروكى كرد و دوپارە پىم نەكوژرا. چەند رۇژنىك لە دواى نەومارە بووم و ەگىرم نەدەكەوت. رۇژنىك رەسول وسوانىم لەگەل خۇبرد. مەن لەلای سەرەو و نەویش لەلای خوارەو بۇيەات. دياربوو مارەكە لەژىر ھەمان بەرد و لەلای نەو دياربوو، بە گورجى دوو سى تەنگى لىدان و كوشتى. ھىنامانە

دەراره و لهسەر بهردهکمان دانا، بهلام شتیکی سهر بوو. ماریکی کورت، بهلام ددانی له گه پهنجه دریزتر بوون و پشتی له پیلارهکم پانتربوو! کاتیک خهلمی بیریز پنیاتزانی، زوربهیان هاتنه تهماشای. مارهکه چنډ رۆژیک لهوئ مایهوه و شتیکی زهره له دهوی هاتبووه دهراره. دلۆپهکان بهسهر بهردهکه چورابوونهوه خوارئ و کهوتبونه سهر گياوگولی دامین بهردهکه. سهر لهوهدابوو، گياکهی وشک کردبوو. مام عهلی بیریزی کویخای گوندبوو و له دپیهکه له ههموویان بهتهمهنتر بوو، ووتی من قهت شتی وام نهديوه!

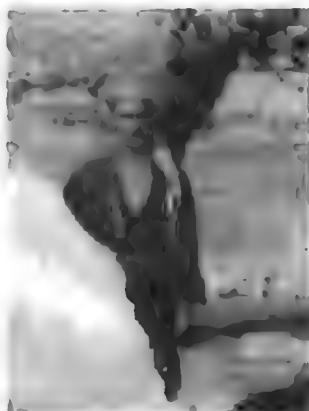
لهو پهینه، لهسهر داوای شپخ کهوکس، ههشت کس له نیمه به مهبستی سولج کردن چوونیه گوندی شهوهک. عزیز دهریهندی و حوسینی خهزوری نهو، رهسول مهلووده دو، رهسول شوان، برایمه خبه و دوو کسێ تر بووین. سولحهکمان جیبهجیکرد و شهو لهو گونده مایهوه. بۆ بهیانی نهورۆز بوو. ههندیک ووتیان دهچینه ههولیر، بهلام چونکه مؤلتمان له شورش پینهبوو، باشت و ابوو بگهرینهوه شوینی خومان. بارودوخهکان کهمینک توندبوون، بهلام گفتوگو لهگهل حکومت هه بهردهوامبوو. ههمومان به جیپیک گهرینهوه. که گهیشینه رهباهی خازاد، سهرباز لهسهر ریگا وهستابوون. پرساریان کرد نیه کین؟ گوتمان پشمرگه! بهلام تهواو رمان نهگرت و رۆشتین. خوشمان نامادهکرد که نهگهر له مسیف ریگریمان لێبکمن، شهربکمن. لولهی تفهنگهکتمان هینانه دهراره، بهلام بهی هیچ تهگهره گهیشینهوه ناوچهی بیریز و کۆرئ. عزولهی کوی زور لهگهل نیمه هاوړئ بوو. تهمنی بچوک بوو، بهلام گهنجیکی زیره و ووشیار بوو. ناههنگیکی خنجیلانهی نهورۆزی لهسهر ریگا و له نزیک کۆرئ ریک خستبوو. ههندئ خهلمیش هاتبوون و نیمهش تۆزیک بهشداریمان تیداکرد.

مهفرهزهی نیمه نزیکهی ۱۱ پشمرگه بووین و بۆ رۆزی دواپی، فهرماتمان بۆ هات که بچینه گوندی نالماوان و به پشتی کۆرئ له جاده پهینهوه. نۆتومبیلکی زور تهپهیرن و خهلم زوری پینخوشبوو که پشمرگهی بیی. ههندیک تاوانباریشمان بیین، بهلام تخونی کس نهکوتین. ههندئ لهو خهلمکه دهیانگوت حکومت بریاری لێبوردنی داوه، زیندانیهکان نازادکراون و دنیا خوشبووه، بهلام ترس ههبوو که حکومت جاریکی تر دهست بهوشین.

له نالماوان دوباره لهسهر مالان دایهشبووین. بهلام بهداخهوه، سهرکردهکانی نهو ناوه لهگهل پهکتر تهباتهبوون. بارزانی شاکریهکی لهسهری رهش دانابوو و ههمو گهردی لهخوی کۆکردبوونهوه، لهناکاو نهو پباوه نازاو شهبرانه، بههوهوسی خوی دهجولایهوه. حهمد ناغای میزگهسفریش به جوریک و

كۆمكەسش بە جۆرنىكى تر دەجولانمۇ. بارودۇخەكە زۆر شلەزاو و بىن سەرۈپەر بېو، ھەركەس بۇخۇى كارىدەكرد. نىمەش لەوناوۋە بارەكاتمان زۆر خراپ بوون، تەناتەت خواردنىشمان بۇ دابىن نەدەكرا. نىمە خۇيەخۇيى كۆبونمۇيەكمان كرد و پىريارماندا غەزىز دەريەندى و برايمەخېرە بىتيرىنە لاي بارزانى لە بادىيان، بۇ نەوۋى چارەيەكمان بۇ پدۆزىتەمۇ. ھەرچەندە من قەت حەزم لە بەرپرسىيارەتى نەبوو لەناو شۇرش، بەلام لەسەر داواى ھەموويان، من بووم بە جىگەرەوۋى غەزىزدەريەندى، بۇ نەو ماوۋىيەى كە دەچوو بۇ گەشتى بادىيان. گەرەى نالماوان كەرىم رەشۇ بوو و خۇى و خەلىكى نالماوانىش ھاوکارى زۆر باشبوون بۇ نىمە. بارەكاتمان لە خاتونىكى قادىر قەلاستىجى دانا كە خۇى و ھەبىبى خىزانى نىمەيان دەناسى. جاران مالى قادىر لە شەقلاوۋە بوو و قەتارچى مالى ھەسەن مامست بوو. پاش ماوۋىيەك غەزىز و برايم ھاتتەمۇ. لەسەر سنورى سورىا بارزانىان بىنيبوو و بەلنى دابوو كە كۆمەكمان بگا.

لە راستمۇ:
غەزىز
دەريەندى،
برايمە خېرە
لە نەرشىلى
نەسمايىل
نەقەندى
وەرگىراوۋە

نىمە ھەر لە نالماوان ماينمۇ و ھەتا دەھات دۇخەكان توندتر دەبوون. دواى نەوۋى نىمە بووين بە پىنشمەرگە، كۆمەلنىك خەلىكى شەقلاوۋە گىرايوون و رەوانەى زىندانى نوگرەسەلمان كرايوون. رۆژنىك ھاتمە سەر جادە و ھەندىك لەو زىندانىانەم پىنين كە تازە نازادكرايوون و دەگەرەنمۇ شەقلاوۋە بەداخەمۇ، غەمەس بەگى كورى سلىمان بەگ كە يەكەك لەو زىندانىانە بوو و پىاوينى زۆر قارەمان بوو، لە زىندان و لە بارۇختىكى تەسومزاويدا گياتى لەدەستدابوو. يەكەك لەو زىندانىانەى كە نەو رۆژە بىنىم، مەلا ھوتان بوو.

من ماوهيك بوو به مەرامى نەوەبووم سەردانىكى شەقلاو بەكم و نازادكردى
 نەو برادرانەم بەهەل زانى. عەولا ماوەرانیڭ ھەندىك خەزى لە شەقلاو
 بوون و بېرىماتدا بەيەكمەو بېچىن. بە نۆتۆمۆبىل تا لای سېلىكى بەرامبەر
 حوجران چووين. لەوئ لە سەبارە دابەزىن، نەوەكو لە بازگەى سەرمەيدان
 بەمانگرن. بە پى لە دارى مەلا قادر ناوابووين بۆ نەوبەرى چىاى سۆرك و
 لەوئىش چووين بۆ گەروى بوكان. پەرىنەوە بۆ شەقلاو و لە دارەندو
 سەركەوتىن بۆ چاىخانەى جەمىل كاوتىس، كە نەوكات لە سەرووى مېوانخانەى
 كرىكۆر بوو. نەوەرى سەلىمان سەورچىمان بېنى و گووتى لە چاىخانە لامەدەن،
 دۆخەكە نالەبارە و سەربازو نېزىبات لەوئە. بەپەلە تېپەرىن و لە كۆلەكەى
 تەنىشت چاىخانە سەركەوتىن و بەرەو مالى خۇمان چووين. سەرىكى
 مالى مەماتدا و بەپەلە چوینە چاىخانەى ناو بازار. برايم كاكۆ لەوئىبوو و گووتى
 دۆخەكە زۆر توندە و نازانم چىمان بەسەردى. ھەر لەوئ زانىمان كە نەحمەدى
 حاجى مستەفا بەگ لە گرتووخانە بەربووە و لەگەل عەولا سەردانماتكرد. نەو
 پۆزە چەند وىنەيەكىشمان بەيەكمەو كرتن.

لە راستەو: نەحمەد حاجى
 مستەفا، عەولا ماوەرانى،
 قادر گۆزى
 ۱۹۶۳/۴ شەقلاو
 مالى نەحمەد

لە راستەو: قادر گۆزى،
 نەحمەد حاجى مستەفا و
 دوو كچەكەتى پەروين و
 خەدیجە، عەولا ماوەرانى،
 ۱۹۶۳/۴ شەقلاو
 مالى نەحمەد

به پهله سهرداننګی باوکیشم کرد، به لّام زور پینماخوش بوو که نه متوانی له لای بمینمویه. زور ماندوو و شهکت بووم و شمو چوومویه مال، بهو نیازه ی که دوی ماوه یه کی زور، شمو ښک له گهل مال و مندا له کاتم یه سهر بهرم. بهیانی زو له گهل روزه لات، نه محمد حاجی مستهفا بهگ، سابیری کوری خوی بهدوا ناردم. سابیر ووتی، "مام قادر، نه نوه ری سلیمان سورچی و حاجی کوری حاجی حهسن و چاند که سیکتیریان گرتوون و خه ریکه له گهل حکومت ده بیتوه شهر". به پهله تفنگ و فیشه کدانه کم بهستن و بق مالی نهوان کهوتمه ری. نهوکات مالکان به زوری له شه قلاوه ی کون بوون، که به گوند به ناویانگ بوو، به لّام مالی نه محمد له ناو ره زان بوو. له خواروی قشله هاتمه خوار و له لای ناشی ناگری سالحه قوتم بینی، که پیاونی هملیری بوو و له شونی من له مه کینه ی کاره یا کاریده کرد. باتگی کردم ووتی، "قادر، خوش پرق موسلهحه هاتووچو دهکا و خلکی نه گرن". منش لامدایه نمو کولانه ی له تمنیشت ناشه کونه که ده رده چوو. لهویش به ناو گوره توو شوربوومویه بق ناو ره زان و بهی تگه ره گه یشته مالی نه محمدی مستهفا بهگ. خلک ښکی زور، که له ریکهستن کار یانده کرد و نریکه ی ۱۰۰ کس ده بوون، له باخچه ی نهوان کوبیونهوه. تماشامان ده کرد له جاده ی خواره وه زیل و ده بابیه ده ریشتن. لهو خلکه، تمنها من و عمو لا پینشمرگه بووین. مشومر ښکی زور لهوئ کرا که چی بکین. حهسن موختار چووبووه لای عوسمان بهگ و پرسه پیکردبوو که چپیکه من باشه. لهویش گووتبوی، پرفنه گوندی لاسی، به لّام من گوتم ناچه لاسی. من پینشمرگه م و ده چمویه سفین، عمو لاش هه مان رای منی هه بوو.

شهری ده ربهندي کورئ

شمو، نمو خه لکه مان بهگمرکهوت و به رهو سفین ریشتن. له گهلی وسوره حمان سهرکهوتین. حهسن وهستا محمد له گهل من ده ریشتن و زور ماندوو ببوو، به لّام من زور هاتمه ده که نه وهستی تا گه یشتینه خوداوه. دوو رقر لهوئ ماینه وه جاروبار ده هاتینه سهرکلکی پیرریخی و تماشای جولای سهر بازه کتمان ده کرد. هندی له براده رانی شو عیش لهوئ بوون. لهو بهینه حکومت بهیاتیکی ده رکرد که بارزانی بوماوه ی ۲۴ کانتر میز خوی رادهستی حکومتیکا، نه گینا لئی نه دین. هموالیشان هه بوو که تیاره له بیتواته ی دابوو. پاش دوو روزه که، فرماتمان بوهات که هه موو پینشمرگه یه که په یوه ندي به جیگه ی خوی بکاته وه و دووباره شهر له گهل حکومت ده ستنیده کا.

من و عهولاً ماوه رانی به شمو کهوتینه ری. که گهیشتنه شیره سوار، هیزی حکومت جموجولیان هه بوو. بویه له رۆخ رووبار رۆیشتین و دوایش له نزیک کۆری چوینه ناو رووبار. له ناو ناو رۆیشتین تا له ژیر پردی کۆری پهڕینهوه و له خواروی ناشی مام زیندین هاتینهوه ده. لهویش چوینهوه بۆ نالمهوان و که گهیشتنه نهوئ، دنیه که چۆلبوو. چهند توپنکی له دنیه که دابوون و خه لکی چوونه دۆلاییه کانی نزیک نهوئ. لهوئ پنیان راگهیاندین که هاوڕینیانمان چوون بۆ نهو کهپکه بهرزه ی له دهربهند به سهر کۆری دهروانی. دووباره گهراینهوه بۆ دهربهندی کۆری و وهرداشه کانهان دۆزینهوه.

حکومت دهیوپیست هیزیکی گهوره رهوانه ی ناوچه شاخاویه کانی سهرهوه بکا و بارهگا سهرمهکیه کانی شۆرش لهوئ بگرئ، بهو نیازه ی که بهتواوی کوتایی به شۆرش بینن. دهربهندی کۆری شوینکی زۆر ستراتیجیه و دهیوایه سهرکردایهتی شۆرش گرنگیهکی تایبست بهو شوینه بدا. کهچی نیمه هیزیکی بچووک بووین و هیچ چهکیکی قورسیشمان پینه بوو. کهبوو به شهڕیش، کهس به هاتمان نه هات! نه گهرنا، من لهو باوه رهم نهو کاتیش وهک سالی ۱۹۹۱، دهکرا هیزی دۆژمن لهوئ رابگیرئ.

له شارۆچکه ی پیرمه م (سه لاهه دین) هوه، هیرش به رهو دهربهندی کۆری دهستی پیکرد. له نالمهوانیش هوه به رهو کهپکی بئند هیزیکی سهربازه کانه به سهرکهوت. نیمه هه ندیکمان له کهپکی بئند بووین، هه ندیکیش له سهر دهربهند و به رهنگاریان بوینه وه. دوا ی شهڕیکی قورس، دۆژمن شکا و نه مانه نیشته بینه پش. له دیوی لای شه قلاوه ش، هیزیکی سهربازی گهوره له سهرمه دانه وه هات و هیرشی سهربازی له دواوه ش روه ی له نیمه کرد. به لام مه فره زه که ی تری پشمه رگه، که هه رله دهربهند، له دیوی شه قلاوه و له بهرام بهر حوچران بوون، نه مانه نیشته هیزه کانه له ولاشه وه بینه پش. هه ندیک سهرباز لهوئ کوژران و جه نازه و چه که کاتیان کهوتنه دهستی پشمه رگه. مه فره زه یه کی تریش له بهری لای شیره سواری دهربهند، که عه زیزی فاته قه رهوئ سهرده سته یان بوو. نهوانیش دهوړنکی گهوره یان بینن له تیکش کاندنن هیرشه که ی دۆژمن. بۆ رۆژی دووه م، به هه مان شیه هیرش دهستی پیکرده وه و دیسان به ده ردی رۆژی پشومان به ردن. نیستاش هه رله به رمه که سهربازه کانه زۆر نزیک ببوونه وه، گویم له یه کیکیان بوو که پنده چوو عه ریف بئ که ووتی “کاضم اتقدم”. جاریکی تریش دۆژمن شکا. دووباره هیزه کانه پاشه کشه یان کرد. بۆ رۆژی سییه م، حکومت هیرشی ده ستپیکرده وه، به لام نه م جارمه یان هیزیکی جاشه کانه له که که ی دیوین، به سهر شاخه که دا هیرشیان هینا و

گه‌یشتنه نهو به‌رزاییاته‌ی که به‌سهر نیمه‌یدا ده‌نوا‌ری. له‌هه‌مانکاتدا، هیرشی سهر‌بازی له‌ رووی لای شار‌و‌چکه‌ی سه‌لا‌حه‌دینه‌وه ده‌ستی پیکرده‌وه.

نیمه هم فیشه‌ک و هم توانامان لی برابوو. چهند رۆژ بوو له‌وئ بووین، هیچ ته‌قه‌مه‌نی و نان و ناومان بۆ نه‌هات. فِرۆکه جه‌نگیه‌کانیش به‌رده‌وام بۆردوماتیان ده‌کردین. نه‌و مه‌فره‌زه‌یه‌ی تر که له‌ دیوی شه‌قلاوه‌ی ده‌ربه‌ند بوون، به‌رله‌ نیمه و به‌بن هه‌ماهه‌نگی له‌گه‌ل نیمه، پاشه‌کشه‌یان کردبوو بۆ ناوچه‌ی که‌ندان و نینجا بۆ ماوه‌ران. بۆ شه‌ویش گه‌رابوونه‌وه ناوچه‌ی سپیگره و ناقوبان.

به‌ختی نیمه، نه‌و رۆژه حکومه‌ت له‌ سپیلکی حو‌جران هیرشی نه‌هینا، نه‌گه‌رنا ده‌وره‌مان ده‌گیرا. ناچار پێش رۆژه‌لات، نیمه‌ش به‌دیوی شه‌قلاوه پاشه‌کشه‌مانکرد به‌ره‌و رووباری حو‌جران. هه‌ر به‌ناو رووبار و به‌بن پرده کۆنه‌که‌ی حو‌جران، په‌رینه‌وه بۆ کلکه‌ی سه‌فین. له‌ رینگا ته‌قه‌سه‌کی زۆرمان له‌سهر بوو و پێشمه‌رگه‌یه‌کی خه‌لکی گه‌ره‌وان فیشه‌کێک له‌ ته‌فنگه‌که‌ی درا و برانی هه‌ندێک برنیدار بوو. نیت به‌ هه‌رحال خۆمان گه‌یاند هه‌لێ مۆزیک له‌ نزیک ته‌وسکه. شه‌و هه‌ندێک که‌س له‌ ته‌وسکه هاتن و نا‌یان هینا، به‌لام تا نیمه گه‌یشتین، خواردنه‌که ته‌واو ببوو و به‌شی هه‌موومانی نه‌کرد، ناچار به‌لارو‌کمان خواردن. رۆژی دواتر چووینه‌وه بۆ نه‌شکه‌وتی حۆداوه و سه‌ی رۆژی تر له‌وئ بووین. جه‌میلی کو‌ری کاو‌یس نا‌غا، به‌و دۆخه‌ی نیمه‌ی زانییوو و خواردنی له‌ شه‌قلاوه بۆ هه‌نایه‌ نه‌و نه‌شکه‌وته و مه‌نجه‌لکه‌شی بۆ به‌جه‌یه‌شتین که‌ دوا‌یی سوودی زۆرمان لی بینی. جه‌میل پیاو‌یکی زۆر به‌ هه‌لو‌یست بوو.

هه‌زه‌کانی حکومه‌ت، ناوچه سنو‌ریه‌کان و باره‌گا سه‌ره‌کیه‌کانی شو‌رشیان به‌لاوه گرنگ‌تر بوون. هه‌ربۆیه، زیاتر شه‌ریان له‌گه‌ل سه‌فین نه‌کرد، به‌لکو به‌روه‌و ناوچه‌ی سه‌ره‌وه رۆیشتن و له‌ شه‌قلاوه تێپه‌رین. دوا‌ی رۆیشتنی هه‌زه‌کان، زۆربه‌ی نه‌و براده‌رانه‌ی که‌ له‌گه‌ل نیمه هاتنه‌ چیا‌ی سه‌فین، گه‌رانه‌وه ناو شار و حکومه‌ت لێپێچینه‌وه‌ی له‌گه‌لنه‌کردن. هه‌ندیک‌یشیان بریار‌یاند ببن به‌ پێشمه‌رگه و نه‌گه‌رانه‌وه ناو شار.

پاراستنی چیا‌ی سه‌فین

به‌یانی زوو بوو که‌ فه‌رماتمان پێکرا پاشه‌کشه‌ بکه‌ین بۆ که‌پکی کایسا و کێلی گیسکان، نیمه‌ش به‌ره‌و نه‌وئ که‌وتینه‌ رێ. جوانی نه‌و ناوه له‌ راده‌ به‌ده‌ر بوو،

به لām ناخ، که زور برسی و ماندوو بووین. نیستاش نازانم که تمنامت چۆن ده ماتنوتانی جولەش بکەین. له ره شه دۆل هەلکشاین بۆ نه مپەر، نهو ناوه یه ک پارچه گۆلی میلاق بوو. له چری گۆلەکان زهویه که سوره کرا، سروشتیکی یه کجار جوان بوو. به هاریکی تهر بوو، مانگی شهش بوو کهچی باران هیشتا دهبارین. عزیز حاجی نهمین، کونخای سماقولی بوو و تا بلنی پیاوژی قسهزان و زیره ک بوو. ههروه ها وه ک گه موره یهکی نهو ناوه ته ماشاده کرا و خه لکی نهو ناوش هه مووی خوشیان دهو یست. دیار بوو بارزانی رایسپارد بوو که ناگی له پشمرگه بی. نهویش چهند عه ره به گه نمیکی کرد بوو به نارد و بوی ناردینه سه فین. براده رانی شو عیش که باره گایه کیان له کاتی گویز بوو، نارد هه کیان بۆ ده کردینه نان. ناتمه که زور رهش و تال بوو، چونکه زیوانی زور بوو، به لām نه وه نده مان برسیهتی بینی بوو: نیت هه موو شتی کمان ده خوارد. ماوه یهکی زور بوو نیمه هه ره له ناماده باشی دابووین. من ۲۷ رۆژ بوو پشتنه کهم نه کرد بووه و دوو فیشه کدانیشم له پشت بوون. لهو ماوه یه دا هینه دم ناره قه کرد بوو که پشدينه کهم کرده وه، جله کاتم رزی ببوون و دران. ناچار ناردمه شه قلاوه و هه ندی جل و بهرگم بۆ هات.

به عس له رینگای میدیا هه للا یهکی نابوه وه و سه دان قسه ی نه شیایان به شۆرش ده گوت، "وین صار خفافیش الیل، وین صارو بالنه ار". بیژره یکی رادیق که ناوی شه هین تال بهاتی بوو، زور قسه ی نه شیایو ده ره حق به شۆرش له سهر رادیق ده کرد. دوا یی زانی مان که خزه کاتی خوی به م کاره زور شه ره مزار ببوون و هه ره له بهر نه م هۆیه کوشته بوو یان. رۆژێک بۆ ماوه ی چهن دین کا ژیر، رادیق به غذا سرودی نیشتمانی عه ره بی لیده دان و ناوه ناوه ده بووت، پاش تۆز یکی تر هه والیکی گرنگتان ده ره ی هیزی سه بازی بۆ بلاو ده که ی نه وه، که چۆن سه ره که وتنیکی گه موره یان به ده ست هینا وه. پاش چهن دین سه عات چاوه روانی، بلاویان کرده وه که هیزه کانی حکومه ت گه یشتونه ته بارزان و نهو ناوه یان کۆنترۆل کرده. بۆ نیمه نهو هه وال هشتیکی وا نه بوو، چونکه بارزانی ش گوندیک بوو وه ک هه موو گونده کانی تری کوردستان و سه ره کردایه تی شۆرش له وئ نه بوو. دیار بوو بهرنامه ی به عسی نه وه بوو که ووره ی خه لک به رینگای میدیا دایه زینی، به لām نه مانه کاریان له ووره ی خه لکی نه ده کرد. تا ده هات نیمه به هیزتر ده بووین و جهماره ی ش زیاتر پشته گیری له شۆرش ده کرد.

هه لبا رانی نهنجومه نه کان له ناو پشمرگه ده ستی پی کرد و هه موویان (کۆیاتی و خۆیاتیان) ده کرد و هه ره ناوچه یه که سینی خۆیان هه لبا راد. مام علی بیرژی و کوری مام ته های گۆره شیری و عزیز ی حاجی نه مین بۆ نهنجومه ن داندران. منیش داوام له براده رانم کرد که کۆبونه وه یه ک بکەین و پشینه ارم کرد

که برایم کاکو هەلبێزێن بۆ نەنجومەن. نیمەى خەلکى شەقلاو و لاسەو ترگەرە، سى تا چل کەس دەبووین، کەچى لە نەنجومەن نوێنەرمان نەبوو. هەرچەندە مام برایم تازە پەيوەندى بە ریزەکاتى پێشمەرگە کردبوو، بەلام لە هەموومان بەتەمەنتر بوو، ریزیکی تایبەتشی لەناو شوێرش هەبوو، هەروەها سێ چوار کەمیشى لە خزم و براکاتى لە گەلدابوون. پێشنیارەکە پەسەندکرا و برایم کاکومان بۆ نەنجومەن هەلبێزارد. بارەگای نەنجومەن لە هیران داندرە. لەگەڵ هەلبێزاردنى برایم کاکو بە نەندامى نەنجومەن، دەستەپەکیشمان هەلبێزارد کە پێکەاتبوو لە کۆمەڵەى پێشمەرگەى شەقلاو و دەوروپەرى. بۆیە خێرمان هەلبێزارد وەک سەردهسته و عزیزی فاتە قەرەویش بە جێگرەوهى. دەستەکش پێکەاتبوون لە من، قادر تەهای سپیگریمى، نەحمەد زەخۆک، مام حەسەن نەحمەد هۆرى، سەدیق برایم بنەارد، کەرىم بەگى حاجى ناوڕەحمان بەگ و نەحمەد سەلیمە گەردە.

هێشتا هەرلە سەفین بووین کە رۆژێک هەولێکى خۆشمان لە رانیق بیست. وەزیری دەرەوهى روسیا، نەندرین غۆمیکۆ، داواى لە نەتەوه یەگەرتووەکان کردبوو کە لە گەلاتى عێراق بپێچیتەوه، چونکە حزبى بەعس خەریکە لەوێ نێیادەى مەرقوف دەکا. نیمە بەو هەوالە زۆر خۆشحال بووین و گۆتمان تازە هەموو دەولەتە نیشترەکیەکان پشتگیریمان لێدەکەن! بەلام بەداخەوه، تا دەهات دۆخەکان خراپتر دەبوون.

سەرەرای جیاوازی بیروپەرمان، من پەيوەندى تایبەتەکانى خۆم لەگەڵ برادەرەگەم لەناو حیزبى شوعى هەردەم توندوتۆڵ بوو. بۆیە من زوو زوو دەچوو مەسەردانى ئەو برادەرە لە بارەگاکەیان لە کاتى گێز. ئەو سێ برادەرەى کە لەوێ بوون و لە بیرم ماون، مامۆستا نەسماعیلی مەلا رەش لەگەڵ رەنوف و نەسماعیلی مەلا عەولا بوون. ئەو بارەگایە نزیکەى پەنجە تا شەست کەسى حزبى شوعى لێبوون. حەمەد ناخای مێرگەسۆریش لەگەڵیان بوو و دەپێگوت "خەلک چۆن واز لە کوێر خۆی دێنێ؟ نیمە کوێر روسیاين، هەر بزانە عێراقیان لە نەتەوه یوگەرتووەکان دەرکرد". مانگێک دواى ئەو قەسائە، نیاوەرەیک رانیق پەخدامان کردەوه. بەمانگێک دەرکرا کە شەپ لە پاکورى عێراق بوەستى و گیراوێکان پەربێرین... لە دوا ووتەى پەیانەکەدا گۆوتى کە شوعیەکان دایان نابوو لە سەربازگەى رەشید شۆرمان لەسەرێکەن، بەلام هەولەکانیان پوچەلکرانەوه.

ئەو دەستەپەى نیمە، کەپکى زیزنەمان بۆ داندرە و بارەگاکەمان لەسەر ناوی زیزنە دانا. لە بیوی شەقلاو، چیاى سەفین لە کلکەى حوجران هەتا

جووتەدار، لە زۆربەى شوێنەکان ڕیگا هەن و دەتوانی بەناساتی سەریکەوى. لە جووتەداریش هەتا کانی زیزنه، چەند ڕیگایه هەن، بەلەم ڕیگای زۆر سەختن و تەنها ڕاوکەرەکان شارەزای ئەو ڕیگایانە بوون. ئەگەر حکومەت بەنیازی هێرش بوايه، دەبوا بە ڕیگای کانی گیز یان ڕیگای کانی زیزنه هێرش بێنن و هەردوو ڕیگاکەش پێشمەرگەیان لەسەر بوون. چونکە سەفین شاخێکی زۆر ستراتیجی بوو، حکومەتی عەبدوسەلام عارف پاشا ئەو بەرواره، ڕیاریدا ڕیگایەکی سەربازی لە کلکەى سەفینەوه هەتا کەمێکی کایسا دروست بکا. ئەم ڕیگایە یەکەم ڕیگای سەربازی بوو بۆ سەر شاخەکانی کوردستان. لەدوای ساڵی ١٩٧٥، سەدام حوسێن ڕیگای سەربازی بۆ سەر زۆر لە چیاکانی کوردستان دروستکرد.

ناوی کانی زیزنه زۆر سارد و سازگاره. لە شوێنی هەلقولانیشیەوه چەند مەترێک دەروا و پاشان بزردهبێ. مە نازانم هەر لەبەر ساردی ناوێکە یان دەکرێ مادەیکە کیمیایوشی تێدابێ، چونکە کە دەیفۆیهوه، خواردن زوو هەرس دەبێ و پرسیت دەکا. ئەگەر هەرچۆرە میوهێک بۆ ماوهێکی کەمیش لەناو ناوێکە داہینی، ئەوا شەق دەبێ و تەمەکەى دەروا. شاخی سەفین چەندین کانی ترى لەسەرن وەک خۆداوه، کانی شیلان، کانی گنێر، کانی سەر خۆران و کانی گیز، بەلەم هیچ کامیان وەک کانی زیزنه ساردنێن.

قلەر گۆزى

ھەر لە كانى زىزنە بووين، شوعىەكان چەند گيسكىيان بۇ ھاتن و دوويان بۇ نيمە ناردن. يەكئىك لە گيسكەكانمان كوشتەو و خواردمان. نەوہى ترمان لەسەر كانى بەستپوہو و لە دەورى كانىەكە دەلوہوہرا. دواى سى چوار رۆژان بەرەلەمانكرد ووتمان تازە ناروا، بەلام گيسكەكە كئوى بوو و بۇ ماوہى دووحەفتە بزرمانكرد. نەحمەد سەلیم چاوى زۆر تيزبوون، رۆژەكى لە سەركەپكى دانىشتبوو، گيسكى لەدوورەوہ بينى. سى چوار كەس لە نيمە بە دوايدا چووين. ھاشم ناقيبائى گەنج بوو و كەوتە دواى. يەك دوو تەفەنگەكى تىگرەن، بەلام دياربوو نەكەوت. ھاشم ھەرلە دواى بوو تا لە گەلى زىزنى فیشەكئى ترى ليدا، نەمجارە كەوت و گرتمانەوہ. شتىكى سەربوو كە بە يەك دوو حەفتە لە بزنى كئوى، كئوى تريبووا دواتر لە خەلكى سەبەرگرم بىست، كە ھەر ھەيوائىكى ناوى زىزنە بخواتەوہ، زۆر زوو كئوى دەبى.

بۇ زىستانى سالى ١٩٦٣ / ١٩٦٤، نيمە چووينە نەشكەوتى كەفتار لە پشت گوندى خۇران. پاشان خەلك ناوى نەو نەشكەوتەى گۆرى و بووہ نەشكەوتى شەقلاوہبيان. عمليە رەشيش نەوكات پەيوەندى كردبوو، و مەلا گچكەش جاروبار دەھات بۇ سەردانمان و شەو لەلامان دەمايەوہ. بۇ نەوہى خەلكى نەوئ ھەراسان نەكەين، پريارماندا نەچينە ناو گوند. تەنھا بۇ ھينائى ناو، رۆژى جارىك يەكئىكمان دەناردە گوند و بە وولاغ ناوى دەھينا. ھەرچەند رۆژ جارىكيش، يەك دووانئىكمان بە وولاغ نەچووينە ھيران و نازوقەمان دەھينا. نەوكات رەمەزان بوو، بۇ كاتى بانگدان لە ھەولير تۆپ دەتەقندرا، نيمەش لەگەل تۆپەكە رۆژومان دەشكاد و بۇ بەرپانگيش، زۆرەى كات ماش و ساوارمان ليدەنا. نەوہر نەحمەد جەمالى زاوام كە لە سەربازى نائيب زابت بوو و بەر لە ماوہيەك پەيوەندى بە دەستەى نيمە كردبوو، لەو نەشكەوتە لەگەلمان بوو. شەوانە يەكئىكمان ھەم پاسەوانى دەگرد و ھەم خواردنئىشى بۇ پاش شيو گەرم دەكردەوہ. شەوئىك نۆرەى نەوہر بوو و نيوارە ساوارمان ھەبوو و بەشى پاش شيويشمان لەناو مانجەل ھەلگرتبوو. لايەكى مەنچەلەكەشمان كونىكى تيببوو. شەو نەوہر گۆيى لە خرتە خرتىك دەبى، كە تەماشادەكا، دەبينى چەند مشكىك وا لەناو ساوارەكە يارى دەكەن. نەویش بەبى دەنگى مشكەكان دەردەكا و پوخت ساوارەكە دەرخواردى نيمە دەدا. بۇ رۆژى دواتر و دواى نەوہى رۆژومان شكاند، نەوہر بەسەرھاتەكەى بۇ گيرائىنەوہ. ھەندىك لە برادەران خۇيان ھىناو برد و تۆرەبوون. نەوہر گوتى ھىچ قسەمەكەن، شەوى رابردو من لە پيش نيوە ساوارەكەم خوارد. نەگەر پاسى مشكەكانيشم لۇ كرديان، نەوا بەرۆزوو نەدەبوون و منيش گوناھبار دەبووم. دواىى بوبە پئىكەنين. نەو ماوہيەى لەو نەشكەوتە بووين، زۆر بەخوشى

كاتەكەمان لەگەڵ يەك بەسەربرد و رۆژانە نوكتەى خوشمان بەسەردەهات و پەندەمان بە يەك دەکرد.

ماوەيەك بوو شەڕ لەگەڵ حكومت نەبوو. رەنيس عورەفا نەسەد بېريژى پىشمەرگەيەكى ناودارىبوو. هەروەها لاى بارزانیىش زۆر خوشەويست بوو و تەقەنگىكى تايبەتیشى پىشكەش كردبوو. لە شەڕەكەى پىشوو، دەورنىكى سەرهەكى هەبوو لە كونتڕۆل كردنەوهى چىاي سەرى بەرد و ناوچەى حەسەن بەگ. نەسەد بېريژى كرا بە لىپرسراوى ناوچەكەى خۆران و قەلەسەنج و دەوروپەريان. لىمەش جاروبار دەچووینە لاى و كۆبونەوهمان لەگەڵ دەکرد و دانىشتن لەگەڵى زۆر خوشبوو.

رۆژىك من و نەحمەد سەلىم و عەلىيە رەش - كە نەوكات بەتەمەن بوو - چووینەوه بۆ شەمقلاو و دوو رۆژ لەوێ ماينەوه. دۆخى ناو شار زۆر ئالەبار بوو و بەعس زۆر توندى كردبوو. بۆ كاتى گەرانەوهمان، بەفرىكى يەكجار زۆر بارى، بەلام هەردەبوو بگەڕىنەوه. شەو كەوتىنە رۆ. گەيشتىنە سپىگرە و لە گەروى الله اكبر ناوابووین، لە ئىوان ئاقوبان و چنيران نوژى بەيانیمان كرد. بەفر لەوێ تا چۆكمان هاتبوو و لەبەر زۆرى بەفرمەكە رىگای پەرىنەوه بۆ نەو بەرى سەفین گىرابوون و رۆيشتەمان زۆر سەخت بوو. لە نزىك گۆرستانى ئاقوبان، عەزىز دەرپەندیمان پىنى كە ماوەيەك بوو هاتبوووە لەوێ. عەزىز ناگر و شۆنى بۆ دابىنكرىن و خۆمان ووشك كردەوه. نىمە زۆر هىلاك ببووین و سەربارى نەوه پەرزۆش بووین، هەرچەند برادەرانى لەوێ نامۆزگارىان كردىن، بەلام رۆژومان نەشكەند. لەبەر بەفرمەكە، رىگامان زۆر دووركەوتەوه. ناچار لە بنارى سەفین رۆيشتىن تا گەيشتىنە كەركى گەڕۆتە، ئىنجا لەوێ توانیمان بپەرىنەوه. كە گەيشتىنە كەركى گەڕۆتە، دوو تەيارە لەسەر سەرمان رەتەبون. كەشەكەش لەمەدەبوو كە لەبەر بەفر هەموو شتێك سىپى ببوو، تەنها نىمە نەبێ. چاكبوو تەقەيان لە نىمەنەكرد، بەلام لە هيران دەستان بە بۆردومانكرد. دواتر زانىمان كە بۆمبايەكى لە نزىك بارەگای نەنجومەن دابوو و بارەگاى لە خۆل بزرکردبوو. دواى شەو و رۆژىكى زۆر سەخت، ئىواره گەيشتىنەوه نەشكەوتەكەى خۆمان.

دووهم مفاوەزات

بۆ نىمە هەولێكى زۆر خۆش بوو كە لە رانىق بىستان عەبدولسەلام عارف نىنقىلابى لەسەر بەعسەيەكان كردو، چونكە ماوەى چەند مانگێك بوو

به عسپهكان عيرافيان غەرقى خوڤن كرديبوو. سەرەتا كەوتنە گرتن و كوشتنى شوعيەكان، نينجا راست و چەپ بەرپوونە خەلكى كوردستان. عەبدولسەلام ھەرزوو برباريدا گفتوگو لەگەڵ شۆرشى كورد بكا.

دواى نينقيلاب، من و برايمە خرە بە فەرمان چووین بۆ كۆيە. چونكە گۆرانكارى سياسى و گفتوگو لە نارادابوون، بۆ پيشمەرگە ناسايى بوو كە بچين بۆ ناو شارەكان، بەلام ههشتا ترسنيكيش ھەرهەبوو. نمو سەردانە بۆ نيمە زۆرخۆش بوو، چونكە كۆمەڵەك ھاوڕيمان لەمۆئ ھەبوون. لەمەر نەوێ بارزانیش لەمۆئ بوو، خەلكى زۆر لەمۆئ كۆبينەو. زۆر لە سەرۆك عەشیرەتەكان ھاوڕيمان تا لەگەڵ بارزانى كۆبينەو، بۆ نەوێ برباریدەن كە لەگەڵ عەبدولسەلام چۆن ڕێككەون. من و برايم بەدەم روبروى بەستۆرە ڕۆيشتين تا گەيشتینە نەشكەوت سەقا. واحد كۆيى كۆرى پورى حەمید قەسەبى ھاوڕيمان، بەرپرسی بازگەى لەمۆئ بوو. نۆتۆمبیلێكى بۆ داينكردين و ووتى دەبى چنە مالى نەحمەدى بڕام لە كۆيە و میوانى نيمەين. چووینە لەمۆئ و ڕیزیكى زۆریان لێناين. بارزانى بە ڕۆژ لە شار دەردەچوو و لێواركانیش دەگەڕایەو مالى كاكە زیادى گەورەى كۆيە و نيمەش لەمۆئ چاومان بە بارزانى كەوت. چەند ڕۆژێك لە كۆيە ماينەو و نەحمەد حەمەدەمىنى ھاوڕيمان میواندارىەكى زۆر خۆشى كردين. نەوكات نمو لە بەرپووەبەرایەتى دارستانى لەمۆئ كاریدەكرد. ھەروەھا چاومان بە زۆر دۆست و برادەرانى خۆمان كەوت وەكو، میرانى سەلج بەگ، عەبدوللا لاو، نيسماعیل لاو، و زۆرى تریش. پاش چەند ڕۆژێك، من و برايم گەڕاینەو بۆ نەشكەوتەكەى خۆمان.

لە بەھار زۆر لە برادەرانى شەقلاو دەھاتن و سەردانیان دەكردین. جارێكىان، برايم كاكۆ لەگەڵ روارى كۆرى ھاتنە سەردانمان. برايم كاكۆ ھەردەم سەرقالى كەو بەخۆكردن بوو و شارەزاییەكى زۆرى لە ڕاوكرنى كەو ھەبوو. نمو ڕۆژە كەوكەانى لەگەڵ خۆى ھێنان و لە سەروى خۆران ١٢ كەومان ڕاوكردن.

بۆ ماوەیەك مفاووزاتەكە لەگەڵ عەبدولسەلام درێژەى كێشا، بەلام لە كۆتایی ھەر بێنەجام بوو و شەڕ دەستپێكردەو. لە سالى ١٩٦٦، عەبدولسەلام لە خوارووى عێراق فرۆكەكەى كەوتەخوارەو و كوژرا، عەبدولرحمانى براى بوو بەسەرۆك كۆمار. عەبدولرحمان وىستى بە شەڕ كۆتایی بە بزوتنەوێ ڕزگاربخوای كورد بۆن، بەلام ھەرزوو دواى شكائى لە شەڕى ھەندرين، گفتوگۆ دەست پێكردەو. نمو ھەندێ بربارى گرنكى دەرکردن و بە سواری نۆتۆمبیلێكى سەرمەراو چوو سەردانى بارزانى لە نزیک ڕواندز. عەبدولرحمان لەگەڵ كورد گەيشتە ڕێككەوتنى ٢٩ى حوزەيران كە لە ١٢

خال پىنكھاتىبوو، بەلەم رىزىكەمىتەكە بەھۋى كودەتاي بەھىسيەكان لە سالى ۱۹۶۸، جىيەجى نەكرا.

من سالتىنك بوو لە خىزان و منداڵەكانم دايرابووم و توشى بىدەرەمەتى زۆر ھاتىبوو. جگە لەوھش، دەرەدى پىرى يەخەى باوكمى گرتىوو و تا دەھات بارى تەندروستى بەرەو خراپى دەچوو. كە من بووم بە پىشمەرگە، چوار كورى بچوك و خىزانەكەم بەجىھىشت، بى نەوھى ھىچ داھاتىكان ھەبى. براكانىشم ھىشتا بەتەمەن زۆر گەورە نەبوون و قوتابى بوون. بۆيە بە ھەلم زانى لە كاتى گفتوگۆكان لەگەڵ ھۆكەمەت، بچمەوھ ناو شار و نەگەر ھەرنەبى، بەرلەوھى باوكم مائىلەى يەكجارى بكا، بىتوانم كەمەنىڭ خزمەتى بكەم. ھەرچەندە باوكم بەتەمەن بوو، بەلەم يەك دوو جار بە دەستى ھۆكەمەت گىرابوو. لە كاتى گىرانەكەشى و بۆ نەوھى نازارىدەن، شەو ناويان لەبەن كردىبوو. كە بەھىسيەكان ھاتنەسەر ھۆكەم لە سالى ۱۹۶۳، لەكاتى تالان و سوتاندنى ھەندئ لە مائە پىشمەرگەكان، سەربازىڭ لە باوكمى داوو. نەوكات دەستمان زۆر كورت بوو و بەبەلەم باوكم لە پەلەكى ساوار دروستكرابوو. يەكەڭ لە سەربازەكان بەبەلەمى بردىبوو، چونكە وايزانىبوو پىرى توتە. پىشتىرەش لە سالى ۱۹۶۱ دواى بوونم بە پىشمەرگە، مالى باوكم بە دەستى جاشەكان تالانكرابوو و چىڭ و گۆلكەكەشيان بردىبوون.

مائە پىشمەرگەكان بەگەشتى گوزەرانى ژيانمان زۆر نالەباربوو. بارودۆخى شۆرشىش لەوھى نىمە باشتر نەبوو و ھەتا لە بارەگانمان نان و نازوقە زۆر كەمبوو. بۆيە نەوكات شۆرش مۆلەتى نەداين كە بچىنەوھ ناوشار و ھەرجارەى چەند پىشمەرگەيەك لەوئ دەماينەوھ و ھەندىگىش دەرەدەچوو. ھەلەكەم قۆستەوھ و بۆماوھەيەكى چاك تەوانىم خزمەتى باوكە پەكەموتەكەم بكەم، كە نەوكات لەسەر چىڭا كەوتىبوو. زۆرەيى كات من ھەر لەگەڵ باوكم بووم و تەنەت بۆ شەوئەكەش نەچوو، مەوھ لای منداڵەكانم، چونكە بەدەريزايى شەو نۆبەتم لى دەگرت. جاروبارىش دەچوو، مەوھ سەفەين و سەردانىكى بارەگام دكرد و دووبارە دەگەرمەوھ لای باوكم.

نەھەمەد ھەمەدەنەمەن تازە لە شارى كۆيە وەك بەريزەمەرى دارستان، گواسترايوھە بۆ شەقلاوھ. نەو پياوھ ھەم كوردىكى دلسۆز و پارتىيەكى چالاك و ھەم برادەريكى خۆشەويست بوو، ھەروھە پياويكى نازا و چاونەترسەش بوو. نەھەمەد دركى بە بارە نالەبارەكەى گوزەرانمان كردىبوو و وەك وەفائەك بۆ خەباتى نەو پىشمەرگانە، لە بەريزەمەريەتى دارستان بە كرىكارى كاتى دايمەزاندىن. ھەرچەندە نەم كارە تەخەدايەكى گەورەى ھۆكەمەت بوو و لەوانە بوو ژيانى خۆى بخاتە مەترسى، يان لانى كەم، كارە ھۆكەمەكەى لەدەست بدا،

به‌لام بڼ ترس نيمه‌ی دامه‌زراند! شایانی باسه، نه‌و دار سنه‌وبهرانه‌ی له بهرام‌بهر میره‌سه‌نن له‌تیشی چپای سۆرك، نه‌وكات به ده‌ستی نیمه چيندران. هه‌رچهنده نهم كار هه‌رزی بوو و دواى ماوه‌یه‌ك كۆتایی هات و رۆژانه‌كه‌شمان تهنه‌ا چهنه دره‌مه‌یك بوو، به‌لام بۆ نیمه یارمه‌تیکی زۆر گه‌وره بوو و شه‌وانه‌ش هه‌ر ده‌متوانی یارمه‌تی باوكم به‌دم.

دواى ماوه‌یه‌ك كاركردن، حكومه‌ت به‌دواى ناردين. نه‌وانه‌ی له‌بیرم ماون كه نه‌وكات له‌گه‌ل من بوون، نه‌حمه‌د سه‌لیم، حه‌مه‌د قه‌ساب، حه‌سه‌ن نه‌حمه‌د هۆری. دانیره‌ی نه‌من نیمه‌یان به جیپییکی لاندروقه‌ر برد بۆ مه‌سیف و لښچینه‌وه‌یان له‌گه‌ل كردين كه چۆن نیمه گه‌راينه‌وه ناو شار. گووتمان مفاوه‌زاته و مۆلهمان وه‌رگرتوه. پرسپاری نه‌وه‌شیان لښكردين كه چه‌كه‌كانمان له‌كوین. گوتمان نیمه‌ش وه‌ك سه‌ربازه‌كانی نیوه‌ین، كه ده‌چینه‌وه سه‌ردانی كهم و كارمان، چه‌كه‌كان له ناو شۆرش جیده‌هیلین، كه‌چی نیمه چه‌كه‌كانمان هه‌ر له‌ای خۆمان بوو! كاتیك نیمه‌یان به جیپیه‌كه ده‌برد بۆ مه‌سیف، نه‌منیکی عه‌ره‌ب له‌گه‌ل نیمه سواریبوو و كه‌مێك كوردیشی ده‌زانی. بۆ نه‌وه‌ی قسه‌ی خۆمان به‌مین به‌یه‌ك و كاپراش لیمان تینه‌گا، له‌ریگا به لاونیو به براده‌رانم ووت، نه‌گه‌ر پرسپاری شته درێژه‌كه‌یان كرد (واتا تفهنگ)، ده‌لێنن له‌ولایه (واتا له باره‌گا به‌جێمان هێشتوه). نیمه هه‌مان رۆژ ناردرانه‌وه بۆ شه‌قلاوه.

دواى ماوه‌یه‌ك، باوكم ماله‌واایی له دونیاكرد. پښمه‌رگه‌یه‌كی زۆریش له پرسه‌كه به‌شداربوون. دواى مردنی باوكم، نه‌ركی من زۆر گرانتەر بوو. جگه له به‌خێوكردنی منداڵه‌كانم، نه‌ركی به‌خێوكردنی دایك و خوشك و براكانیشم كه‌وته نه‌ستۆ. پرسه‌ی باوكم هه‌ر به‌رده‌وام بوو، كه حه‌مه سألحی زاوام بڼ نه‌وه‌ی پرس به من بكا، بپاری دامه‌زراندنه‌وه‌ی منی له هه‌مان شوینی كار هه‌ر كۆنه‌كه‌م له مه‌كه‌نه‌ی كاره‌با وه‌رگرتبوو. من زۆر پڼم ناخۆش بوو كه نه‌و كار هه‌ی كردوه و پڼم گووت كه من نه‌و شته‌ناكه‌م، چونكه من هه‌ر پښمه‌رگه‌به‌بوم. به‌لام هه‌موو خزم و دۆستاتم، منیان هێنايه سه‌ر نه‌و باوه‌ره‌ی كه نه‌ركی خزمه‌تكردنی مالی خۆم و براكانم، هه‌چ له شۆرش و كوردایه‌تی كه‌متر نه‌یه. ووتیان نیستا وتووێژ له‌گه‌ل حكومه‌ت به‌رده‌وامه، نه‌گه‌ر شه‌ر ده‌ستپښكرده‌وه، ده‌توانی پیه‌وه‌ندی بكه‌یه‌وه. له هه‌مان كاتی‌دا، سه‌ركرده‌كانی شۆرش له‌گه‌ل یه‌ك ناكۆك بوون و كیشه‌كانی نیوانیان به‌رده‌وام قوترده‌بوون، شۆرش و كوردایه‌تیش خه‌ریك بوو ببڼ به دوو به‌ش. من خه‌زم به‌و دوو به‌ره‌كه‌یه نه‌كرد و نهم وویست به‌شێك بم له‌و شه‌ری براكوژیه.

شەۋىك مەفرەزەكى پېشمەرگەى بېگانه هاتنه لام. لەجياتى ناوى پياوانى حكومت، ووتيان دەين لەگەلمان بىنى و مالى چەند ھاوړييهكى خوتمان پيشانېدهى تاكو بيانگرين. منيش زور سەختەت بووم لەوې كه چەند بېگانەيهك بېن و لە شارەكەى من كاريكى وابكەن. لەوانەى لە لیستەكەدا بوون، ھاوسەنگەرانى من بوون وەك عزیز قادر خومار، مەلا حسەن و نيسماعیل ئەفەندى... پېم گوتن ئەوانە چەندین سألە لەگەل من پېشمەرگەن و بەيەكەوه لە دوژمنمان داوه و لە دەیان شەڕ و نازار و میحنەت بەيەكەوه بووین. ئەوانە كوردن و نامادەن گيانيان لە ڕنگەى كوردایەتى بپەخشن، من شۆرش و كوردایەتیش لە هەندێك لەو پراڤەرانه فێر بووم، نۆهش دەتانهوئ بیانگرن؟! بۆیە من نامادە نیم لەوكارە بكەم. بە پێچەوانەشم، ئەگەر نەمرێكتان پێیە بچم زەبرێك لە دوژمن بوەشینم، یاخود مۆتەسەرفی ھاوێز یان ھاو دوژمنێكى تر بكۆژم، ڕینگەم بۆ دانێن، ئەگەر نەچووم با شۆرش لە سێدارم بەدا. من نامادەم ھەمووشتێك لە ڕێى كوردایەتى جێبەجێ بكەم، بەلام من بە هیچ شێوەیەك خیانەت لەگەل رەفیعەكانم ناكەم. ھەرچى لە چەنگیشتاندۆ بیکەن.

دابیرانم لە پېشمەرگایەتى

ڕۆژ بە ڕۆژ مەملەتێى ھەردوو بەلەكەى ناو پارتى لە پەرسەندن دابوو، ئەوەندەى خەریكى یەكتر بوون، ناگیان لە دوژمنى خۆیان نەما بوو. ئەو ناكۆكیە زۆریەى مەلەكانى گرتبوو، تەنەت برا و خزمەكەش دابەش ببوون. كە شەڕ دەستى پێكردو، من وێژدانى خۆم كردە سەنگى مەحكە. بە بوونى ناكۆكیەكان، دلم لەسەر شۆرش سارد ببوو و بە پریارمدا ڕوو لە شاخ نەكەمەو. سەرەرای بوونى ئەم ھەموو نازارە، لە شار مامەو. بەلام ئەوێ شانازی پێو دەكەم، ڕۆژێك لە ڕۆژان بێرم لەو نەكردو، كە خیانەت لە ھاوێزكانم و لە نەتەوكمەم بكەم. بە مانەووم لە شار، میرى فشارى زۆرى خستە سەرم، بەلام ھەرگیز نامادە نەبووم سەر بۆ داگیركەران ئەوى بكەم.

من ھەر چاوەڕێى ئەو بووم كە شۆرش وەك جارێى لێبیتەو و ھەمویان یەكبەگرتەو تاكو جارێكى تر پەيوەندى بكەمەو. بەداخو، ھەندێك لە ھەقائەت وایان دەزانى كە من بەتەمەى نادانەوێ چەكى شۆرشم و بە ھەرشەو چوو بونە سەر مالى باوكم. كە بەم ھەوالەم زانى، پېم گووتن من لە ھەموو زياتم ھەردەم نامادەم كە خوێنم لە پیناوى نیشتمانی بڕۆ، چەك چ نرخیكى

هەمىيە! بۆيە چەكەكەم دايە دەستى عەبدوللا عەزىزى كۆرى خاتم و لە مالى
رەسول كاكۆ رادەستى پىشمەرگەكان كرا.

عەونى يوسف يەكەك بوو لە نەندامانى حەبى ھىوا و پاشان نەندامى
سەرکردايەتى پارتى بوو و ھەروەھا لە بزاقى بزگارخوазى كوردستان رۆلێكى
بەرچاو و ديارى ھەبوو. كەچى لە حەفتاكان ببوو بە وەزىرى شارەوانى (نەو
كات دانيرەى كارەبا سەر بە وەزارەتى شارەوانى بوو) عەونى يوسف سەردانى
شارەوانى شەقلاوھى كرد و لەكاتى رۆشستنى، سواری نۆتۆمبيلە نوێيەكەى
بوو. كاتێك نۆتۆمبيلەكە بۆ دواوھ دەرويشت، زەنگێكى ھەك دەنگى سۆنيسكەى
لە دواوھ دەھات. منیش بەمى ويستى خۆم دەستەواژەيەكم لە زار ھاتە دەر و
گووتم "رۆژەك ھەردى حەسەكە بكۆ". لەويش يەكسەر نۆتۆمبيلەكەى
راگرت و لەبەر نەم قەسەيەى من ھاتە دەرەوھ. من گوتم نەو وەزىرە و نىستە
لنێچينەوھم لەگەڵ دەكا، بەلام بۆچوونەكەم راست دەرئەچوو. عەونى يوسف
ھەموو فەرمانبەرەكانى كۆكردەوھ و رۆوى لە من كرد. گەلەيى لە شۆرش و
سەرکردايەتى كورد كرد و رۆلى خۆى لە رۆوداويكى نەو سەردەمە باسكرد و
پاشان گووتى "نەم پياوھ لە كاتى رۆشستندا قەسەيەكى بە من ووت. نەو راست
دەكا، ميللەت ماڤى خۆيەتى لنێچينەوھ لەگەڵ سەرووى خۆى بكا. نەمە ھېچمان
بۆ ميللەت نەكردەوھ". دواى نەو قەسەيە رۆشست.

لە دواى سالى ١٩٧٥ كە ھىشتا ھەر لە شارەوانى كارم دەكرد، حەبى بەعس
لە رێى نەندامىكى فشارى خستبوو سەرم كە جاريكى تر سەرۆكايەتى نىقابە
بەكم، منیش قەبۆلم نەكرد. كابرا بە منى ووت "تۆ بۆ مەلا مستەفات كرد، دەبى
بۆ نەمەش بەكى". منیش ووت "من بۆ نەم نەكرد، بۆ شۆرش و كورد بوو.
بەلام نەوھ ھەك كەرى ناو جۆگەيى لە ھەردوو لاتان خوارد". نەو كابرايە لە
شۆرش زۆر سوودمەند بوو، دواتریش بۆ بەعس ھەولى دەدا.

راستە من وازم لە پىشمەرگايەتى ھىنا، بەلام عىشق و گيانى كوردايەتى لە دل
و دەرونى من، بەردەوام لە جاران گەرم و گۆرتر دەبوو و منداڵەكانم بەگيانى
كوردايەتى پەروەردە كردن. لە سەرەتاي سالتى ھەشتاكان، سى كۆرم بوون بە
پىشمەرگە و كچەكەشم نەندامىكى چالاكى رێكخستن بوو، وە دەورێكى سەرەكى
لە راپەرینی سالى ١٩٨٢ لەناو قوتابىيە كچانى شەقلاوھ بىنى. لە سالى ١٩٨٥،
كاتێك لە شەقلاوھ ٧٦ كەس بە ھەموو حەبەكان لە ریزی پىشمەرگايەتى
خەباتيان دەكرد، تەنھا ھەشت مائ لەلایەن حكومەت حەز و تالانكران. مالى
منیش يەكەك لەو ھەشت مائە بوو. ھەتا دواى گرتنى كۆت لەلایەن سەدام،
بۆماوھى ٥ تا ٦ سال لە لای خەزم و كەسان خۆمان حەشاردا. نەو چەند سالە
پرپوون لە دەرەسەرى و دلەراوكنى من و ھەموو خەزانەكەم، بەعسەيەكانیش

بهردهوام بهدوامان دهگهران. چهند جارنیکیش تهقه‌یان له کورده‌کانم کرد، به‌لام شه‌قلوه داغستانی همه‌زاتوقی من بوو و رهم کرده‌وه که بق به‌عسیانی به‌جینیلیم و ههرله‌وئ مامه‌وه.

له کاتی به‌کارهینانی چمکی ژه‌هراوی له دۆلی باليسان، له ۱۶ ی نیسانی ۱۹۸۷، دوو کورم بهر نه‌و جۆره چه‌که کهوتن و یه‌ککیان زور به سه‌ختی برینداربوو. کاتیکیش خه‌لکی شه‌قلوه له دژی به‌کارهینانی نه‌و جۆره چه‌که راپهرین، دوزمنی به‌عس تۆزیک سمبری گرت و پاشان له رۆژیکي شوم، ره‌ش‌بگیریه‌کی گه‌وره‌ی له شه‌قلوه ده‌ستپنکرد. لهم رۆژه ره‌شه‌دا، بۆم ده‌رکه‌وت که بریاری گرتنی خۆم و کورده‌کانم، هه‌رواها یه‌کێک له که‌که‌کانم و فاتمه هه‌لقی خوشکم ده‌رچوو بوو. من چهند رۆژیکیش پيش نه‌و رۆژه، به‌ربوبمه‌وه و هه‌ردوو ده‌سته‌کانم شکابوون. خۆم و نه‌زار و سه‌رداری کورم له شوینیک له مالی جه‌لالی برام، خۆمان هه‌شاردا. سه‌ربازمه‌کان هاتنه نه‌و شوینه و ته‌نها مه‌تریک له نیمه دووربوون، به‌لام باش بوو هه‌ستیان به نیمه نه‌کرد. که‌که‌شم له شوینیکي تر بوو وه نه‌ویش ده‌ربازبوو. کابره‌یه‌کی خه‌رخوازی به فاتمه‌ی خوشمکی گوته‌بوو، که بریاری گرتنی هه‌یه و نه‌ویش ده‌ربازبوو. به‌ختیاری کورم که چهندین سالیو پيشمه‌رگه بوو، ماوه‌ی چهند مانگێک بوو له‌بهر سه‌ختی برینی کیمیاپاران خۆی له‌شار هه‌شاردا بوو. نه‌و رۆژه له مالی خه‌زورم بوو و سه‌ربازمه‌کان چووبوونه نه‌وئ و نه‌یان دیتبوو. به‌لام نه‌و زوو له هه‌شارگه‌که‌ی هاتبووه ده‌رئ و سه‌ربازیک له دووره‌وه چاوی پیکه‌وتبوو و بۆی گه‌رابوونه‌وه و گرتیان. به‌ختیار و کۆمه‌لێک که‌سی تر، به‌ریکه‌وت له‌گه‌ڵ ۲۳ شه‌هیده‌کانی شه‌قلوه نه‌یعام نه‌کران. به‌لام نه‌و و چهند هاوڕیه‌کی، نو مانگ له زیندان مانه‌وه. له هه‌مان کاتیشدا، ده‌ست به ته‌قاندنه‌وه‌ی ماله پيشمه‌رگه‌کان کرا و هه‌تا نزیک مالی نیمه‌ش هاتن. نه‌و رۆژه تاریک داها و بریاربوو به‌یانی له مالی ره‌سول کاکو ده‌ست پێبه‌که‌نه‌وه و مالی منیش دووهم مال بوو له لیسته‌که‌دا. به‌لام به‌خت یاوه‌رمان بوو و بق به‌یانی بارودوخه‌که گۆرا.

ده‌بن نه‌وه‌ش بلییم که له‌وپه‌ری رۆژه ته‌نگه‌کاندا، که‌سیکی خه‌لکی شه‌قلوه که سه‌ر به ده‌زگایه‌کی حکومه‌ت بوو، خه‌بهر بق ناسعه‌دی کورم ده‌نیزئ، که پيشمه‌رگه بوو و ده‌لئ “نه‌گه‌ر هاوکاریمان بکه‌ی، نه‌وا خیزانه‌که‌تان ده‌پارێزم”. نه‌ویش به نێردراوه‌که‌ی گووته‌بوو که به‌و که‌سه بلی “به‌هۆی پيشمه‌رگایه‌تی، هه‌موو شتیکمان له‌ده‌ست داوه ته‌نها شه‌ره‌ف نه‌بی، دياره نه‌و براده‌ره‌ت ده‌یه‌وئ شه‌ره‌فه‌که‌شمان له‌ده‌ست بده‌ین!”.

هەرچەندە بەشێك له باشووری كوردستان له راپەڕینی سالی ١٩٩١ له به عس
 پاكرایهوه و كوردستان نیمچه نازادیهکی بهخفوه بینی، بهلام زور بهداخهوه،
 نهو دقخه زوری نهبرد و شهري نهگزیسی ناوخو نهفالنکی گهوارهتری بهسهر
 میللهتی كورد هینا. كورد به دهستی خۆی كوردستانی زیاتر ویرانکرد.
 هەرچەندە من و كۆرەكانم رەتمان كردهوه ببین به بەشێك لهو شههره، كەچی
 بهرداشی نهو شههره زور خراپتر له سالانی ههشتاکان نیمه ی هاری.

هەر بۆیه له سایه ی دهسهلاتی كورد، بهلام به ناچاری و له کوتایی تهنهنمدا،
 سهري ناوارییم له كوردستان ههنگرت. كوردستانیك كه نامادهبووم خۆم و
 منداڵهكانم له پێناوی بهرین و بۆ به عسیشم جینه هیشتهبوو، ناچار بووم له
 نهمریکا كرد و بهجیمهشت.

« سەرنج »

مەبەستى من لە نوسىنمەۋى ئەم پەرتۈكە، گىزانمەۋى بېرەۋەريەكەنى ژيانى خۇمە و لە ھەمان كاتىشدا خزمەتكردنە بە كەلتورى شارى شەقلاۋە و ناۋچەكە. ئەم كەسانەى كە ناويان لە بېرەۋەريەكەم ھاتو، بەتايىبەتى لە بابەتى “بېرەۋەريەكەنى سەردەمى پىشمەرگايەتى” و “سەرھەلدىنى كوردايەتى” تەنھا ئەم ھاپرئ و ھاسەنگەرەن كە لەگەل من پىشمەرگە و ھاسەنگەر بوون، ياخود ئەم كەسانەن كە بېرەۋەريەم لەگەلدا ھەن يان بەيەكمەۋە كارماتكردو. تەنھەت لە زۆر شوين ئەوانەى ئەم ناوى ئەوانىشم نەھەتەيتەۋە خەيال. زۆر كەسى تر پەيوەندىيان بە شۆرشەۋە كردبوو و لە شوينەكەنى تردا بەشدار بوون، بەلام بەداخەۋە ھەمويەتم بېر نەماون. من تەنھا ناوى ئەوانەم ھىناۋە كە لە كاتى گىزانمەۋى بابەتەكان ھەتوئەتەۋە يادەم و داۋاى لىبوردنەش ئەم تىكۆشەرەنە دەكەم كە لە سەردەمى من بە ھەر جۆرىك بەشداريان لە خەباتى سىياسى كورد كەردو و لىزەدا ناويان نەھەتو و سوپاسى ماتدوۋبونىشيان دەكەم. دووبارە دەيلىمەۋە، ئەمەى من لىزە نوسىمە، تەنھا بېرەۋەريەكەنى ژيانى خۇمەن و خزمەتكردنە بە كەلتورى كورد بە شىۋەيەكى گشتى و ناۋچەى شەقلاۋە بەتايىبەتى.

« دوا ووتەم بۇ خوينەر و نەوہکانم »

سوپاس بۇ خويندەنەوہی نەم پەرتوکە، ھېوادارم کاتیکى خۇشت لەگەلى بەسەر
 بردبیت. ناواتى من لە ژيان نەوہیە کە ببینم ھەموو کورد یەكبگرئ و دەولەتى
 کوردی گەورە و نازاد دابەزئ. من لە ژياندا تالى و سویری زۆرم چىشتوہ،
 بەلام نەوہی کە کردوومە و پاوہرم پنی ھەبووہ، لە ھىچيان پەشيمان نيم.
 ھەمیشە چاوم لە نانى دەستی خۆم بووہ و قامت نەمويستوہ لەسەر حسابى
 خەلکانى تر بژييم. لە ھەموو ژياندا بەبیرم نايئ غەدرم لە کەس کردبئ يان
 مالى کەسم بە ناحەق خواربئ، بە پىچەوانەشەوہ نەمەيشتوہ کەس غەدرم لئ
 بکا. کاتیکىش دەمیینی کەسنىک دەبويست غەدر لە کەسنىکى تر بکا، نەمتوانیوہ
 دەستەوستان بوہستم، بەلکو دەبوہە رىگرى. بەتایبەتى لە تەمەنى لاویم کە
 ھەننىک کەسى نەفەس نزم شەريان بە برا مەسحى و جووہکان دەفرۇشت، من
 ھەرگىز قبوالم نەبوو و زۆر جاریش لەسەر نەوہ توشى قرە و شەر دەبووم. لە
 ژيانى پىشەمرگایەتیشدا ھەر نەركىكى پىم سپىردرابئ، سەلم لىنەکردۆتەوہ نەگەر
 زۆر سەخت و بەرەو ھەلدىرى مەرگىش بووبئ. ھەمیشە وەك مرقۇنىكى
 راستگۆ و خاومەن ھەلوئىست ھەلسوگەوتەم کردوہ. حەزم بە خۆھەلگىشان و پیا
 ھەلدان نەکردوہ و ریزم لە بەرامبەرم گرتوہ، لە خۆم گەورەتر يان
 بچووكتريش بووبئ. ھەردەم دژى قسەى پاش ملە بوومە و نەوہى رقیشم لئ
 بویتەوہ خیائەتکاران بوون. لە ژياندا مرقۇى ترسنۆك و خیائەتکارم زۆر
 دیون و لە ھەمان کاتیشدا زۆر تر بوون لەوانەى کە راستگۆ و نیشتمان
 پەرور بوون. نەوہى خۆم بە راستم زانیوہ و پاوہرم پنی ھەبووہ، ھەولم داوہ
 مندالەکانم و نەوہکانم لەسەر ھەمان رىچکە پەرورەدە بکەم و ھېوادارم
 نەوانیش بۇ نەوہکانى داھاتوو بە ھەمان شىوہ بىرىکەنەوہ.

حاجى قادرى گۆزى

نەمرىكا ۲۰۱۴/۵/۲۱

سو پا سیکى تاييه ت بو (سه ردار) ی کورم که نه رکیکی
زوری خسته نه ستوبوبه چاپ که یاندنی نه مبه رهه مه
حاجی قادرگوزی

Shaqlawā & I

Kadir Gozeh

Autobiography & History

راده بوئرم پرووت و برسی
گوئ ناده مه هیچ مه ترسی
کورد نافرۆشم به فلوسی
میژووش ئەمانه ده نوسی
قادری گۆزی ١٩٦٢

ISBN 978-0-692-21304-9

5 1000 >

9 780692 213049